Міністерство освіти і науки України
Уманський національний університет садівництва
Мукачівський державний університет
Одеський національний технологічний університет
Одеський державний аграрний університет
Центральноукраїнський національний технічний університет
Zentrum Ukrainischer Forscher: innen, Vienna/Austria

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ: ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю
15 жовтня 2024

Умань – 2024

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва (протокол № 2 від 15.10.2024)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Осіпова А. А. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки УНУС (відповідальний редактор)
Мудрак Р. П. – доктор економічних наук, професор кафедри економіки УНУС (заступник відповідального редактора)
Смолій Л. В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки УНУС (відповідальний секретар)
Черничко Т. В. – завідувач кафедри економіки та фінансів, доктор економічних наук, професор Мукачівського державного університету
Лагодієнко В. В. – завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі, доктор економічних наук, професор Одеського національного технологічного університету
Мацієвич Т. О. – в.о. декана факультету економіки та управління Одеського державного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент
В'юник О. В. – кандидат економічних наук, професор, кафедра економіки, менеджменту та комерційної діяльності Центральноукраїнського національного технічного університету
Андрусяк Н. О. – доктор економічних наук, професор, Zentrum Ukrainischer Forscher: innen, Vienna/Austria
Ревуцька А. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки УНУС
Фротер О. С. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки УНУС
Костюк В. С. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки УНУС
Непочатенко З. В. – викладач кафедри економіки УНУС

Автори вміщених матеріалів несуть відповідальність за достовірність поданої інформації.

Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 15 жовтня 2024. Кафедра економіки УНУС. Умань. 2024. 313 с.

Збірник містить доповіді науковців, представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи», яка відбулася 15 жовтня 2024 року в м. Умань.

У матеріалах розглядаються актуальні питання сталого розвитку економіки в умовах ринкових відносин. Видання буде корисним аспірантам, викладачам, науковим співробітникам і фахівцям, які працюють у сфері сталого розвитку економіки.

©Уманський національний університет садівництва, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ДІАЛЕКТИКА СТРАТЕГІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ 10

СМОЛІЙ Л. В. КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 10

ВДОВИН М. Л., СУХОВИЧ Х. В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ЗБІЛЬШЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ 13

БАЛДЖИ М. Д. ЦИФРОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ СТАЛОГО БІЗНЕСУ НА ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХАХ 16

КОСТЮК В. С., РОЇК Н. П. СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 19

ДІХТЯРЕНКО Н. В. РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ 22

АНДРУСЯК Н. О. ЕКОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 25

РЕВУЦЬКА А. О. ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ 28

В'ЮНИК О. В. ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ 31

МУДРАК Р. П. АКТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 34

МАКАРОВА Т. О., ЗАМЛИНСЬКА О. В. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ 37

ПЕТРЕНКО О. П., КОНОПЕЛЬСЬКА О. В. ESG-КРИТЕРІЇ В ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ 40

ПОПОВКІНА О. С. МОДЕЛІ СТАЛОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ 43

ШЕВЧЕНКО А. А., ЗЮЗІНА А. Ю. РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ESG-СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ 45

КАМАРА Балла Мусса, ГЕРЕЦЬКИЙ Р. В. РЕПУТАЦІЙНА СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 48

КУХТІН А. І., ОСИК С. В. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ 51

СТРІЛЕЦЬ Р. О. ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД 54

СЕКЦІЯ 2. РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВИ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІКИ 56
ОСІПОВА А. А. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 56
DEKARCHUK V. V. STATE REGULATION AND DEREGULATION OF AGRI-FOOD PRODUCTION IN UKRAINE: SEARCHING FOR AN OPTIMAL MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRI-FOOD SECTOR IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION 59
KRAVCHENKO S. A. STATE SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF BUSINESS STRUCTURES IN THE LIVESTOCK INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION 62
БЕЗПАЛЕНКО О. В., ДЯЧУК О. В. БОРГОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА РИНКУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ 65
ЄВТУШЕНКО Ю. В. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 67
МАЗУР С. Ю. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ 70
МАКАРОВА Т. О., ГРЕКОВА Т. М. РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ 73
САВЧУК І. І. ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ 76
ЯРОЩУК В. О., ПУХАЛЬСЬКИЙ В. В. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДІЇ ВЛАДИ ТА НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ 79
ГАВРИШ О. М. АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 82
ГОЛУБЕНКО В. І. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ФУНКЦІОНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА ЗАСАДАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ 85
ТОПАЩЕНКО А. А., ДОБРУНІК Т. П. АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК І ЙОГО РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ 88
КУЦЕПАЛОВА К. Ю., ПОПЕЛЬ С. А. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ ТА ШВЕЦІЇ: СТРУКТУРА, ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ 91
ЛЕНЧУК А. С. ОСОБЛИВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАР'ЄРИ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ 94
НАУМЧУК В. В. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І ІНСТИТУЦІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД 97

НЕМЧЕНКО Т. А., КАЛІНКА О. Б. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ТА СТАЛОСТІ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС 100
ОСІПОВА Л. В., ДУЛІНА К. П. ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 103
МАРЧЕНКО Р. В. ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ 106
ЦИМБАЛ Н. В., НАЙДА А. В. ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 109
ШИКІНА Н. А., ПЄТКОВА К. М. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗОЛОТОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 115
ВІКОЛ А. С. РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВИ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІКИ 118
ОМЕЛЬЧЕНКО В. О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАХОДІВ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 120
КРУТАС Б.О. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 123
СЕКЦІЯ 3. СТАН І ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 126
МАЛЬОВАНИЙ М. І., ОРЛОВ І. О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 126
ЧЕРНИЧКО Т. В., ЧОРІЙ Ю. Ю. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ 129
ЮЗЬКІВ Я. М., ОХРІМЕНКО А. Г. ІНВЕСТУВАННЯ В ГОТЕЛЬ:АНАЛІЗ РИЗИКІВ ТА ОЧІКУВАНОЇ ВІДДАЧІ 132
ФРОТЕР О. С. РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ 135
БАРАБАШ Л. В. АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ 137
БОРОВИК П. М., УДОВЕНКО І. О., КИСЕЛЬОВ Ю. О., РУДИЙ Р. М., ШЕМЯКІН М. В. НАСЛІДКИ ПІДВИЩЕННЯ АКЦИЗІВ НА ПАЛЬНЕ ДЛЯ РИНКУ ГЕОДЕЗИЧНО-ЗЕМЛЕВПОРЯДНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ 139
ГОЛУБ В. В. МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 142

ГРАБЕК Я. А. ДОДАНА ВАРТІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА ТА КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ 145
ЛЕНЧУК А. С., ШУТЯК І. А. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ 147
МІСЮКЕВИЧ Т. М., ГОНЧАРЕНКО І. В. ПРОГРАМНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 150
ГРИНЬКО Я. В. МОДЕЛІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 153
САХІБОВ О. Р., ЗАМЛИНСЬКИЙ В. А. ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ 156
NEPOCHATENKO Z. SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF POPULATION AGEING FOR THE UKRAINIAN ECONOMY 159
АНТУФ'ЄВ Т. В., БУРБЕЛА А. Л. ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ 161
БУГАЄВА М. В. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ 164
КОЗИК І. М. СИСТЕМА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 167
РОСОЛА У. В., РОСОЛА А. П. АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 169
КОСТЮК В. С., ЧЕПКИЙ Є. С. ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ 171
ЧЕПКИЙ Є. С. ІНВЕСТИЦІЇ В РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ 174
ПОЛЮХОВИЧ В. А. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ 178
ПОНОМАРЬОВА Е. П., ОХРІМЕНКО А. Г. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ 181
РЕВУЦЬКА А. О., СВІЩЕНКО М. С. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ 184
РЕВУЦЬКА А. О., ТЕСЛЮК Я. П. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА 187
ХМАРА О. С. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 190
СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 193
НЕТРЕБА І. О. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КРИЗИ 193

ЛАГОДІЄНКО В. В. РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР 196
СОЛОШЕНКО М. О. ТОРГОВИЙ ЕКВАЙРИНГ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ У РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 199
АНДРОСЮК О. М. ІННОВАЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ БІЗНЕСУ ДО ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 202
АСТАХОВ Д. О., ЗАМЛИНСЬКА О. В. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА 204
БУРА І. А. ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВИХОДУ НА НОВІ РИНКИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ 207
ВАРАВА В.С. ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ 209
VASYLYSHYNA A. THE IMPACT OF ARMED CONFLICTS ON INTERNATIONAL TRADE: CHALLENGES FOR SUPPLY CHAINS AND PROSPECTS FOR RECOVERY 212
ГОРПИНЧЕНКО О. В., КОВПАК М. О. ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ 214
ДОХНЕНКО Є. Є. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ БІЗНЕС-ТЕНДЕНЦІЇ 216
РЕВКО Т. В. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 219
МАЗУР Ю. П. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА 221
МОСТОВ'ЯК М. І. СТРУКТУРНІ ТА РИНКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗРИВУ ПОКАЗНИКІВ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС 225
НАУМЕНКО О. П. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТРУКТУРУ РИНКІВ 227
ПОПОВА Д. В. РОЛЬ КІБЕРНЕТИЧНИХ СИСТЕМ В РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 5.0: ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС ПРОЦЕСІВ 230
СМОЛІЙ В. О. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКСПОРТНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ 234
СМОЛІЙ Л. В., КОВАЛЬЧУК О. С. СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ 237
РЯБОВОЛИК Т. Ф., ХАЙНАЦЬКИЙ І. П. ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ: АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ РИНКОВИХ УМОВ 240
ГРЕБІНІЧЕНКО Д. Р., РУЖИНСКАС О. В. ЕВОЛЮЦІЯ РЕКЛАМНИХ СТРАТЕГІЙ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ 243

BUHAIEVA M. V. MODERN FEATURES OF BUSINESS COMMUNICATION 246
ШПИЧКО Д. О. СТАН РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗЕРНОВОГО РИНКУ 249
КОСТЮК Я. Ю. НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 251
ЛОТИШ О. Я., ВІВЧАР Н. І. АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД» 255
ГАНУЩАК Т. В., СБЕХАТ Ф. Н. АНТИКРИЗОВІ СТРАТЕГІЇ ЯК ЗАПОРУКА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 258
ТКАЧЕНКО Е. Д., РУЖИНСКАС О. В. ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 261
БЕРТАШ А. С. УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 264
ДУЛІНА К. П. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ 267
КВАШУК О. В. МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ 269
КІРІЧЕНКО О. В., ВАНЄНКОВ В. В. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІВ УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ 272
КЛІМІЧЕВ О. О. НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІМ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 275
КОВЕРГА О. М. МОНІТОРИНГ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ 278
КУРІЙ А. Б. УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ 281
ПИРОГ В. В. РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАЦІЙ 283
РЕВУЦЬКА А. О., ШТЕХНІЦЬКИЙ М. С. ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ЙОГО ОЗНАКИ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ 287
ЦИКТОР В. Ю., КАБРИЦЬКА А. В. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ 290
ФРАНКО О. І. ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ 293

ЧЕРНИЧКО Т. В., КАЗИБРІД О. Р. МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙ 296
ЩЕРБАНЬ С. А. СВІТОВІ МОДЕЛІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ 299
ОСІПОВ М. Ю. ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ В САДОВО-ПАРКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ 301
КРАВЧЕНКО В. С. ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО АГРОНОМІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА 304
ЄРЕМЧУК О. А. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 306
ЯКИМЕНКО М. Р. РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ 310

СЕКЦІЯ 1
ДІАЛЕКТИКА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРЕСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Смолій Л. В.
к.е.н. доцент
Уманський національний університет садівництва

КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних умовах сільське господарство України, яка перебуває в стані війни, залишається одним із найбільш уразливих секторів економіки. Агровиробники зіштовхуються з проблемами не лише безпосередньо в місцях бойових дій, але й змушені працювати в умовах нестабільних ринків, обмежених ресурсів та непередбачуваних політичних і економічних обставин. У цьому контексті міжнародна підтримка аграрного сектору набуває вирішального значення для забезпечення продовольчої безпеки, збереження сільського господарства та підтримки соціальної стабільності.

Ключовими засадами міжнародної підтримки агровиробників України в умовах воєнного стану є забезпечення продовольчої безпеки, фінансова допомога, технічна та технологічна підтримка, відновлення аграрної інфраструктури. Однією з основ є надання міжнародних грантів та кредитів, спрямованих на стабілізацію виробництва і зменшення економічних ризиків для агровиробників. Важливим аспектом є також сприяння експорту української сільськогосподарської продукції через розширення ринків збуту та вирішення логістичних проблем, пов’язаних з блокуванням транспортних шляхів.

Міжнародні організації активно надають технологічну підтримку, зокрема забезпечуючи агровиробників сучасними засобами виробництва, які дозволяють підвищити ефективність навіть в умовах обмеженого доступу до ресурсів. Також значну роль відіграють програми гуманітарної допомоги, спрямовані на постачання насіння, добрив, пального, інших важливих ресурсів.

Програма USAID, що реалізується в рамках міжнародної допомоги і співпраці з аграрного і сільського розвитку, у 2023 р. забезпечила агровиробників насінням та добривами для посівної площі близько 370 тис. га. Завдяки цьому українські аграрії виростили понад 110 тис. т насіння соняшника та збільшили врожайність зернових, зібравши додатково 220 тис. т. У рамках зазначеної програми для весняної посівної 2024 р. 7 тис. українських агровиробників безоплатно отримали мінеральні добрива загальним обсягом 14 тис. т.

Умовами для отримання такої допомоги є: наявність в обробітку від 5 га до 500 га у будь-якій області України (за винятком тимчасово окупованих територій); вирощування зернових або олійних культур; реєстрація як юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, зокрема сімейних фермерських господарств. Заявники, які обробляють від 5 га до 20 га землі (власна та орендована), отримують по 1 т добрива; виробники, які обробляють від 20 га до 500 га – по 2 т. Пріоритетність в отриманні добрив мають господарства, власницями або заявниками яких є жінки [1].

Через Державний аграрний реєстр надається допомога від Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у межах двох програм: Програма підтримки з фінансуванням від Європейського Союзу та Програма з надання насіння ярих культур для підтримки малих фермерів у прифронтових областях Перша спрямована на надання інвестиційної грантової допомоги мікро- та малим сільськогосподарським виробникам, кооперативам та асоціаціям виробників географічних зазначень. У програмі могли взяти участь сільськогосподарські виробники з Львівської, Івано Франківської, Закарпатської та частково Чернівецької областей. Розмір грантової підтримки – від 1 тис. дол. США до 25 тис. дол. США. Програма з надання насіння ярих культур (пшениця, ячмінь, горох) для підтримки малих фермерів у прифронтових областях, а саме: у Сумській, Чернігівській, Донецькій, Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській та Одеській областях. У програмі можуть взяти участь юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які мають

зареєстровані сільськогосподарські угіддя площею від 10 га до 500 га. Обсяг наданої допомоги – 2 т насіння ярих культур на господарство на вибір, залежно від регіону [2].

Міжнародна гуманітарна організація Mercy Corps пропонує дві програми грантів – агропідприємствам, які релокували свій бізнес, а також фермерським підприємствам для подолання наслідків війни в Київській, Полтавській, Сумській та Чернігівській областях. Фінансова підтримка надається через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва (SDC). Допомога (середній обсяг – 40 тис. дол. США) малим та середнім фермерським підприємствам надається у спосіб співінвестування в переробку, виробництво з доданою вартістю, зберігання, надання різних сільськогосподарських послуг тощо.

Також агропідприємства можуть скористатися Програмою фінансової допомоги для релокованого (або такого, що знаходиться в процесі релокації) через війну малого та середнього бізнесу. Програма доступна в Київській, Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях для збереження та створення робочих місць для ВПО та населення, яке постраждало внаслідок бойових дій. Фінансова допомога (середній обсяг – 20 тис. дол. США) надається на придбання основних засобів. Умовою участі в зазначених програмах є інвестиція власних коштів до 50 % від суми фінансової допомоги [3].

Ужиті заходи мають на меті зменшення негативних наслідків війни для агросектору, створення умов для збереження та відновлення його виробничого потенціалу. Подальша державна аграрна політика має спрямовуватися на підвищення стійкості аграрного сектора в умовах повномасштабної війни та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Програма USAID АГРО надасть мінеральні добрива для 7000 українських агровиробників на весняну посівну 2024. URL: http://surl.li/jcuube

2. Жураковська Л.А. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://surl.li/uyqxmi

3. Mercy Corps UERP. Програма підтримки економічної стійкості України (UERP). URL: https://uerp.mercycorps.org/

Вдовин М. Л.
к.е.н., доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
Сухович Х. В.
магістр
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ: ЗБІЛЬШЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Після закінчення війни Україні необхідним буде оперативна розробка ефективних дій для відновлення всіх соціально-економічних сфер життєдіяльності задля уникнення затяжної повоєнної кризи. Саме тому потреба в оцінюванні перспектив післявоєнної відбудови актуальна вже зараз.

Проблеми дослідження добробуту населення, соціально-економічного розвитку, рівня життя населення розглянуто низкою науковців. Зокрема, у [1] досліджено ключові компоненти добробуту задля стабільності у майбутньому, а у [2, 3] використано методи моделювання соціально-економічного розвитку з метою збільшення його рівня. Однак, потреба в оцінюванні добробуту, розробці механізмів його максимізації дедалі зростає.

Загалом, перспективи післявоєнної відбудови варто оцінювати за двома головними критеріями: наявність чіткого плану дій та джерел фінансування цих дій. Негативні наслідки війни в контексті добробуту населення є досить суттєвими, тому план післявоєнної відбудови України повинен містити певні кроки і щодо підвищення рівня добробуту населення України. На даний момент вже створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, основним завданням якої є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України. Для розробки плану відбудови варто визначити основні галузі, які потребують першочергового реформування та відновлення, а також розбити всі заплановані зміни на три блоки:

короткостроковий (кроки, які варто реалізувати в перший рік після війни), середньостроковий (реалізація цих проєктів займатиме більш тривалий проміжок часу (2-5 років) і довгостроковий (ще масштабніші, реалізація яких триватиме понад 5 років). Така систематизація допоможе правильно розставити пріоритети.

Щодо добробуту населення, то з матеріальної точки зору, пріоритетним має бути стимулювання збільшення обсягів ВВП і зниження рівня інфляції. Для цього необхідно сприяти розвитку перспективних сфер, до яких в Україні належать сфери: агробізнесу, важкої промисловості, ІТ та транспорту і перевезень. Також варто розробити певні кроки щодо залучення інфраструктурних інвестицій, підтримку фінансування інноваційних проєктів тощо. Досягнення цих результатів допоможе забезпечити економічне зростання в країні, наслідком якого буде позитивна динаміка інших індикаторів рівня життя населення (зростання рівня зайнятості, збільшення доходів населення, зростання доходів в державний бюджет тощо).

Важливим є також відновлення екологічної галузі та галузі охорони здоров'я. Короткострокові кроки повинні полягати у створенні доступної та якісної медицини у всіх куточках України, включно з щойно деокупованими, а також ліквідації найгостріших негативних екологічних наслідків війни.

Щодо фінансування післявоєнної відбудови України, то варто дотримуватися принципу об'єднання внутрішньодержавного потенціалу та допомоги інших країн і міжнародних організацій для досягнення кращого результату, а також принципів, визначених Радою з відновлення України від наслідків війни. До джерел фінансування повоєнної відбудови України, в першу чергу, необхідно віднести доходи держави. За прогнозами уряду, Україна покриватиме власними силами приблизно третину витрат на відбудову. Одним з державних джерел фінансування є урядові субвенції, які Кабінет міністрів України направлятиме на конкретні потреби найбільш зруйнованих регіонів.

Окрім державних коштів, внутрішніми джерелами є також ресурси бізнес-спільноти та населення. Масштаби їх значно менші, ніж інших джерел, проте на

регіональному рівні ці джерела є також дуже важливими. Під час відбудови підприємства можуть долучатися до фінансування відновлення об'єктів інфраструктури в тій місцевості, де вони здійснюють свою діяльність, а населення добровільно віддавати частину свої ресурсів на відновлення певних об'єктів або забезпечувати цей процес висококваліфікованою робочою силою та трудовими ресурсами.

Щодо зовнішніх джерел фінансування, то до них належать позики, кредити, гранти від міжнародних партнерів, зокрема від міжнародних організацій. Варто зазначити, що грантовий характер фінансування допоможе уникнути величезних зовнішніх боргів, проте створить певні обмеження щодо використання наданих коштів. Кредити та позики – навпаки не створюють жодних умов щодо цілей та проєктів, на які повинні бути використані кошти, тому важливо правильно вибрати пропорцію залучених джерел для ефективної повоєнної відбудови. Варто зазначити, що в Україні існують досить великі перспективи успішної та ефективної відбудови після закінчення війни, тому основне завдання - це деталізація проектів по відбудові та розширення довірливих відносин з партнерами для забезпечення подальшої допомоги від них.

Список використаних джерел

1. Waddock S. Wellbeing economics narratives for a sustainable future. Humanistic Management Journal. 2021. № 6(2). P. 151–167.

2. Vdovyn, M., Zomchak, L. Multidimensional Ranking and Taxonomic Analysis of the Regional Socio-Economic Development in Ukraine. In: Hu, Z., Dychka, I., He, M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education VI. ICCSEEA 2023. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, vol 181. Springer, Cham. 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-36118-0_32

3. Zomchak L., Vdovyn M., Deresh O. Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering. Cham: Springer Nature Switzerland. 2023. P. 217-228.

Балджи М. Д.
д.е.н., професор
Одеський державний аграрний університет

ЦИФРОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ СТАЛОГО БІЗНЕСУ НА ВНУТРІШНІХ ВОДНИХ ШЛЯХАХ

Транспортування внутрішніми водними шляхами (ВВШ) має значні переваги у плані енергоефективності, безпеки, швидкості та зменшення викидів парникових газів, порівняно з іншими видами транспорту, проте стикається з економічною неконкурентоспроможністю. В період до повномасштабної війни, в Україні вже зростав попит на перевезення внутрішнім водним транспортом. Вантажовласники, насамперед, металовиробники і зернотрейдери, в умовах економічної нестабільності, зростання цін на пальне, збільшення випадків перебоїв у роботі залізничного та автомобільного транспорту через військовий конфлікт на сході країни після 2014 року намагались скоротити транспортні витрати та покращити логістику перевезень. Річкове судноплавство поступово стає більш актуальним і затребуваним. Перевезення внутрішніми водними шляхами розглядаються Урядом України як вид транспорту, який необхідно розвивати для підтримки української економіки через збільшення кількості транспортних та логістичних альтернатив з метою створення більш ефективної та стійкої логістичної системи. Розвиток річкового транспорту, що забезпечує «зелені» перевезення, може мати значний вплив також на соціальний розвиток та навколишнє середовище України [1].

Потенційні потреби як міжнародного, так і вітчизняного ринку вимагають ефективних та технологічно вдосконалених внутрішніх водних шляхів й навігаційних засобів на річках, ефективної сучасної річкової інформаційної служби, утворення багатофункціональних портових хабів, а також наявності інноваційного, енергоефективного та екологічного «зеленого» вантажного флоту [2].

Цифрові інформаційні сервіси відіграють важливу роль у покращенні ефективності та сталості транспортування ВВШ, роблячи його більш

привабливим та сприяючим загальному зменшенню викидів парникових газів у транспортному секторі. Найважливішими питаннями сьогодення, пов’язаними з цифровими інформаційними послугами, виступають визначені інформаційні сервіси, які необхідні та повинні надаватися на внутрішніх водних шляхах та мають володіти портовими і водними властивостями, для сприяння зміні модальності на користь ВВШ.

Концепція річкових інформаційних сервісів вже надає уніфікований підхід до інформаційних сервісів у ВВШ секторі, але відсутнє достатнє розуміння того, наскільки поточні доступні сервіси відповідають потребам галузі, і є обмеженість можливостей надання практичних рекомендацій. Цей внесок заповнює прогалину в знаннях, шляхом надання даних з польових досліджень, проведених за допомогою поєднання якісних та кількісних методів дослідження. Він надає інформацію про виклики, пов’язані з інформаційними сервісами, з якими стикаються бізнес-оператори у проведенні планувальних рішень до та під час транспортних операцій у ВВШ.

Розташовані внутрішні порти вздовж річок та каналів становлять потужні центри регулювання різних вантажних потоків до міст, особливо тих, що пов’язані з глобальною транспортною мережею через морські порти. Висока надійність послуг у поєднанні з низькими витратами є важливими факторами для зміни модальності. Проте, для надання ефективних та конкурентоспроможних транспортних послуг стейкхолдерам, які беруть участь у ВВШ, потрібно приймати складні навігаційні та планувальні рішення. З цією метою надання відповідних цифрових інформаційних сервісів є важливим, оскільки це безпосередньо впливає на якість прийнятих рішень та ефективність і сталість транспортних операцій. У цьому контексті сталість означає здатність зменшувати негативний вплив бізнес-діяльності, забезпечуючи соціально-інклюзивні умови праці, економічний виступ та надання екологічно чистих транспортних послуг.

Хоча концепція річкових інформаційних сервісів вже надає узгоджений підхід до інформаційних сервісів у секторі ВВШ, практикуючі та експерти галузі

стверджують, що поточні реалізації та функціональні можливості не забезпечують достатньої ефективності використання можливостей цифровізації. Розвиток цифрових інформаційних сервісів, спрямованих на підвищення ефективності та сталості інтегрованих водних технологій, вважається важливим чинником для залучення більшої кількості перевезень на внутрішніх водних шляхах.

Дослідження проблеми потребують відобразити поточний стан цифрових інформаційних сервісів у секторі ВВШ та визначити вимоги бізнесу, що слугуватиме практичною основою для поліпшення сервісів. Завдяки спільним зусиллям у напрямку розвитку цифрових інформаційних сервісів та активній співпраці всіх зацікавлених сторін, можливо досягти позитивних змін у внутрішньоводному транспорті. Покращення сервісів, врахування потреб ринку та впровадження інноваційдопоможуть зробити IWT більш конкурентоспроможним, сталим та привабливим для перевізників та бізнесу загалом.

Отже, внутрішнє водне транспортування відіграє важливу роль у трансформації транспортного сектору, забезпечуючи великі транспортні потужності, зменшення витрат, енергоефективність та, відповідно, нижчі викиди парникових газів у порівнянні з іншими видами транспорту.

Список використаних джерел

1. Інформація про водний транспорт України. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html

2. Річкова інформаційна служба водних шляхів України. URL: https://ukrris.com.ua/

Костюк В. С.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Роїк Н. П.
викладач
Іллінецький аграрний фаховий коледж

СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Україна, попри всі проблеми, які супроводжують її протягом складних років незалежності, рухається у демократичному напрямі. І на цьому шляху їй може допомогти впровадження основних принципів теорії суспільного вибору, які повинні бути закладені у фундамент соціальних основ сталого розвитку сільських територій.

«Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» - ці статті Конституції повинні стати дороговказом майбутнього розвитку.

Ще стародавні мислителі твердили, що людина має розглядатися не лише як засіб збільшення виробництва, а й як найважливіша мета розвитку, саме людина є мірою всіх речей. Відомий вислів давньогрецького науковця-енциклопедиста, Арістотеля: «Держава створюється задля того, щоб жити щасливо». Він вважав, що «багатство – це явно не те благо, якого ми прагнемо, оскільки воно всього лише корисне для досягнення чогось більшого».

А. Сміт, оцінюючи роль людини в суспільному прогресі, вважав її не лише джерелом, а й частиною суспільного багатства. Визнаючи здібності, навички капіталом, А. Сміт робив висновок, що працівник, окрім «звичайної заробітної плати» за «звичайну працю», має одержати й відшкодування витрат на навчання та прибуток на них.

Конструювання заходів щодо покращення суспільного добробуту через трансформаційні перетворення в країні вимагає науково обґрунтованого

підходу, насамперед, осмислення і нового розуміння теорії суспільного вибору, що пояснює, як суспільний інтерес відображає інтереси його членів.

Автором теорії суспільного вибору є американський економіст Дж. М. Б'юкенен, нагороджений у 1986 році Нобелівською премією з економіки «за дослідження договірних та конституційних основ теорії прийняття економічних та політичних рішень». Досліджуючи конституційні і контрактні принципи теорії прийняття економічних рішень, Дж М. Б'юкенен трактує політику як процес обміну між індивідуумами, у якій останні намагаються колективно досягнути своїх власних цілей, оскільки не можуть реалізувати їх шляхом звичайного ринкового обміну. На ринку люди міняють яблука на апельсини, а в політиці – погоджуються платити податки в обмін на блага, необхідні всім і кожному – від місцевої пожежної охорони до суду.

У контексті сучасної зовнішньої політики України з огляду на те, що Україна отримала статус кандидата в Євросоюз, велике значення мають норми та правила прийняті у ЄС. Це стосується багатьох сторін життя, у тому числі й функціонування сільських територій, особливо нівелювання диспропорцій та забезпечення їх сталого розвитку. Важливим є вивчення способів та методів забезпечення сталого розвитку сільських територій країн-кандидатів на вступ до ЄС. Дослідження політики сталого розвитку сільських територій країн-кандидатів на вступ у Європейський Союз доцільно розглянути з початку 1990-х років, оскільки саме у цей час у Спільній сільськогосподарській політиці ця проблематика була виокремлена і почала розглядатись паралельно та у комплексі із проблемами сільськогосподарського виробництва, і саме у цей період почала формуватись стратегія підготовки сільських територій країн-кандидатів до функціонування у нових, складніших умовах Спільноти, зі специфічними вимогами до якості сільськогосподарської продукції, стану сільських територій та високою конкуренцією. Процесові інтеграції кожної з держав до Європейського Союзу передує ґрунтовний аналіз наявної у ній ситуації, що здійснюється Генеральним директоратом з сільського господарства

Європейської комісії, після чого розробляються рекомендації та плани, а далі слідує копітка праця з їх втілення.

Слід наголосити, що поняття «сталого розвитку сільських територій» вже давно вийшло за межі сільськогосподарського виробництва, яке, хоч і залишається, здебільшого, вирішальним, однак усе частіше поступається іншим альтернативним видам економічної діяльності, що набуло відображення у низці стратегічних документів ЄС. Для забезпечення сільським територіям України можливості сталого розвитку необхідно враховувати найновіші світові тенденції і те, що пріоритети постійно змінюються, а тому слід здійснювати планування з певним випередженням. З огляду, на нинішню складну військову і політико-економічну ситуацію в країні, можлива масштабна підтримка розвитку сільських територій України з боку ЄС, тому процес, який зайняв, наприклад, у Польщі 15 років, повинен для України зайняти значно коротший час. Це має свої плюси і мінуси. Плюси очевидні, щодо мінусів – то ми не будемо мати того часу, щоб Генеральний директорат ЄС з сільського господарства розробив рекомендації та плани, а ми працювали над їх втіленням. Тому нам сьогодні необхідно самим зрозуміти і побачити ті шляхи, якими йти до сталого розвитку сільських територій, осмислити теоретичне підґрунтя трансформаційних перетворень для сталого розвитку сільських територій.

Надія на повну перемогу нашої країни в російсько-українській війні дає нам підстави не лише переосмислити пройдений складний історичний шлях українського народу, а й зробити правильні висновки і закласти міцний фундамент подальшого розвитку. У нас є ідеальна можливість перемогти нарешті радянсько-імперську ідеологію, яка матеріалізувалась у «п’яту колону» і сприяла агресії ворога. Після війни головне завдання не просто відбудувати українську економіку, а побудувати нове українське суспільство на тих принципах, які закладені в українській Конституції, і які, нажаль, не були реалізовані в повній мірі в довоєнній період.

Діхтяренко Н. В.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Сучасні методи економічного розвитку, що ведуть до виснаження природних ресурсів і загострення екологічних проблем, змушують шукати шляхи досягнення збалансованого розвитку. У системі сталого розвитку аграрний сектор економіки виступає важливим фактором, що здійснює безпосередній вплив на продовольчу безпеку країни, виробничі відносини, соціальний розвиток суспільства, стан довкілля тощо. Високий рівень природоємності сільськогосподарського виробництва, значна залежність його від природно-кліматичних умов об'єктивно зумовлюють потенційну можливість настання негативних наслідків для довкілля і самого сільського господарства, а також продовжуватимуть сприяти деградації та дефіциту природних ресурсів, з негативним впливом на засоби виробництва сільськогосподарської продукції та продовольчу безпеку людей.

Обмеженість природних ресурсів вимагає їх раціонального використання шляхом впровадження еко-інновацій, які забезпечать не лише їх оцінювання у статусі фактору продовольчої безпеки та врахування при формуванні національних та підприємницьких стратегій. Впровадження екологічних інновацій є важливим чинником, що сприятиме збереженню природних ресурсів і підвищенню ефективності виробництва. В умовах виснаження ґрунтів, забруднення водних ресурсів і зменшення біорізноманіття традиційні методи ведення сільського господарства стають дедалі менш стійкими. З огляду на це, інтеграція сучасних екологічних технологій дозволить зменшити негативний вплив на довкілля, зберігаючи водночас високі показники врожайності [1].

Основною метою інновацій в аграрній сфері є забезпечення економічності та екологічності сільськогосподарського виробництва. Необхідно відзначити, що у сільському господарстві розробка інновацій та їх впровадження пов'язано

переважно з впровадженням нових сортів рослин, виведенням нових порід тварин, застосування нової техніки, нових ресурсозберігаючих технологій, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції [2].

Перспективними до впровадження в сучасних умовах є такі інноваційні технології: генетична інженерія (впровадження дозволяє отримувати рослини, які мають удосконалені характеристики щодо стійкості до шкідників, захворювань та агроекологічних змін в навколишньому середовищі); біотехнологія (можливість одержувати нові, більш корисні та значно якісніші продукти); точне землеробство (дає змогу ефективно використовувати ресурсний потенціал в підприємстві); дистанційне зондування (можливості планувати потреби в ресурсах, моніторити стан технологічних процесів та передбачати результати діяльності); ресурсо- та енергозберігаючі технології (дозволяють підвищити продуктивність, ефективність, мінімізувати витрати і забезпечити безпеку навколишнього середовища); органічне виробництво [1].

Ще одним аргументом на користь екологічних інновацій є пом’якшення наслідків зміни клімату, яка має значний вплив на аграрний сектор. Упровадження технологій збереження води, таких як краплинне зрошення, і систем адаптації до посухи дозволить сільському господарству бути більш стійким до кліматичних викликів.

Ситуація ускладнюється тим, що екологічні інновації впроваджуються у виробництво набагато рідше, ніж інші види інновацій, через специфічну форму. Крім того, впровадження екологічних інновацій в аграрному виробництві стикається з низкою проблем та бар’єрів, які ускладнюють цей процес. Так, суттєвим викликом є фінансова нестабільність і брак інвестицій. Багато аграрних підприємств не мають достатніх коштів для впровадження нових технологій, що вимагають значних капіталовкладень на початкових етапах.

Крім зазначеного, існує недостатня обізнаність та підготовленість кадрів. Багато фермерів і агрономів не мають достатніх знань про новітні екологічні

технології, їх переваги та методи впровадження. Це призводить до скептицизму щодо нововведень та страху перед змінами в звичних процесах.

Законодавче регулювання і підтримка з боку держави також залишаються на низькому рівні. Відсутність стимулів для впровадження екологічних інновацій, таких як податкові пільги чи дотації, знижує зацікавленість агровиробників у переході до більш екологічних практик. Значну роль відіграють також технологічні бар'єри. Багато з існуючих технологій можуть бути не адаптовані до специфічних умов українського аграрного сектору, що ускладнює їх застосування на практиці.

Нарешті, культурні і соціальні фактори можуть перешкоджати впровадженню екологічних інновацій. Традиційні підходи до ведення сільського господарства, сформовані протягом десятиліть, часто є перешкодою для прийняття нових ідей, що вимагає зміни мислення та стереотипів у фермерському середовищі.

У сукупності, ці проблеми і бар'єри створюють складний контекст, у якому реалізація екологічних інновацій в аграрному виробництві стає складною і потребує комплексного підходу для їх подолання.

Список використаних джерел

1. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно – економічне забезпечення. *Проблеми науки.* 2018. Вип. № 9. С. 30-37.

2. Багорка М. О., Юрченко Н. І. Екологічно спрямовані інновації в діяльності аграрних підприємств. «Зелена економіка» – необхідна умова сталого розвитку національної економіки України: колективна монографія / за ред. О.Л. Гальцової. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 205-218.

Андрусяк Н. О.
д.е.н., професор
Уманський національний університет садівництва

ЕКОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Економічні показники розвитку регіонів, як, наприклад, негативна динаміка їхньої інвестиційної активності, уповільнення темпів упровадження інновацій, низький рівень соціальної захищеності населення нині не пояснюється впливом лише фінансово-економічних чинників. Цілеспрямована політика місцевої влади, діяльність суб'єктів господарювання, поведінка населення, спрямована на підвищення рівня екологічної безпеки, сприяє зміцненню та підвищенню його інвестиційної привабливості. Для регіонів України з ускладненим сприйняттям екологічних постулатів та реалізацією основних екологічних завдань сприятлива екологічна ситуація була б однією з важливих конкурентних переваг. Дослідження розвитку територій, зокрема сталого еколого-економічного розвитку, набуває тим більшої актуальності, чим більше його темпи визначаються екологічними чинниками. Регіон є еколого-економічною системою, у якій сформувалася конкретна сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених процесів відтворення, закономірності та специфіка формування економічних відносин. Водночас регіон є відкритою системою, яка дуже чутлива до впливу зовнішніх чинників.

Проблеми екологічного розвитку є стимулом для узгодження економічного розвитку із навколишнім природним середовищем та законами природи. Тільки через адаптаційні підходи до розвитку природних систем, вибудованих антропогенними системами, можливий стійкий розвиток регіону.

Процеси країн, що розвиваються, різняться протиріччями і неоднозначністю соціальних, економічних, культурних, політичних перетворень. Вони посилюються демографічними процесами розвитку та розмаїттям моделей споживання. З незначної кількості ресурсів для цих країн доступними є дешева

робоча сила та природні, а основу економічного прогресу забезпечує екстенсивне їх використання. Наслідками такого стану є погіршення навколишнього природного середовища, його забруднення та зниження асиміляційнго потенціалу природних ресурсів. Країни, що розвиваються, спрямовують пов'язані з економічним зростанням зусилля на показники, які демонструють зростання та кінцеву результативність процесів. У такому разі соціальні й екологічні проблеми набувають глобального характеру, але втрачають важливість. Дуже швидко настає момент, коли розв'язати ці проблеми самостійно вже неможливо. Намагання виправити ситуацію за допомогою окремих дій, імпульсного ринкового зростання, нерівномірного інвестування та прийняття стандартів, ситуацію змінити не може. Тому важливо використати більш глибокий зв'язок і залежність екологічної складової від чинників та властивостей, що лежать в основі екологічно-економічних процесів і явищ.

Тому варто спрямовувати подальші дослідження не лише в напрямі економічного розвитку регіонів, але й на створення еколого-економічних передумов конкурентоспроможності та економічної політики, стратегії сталого регіонального розвитку, теоретико-методологічних основ формування регіональних систем еколого-економічної безпеки [1, 2, 3].

Забезпечення екологічного складника економічного розвитку відбувається по-різному в кожній державі й повинне відповідати стратегії й сценаріям її розвитку, що залежить від соціальних, економічних, демографічних, екологічних особливостей розвитку. Конкурентний розвиток, з одного боку, постає паралельно з підтримкою вже наявних позитивних тенденцій у нарощенні конкурентних переваг, з іншого – як невіддільний від захисту економічних, соціальних, екологічних інтересів регіону. Тому підґрунтям конкурентоспроможності регіону має бути захист інтересів учасників економічних відносин, забезпечення та прискорення відтворення й спроможності протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам. Такий підхід сприятиме зміцненню й підвищенню конкурентоспроможності економіки регіону та полегшенню інтеграційних процесів всередині регіональних ринків.

Екологічний аспект сталого економічного розвитку регіонів набуває тим більшої актуальності, чим більше темпи цього розвитку зумовлені чинниками, що мають екологічну природу: обсягами споживання та способами використання природних ресурсів, обсягами відходів, утвореними в регіоні, асиміляційним потенціалом навколишнього природного середовища.

Популярна нині концепція сталого розвитку продукує підходи, методи та інструменти, які створюють передумови й сприяють сталому економічному зростанню, зокрема, конкурентоспроможності регіональної економіки. Дієвість та ефективність впровадження принципів сталого розвитку на регіональному рівні пов'язана з їхньою специфікою як стосовно забезпечення конкурентоспроможності, так і її екологічного складника.

З-поміж видів конкурентоспроможності регіону на особливу увагу заслуговує саме еколого-економічна як наслідок світових глобалізаційних процесів та спричинених екологічних проблем, інтеграційних процесів, зростання кількості населення та штамів хвороб, обсягів споживання ресурсів. Цей вид конкурентоспроможності є логічним наслідком розвитку світової економічної системи, зростання потреб населення, погіршення стану навколишього природного середовища та винятково актуальним для усіх регіонів країни.

Список використаних джерел

1. Долінський А.А. Енергозбереження та екологічні проблеми енергетики. *Вісник НАН України*. 2006. № 10. С. 24-26.

2. Трегобчук В.М. Концепція сталого розвитку для України. *Вісник Національної академії наук України.* 2002. № 2. С. 31-40. Електрон. версія. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_7 (дата звернення: 04.10.2024).

3. Воробйова Л.В. Ідеї фізичної економії в організації сучасної системи господарювання. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 25 (1). С. 90-95. Електрон. версія. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_25%281%2 (дата звернення: 03.10.2024).

Ревуцька А. О.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

За останні десятиліття стрімкий економічний розвиток, глобалізація, надмірне споживання та зростання населення призвели до серйозних економічних, екологічних та соціальних викликів. Вичерпання природних ресурсів та екологічні катастрофи свідчать про те, що традиційні методи виробництва, використання ресурсів і управління відходами стали неефективними і шкідливими для навколишнього середовища та людства. Для вирішення цих проблем необхідно змінити вектор розвитку сучасного суспільства, перейшовши від лінійної економіки до циркулярної економіки, яка спрямована на мінімізацію відходів, повторне використання ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та підвищення ефективності виробництва.

Пандемія COVID-19 стала каталізатором для розвитку циркулярної економіки, оскільки економічне відновлення після кризи вимагає впровадження стійких і стратегічно орієнтованих бізнес-моделей. Світовий ринок циркулярної економіки оцінюється понад у 1 трлн доларів, щороку з’являються нові циркулярні інструменти та моделі, які демонструють високу ефективність у багатьох країнах та підприємствах. Адаптація цих принципів українськими підприємствами стає особливо актуальною в контексті євроінтеграційних процесів, оскільки Україна прагне відповідати європейським стандартам сталого розвитку [1, 2].

Циркулярна економіка: поняття та принципи Циркулярна економіка – це нова економічна модель, основною ідеєю якої є повторне використання матеріалів, утримання ресурсів у використанні протягом як найдовшого часу та реалізація безвідходного виробництва. Основні переваги цієї моделі включають:

– Утилізація відходів: зменшення кількості відходів через їх повторне використання та переробку.

– Зниження використання природних ресурсів: ефективне використання ресурсів з мінімізацією споживання первинної сировини.

– Зменшення негативного впливу на довкілля: зниження викидів шкідливих речовин та збереження екосистем.

– Економія за рахунок замкнутого виробничого циклу: оптимізація виробничих процесів для зменшення витрат.

– Інноваційні методи споживання та виробництва: впровадження нових технологій та моделей бізнесу.

– Створення нових робочих місць: розвиток нових галузей та підвищення зайнятості.

Досвід країн ЄС у впровадженні циркулярної економіки Країни Європейського Союзу є світовими лідерами у впровадженні циркулярних принципів. Єврокомісія у 2015 році прийняла План дій із циркулярної економіки (CEAP), а у 2020 році було розроблено новий План дій, спрямований на збільшення переробки та повторного використання ресурсів, зменшення споживання та сприяння економічному зростанню. Програма Horizon ЄС підтримує інноваційні проєкти в сфері управління відходами, стимулюючи розвиток циркулярних бізнес-моделей, які створюють нові робочі місця та залучають інвестиції [2]. Приклади успішних ініціатив у ЄС включають: Франція: активна державна політика підтримки центрів переробки та майстерень з ремонту побутових речей, що дозволило зменшити кількість відходів на понад 2600 тонн за період 2016–2018 років. Німеччина: компанія Fair Wertung, яка повторно використовує одяг для створення дизайнерських виробів та обшивки велосипедних сидінь, сприяє зменшенню споживання та виробництва [3].

Виклики та перспективи для України В Україні відсутня чітка законодавча база для циркулярної економіки, що створює як можливості, так і виклики для підприємств. До переваг належить гнучкість у виборі організаційно-правової

форми та оптимізація податкових витрат. Проте відсутність державної підтримки робить соціальні підприємства менш конкурентоспроможними порівняно з традиційним бізнесом.

Попри це, адаптація циркулярних принципів може сприяти сталому економічному зростанню, покращенню екологічного стану та підвищенню якості життя. Умови євроінтеграції надають Україні можливість перейняти передовий європейський досвід, що допоможе українським підприємствам ефективно впроваджувати циркулярні бізнес-моделі.

Сучасні глобальні проблеми, такі як зростання населення, вичерпання природних ресурсів та екологічні катастрофи, свідчать про необхідність переходу до сталого розвитку через впровадження циркулярної економіки. Ця модель дозволяє зберігати ресурси, зменшувати відходи та підвищувати економічну ефективність. Європейські країни демонструють високий рівень впровадження циркулярних принципів, що сприяє їх економічному зростанню та покращенню екологічної ситуації. Україна, орієнтуючись на євроінтеграцію, повинна активно переймати та адаптувати цей досвід для забезпечення сталого розвитку своїх підприємств, підвищення конкурентоспроможності та покращення якості життя громадян.

Список використаних джерел

1. Варфоломєєв М.О., Чуріканова О.Ю. Циркулярна економіка як невід'ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/202.pdf.

2. Малолітнева В. Відповідальне державне споживання. Як циркулярні закупівлі можуть врятувати світ. *Вокс Україна*. 2019. URL: https://voxukraine.org/uk/vidpovidalne-derzhavne-spozhivannya-yak-tsirkulyarni-zakupivli-mozhut-vryatuvati-svit/

3. Вийкман А., Сконберг К. Циркулярна економіка та переваги для суспільства (Дослідження щодо Чеської Республіки та Польщі). 2017. URL: http://surl.li/hjatqo.

В'юник О. В.
к.е.н., професор
Центральноукраїнський національний технічний університет

ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Забезпечення зростання економік країн світу із дотриманням принципів сталого розвитку, включаючи економічні, соціальні та екологічні завдання, на сьогодні набуває вкрай актуального значення. У сучасних умовах в Україні можливості забезпечення пріоритетів сталого розвитку ускладнюються через деструктивні події, зумовлені втратами, збитками і шкодою, нанесеними воєнними діями, тривалою фінансово-економічною кризою, політичними розбіжностями, суттєвим зростанням інфляції та валютних курсів, соціальною нестабільністю у суспільстві та підвищенням рівня невизначеності й ризикованості економічної діяльності.

У загальному розумінні пріоритети відновлення вітчизняної економіки мають ґрунтуватися на розробленні та впровадженні стратегічних і оперативних планів і програм, що надаватимуть змогу ефективно розв'язувати нагальні економічні проблеми, мінімізувати соціальні виклики та зменшувати шкідливий вплив на навколишнє середовище, тобто, найбільш повно відповідати Цілям сталого розвитку (ЦСР), визначеним ООН.

Концепція сталого розвитку за своєю сутністю створює умови для «забезпечення потреб сучасного покоління, не підриваючи можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [2], тобто є орієнтованою на стратегічну перспективу.

Тому, вважаємо за доцільне виокремити низку ключових напрямів відновлення вітчизняної економіки з урахуванням ЦСР. Перш за все, важливо забезпечувати дієву інтеграцію ЦСР із загальнодержавною й регіональною політикою, організацією діяльності бізнес-структур. Цьому сприятиме поліпшення законодавчо-нормативної бази, її гармонізація із міжнародними вимогами, імплементація кращих світових практик тощо.

Не менш актуальним є налагодження партнерських відносин та взаємовигідної співпраці між усіма зацікавленими сторонами та суб'єктами впливу на економічний розвиток, зокрема, органами державної влади й місцевого самоврядування, бізнес-структурами, представниками наукових і освітянських кіл, міжнародними партнерами, громадським організаціями тощо.

Фінансове забезпечення, насамперед, залучення інвестицій, їх оптимальний розподіл та використання також виступають одним із ключових чинників досягнення ЦСР. До сучасних фінансових інструментів в контексті забезпечення сталого розвитку науковці відносять здійснення «зелених» інвестицій, імпакт-інвестування, запровадження «зелених» облігацій, тобто, спрямування фінансових потоків на інвестування проєктів, що відзначаються не лише економічною, але й соціальною та екологічною ефективністю [4].

Винятково важливою є наявність кваліфікованих кадрів, що здатні забезпечувати імплементацію ЦСР, реалізацію стратегій і програм. У цьому сенсі позитивним є те, що на сьогодні заклади вищої освіти все більше усвідомлюють важливість набуття здобувачами навичок імплементації ЦСР у практичну діяльність та впроваджують відповідні практики в освітніх програмах.

Погоджуємося із твердженням про важливість підготовки фахівців із циркулярної економіки, що у подальшому провадитимуть професійну діяльність щодо збереження довкілля, поліпшення екологічної ситуації, досягнення ЦСР [1]. Циркулярна економіка може бути охарактеризована як «системний підхід до економічного розвитку, спрямований на користь бізнесу, суспільства та навколишнього середовища» [3], що є вкрай актуальним на сьогодні в контексті підготовки молодих фахівців.

Невід'ємним елементом досягнення ЦСР є відповідні інноваційні і технологічні рішення. Так, націленість економічної діяльності на всебічне впровадження інновацій, використання досягнень цифрової економіки, зокрема, новітніх цифрових інструментів і платформ, засобів штучного інтелекту, здатні як підвищити продуктивність праці, так і сприяти пошуку оптимальних рішень

у сфері ресурсозбереження, ощадливого використання ресурсної бази, зростання ефективності й результативності господарювання.

Інформаційна відкритість і прозорість діяльності усіх економічних суб'єктів, включаючи громадські обговорення, оприлюднення звітів та інформації у відкритому доступі та ін., на нашу думку, також значною мірою сприятимуть покращенню процесів імплементації ЦСР.

Зважаючи на умови воєнного стану, все більшого значення для вітчизняної економіки набувають можливості забезпечення соціальної справедливості та інклюзії, рівного доступу до можливостей, суспільних благ і послуг для різних верств населення.

Зазначені напрями відновлення вітчизняної економіки з урахуванням ЦСР доцільно реалізовувати в комплексі, що дозволить підсилити відповідні сильні сторони й використати сприятливі можливості, одночасно мінімізуючи вплив слабких сторін і загроз.

Список використаних джерел

1. Сисоєв О. Спрямованість на виконання цілей сталого розвитку як провідна тенденція професійної підготовки фахівців із циркулярної економіки. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2023. Вип. 1. С. 24-35.

2. Урбан О., Дзямулич М., Чиж Н. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації світової економіки. *Економічний форум*. 2023. №2. С. 46-51.

3. Шкуренко О.В. Інтеграція сталого розвитку та розвитку бізнесу як домінантна основа моделі циркулярної економіки: теоретичний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2021. Вип. 13. С. 152-165.

4. Яцун А., Вдовенко Н. Фінансові інструменти сталого розвитку в аспекті моделювання аграрного сектору економіки України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2024. Вип. 5. С. 230-245.

Мудрак Р. П.
д.е.н., професор
Уманський національний університет садівництва

АКТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Графічна модель концепції сталого розвитку традиційно наводиться у вигляді діаграми Венома (рис. 1). Кожна із трьох складових відображена у вигляді кола. Тому, за логікою даної діаграми, ділянка, де три кола накладаються і є графічною інтерпретацією сталого розвитку, як гармонійного поєднання економіки, соціальної сфери та навколишнього середовища.

Рис. 1. Концепція сталого розвитку у діаграмі Венома

Умовою такої гармонії є досягнення компромісу в місцях подвійного накладання - «економіка-соціум», «економіка-довкілля», «соціум-довкілля». Досягнення відповідних станів – «життєздатний», «справедливий», «толерантний» - є безальтернативною умовою функціонування досліджуваної системи на умовах сталості. Перетини кіл є також точками напруги, що виникають в результаті суперечностей між способами досягнення кожної із складових сталого розвитку.

Суперечності в контурі «економіка-соціум».

Забезпечення економічної стійкості аграрного виробництва можливе лише при умові достатнього рівня конкурентоспроможності суб'єктів господарської діяльності. Останнє досягається підвищенням продуктивності праці за рахунок впровадження техніко-технологічних інновацій. Матеріальним змістом таких інновацій в аграрному секторі економіки є індустріалізація. Невідворотним наслідком впровадження індустріальних технологій є суттєве зменшення потреби у людській праці. Отже, скорочення попиту на робочу силу та зростання рівня безробіття в сільській місцевості – це плата за високотехнологічне сільськогосподарське виробництво. За незмінності інших факторів впливу – це справлятиме деструктивний вплив на забезпечення стійкого розвитку сільських територій та соціальної сталості аграрного сектору економіки.

Суперечності в контурі «економіка-довкілля».

Самими гострими екологічними проблемами, що виникли в результаті сучасних особливостей провадження господарської діяльності в агарній сфері економіки, є ерозія ґрунтів та втрата їх родючості. Вітрова та водна ерозія стали наслідком: надмірної розораності; скорочення площ насаджень лісів та лісозахисних смуг; скорочення площ ґрунтозахисних (кормових) сівозмін. Втрата родючості стала результатом хижацького визискування земельних ресурсів. Від'ємний баланс поживних речовин у ґрунті зумовлено винесенням їх із урожаєм, що не компенсується внесенням необхідної кількості мінеральних і органічних добрив. Для виконання умов екологічної сталості аграрного виробництва необхідно забезпечити дотримання норм чинного законодавства у частині збереження та захисту довкілля, відтворення родючості ґрунтів. Поза всяким сумнівом – необхідність збереження нинішніх темпів економічного зростання в агарному секторі економіки не є хорошим аргументом для виправдання порушення фундаментальних принципів екологоощадної експлуатації природних ресурсів. Адже за умов збереження нинішніх підходів до землеробства, кумулятивне накопичення негативних чинників в майбутньому обов'язково обернеться різким падінням урожайності та перетворенням сільського господарства на депресивну галузь виробництва. Проте й проведення

комплексних заходів, спрямованих на упорядкування землекористування та приведення його до норм чинного земельного законодавства, в короткостроковому періоді спричинить скорочення доходності аграрного виробництва, зменшення інвестицій, падіння випуску продукції та посилення дефіциту продовольства на внутрішньому ринку. Що за нинішніх обставин ще більш загострить проблему продовольчої небезпеки.

Суперечності в контурі «соціум-довкілля».

Відновлення та розвиток соціальної інфраструктури сільських територій, доведення побутових умов сільських жителів до рівня, що за кількісними та якісними характеристиками не поступаються аналогічним у міських поселеннях, спричинить посилення антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Наприклад, підвищення рівня централізованого водопостачання зумовить зростання обсягів використання води, а збільшення кількості таких побутових агрегатів як посудомийні та пральні машини зумовить суттєве зростання об'єму стічних вод із підвищеним вмістом фосфатів. Покращення умов проживання сільських жителів у частині обладнання житла сучасними опалювальними агрегатами, збільшення кількості закладів та установ сільської соціальної інфраструктури, зростання частки вулиць із освітленням і т.д. зумовить зростання енергоспоживання.

В українській економіці має місце рецесія зумовлена російською військовою агресією. Її негативними соціально-економічними наслідками є зростання безробіття, інфляція, знецінення заощаджень та падіння доходів домогосподарств, збільшення кількості незаможних громадян та поширення бідності. Невід'ємною рисою бідності є тимчасове або хронічне недоїдання – голод. За таких обставин внутрішній ринок потребує надходження великої кількості відносно недорогої продовольчої продукції. Задоволення такої потреби можливе лише за рахунок використання традиційних агротехнологій. Останні характеризуються надмірним антропогенним навантаженням на навколишнє, та не дозволяють забезпечити екологічну сталість аграрного виробництва.

Макарова Т. О.
здобувачка першого рівня вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
Замлинська О. В.
к.е.н., доцент
Одеський державний аграрний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Агропромисловий комплекс України є однією з ключових галузей економіки, що визначає продовольчу безпеку країни та значною мірою впливає на її експортний потенціал. Однак, в умовах сучасних глобальних викликів, таких як зміна клімату, зростання соціальної нерівності та економічної нестабільності, питання сталого та інклюзивного розвитку бізнесу в АПК набувають особливого значення. Національна економічна стратегія до 2030 року ставить акцент на розвитку екологічно безпечного виробництва та модернізації аграрного сектору, враховуючи потреби обліково-аналітичного забезпечення та адаптації до нових ризиків [1].

Сталий розвиток в АПК означає впровадження практик, спрямованих на збереження природних ресурсів, підвищення ефективності виробництва та мінімізацію негативного впливу на довкілля. Це передбачає раціональне використання земельних ресурсів, оптимізацію використання водних і енергетичних ресурсів, зниження викидів парникових газів та впровадження технологій точного землеробства [1]. Одним із центральних інструментів сталого розвитку є обліково-аналітичне забезпечення, яке дозволяє підприємствам оцінювати ефективність впроваджених технологій і практик, аналізувати екологічні показники та забезпечувати прозорість у звітуванні [2].

Інклюзивний розвиток є важливою складовою сталого розвитку, особливо в контексті АПК, де сільське населення часто стикається з соціальною та економічною нерівністю. Це сприяє не лише створенню робочих місць у сільській місцевості, але й розвитку кооперативних форм підприємництва, що забезпечують рівномірний розподіл ресурсів і прибутків [4].

Успішні приклади інклюзивного розвитку включають розвиток сільськогосподарських кооперативів, які дозволяють малим фермерам об’єднувати зусилля для спільної реалізації продукції, зменшення виробничих витрат та покращення доступу до ринків збуту.

Сучасні ризики, що впливають на діяльність агробізнесу, включають кліматичні зміни, економічні кризи, політичну нестабільність та глобальні коливання на ринках. У контексті обліково-аналітичного забезпечення, важливо враховувати ці ризики для забезпечення стійкості та адаптивності бізнесу. Стратегії управління ризиками мають бути інтегровані в загальну систему звітності та планування, що дозволяє прогнозувати та мінімізувати негативні впливи [1].

Обліково-аналітичні системи мають забезпечувати точну оцінку ризиків, пов’язаних з погодними умовами, коливаннями цін на сільськогосподарські товари, а також змінами в законодавчому полі. Важливим інструментом управління ризиками є страхування сільськогосподарської продукції та створення резервних фондів для непередбачених ситуацій. Це сприяє підтримці стабільності бізнесу навіть у кризових умовах [3].

Однією з успішних практик є впровадження технологій точного землеробства, що дозволяють оптимізувати використання ресурсів та знизити витрати на виробництво. Такі технології, як моніторинг грунту, автоматизовані системи зрошення та використання дронів для контролю стану посівів, сприяють підвищенню продуктивності та екологічної ефективності агропідприємств [1]. Іншим важливим напрямом є підтримка розвитку фермерських господарств через державні програми фінансування та субсидії. Це дозволяє залучити молодь до сільськогосподарської діяльності та стимулює розвиток інноваційних підходів у фермерстві [3]. При цьому, обліково-аналітичне забезпечення дозволяє оцінювати ефективність використання державних ресурсів та контролювати виконання програм розвитку.

Сталий та інклюзивний розвиток агропромислового комплексу України є необхідною умовою для забезпечення його конкурентоспроможності на

глобальному рівні. Впровадження сучасних технологій, адаптація до кліматичних змін та залучення різних соціальних груп до економічних процесів сприяють підвищенню ефективності та соціальної відповідальності бізнесу. У свою чергу, обліково-аналітичне забезпечення відіграє важливу роль у впровадженні цих практик, дозволяючи підприємствам ефективно управляти ризиками та забезпечувати прозорість у діяльності.

Список використаних джерел

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Кабінет Міністрів України, 2021. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179
2. Жук В.М. Інтегрована звітність: ретроспектива і перспектива в Україні. *Облік і фінанси*. 2019. №1. С. 20-27.
3. Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
4. Бородіна О.М., Прокопа І.В. Інклюзивний сільський розвиток: науковий дискурс. *Економіка і прогнозування*. 2019. №1. С. 70-85.
5. Замлинський В. А., Жук Н. Л., Осик С. В., Мартіянова М. П. Сучасна бізнес-діагностика: цифрова зрілість та відновлення екосистем. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 18-25.
6. Станіславик О. В., Замлинський В. А. Сталість розвитку підприємства в стратегічному управлінні. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 230-238.
7. Замлинська О. В., Власенко Т. А., Степаненко С. В., Трунов І. Д. Перспективи та недоліки формування конкурентоспроможності України в умовах сталого розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 25-37. https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-2-3

Петренко О. П.
к.е.н., доцент
Одеський державний аграрний університет
Конопельська О. В.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Одеський державний аграрний університет

ESG-КРИТЕРІЇ В ФІНАНСОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасному світі фінансова діяльність відіграє ключову роль у підтримці сталого розвитку підприємств, забезпечуючи ресурси для довгострокового зростання, екологічної відповідальності та соціальної справедливості. Сталий розвиток діяльності - концепція, яка поєднує економічний розвиток із екологічними та соціальними факторами. Підприємствам, що прагнуть зробити свій бізнес більш стійким, варто звернути увагу на критерії ESG (Environmental, Social, Governance). Вони відіграють дедалі більшу роль, особливо в рамках концепції відповідального інвестування. Інвестори використовують ці критерії для оцінки не тільки фінансової стабільності, але й їх довгострокової стійкості в умовах змінного соціально-економічного та екологічного середовища [1,2].

Особлива роль відводиться в сучасному світі екологічним аспектам, які включають оцінку впливу підприємства на навколишнє середовище. Сюди входять такі показники, як викиди вуглекислого газу, управління відходами, використання природних ресурсів та енергоефективність [1,3]. Війна має руйнівний вплив на довкілля, завдаючи довгострокової шкоди екосистемам, забруднюючи ґрунти, воду, повітря і знижуючи природні ресурси. Ці наслідки можуть тривати десятиліттями, ускладнюючи процеси відновлення та призводячи до значних екологічних втрат. Як наслідок, все це незмінно буде відбиватися на фінансовій діяльності аграрних підприємств. Динаміка викидів забруднюючих речовин на території України представлено на рисунку 1.

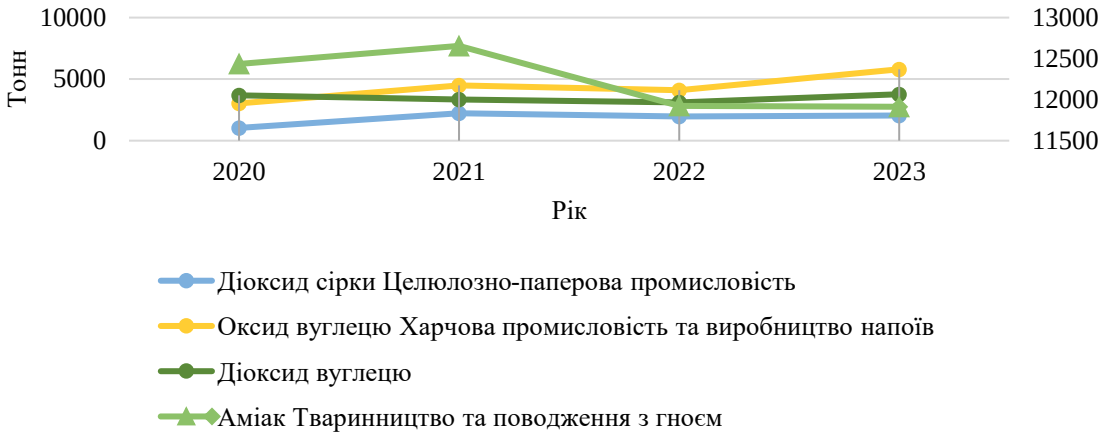

Рис.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в Україні*

* побудовано авторами на основі [4]

Соціальні фактори в фінансовій діяльності аграрних підприємств стосуються впливу на місцеві громади, умови праці та соціальний захист працівників. Впровадження соціальних аспектів у фінансову діяльність передбачає: забезпечення гідних умов праці, підтримка місцевих громад, інвестиції в соціальні проекти. Відповідальність у соціальній сфері підвищує довіру з боку клієнтів та партнерів, що позитивно впливає на імідж компанії та сприяє її довготривалому розвитку.

Управлінські аспекти передбачають відповідальне управління підприємством, прозорість фінансової діяльності, боротьбу з корупцією та дотримання етичних стандартів. Впровадження цих аспектів у фінансову діяльність аграрних підприємств включає: прозорість фінансової звітності, антикорупційні заходи, ефективне управління ризиками.

Застосування ESG-критеріїв у фінансовій діяльності аграрних підприємств допомагає досягти сталого розвитку через зменшення негативного впливу на довкілля, підвищення соціальної відповідальності та вдосконалення управління. Це не лише сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору, але й допомагає інтегрувати українські підприємства в глобальні ринки, де критерії сталого розвитку відіграють ключову роль. Світові приклади вдалого використання ESG критеріїв наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Компанії, що дотримуються ESG критеріїв*

Компанія	Екологічні ініціативи	Соціальні ініціативи	Управлінські ініціативи
Microsoft	Використання відновлюваних джерел енергії, зменшення викидів вуглецю	Підтримка різноманітності та інклюзії, благодійні програми	Прозорість у звітності, етичні стандарти управління
Apple	Використання перероблених матеріалів, зменшення вуглецевого сліду	Підтримка освіти, програми для співробітників	Прозорість у ланцюжку постачання, етичні стандарти управління
Google	Інвестиції в відновлювану енергію, зменшення викидів парникових газів	Підтримка різноманітності, благодійні програми	Прозорість у звітності, етичні стандарти управління
Tesla	Виробництво електромобілів, розвиток сонячної енергетики	Підтримка освіти, програми для співробітників	Прозорість у звітності, етичні стандарти управління
Unilever	Зменшення використання пластику, сталий розвиток сільського господарства	Підтримка здоров'я та гігієни, програми для співробітників	Прозорість у ланцюжку постачання, етичні стандарти управління

*власна розробка автора

Список використаних джерел

1. Fintech insider. Що таке ESG-принципи і чому компаніям важливо їх дотримуватися. 2022 URL: http://surl.li/yfiwgk (дата звернення 1.10.2024)

2. Cole Horton and Simon Jessop. Positive ESG performance improves returns globally, research shows. 2022. URL: http://surl.li/wzqqhy (дата звернення 2.10.2024)

3. Lagodiienko V.V., Datsii O. I., Petrenko O.P., Tepliuk M.A., Budiaiev M.O. Economic aspects of assessment and marketing of carbon emissions by enterprises based on the principles of sustainable development. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu.* 2023. №3. P. 111–117. URL: http://surl.li/tcgzng

4. Держстат. Викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря. URL: http://surl.li/ezqzkl (дата звернення 3.10.2024)

Поповкіна О. С.
здобувачка вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет

МОДЕЛІ СТАЛОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Вплив воєнних конфліктів завжди несе руйнівний характер, залишаючи значне пошкодження інфраструктури, спричинивши масштабні втрати виробничих потужностей та людського капіталу, що неодмінно приводить до величезних збитків для економіки країни. Найскладнішим та найголовнішим завданням після завершення бойових дій стане відновлення економіки України. Одним із ключових аспектів є принципи сталого розвитку, які дозволяють не лише відновити зруйновані галузі, але й закласти основи для довготривалого зростання, зменшення соціальної нерівності та охорони навколишнього середовища. Аналіз міжнародного досвіду країн, таких як Німеччина після Другої світової війни, та сучасний досвід Балкан, показує, що поєднання інноваційних економічних підходів, ефективної державної політики та міжнародної допомоги є ключовими факторами успішного післявоєнного відновлення.

Найбільш успішним прикладом післявоєнної відбудови є план Маршалла. Він став однією з масштабних програм, спрямований на відновлення економіки країн Європи. У центрі уваги даної програми було промислове відновлення, на яку виділили 14 млрд. доларів. Грошова допомога не йшла у бюджет держав, а цільовим призначенням було придбання промислової та сільськогосподарської продукції. Завдяки такому підходу промисловість регіону зросла на 35% (в період з 1948 по 1952 роки), також зріс рівень доходу громадян до 20% станом на 70-ті роки [2]. План Маршалла не лише забезпечив фінансові ресурси для відбудови зруйнованої інфраструктури, але й сприяв модернізації економік, розвитку індустріальних секторів та зміцненню міжнародної торгівлі.

Попри фінансову допомогу США після Другої світової війни Німеччині

стрімким відновленням економіки стало впровадження ліберальних реформ. Ліквідація державних монополій одночасно зі стимулюванням конкуренції та інвестицій, а також впровадження механізмів приватизації. Відбулась фінансова реформа, через яку обсяг грошової маси країни скоротився більш ніж 93%. Важливу роль відіграли прямі іноземні інвестиції, переважно з США. У період з 1950 по 1957 рік обсяг інвестицій у Німеччині зріс на 81%. Особливу увагу приділяли фіскальній політиці. Держава та місцеві органи влади значно скорочували свої бюджети. Для підтримки підприємств було випущено державні облігації, а кошти від їх продажу спрямовували на розвиток бізнесу, і загалом велику частку видатків держбюджету було спрямовано на розвиток бізнесу. Програма стимулювання будівництва житлової та комерційної нерухомості передбачала податкові пільги та можливості для спільного фінансування проєктів у партнерстві з державою [1].

Перспективи впровадження ініціатив в Україні післявоєнного періоду є багатовимірними та охоплюють кілька ключових напрямів. По-перше, це відбудова критичної інфраструктури, зокрема транспортної, енергетичної та житлової, що потребуватиме значних фінансових інвестицій і технічної допомоги від міжнародних партнерів. По-друге, важливим є впровадження програм стимулювання економічного зростання, включно з податковими пільгами для бізнесу, програмами приватизації та залученням прямих іноземних інвестицій. Також значний потенціал мають реформи у сфері державного управління, антикорупційні заходи та децентралізація, що можуть створити сприятливі умови для розвитку підприємництва та залучення інвесторів.

Як висновок варто зазначити, відновлення економіки України після повномасштабного вторгнення є надзвичайно складним, але водночас життєво важливим завданням, що вимагатиме комплексного підходу та ефективних стратегій. Необхідно досконало вивчити досвід інших країн у відновленні після війни, щоб адаптувати їхні ефективні стратегії до українського контексту. Це включає в себе аналіз політичних, економічних та соціальних реформ, які були реалізовані в різних країнах після закінчення воєнних дій.

Список використаних джерел

1. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України URL: http://surl.li/qwaiej (дата звернення 14.10.2024)
2. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови URL: http://surl.li/fmzzrq (дата звернення 14.10.2024)

Шевченко А. А.
к.е.н., доцент
Одеський державний аграрний університет
Зюзіна А. Ю.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Одеський державний аграрний університет

РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ESG-СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Агробізнес є однією з ключових галузей економіки, що забезпечує країну продовольством та є значним експортним сектором. Проте, розвиток аграрного сектору України наразі зіштовхується із серйозними викликами. Зокрема, вплив війни, спричиняє значні руйнування інфраструктури, втрату земельних ресурсів, падіння обсягів виробництва та порушення логістичних ланцюгів. Окупація територій та військові дії посилили невизначеність та ризики для агропромислового комплексу. У цьому контексті впровадження ESG-стратегії дозволить бізнесу не лише підвищити свою конкурентоспроможність, але й бути більш відповідальним перед суспільством, зменшити негативний вплив на довкілля та забезпечити довготривалу стійкість у складних умовах.

Як зазначають зарубіжні дослідники Беррімор Н. і Семпсон Р.: « (ESG) – це концепція, яка використовується для оцінки соціальної відповідальності та сталого розвитку компаній» [1]. З іншої точки зору ESG розглядають Зенг Л. та Цзян С., відповідно до їх думки: «…це оцінка сталості діяльності компанії та її впливу на суспільні цінності з точки зору екології, суспільства та корпоративного управління» [2].

Для аграрного сектору ESG-стратегія є особливо актуальною, оскільки ця галузь має прямий і значний вплив на екологічні ресурси, зокрема на ґрунти, воду та біорізноманіття. Крім того, агробізнес є важливою соціальною складовою, оскільки залучає велику кількість працівників і взаємодіє з місцевими громадами. Управлінські аспекти ESG також відіграють важливу роль у підвищенні прозорості та ефективності діяльності аграрних підприємств, особливо в умовах воєнних викликів.

Впровадження ESG-принципів у аграрний сектор України відкриває нові можливості для стійкого розвитку галузі, навіть в умовах війни та економічної нестабільності. У першу чергу, екологічна складова ESG допомагає агробізнесу зменшити свій негативний вплив на довкілля. Це може бути досягнуто шляхом мінімізації використання хімічних засобів, оптимізації водних ресурсів, застосування технологій збереження ґрунтів та підвищення ефективності виробництва.

Соціальний аспект орієнтований на підтримку працівників, забезпечення безпеки праці та сприяння розвитку місцевих громад. В умовах війни особливо важливо створювати робочі місця, забезпечувати соціальний захист працівників і сприяти гуманітарним ініціативам для постраждалих регіонів.

Останній аспект ESG сприяє впровадженню ефективних механізмів управління, що базуються на прозорості, підзвітності та етичному веденні бізнесу. Для українських аграрних компаній це означає впровадження кращих практик управління, що можуть допомогти зменшити ризики, підвищити ефективність бізнес-процесів та привабити інвестиції, зокрема міжнародних партнерів, які все більше звертають увагу на відповідність ESG-стандартам [3].

Оцінюючи перспективи розвитку, після війни українському агробізнесу доведеться не лише відновлювати інфраструктуру, але й створювати стійкі бізнес-моделі. Впровадження ESG-стратегії стане ключовим для відновлення аграрного сектору в таких аспектах:

- *Екологічний компонент відновлення*. Відновлення потребує екологічно відповідальних практик, таких як відновлення земель та впровадження

технологій для збереження біорізноманіття, що також допоможе залучити інвесторів і партнерів.

- *Соціальний компонент*. Агробізнес відіграє ключову роль у відродженні сільських громад. ESG-стратегія дозволить підтримувати постраждалі громади, відновлювати робочі місця та інвестувати в інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я, сприяючи соціальній стабільності.

- *Управлінський компонент*. Аграрним компаніям потрібні нові підходи до подолання ризиків і прозорості діяльності. Це підвищить ефективність і привабить інвесторів, які орієнтуються на ESG-принципи.

- *Залучення інвестицій та міжнародної підтримки*. Світовий ринок все більше орієнтується на компанії, що дотримуються принципів сталого розвитку, екології та соціальної відповідальності.

Отже, розвиток агробізнесу в контексті ESG-стратегії є не просто актуальною необхідністю, а й важливою можливістю для стійкого відновлення та майбутнього процвітання галузі. Повоєнне відновлення України неможливе без сильної та інноваційної аграрної галузі, яка базується на принципах сталого розвитку. Інтеграція ESG-стандартів дозволить агробізнесу залучити міжнародні інвестиції, відновити зруйновані громади, покращити управлінські процеси та закласти основи для довготривалого процвітання. Таким чином, ESG-стратегія стає ключовим інструментом, який сприятиме відновленню та модернізації аграрного сектору в Україні, роблячи його більш стійким, конкурентоспроможним і соціально відповідальним на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Barrymore, N., & Sampson, R.C. ESG performance and labor productivity: Exploring whether and when ESG affects firm performance. *Academy of Management. Proceedings*. 2021(1). DOI: https://doi.org/10.5465/AMBPP.2021.13997abstract (дата звернення 20.09.2024)

2. Zeng L., Jiang X. ESG and Corporate Performance: Evidence from Agriculture and Forestry Listed Companies. *Sustainability*. 15(8). 2023. DOI: https://doi.org/10.3390/su15086723 (20.09.2024)

3. Мірзоєва Т.В., Герасимчук Н.А. Щодо оцінки ризиків агробізнесу в контексті ESG-стратегії розвитку. *Економіка та суспільство*, №58. 2023. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-22 (20.09.2024)

Камара Б. М.
здобувач вищої освіти третього рівня
Одеський національний політехнічний університет
Герецький Р. В.
здобувач вищої освіти другого рівня
Одеський національний технологічний університет

РЕПУТАЦІЙНА СКЛАДОВА ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Одним із ключових елементів успішного сталого розвитку є людський потенціал підприємства, зокрема його здатність відповідати на сучасні виклики, що стосуються етики, ділової репутації та соціальної відповідальності.

Для досягнення помітного ефекту будь-які дії з управління діловою репутацією, що здійснюються організацією, повинні бути довгостроковими та систематичними, інтегруватися в ключові бізнес-процеси [1].

Актуальність теми етики і ділової репутації у контексті сталого розвитку посилюється в умовах зростаючої уваги до екологічних проблем, таких як зміна клімату та виснаження природних ресурсів. Наприклад, за даними міжнародних досліджень, понад 70% споживачів віддають перевагу компаніям, які демонструють високий рівень соціальної відповідальності та відповідально ставляться до екологічних стандартів. Крім того, в епоху цифрової трансформації, інформація про діяльність компаній стає доступною для широкого загалу в режимі реального часу, що робить репутаційні ризики особливо значущими для бізнесу. Особливу роль відіграє етична поведінка співробітників, яка напряму впливає на корпоративну культуру та внутрішнє

середовище підприємства. Відповідальне ставлення до етичних норм з боку персоналу формує атмосферу довіри та сприяє підвищенню продуктивності праці. Більше того, в умовах зростання ролі нематеріальних активів у вартості компаній, репутація стає стратегічним активом, що може підвищити інвестиційну привабливість підприємства та полегшити доступ до нових ринків і партнерів.

Зважаючи на ці фактори, питання етики і ділової репутації людського потенціалу набуває особливої актуальності для підприємств, які прагнуть досягти цілей сталого розвитку. Міжнародні стандарти, такі як Цілі сталого розвитку, передбачають активну участь бізнесу у вирішенні екологічних та соціальних проблем. Успішна реалізація цих цілей вимагає від підприємств не тільки економічної ефективності, але й дотримання високих стандартів етики та соціальної відповідальності.

Етика у сучасному бізнесі виступає фундаментальним елементом, який впливає на всі аспекти управління людським потенціалом та визначає стійкість підприємства у мінливих умовах ринку.

Корпоративна культура, що базується на етичних цінностях, стає важливим інструментом для залучення та утримання талановитих кадрів, формування довіри як всередині компанії, так і поза її межами. Етична поведінка співробітників прямо впливає на відносини між ними, їх мотивацію, а також продуктивність праці. У компаніях, де етичні стандарти є невід'ємною частиною корпоративної політики, спостерігається зменшення рівня плинності кадрів на 30–40%, оскільки співробітники відчувають більшу довіру до керівництва і мають більше можливостей для особистого та професійного розвитку [2].

Етика допомагає створювати прозорі процеси всередині організації, знижує ризик корупції та шахрайства, що, у свою чергу, сприяє зміцненню довіри з боку інвесторів та інших зацікавлених сторін. Згідно з дослідженням консалтингової компанії «PwC», підприємства з сильною етичною корпоративною культурою на 12% рідше стають об'єктами регуляторних розслідувань і на 24% рідше стикаються з фінансовими санкціями [3].

Особливу роль у підтримці та розвитку етичної культури відіграє етичне лідерство. Етичне лідерство сприяє формуванню довіри серед клієнтів та партнерів. Підприємства, які дотримуються високих стандартів етики, більш ймовірно отримують довгострокові контракти та доступ до нових ринків. Наприклад, в епоху цифрових технологій та відкритих даних репутаційні ризики стають одним із найбільших викликів для компаній, тому етичне лідерство дозволяє мінімізувати ці ризики через прозорі та відповідальні процеси.

Ділова репутація є одним з найцінніших нематеріальних активів будь-якої компанії, який впливає на її фінансові результати, можливість залучення інвестицій та здатність виживати у конкурентному середовищі. У сучасному світі, де компанії постійно під прицілом суспільної думки через соціальні мережі та відкритість інформації, репутація стає одним із головних чинників, який може визначити майбутнє підприємства. Незалежно від розміру компанії чи сектора діяльності, сильна репутація дозволяє залучати клієнтів, підвищувати лояльність співробітників і зміцнювати партнерські відносини.

Незважаючи на всі переваги сильної репутації, компанії також можуть зіткнутися з серйозними викликами через репутаційні кризи. Втрата довіри з боку споживачів, інвесторів або громадськості може мати довготривалі негативні наслідки для компанії.

Список використаних джерел

1. Kovalova H., Adil Mohamed Abdalla Sultan Al Ali, Zamlynskyi V. Business reputation of the company as one of the most important components of the company’s success. *ECONOMICS. FINANCES. LAW*. № 6/2, 2021, Pp.29-32. Doi: https://doi.org/10.37634/efp.2021.6(2).6

2. Гуцуляк В. Р. Вплив бізнес-етики на ефективність менеджменту компанії. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2021. № 1. Т. 32 (71). С. 42–45.

3. PwC. Corporate culture and its impact on business performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pwc.com/gx/en/services/people-organisation/publications/corporate-culture-impact.html.

4. Zamlynskyi, Victor, Svetlana Minakova, Anatolii Livinskyi, Adil Mohamed Abdalla Sultan Al Ali, and Balla Moussa Camara. 2022. Information and communication technologies as a tool and incentive for strategic decision making. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu 2: 129–34.

Кухтін А. І.
здобувачка першого рівня вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
Осик С. В.
кандидат наук з державного управління, доцент
Одеський державний аграрний університет

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Стратегічне планування – це систематичний процес формулювання довгострокових цілей організації та розробки планів їх досягнення. Воно відіграє ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності та стійкості підприємства в довгостроковій перспективі та ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності та стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Концепція сталого розвитку, комісія ООН з навколишнього середовища та розвитку 1987 року, сталий розвиток визначається як «розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1], стала відповіддю на глобальні виклики, з якими стикнулося людство.

Вплив концепції сталого розвитку на бізнес враховує зміну бізнес-моделей, а саме перехід до циркулярної економіки [3], шерингової економіки, розвитку «зелених» технологій, екологічно чистих продуктів, зростання важливості ESG-факторів для інвесторів, споживачів, працівників.

Соціально відповідальне інвестування є інструментом реалізації концепції сталого розвитку на рівні окремих компаній і сприяє досягненню соціальних та екологічних цілей поряд з економічними [2].

Основні принципи інтеграції сталого розвитку в стратегічне планування, це довгострокова орієнтація на розширення горизонту планування до 20-30 років, розгляд підприємства як частини більшої екосистеми, Stakeholder engagement, тобто активне залучення всіх зацікавлених сторін до процесу планування і фокус на розробку та впровадження інноваційних рішень для подолання викликів сталого розвитку.

Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства в умовах сталого розвитку включає кілька ключових аспектів. Серед них важливо враховувати глобальні тренди сталого розвитку, такі як зміна клімату та виснаження ресурсів, оцінювати вплив кліматичних змін на бізнес, враховувати соціальні очікування стейкхолдерів і вивчати нові технології та інновації у цій сфері [2].

Місія: «Створювати інноваційні продукти, які покращують якість життя людей, забезпечуючи при цьому мінімальний вплив на навколишнє середовище».

Візія: «Стати лідером у галузі сталих інновацій, демонструючи, що економічний успіх може йти пліч-о-пліч з соціальною відповідальністю та екологічною стійкістю».

Після формулювання цілей розробляються альтернативні стратегії для їх досягнення. Оцінка стратегій повинна включати аналіз ризиків та вигод, оцінку їх впливу на стійкість і відповідність принципам сталого розвитку.

Вибір стратегії базується на її здатності забезпечити довгострокову стійкість підприємства та відповідність критеріям сталого розвитку.

Процес реалізації стратегії включає розробку планів дій, розподіл ресурсів та визначення відповідальних осіб. Важливим аспектом є забезпечення постійного моніторингу і оцінки реалізації. Важливо відзначити, що процес реалізації стратегії включає розробку планів дій, розподіл ресурсів та визначення відповідальних осіб [2].

Стратегічне планування в умовах сталого розвитку є ключовим елементом для забезпечення довгострокової стійкості і конкурентоспроможності

підприємств. Воно допомагає інтегрувати економічні, соціальні та екологічні аспекти в управлінські рішення, створюючи умови для сталого розвитку та відповідаючи на сучасні виклики циркулярності та збереження екосистеми [3;5].

Симбіоз стратегічних, інноваційних підходів та принципів сталого розвитку дозволяє підприємству підвищити соціальну, екологічну та економічну ефективність діяльності, забезпечуючи стійкість бізнесу та його конкурентні переваги в агропродовольчій галузі. При розробці стратегії важливо враховувати реалії та потенційні можливості ринку, наявні цифрові [5, 6] та людські ресурси, логістичну інфраструктуру, що дозволить не лише підтримувати стабільність, але й досягати довгострокового зростання та розвитку.

Список використаних джерел

1. World Commission on Environment and Development. (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced

2. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. Стійке будівництво: сутність, принципи, тенденції розвитку. *The bulletin of transport and industry economics*. 2020-2021. № 72-73. С. 47–56. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/72-73.pdf

3. Замлинський В. А., Осик С. В., Замлинський Я. В. Циркулярна економіка в контексті перспектив конкурентоспроможності України. *Економічний вісник Причорномор'я.* 2023. № 4. С. 28–43. URL: https://www.ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/51/44

4. Васильчук І.П. (2015). Теоретико-методологічні засади й еволюція концепції соціально відповідального інвестування. *Бізнес Інформ*, (1), 21-28. URL: http://surl.li/bjwbfl

5. Замлинський В. А., Жук Н. Л., Осик С. В., Мартіянова М. П. Сучасна бізнес-діагностика: цифрова зрілість та відновлення екосистем. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2023. Том 8. № 3. С. 18 – 25.

6. Шабатура Т. С., Замлинська О. В., Осик С. В., Селезньова Г. О. Цифрові аспекти стратегічного управління як інструменту підвищення економічної

ефективності діяльності компанії. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права.* 2023. № 3. С. 71-79.https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/45302/1/apie_2023_3_13.pdf

Стрілець Р. О.
здобувач третього рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Післявоєнне відновлення ринку праці в Україні є критично важливим для економічної стабілізації та розвитку країни. Війна призвела до значних змін у структурі зайнятості, демографічних показниках та рівні безробіття. За офіційними даними, у 2022 році рівень безробіття сягнув 30%, і близько 40% економічно активного населення виїхало за кордон або змінило місце проживання. Це призвело до критичного браку робочої сили, особливо в постраждалих регіонах. Для стабілізації ситуації уряд впроваджує стратегію виживання, яка передбачає створення нових робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, а також соціальні програми для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів війни. Перекваліфікація та адаптація таких працівників є важливою складовою відновлення економіки [1].

Окрім тимчасових заходів, необхідною є довгострокова стратегія сталого розвитку ринку праці. Вона орієнтована на підвищення рівня зайнятості через залучення висококваліфікованих кадрів, розвиток інновацій та стимулювання нових секторів економіки з високою доданою вартістю, таких як IT, зелена енергетика та транспортна інфраструктура. Соціальні аспекти сталого розвитку включають залучення жінок та осіб з інвалідністю до ринку праці. Підвищення рівня економічної активності жінок, що наразі становлять 24% від загальної робочої сили, може стати важливим чинником для зростання ВВП країни. Водночас працевлаштування осіб з інвалідністю, яких зараз працює лише 16%,

потребує додаткової підтримки через адаптацію робочих місць та заохочення роботодавців [2].

Стратегія сталого розвитку ринку праці включає також інноваційні підходи до вирішення проблеми невідповідності між кваліфікаціями працівників та потребами ринку. Зокрема, у постраждалих від війни регіонах є великий попит на робітників у будівельній, аграрній та логістичній сферах, але існує дефіцит кваліфікованих кадрів. Це вимагає впровадження програм професійного навчання та перекваліфікації, що підтримуються міжнародними партнерами, зокрема програмою EU4Skills [4].

Сталий розвиток ринку праці також сприяє зниженню залежності економіки від традиційних секторів та створенню умов для її стійкого розвитку у майбутньому. Створення нових робочих місць, стимулювання підприємництва, підтримка інновацій та забезпечення соціальної інтеграції вразливих груп населення є важливими кроками на шляху до економічної стабільності та зростання. Залучення міжнародних інвесторів і партнерів відіграє важливу роль у фінансуванні таких ініціатив та сприяє швидкому відновленню економіки [3].

Таким чином, післявоєнне відновлення ринку праці в Україні є складним процесом, що вимагає інтеграції як короткострокових заходів стратегії виживання, так і довгострокових ініціатив сталого розвитку. Лише через комплексний підхід, що охоплює різні аспекти економічної та соціальної політики, можна досягти стабілізації ринку праці та забезпечити стійке економічне зростання країни у післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Жданова О. В. Вплив війни на зайнятість населення України: виклики та можливості. *Економіка і суспільство*. 2022. № 41. С. 11–19.

2. Петренко С. І. Адаптація ринку праці України в умовах військового конфлікту: шляхи і перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного розвитку*. 2023. № 14. С. 25–34.

3. Ковальчук М. І. Сталий розвиток ринку праці України у післявоєнний період: інноваційні підходи та виклики. *Економічний вісник*. 2023. № 3. С. 67–75.

СЕКЦІЯ 2
РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВИ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІКИ

Осіпова А. А.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сільське господарство є ключовою галуззю економіки України, яка забезпечує продовольчу безпеку країни та впливає на соціально-економічний розвиток регіонів. У сучасних умовах сталого економічного розвитку важливим завданням є створення ефективних механізмів державного регулювання, що сприятимуть екологічно безпечному та економічно стабільному виробництву. Сталий розвиток вимагає поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної відповідальності. Державна підтримка аграрного сектора має забезпечити конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, водночас мінімізуючи негативний вплив на довкілля. У цьому контексті важливо дослідити існуючі механізми державного регулювання та їхню ефективність в умовах сталого розвитку, а також вивчити міжнародний досвід у цій сфері для адаптації його до українських реалій.

Сталий розвиток означає розвиток, що задовольняє потреби сучасного покоління, не підриваючи здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Державне регулювання аграрного сектора спрямоване на забезпечення продовольчої безпеки, підтримку конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та впровадження екологічних стандартів у виробництво. Основними принципами такого регулювання є забезпечення ефективності використання природних ресурсів, підтримка інноваційних технологій і розвиток сільських територій.

Світовий досвід демонструє різні моделі державної підтримки аграрного сектора. Наприклад, у країнах Європейського Союзу активно впроваджуються

програми, спрямовані на екологічно чисте виробництво, а також фінансові механізми, які заохочують фермерів до впровадження інновацій. У країнах, таких як США, держава забезпечує сільськогосподарським виробникам субсидії та пільгові кредити для стимулювання розвитку та підвищення продуктивності. Особлива увага приділяється створенню умов для розвитку органічного сільського господарства як важливої складової сталого розвитку [2].

Аналіз сучасного стану сільськогосподарського виробництва в Україні демонструє як позитивні, так і негативні тенденції в аграрному секторі. Одним з основних показників розвитку є зростання обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур, таких як зернові, соняшник, соя та ріпак. У 2023 році аграрний сектор продовжив відігравати ключову роль в експортній структурі країни, забезпечуючи значні валютні надходження. Проте вплив війни та кліматичних змін негативно позначився на продуктивності аграрних підприємств, що вимагає додаткових заходів з боку держави для підтримки їхньої стійкості.

Державні програми підтримки сільського господарства, такі як субсидії на технічне переоснащення та пільгове кредитування, відіграють важливу роль у стимулюванні розвитку галузі. Однак не всі програми досягають очікуваної ефективності через бюрократичні перешкоди та недостатнє фінансування. Одним із позитивних прикладів є програми підтримки органічного сільського господарства, які сприяють збільшенню виробництва екологічно чистої продукції та розширенню експортних можливостей. Водночас малим і середнім аграрним підприємствам часто бракує доступу до фінансових ресурсів, що стримує їх розвиток.

Взаємозв’язок між державним регулюванням і розвитком сільського господарства є очевидним: без належної державної підтримки галузь не може забезпечити сталого зростання та конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Державне регулювання відіграє важливу роль у формуванні цінової політики, захисті внутрішнього ринку від надмірного імпорту та забезпеченні

продовольчої безпеки країни. Інвестиції в інфраструктуру, логістику та наукові дослідження сприяють інноваційному розвитку аграрного сектора.

Механізми державного регулювання сільськогосподарського виробництва включають фінансові інструменти, такі як субсидії, кредити та дотації, що забезпечують підтримку аграріїв у придбанні техніки, насіння, добрив та інших необхідних ресурсів. Ці фінансові механізми сприяють підвищенню конкурентоспроможності фермерів та їх адаптації до ринкових умов. Податкове регулювання є ще одним важливим інструментом, що передбачає надання пільг для підприємств, що займаються екологічно стійким виробництвом.

Законодавча база України визначає правові рамки функціонування аграрного сектора та регулює доступ до державних програм підтримки, спрямованих на стимулювання сталого розвитку. Національні та регіональні програми активно впроваджуються для забезпечення продовольчої безпеки та підвищення екологічної стійкості виробництва [1].

Проте існує низка проблем, зокрема недостатність фінансування та складнощі в отриманні доступу до державних ресурсів. Одним із викликів для державного регулювання є зміни клімату, які негативно впливають на продуктивність сільського господарства. У поствоєнний період перспективи розвитку державного регулювання будуть залежати від здатності держави забезпечити стійке відновлення аграрного сектора.

Державне регулювання сільськогосподарського виробництва відіграє важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та підвищенні конкурентоспроможності аграрного сектора. Для вдосконалення механізмів державного регулювання необхідно підвищити ефективність існуючих програм підтримки, зокрема через спрощення процедури доступу до фінансових ресурсів та підвищення прозорості їх розподілу. Стимулювання екологічно стійкого виробництва та впровадження нових технологій повинні стати ключовими напрямами розвитку.

Окрім того, важливим аспектом є покращення співпраці між державними органами, науковими установами та агробізнесом для впровадження інновацій у

виробничі процеси. Удосконалення механізмів регулювання та адаптація міжнародного досвіду дозволять Україні не лише забезпечити стабільність аграрного сектора, а й підвищити його роль у забезпеченні сталого розвитку на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Європейська комісія. Програми підтримки сільського господарства в країнах ЄС. Дослідження та звіти про екологічну стійкість і органічне сільське господарство. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries (дата звернення 08.10.2024).

2. Звіти Світового банку про економічний розвиток сільського господарства в Україні. Дослідження про інфраструктуру, інвестиції та розвиток аграрного сектора. URL: https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine (дата звернення 07.10.2024).

Dekarchuk V. V.
postgraduate
Uman National University of Horticulture

STATE REGULATION AND DEREGULATION OF AGRI-FOOD PRODUCTION IN UKRAINE: SEARCHING FOR AN OPTIMAL MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S AGRI-FOOD SECTOR IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The agri-food sector is a key component of Ukraine's economy, ensuring the country's food security and forming a significant share of export revenues. In the context of European integration, the primary challenge for Ukrainian producers is adapting to European standards of quality and product safety. The state plays a crucial role in supporting the agri-food sector by creating conditions for its growth and competitiveness in the European market.[1] The purpose of this article is to analyze state regulation of agri-food production in Ukraine and its adaptation to the European Union requirements.

To support agri-food production in Ukraine, the state employs tools such as subsidies, state grants, and agricultural development programs [2]. For example, programs for partial compensation of the cost of agricultural machinery, grants for supporting milk producers, and other product categories. The main issues remain the insufficient level of funding and the complicated process of obtaining state support, which limits small and medium-sized producers' access to financial resources.

European integration of Ukraine involves adapting national legislation to the EU's regulations and directives. This includes requirements for food safety, environmental standards, and product quality. One of the important directions is the implementation of the HACCP system (Hazard Analysis and Critical Control Points), which ensures quality control at all stages of production. Adapting to these standards allows Ukrainian producers to improve product quality and gain access to the EU market. However, this process is financially challenging for many producers, requiring more active support from the state [5].

In addition to state support, it is important to consider the positive impact of a free market and deregulation on the development of Ukraine's agri-food sector. Reducing state interference in business activities allows companies to operate more flexibly, lowering administrative barriers and simplifying licensing and certification procedures. This creates conditions for a faster response to market changes and encourages innovation.

The free market stimulates competition among producers, which is a key factor in improving efficiency and reducing costs in production processes. Reducing administrative pressure and lowering market regulation levels encourage the emergence of new participants., especially among small and medium-sized enterprises, which can more flexibly adapt to the conditions of the European market [4].

Deregulation also encourages investment, as investors prefer markets with transparent rules and minimal state interference in business processes. This allows for attracting additional capital to develop infrastructure, technology, and production modernization, which increases the competitiveness of Ukrainian agri-food products in European and global markets.

One of the main challenges for Ukraine's agri-food sector is the need to modernize production capabilities to align with European requirements. This requires substantial investments in new technologies and equipment. State policy should be directed at creating a favorable investment climate and attracting international financial aid.

Alongside challenges, European integration opens up new opportunities for Ukraine. Access to the European market allows expanding export geography, improving production standards, and strengthening the position of Ukrainian products in the global market. State support should focus on improving infrastructure, stimulating exports, and ensuring access to modern technologies [3].

Thus, state regulation and support of the agri-food sector in Ukraine play an important role in its adaptation to European standards. At the same time, it is crucial to create conditions for the development of a free market and deregulation, which will promote greater production efficiency and innovation in the sector. The optimal combination of state support and market mechanisms is the key to sustainable development of Ukraine's agri-food sector in the context of European integration.

References

1. Hadzalo, Ya., & Luzan, Yu. Development of the agricultural sector of Ukraine's economy under European integration. *Ekonomika APK*. № 2021. 28(8). URL: https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006 (Accessed: 8 October 2024).

2. Régnier, E., Catallo, A. The Ukrainian agricultural sector: presentation and challenges in the light of a possible enlargement of the European Union. Study № 03/24, IDDRI, Paris, France. 2024. URL: https://www.iddri.org/sites/default/files/PDF/Publications/Catalogue%20Iddri/Etude/202406-ST0324-ukraine%20EU.pdf (Accessed: 8 October 2024).

3. Нова аграрна політика. URL: http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/Dep-APK-2022/Prezentatsia.pdf (Accessed: 8 October 2024).

4. Ibatullin, Sh., Dorosh, Y., Sakal, O., Krupin, V., Kharytonenko, R., & Bratinova, M. Agricultural Land Market in Ukraine: Challenges of Trade

Liberalization and Future Land Policy Reforms. *Land*. № 2024. 13(3): 338. URL: https://doi.org/10.3390/land13030338 (Accessed: 8 October 2024).

5. Sologoub, I. Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. *Intereconomics*. 2022. № 57: 218–224. URL: https://doi.org/10.1007/s10272-022-1066-1 (Accessed: 8 October 2024).

Kravchenko S. A.
Sc.D., professor
NSC «Institute of Agrarian Economics» NAAS, Kyiv

STATE SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF BUSINESS STRUCTURES IN THE LIVESTOCK INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

In the process of researching the peculiarities of the development of agriculture, it was established that 30% of gross production is formed by animal husbandry products. But the development of animal husbandry in recent years is marked by a tendency to reduce the number of animals. For example, in 2023, compared to 1990, the number of pigs was only 35%, cows 15%, goats and sheep 14%. Shortcomings in the development of the animal husbandry industry are a real threat to the safety of citizens. Certain breed groups of animals are disappearing in Ukraine, in particular, 2 breeds of goats have already disappeared; 3 breeds of cattle; 4 breeds of horses; 3 breeds of sheep. Such a systematic decrease in the number of livestock makes it problematic to ensure the mechanism of food security in the country. The measures of the state consist in the formation of conditions for access to obtaining resources, logistical support, digitalization, marketing and sale of products, etc. [1, p. 126-136].

In 2022, the European Union's support for Ukrainian small business entities in agriculture amounted to EUR 50 million. This is a budget subsidy for keeping cows of different productivity (5,300 UAH for 1 cow, but no more than 530,000 UAH for 1 entrepreneur) and subsidies for the cultivation of 1 hectare of agricultural land (3,100 UAH for 1 hectare of land, but no more than 372,000 UAH for 1 entrepreneur). In general, in 2022, subsidies for 424,631.9 hectares of cultivated land were provided to

21,467 entrepreneurs, and subsidies for growing 62,090 cows were provided to 10,247 entrepreneurs under the program "Support to farms and other producers of agricultural products". In 2023, this support was extended. In 2024, a state support program will be implemented, in particular, farmers have the opportunity to receive a subsidy of UAH 7,000 per head if they have from 3 to 100 cows [2, p. 41-53].

209 investors provided funds in 2023 for the development of the "Family Dairy Farms" project in the amount of more than 28 million hryvnias, of which: 4 million hryvnias were used to install equipment for the purpose of collecting and harvesting hay; 1.5 million hryvnias – to increase the capacity of the milk processing process from 1 to 3 tons per day; 2 million hryvnias – for the purchase of cows and the construction of cow sheds, the purchase of fuel for sowing for specific 13 business entities. Also, the investors of the "Family Dairy Farms" project in 2023 supported 37 small farmers and provided more than 10 million hryvnias for their development, in particular, for the purchase of: 14 generators; 1480 liters of lubricant for equipment; medicines; products. The project involves 189 family dairy farms that have from 10 to 50 cows and feed the cows with balanced feed in order to increase productivity by 10-15%. In 2024, the development of the Family Dairy Farms project will be implemented on the basis of an investment loan with an expected return of 21% per year.

In the period of 2023-2024, the "Emergency project of providing inclusive support for the recovery of agriculture of Ukraine (ARISE)" is being implemented in the country. In 2024, 700 million dollars were provided to support business entities in agriculture, in particular, to help small entrepreneurs (breeding goats or sheep, cows; land owners); and financial support for production and processing in agriculture under the "5-7-9% Available Loans" program. It is necessary to leave the preferential financing of dairy cattle breeding business entities under the "Affordable loans 5-7-9%" program as "survival loans" with the expansion of limits to UAH 130-140 million. and the reduction of the interest rate to 5% and for the period of post-war reconstruction of the economy. In 2024, the Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO) plans to attract $290 million to support agricultural business entities, including: $138 million for the development of agrarian business; $150 million – for the

implementation of operational actions in the market environment. In addition, 800,000 rural residents do not have the means to finance their survival needs. Entrepreneurs in 2024 have the opportunity to receive assistance in complying with hygienic standards in milk production from Switzerland, in particular, a three-month need for: gloves; means of pre- and post-milking udder processing; reagents for detecting hidden forms of mastitis; means for washing and disinfecting milking equipment; disinfectants for livestock premises; wipes for udder hygiene, etc. In January 2024, 355 business entities became project participants [3, p. 60-70].

Thus, in the process of research, it was established that the organizational and economic foundations of the development of business entities in the livestock industry are related to the risks of the influence of the military factor. This changes the characteristics of the institutional business environment, regulated by the state-established rules of economic interaction in the market, which determine the principles of gaining competitiveness and influence the behavior of entrepreneurs. It has been established that the primary guarantor of population employment is small entrepreneurship and family farming business.

References

1. Kravchenko S., Malik M. Adaptive approach in the system of management and marketing research of business entities in agriculture. *Methods of improving the economy, tourism and management :* collective monograph / International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2023. P. 126-136. URL : https://isg-konf.com/methods-of-improving-the-economy-tourism-and-management/

2. Malik M., Kravchenko S. Development of small businesses producing cereals, legumes, and sunflower seeds in wartime conditions. *Ekonomika APK.* 2024. № 31(1). P. 41-53.

3. Shpykuliak O., Kravchenko S. Organizational and Economic Support for the Development of Business Entities in Agriculture in a State of War. *Ekonomika APK.* 2024. № 31(2). P. 60-70.

Безпаленко О. В.
к.е.н, доцент,
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»
Дячук О. В.
здобувач третього рівня вищої освіти,
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

БОРГОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ НА РИНКУ КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Боргові фінансові інструменти (в Україні це облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), в тому числі військові облігації, облігації зовнішньої державної позики ОЗДП, корпоративні облігації та інші) на ринку капіталу є важливим елементом фінансових потоків в економічному середовищі країни та на міжнародному рівні.

Боргові зобов'язання на розвинених ринках (до прикладу: Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE), Лондонська фондова біржа (LSE), Токійська фондова біржа (TSE)) є більш ліквідними за рахунок значних обсягів операцій, великої кількості учасників, диверсифікації цінних паперів, об'єктів інвестицій та успішної роботи регуляторів.

Успішний розвиток державних облігацій прискорює економічне зростання, стимулює розвиток інших сегментів ринку. Глобальні економічні тенденції, військова загроза спонукають до пошуку нових альтернативних підходів до розв'язання проблем на ринку капіталу України.

Основними викликами сьогодення в цьому напрямку є: низька ліквідність цінних паперів, високі ризики, обмеженість доступу на ринок дрібних вкладників-інвесторів, корупційна складова, нескоординоване та недостатньо ефективне управління і організація регуляторної діяльності.

Розміщення державних облігацій контролюється і забезпечується в залежності від необхідності Міністерством фінансів України. Депозитарієм ОВДП є НБУ, банки ж виступають первинними дилерами (їх перелік визначено МФУ). Серед основних інвесторів на борговому ринку є фізичні особи, підприємства, банки, страхові організації, недержавні пенсійні фонди.

Значення та посилення ролі державних цінних паперів на ринку капіталу України в сьогоденні обумовлено надскладною ситуацією в державних фінансах. Незбалансованість бюджету та виникнення значного обсягу дефіциту зумовлюють пошук джерел його погашення.

Державні облігації України – як інструмент фінансування державного бюджету – розміщуються на первинному ринку у вигляді ОВДП (в структурі джерел фінансування державного бюджету у 2024 році на ОВДП припадає 27,8% [2]), ОЗДП, казначейських зобов'язань.

Для підтримки Збройних сил України з 2014 року випускаються також військові облігації з такими початковими вимогами: номінальна вартість 1000 грн, строк обігу на 2 роки, купонний період 6 місяців та ставка 7 % річних. Держава зобов'язується виплатити суму зазначену в облігаціях у відповідні строки [3].

Важливим фактором у визначенні дохідності державних облігацій є правильна оцінка стану ризиків, яка дозволяє провести своєчасний і достовірний аналіз ринку, визначити ліквідність, привабливість, обсяги та розрахувати тенденції розвитку. Визначення ставки дохідності є важливим елементом у розрахунку премій за ризики та дохідності цінних паперів. Рівень відсоткових ставок за ОЗДП впливають на кредитування фізичних осіб, малого і середнього бізнесу.

За результатами розміщення ОВДП на первинному ринку на аукціонах станом на 1 жовтня 2024 року граничний рівень дохідності облігацій терміном погашення 1 жовтня 2025 року, 9 лютого 2028 року та 29 вересня 2027 року складає 14,65; 16,80 та 16,59 % відповідно. Це дозволить залучити додатково кошти до державного бюджету у розмірі 6523,1 млн. грн. [1].

Отже, нестабільна фінансова ситуація в країні, зумовлена серед іншого повномасштабним вторгненням росії в Україну, зростання обсягів зовнішнього боргу, дефіциту державного бюджету вимагають більш продуманого та виваженого підходу до управління борговими зобов'язаннями, зокрема до облігацій зовнішньої державної позики. Державні облігації мають бути

привабливим та доступними для внутрішніх, зовнішніх інвесторів. Тому з метою покращення економічної політики держави першочерговим завданням на ринку капіталу є відповідним чином урегулювання діяльності і взаємодії органів державної влади, регуляторів, інших учасників та узгодження монетарної політики НБУ з фіскальною.

Список використаних джерел

1. Облігації внутрішньої державної позики. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/bonds/ (дата звернення: 8.10.2024)

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. URL: https://mof.gov.ua/uk/ (дата звернення: 8.10.2024)

3. Постанова КМУ «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» [Електронний ресурс]. URL: 101https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-2014-%D0%BF#Text (дата звернення: 3.10.2024)

Євтушенко Ю. В.
к.е.н., докторант
Національний університет «Чернігівська політехніка»

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із найбільш важливих чинників, який впливає на обсяги фінансування сфери житлового будівництва, є розвиток іпотечного кредитування. У переважній більшості розвинутих країн саме цей вид фінансування є найпопулярнішим джерелом акумулювання та використання коштів будівельними компаніями для будівництва об’єктів житлової нерухомості. Проте сьогодні цілком зрозуміло, що саме активізація іпотечного кредитування в Україні повинна стати основою для надходження фінансових ресурсів до будівельної сфери й таким чином сформувати фінансовий фундамент для розвитку житлового будівництва. Акумулювати фінансові ресурси іншим чином у великому обсязі буде доволі складно, враховуючи непостійність інших джерел

фінансування, обмеженість самофінансування будівельних компаній, зниження обсягів фінансових ресурсів потенційних власників житлової нерухомості.

Для активізації іпотечного кредитування в Україні, на нашу думку, необхідно [1, с. 503; 2; 3; 4; 5]:

1. Забезпечити макроекономічну стабільність у середньостроковій перспективі, що не означає, що в країні повинен бути бурхливий економічний розвиток, а всі макроекономічні показники демонструвати позитивні зміни. Навіть сьогодні, під час війни, у країні розвивається іпотечне кредитування, хоча спостерігається і девальвація національної валюти, і досить високі показники інфляції, спад обсягів залучених зовнішніх інвестицій.

2. Розвивати й надалі державні програми підтримки іпотечного кредитування, впроваджувати моделі компенсації відсотків за іпотекою, інші варіанти стимулювання зростання обсягів іпотеки. Знову ж, попри війну, впроваджені урядом України окремі програми підтримки іпотеки продемонстрували свою ефективність і мають попит серед громадян. Навіть незважаючи на несприятливу економічну ситуацію в країні, підвищення відсоткових ставок за позиками, громадяни намагаються отримати іпотечні кредити, оскільки частину кредитного ризику держава бере на себе.

3. Активно стимулювати використання цифрових технологій у сфері іпотечного кредитування, що дозволить підвищити рівень інформаційної прозорості фінансового стану потенційних позичальників, будівельних компаній для фінансових установ, які ухвалюють рішення щодо видачі іпотечних позик. Це у свою чергу повинно сприяти зниженню кредитних ризиків таких установ і тим самим підвищувати їхню зацікавленість у наданні відповідних позик.

4. Розвиток іпотечного кредитування ринку вторинного житла, що також стимулювало б і розвиток ринку житлової нерухомості, підвищило б доступність громадян до отримання власного житла. Враховуючи значну кількість тих громадян України, які виїхали за кордон і залишили тут власне житло, то саме використання іпотечного кредитування для придбання іншими громадянами таких об’єктів дозволило б частково й поступово вирішувати житлове питання.

5. Стимулювати створення нових програм кредитування домогосподарств малих середніх підприємств у частині проведення ними енергомодернізації власних будинків, реалізація проєктів зеленого будівництва, проєктів утеплення, підвищення енергоефективності приватних будинків, окремих житлових комплексів.

6. Надання позик або безповоротної фінансової допомоги територіальним громадам, органам місцевого самоврядування для реалізації інфраструктурних об'єктів на території майбутніх житлових комплексів, побудови таких об'єктів у регіонах, які зазнали найбільшого руйнування і потребують відновлення, у тому числі й модернізації вже наявної інфраструктури. Забезпечити розвиток житлового будівництва без модернізації наявної і побудови нової інфраструктури неможливо. У будь-якому випадку нові об'єкти житлово-комунальної інфраструктури в кожному місці поступово приєднуються до вже наявної системи такої інфраструктури, потенціал використання якої не є безмежним.

7. Розвиток міжнародної співпраці та залучення світового досвіду. Сьогодні цілком зрозуміло, що без міжнародної допомоги Україна не спроможна самостійно відновити зруйнований житловий фонд, відповідну інфраструктуру, відбудувати зруйновані війною міста. Більшість іноземних аналітиків, експертів говорять про те, що без допомоги західних розвинутих країн Україна буде досить тривалий період здійснювати відновлення зруйнованих міст, що може розтягнутися в часі на десятиліття.

8. Розвиток фінансових інструментів, ринку іпотечного кредитування та його інфраструктури. У довгостроковій перспективі в Україні доцільно створити ринок іпотечних цінних паперів, сприяти створенню відповідної інфраструктури для його функціонування.

Список використаних джерел

1. Юркевич О. М. Особливості іпотечного житлового фінансування в Україні на сучасному етапі. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 497–503.

2. Забаштанський М., Євтушенко Ю. Розвиток житлового будівництва на основі активізації банківського кредитування домогосподарств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58.

3. Биба В. В., Гаташ В. С. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. *Збірник наукових праць [Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка]. Сер.: Галузеве машинобудування, будівництво*. 2013. Вип. 4(2). С. 3-9.

4. Тютюн А. Як розвивається іпотечне кредитування під час війни. Наскільки активно українці беруть іпотеку на житло під час війни і якою буде динаміка у 2024 році? *Економічна правда*. 8 березня 2024.

5. Дубина, М., & Забаштанський, М. (2023). Організаційно-економічний інструментарій розвитку житлового фонду в Україні. *Економіка та суспільство*, (54).

Мазур С. Ю.
здобувачка вищої освіти першого рівня,
Уманський національний університет садівництва

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Перехід до медичного страхування в сучасній Україні – складна й багатовимірна проблема, яка дасть змогу закласти нові основи економіки охорони здоров’я.

Метою медичного страхування є підвищення якість та розширення обсягів медичної допомоги шляхом суттєвого збільшення асигнувань на охорону здоров’я; децентралізація системи управління фондами охорони здоров’я; матеріальна зацікавленість медичних працівників у кінцевих результатах; економічна зацікавленість підприємств у збереженні здоров’я працюючих; економічна зацікавленість кожної людини в збереженні власного здоров’я.

В європейських країнах першим вводилось страхування від нещасних

випадків, і вже потім – медичне та пенсійне страхування, і значно пізніше – страхування від безробіття. Ця послідовність пояснюється різним ступенем відповідності цих видів страхування принципам ліберальної ринкової економіки:

- страхування від нещасних випадків на виробництві найменше суперечило існуючим принципам ліберальної економіки;

- страхове забезпечення за старістю та хворобою вимагало глибшої трансформації ринкових принципів, позаяк згадані ризики, як головні джерела бідності, переносились із індивідуальної сфери відповідальності в колективну. Крім того, таке страхування вимагало більшого рівня адміністративних інновацій і більших коштів;

- страхування від безробіття найбільше суперечило панівному тоді неокласичному підходу до економічної політики. Згідно з цим підходом, безробіття розумілося як добровільний вибір індивіда, а її зростання – як тимчасове явище. Крім того, залежність від циклічних коливань ускладнювала страхування безробіття.

Сьогодні суть медичного страхування, як економічної категорії обумовлюється такими ознаками:

- непередбачувані характером настання страхового випадку (хвороба, травма, тощо);

- надзвичайністю нанесеного збитку в натуральному і грошовому вимірі;

- необхідність попередження і подолання наслідків страхової події у відшкодуванні витрат.

Особливість страхування як економічної категорії проявляється у його функціях:

- формування страхового фонду;

- грошове відшкодування збитків, які зазнали страхувальники;

- економічна зацікавленість страховика (полягає у можливості тимчасового використання у власних цілях премій, сплачених страхувальником, при відсутності ризику).

Під медичним страхуванням, з економічної точки зору, необхідно розуміти

систему заходів по створенню грошового фонду, з якого відшкодовуються витрати на медичні послуги та інші матеріальні збитки, пов'язані з погіршенням здоров'я, працездатності та порушенням соціальної активності людини.

Методи, що характеризують економічну діяльність системи страхової медицини та забезпечують фінансову стабільність:

- актуарні розрахунки;
- аквізиція;
- дотримання нормативних вказівок законодавства;
- перестрахування;
- інвестиційна діяльність;
- мінімізація.

Закон України «Про страхування» обумовлює:

- наявність сплаченого статутного та гарантійного фонду страховика;
- створення страхових резервів;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [1].

Гарантом соціального захисту громадян в галузі охорони здоров'я є медичний поліс.

Основними функціями медичного полісу є:

- представляє територіальну базову програму системи добровільного чи обов'язкового медичного страхування;
- відтворює нормативну і економічну структуру системи медичного страхування та принципів взаєморозрахунків;
- гарантує надання медичної допомоги, що передбачена базовою та територіальною програмами.

Список використаних джерел

1. Закон України Про страхування». *Відомості Верховної Ради України.* 2023. № 12-13. Ст.28.

Макарова Т. О.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Одеський державний аграрний університет
Грекова Т. М.
асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Державні інвестиції відіграють вирішальну роль у відновленні економіки після потрясінь, таких як військові конфлікти. Вони спрямовані на підтримку зайнятості, модернізацію інфраструктури та підвищення рівня життя. У післявоєнний період інвестиції стають ключовим інструментом для стабільного економічного зростання та залучення іноземних інвестицій, забезпечуючи довгостроковий розвиток і соціальну стабільність.

Різні аспекти проблеми державних інвестицій є предметом досліджень багатьох науковців як зарубіжних так і вітчизняних, зокрема S Guriev, S Johnson, та T Mylovanov [1], які роблять значний внесок у цю тематику. Державні інвестиції визначаються як вкладення державних коштів у ключові сфери економіки для стимулювання економічного зростання, розвитку інфраструктури та досягнення соціально-економічних цілей [1]. У контексті післявоєнного відновлення України державні інвестиції мають вирішальне значення для відновлення критичної інфраструктури, забезпечення основних послуг, підтримки приватного сектора та створення робочих місць. Вони також охоплюють модернізацію інфраструктури, підвищення енергоефективності та розвиток людського капіталу [2]. В рамках Національної економічної стратегії 2030 державні інвестиції є інструментом розвитку пріоритетних галузей, підвищення конкурентоспроможності продукції та створення сприятливого інвестиційного клімату [3]. Отже, державні інвестиції є цілеспрямованими вкладеннями ресурсів, що сприяють економічному зростанню, модернізації та підвищенню якості життя населення, особливо під час відновлення після війни.

Україна стикається з серйозними економічними проблемами через військові дії, що призвели до зниження ВВП, руйнування інфраструктури та втрати робочих місць. Значна частина промислових об'єктів та житлового фонду знищена, інфляція і зростання державного боргу ускладнюють відновлення. Критичною проблемою залишається дефіцит кваліфікованої робочої сили через міграцію [1].

Державні інвестиції є ключовим інструментом для відновлення економіки, зокрема, відбудови інфраструктури, що сприятиме економічному зростанню та поверненню мігрантів [2]. Основні напрямки інвестицій до 2022 року охоплювали промисловість, сільське господарство, IT та енергетику, проте після початку війни акценти змістилися на оборонну промисловість та енергетичну безпеку.

Обсяги інвестицій безпосередньо впливають на зміни ВВП: зростання інвестицій сприяє його збільшенню, а нестабільність - уповільнює економіку [3].

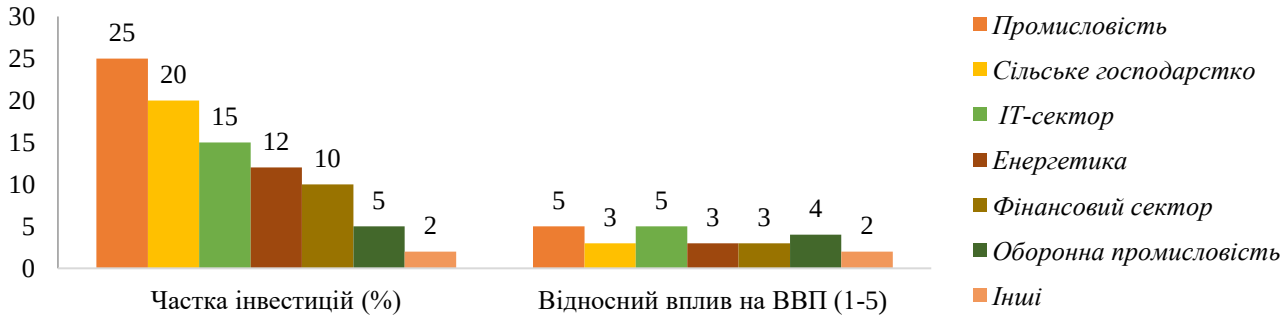

Рис. 1. Розподіл інвестицій за секторами економіки та їх відносний вплив на ВВП*

* побудовано автором на основі [1]

Критично важливими є інвестиції в нові технології, інновації та модернізацію промисловості, що підвищує конкурентоспроможність українських товарів на глобальних ринках. Державна участь у цих процесах необхідна, оскільки приватний сектор часто не має достатніх ресурсів для впровадження інновацій. Також важливо підтримувати малий та середній бізнес, адже це стимулює економічну активність на місцевому рівні. Державні програми

повинні створювати сприятливі умови для підприємців, що забезпечить нові робочі місця та активізує економічне зростання.

Рис.2. Проблеми державних інвестицій в Україні*

*побудовано автором на основі [1]

Основні проблеми державних інвестицій в Україні включають брак фінансування, високий рівень корупції та недостатню розвиненість законодавчої бази для залучення іноземних інвестицій.

Отже, ключовим завданням є залучення іноземних інвесторів, що може бути досягнуто через поліпшення інвестиційного клімату та реформування судової системи. Впровадження інноваційних і «зелених» технологій також може стати важливим драйвером економічного зростання, забезпечуючи Україні можливості для швидшого відновлення та розвитку відповідно до сучасних глобальних трендів сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. (2022). Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment. URL: http://surl.li/hkylvf (дата звернення: 20.09.2024)

2. Becker, T, B Eichengreen, Y Gorodnichenko, S Guriev, S Johnson, T Mylovanov, K Rogoff and B Weder di Mauro (eds) (2022), ‘A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine’, CEPR Press, Paris & London. URL:http://surl.li/ebufad (дата звернення:19.09.2024)

3. Міністерство економіки України. (2022). Національна економічна стратегія 2030. URL:https://nes2030.org.ua/ (дата звернення: 20.09.2024)

Савчук І. І.
здобувачка вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Відновлення економіки України після завершення війни буде одним із основних завдань держави, оскільки від успішної реалізації даного плану залежить не тільки добробут населення, а й існування самої держави в цілому.

Загалом упродовж останніх років фінансовий ринок України зазнав кардинальних змін – від моделей традиційного корпоративного бізнесу до екосистем банківського та небанківського фінансових ринків. Це зумовлено нестабільною ситуацією в країні, спричиненою війною, істотним збільшенням державного боргового навантаження, знищенням виробничих потужностей та промислового потенціалу країни, зниженням можливостей швидкого повернення більшості вимушених переселенців з-за кордону [1].

Свого часу з проблемою повоєнного відновлення зіткнулась значна кількість країн, серед яких Німеччина, Японія, Південна Корея, Афганістан, Грузія, В’єтнам, Кіпр, Сирія. Їхній досвід дозволяє виокремити низку аспектів, що характеризують суттєві негативні наслідки для фінансової сфери зокрема й економіки держави в цілому:

- зменшення офіційних можливостей працевлаштування, що призводить до втрати населенням засобів до існування та зростання рівня безробіття.
- нарощення масштабів неформальної діяльності;
- зниження інституційної спроможності через концентрацію зусиль на військові потреби;
- послаблення продовольчої безпеки країни;
- погіршення екологічної ситуації;

- відсутність фінансової можливості держави підтримувати купівельну спроможність населення [2].

Для вирішення вищезазначених проблем цікавим є досвід відновлення зазначених вище країн. Зокрема, Німеччина досягла швидких цілей у повоєнному відновленню завдяки фінансовій допомозі США; ефективним реформам; економному використанню ресурсів; високій продуктивності праці (менталітету населення) [3]. Також запорукою відновлення фінансового ринку Німеччини став незалежний від уряду центральний банк, який зосередився на використанні грошово-кредитної політики для підтримки стабільності цін. Як наслідок – першим кроком стало впровадження нової валюти, випущеної союзниками на заміну нікчемному залишку минулого. Наступний крок був пов'язаний зі зниженням податків у спробі стимулювати витрати та інвестиції і скасування контролю над цінами [4].

Ознайомившись з основними діями повоєнного відновлення Німеччини, можемо зробити висновок, що реформування грошово-кредитної складової фінансового ринку та зниження податкового навантаження стали одними зі складових успіху.

Цікавим у плані повоєнного відновлення є й досвід Південної Кореї, що досягла успіхів тільки завдяки таким діям, як поступова політична модернізація; залучення інвестицій міжнародних і внутрішніх партнерів в індустріалізацію паралельно з олігархічною легалізацією; системна підтримка науки й освіти для розвитку інтелектуального капіталу промислового виробництва, що став конкурентоспроможним на міжнародному ринку [3].

На прикладі Південної Кореї можемо стверджувати, що для України буде ефективним залучення іноземних інвестицій, а саме в інновації в науку та національне господарство, що допоможуть підприємствам наростити виробництво та підвищити рівень прибутковості підприємств за рахунок зваженого функціонування фінансового ринку.

Окрім зазначеного, держава також націоналізувала всі комерційні банки та реорганізувала банківську систему, щоб дати контроль над кредитом. Як

наслідок – підприємства отримали кредити під низькі відсотки відповідно до потреб економічних планів [5].

Орієнтуючись на іноземний досвід повоєнного відновлення, можемо зробити висновок, що для України буде ефективне застосування наступних дій:

- зменшення рівня податкового навантаження;
- реформування банківської системи шляхом систематизації діяльності та співпраці з державою у контексті програм розвитку бізнесу;
- контроль за кредитною діяльністю комерційних банків.

Список використаних джерел

1. Даниленко А. І., Єршова Г. В. Повоєнне відновлення економіки: основні фактори впливу та світовий досвід для України. *Фінанси України.* 2023. № 6. С. 10–33.

2. Шульц С.Л., Луцків О.М., Досвід повоєнного відновлення економіки країн Балканського регіону: фінансові та структурні особливості. *Історія народного господарства та економічної думки України.* 2023. Вип. 56. С. 62-80. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001460590 (дата звернення 09.10.2024)

3. Біль М. М. Зарубіжний досвід повоєнного відновлення економіки України. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2463/2499 (дата звернення 10.10.2024)

4. GREGORY GETHARD The German Economic Miracle Post WWII URL:https://www.investopedia.com/articles/economics/09/german-economic-miracle.asp (дата звернення 16.10.2024)

5. Michael J. Seth South Korea’s Economic Development, 1948–1996 URL:https://oxfordre.com/asianhistory/display/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-271 (дата звернення 10.10.2024)

Ярощук В. О.
здобувачка вищої освіти третього рівня
Хмельницький університет управління та права імені Л. Юзькова
Пухальський В. В.
к.е.н., доцент
Хмельницький університет управління та права імені Л. Юзькова

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДІЇ ВЛАДИ ТА НЕГАТИВНІ ПРОЯВИ

Сучасна Україна стикається з численними кризами, включаючи воєнні дії, економічну нестабільність, пандемії та інші надзвичайні ситуації. У таких умовах бізнес відіграє ключову роль у відновленні економіки, створенні робочих місць та забезпеченні соціальної стабільності. Державна підтримка є необхідною умовою для забезпечення життєздатності підприємств, зокрема малого та середнього бізнесу, які найбільше страждають від кризових явищ. Ефективні механізми підтримки допомагають зберегти фінансову стійкість компаній, сприяють їх адаптації до нових реалій, а також стимулюють розвиток інновацій та економічного зростання в довгостроковій перспективі.

У цей нелегкий час важливо розуміти, що економічна активність є ключем до стабільності й успіху держави під час конфлікту. Держава звертається до реформ та нових законів, щоб забезпечити підтримку українським підприємствам [1, с. 60]. Це стосується впровадження податкових пільг, кредитних програм, грантів та субсидій для бізнесу, що сприяють його виживанню та розвитку в умовах війни. Такі ініціативи дозволяють підприємствам продовжувати діяльність, підтримувати робочі місця та зберігати внутрішню економічну стійкість. Крім того, держава активно працює над вдосконаленням регуляторної політики, спрощуючи процедури ведення бізнесу, щоб прискорити процес адаптації до нових реалій. Успішна реалізація цих заходів має на меті не лише стабілізувати економіку під час війни, але й створити основу для швидкого післявоєнного відновлення, сприяючи економічному зростанню та інтеграції України в міжнародні ринки.

Зокрема, 15 березня 2022 р. був прийнятий Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», який передбачає кардинальну податкову реформу на період воєнного стану [2, с. 5]. Головні зміни, внесені згаданим законом щодо єдиного податку, полягають у тому, що, починаючи з 1 квітня 2022 року і до моменту скасування або завершення воєнного стану, платники єдиного податку 3 групи, до яких відносяться фізичні особи-підприємці та юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми, отримали право на спрощену систему оподаткування. Тепер річний дохід цієї категорії може становити до 10 мільярдів гривень, в той час як раніше він обмежувався 1167 мінімальними зарплатами (7585,5 тисяч гривень з 1 січня 2022 року). Ставка єдиного податку знижена до 2 % від обороту без урахування ПДВ, замість попередніх 3 % з ПДВ або 5 % без ПДВ. Також не потрібно подавати звітність з ПДВ щодо постачання товарів, робіт і послуг на митній території України, що чітко вказано в нормативних актах. Під час дії спрощеної системи з податком у 2 % реєстрація платника ПДВ не анулюється, а просто призупиняється.

Сучасний розвиток суспільства вимагає особливої уваги до молодіжної політики, оскільки молоде покоління є рушійною силою змін та інновацій. В умовах швидкоплинних соціальних, економічних і технологічних трансформацій молодь стає ключовим елементом у процесі формування майбутнього країни. Важливість молодіжної політики полягає у тому, що держава не може ефективно функціонувати та розвиватися без підтримки молоді, тоді як молодь не зможе якісно інтегруватися у громадянське суспільство без відповідних дій з боку держави [3, с. 13]. В Україні цей процес, на жаль, поки ще не налагоджено, і це тягне за собою ряд негативних проявів:

1. Відсутність належних можливостей для реалізації потенціалу змушує молодь шукати кращі умови життя та роботи в інших країнах, що призводить до браку кваліфікованих кадрів в Україні.

2. Без підтримки з боку держави молодь не має мотивації активно брати участь у політичному та соціальному житті, що знижує рівень громадянської свідомості.

3. Нестача фінансування для програм розвитку освіти та професійної підготовки призводить до низької конкурентоспроможності молодих спеціалістів на ринку праці.

Таким чином, для досягнення стійкості економіки та розвитку бізнесу в Україні під час кризових ситуацій, важливо не лише ініціювати підтримку, але й забезпечити її ефективність і відповідність актуальним викликам. Це вимагатиме від влади комплексного підходу та готовності до змін у стратегіях підтримки бізнесу. На даний момент, державна підтримка бізнесу в Україні в кризових умовах є необхідною, але часто недостатньо ефективною. Незважаючи на зусилля уряду щодо впровадження різноманітних програм та ініціатив для допомоги підприємцям, результати цих дій не завжди відповідають очікуванням.

Список використаних джерел

1. Родіна О. В., Савченко Т. В., Довганьов М. А. Формування моделі державного регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. № 1(8). 2024. С. 58-63. URL: http://econvisnyk.dstu.dp.ua/article/view/306402

2. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. № 2(100). 2022. С. 3–11.

3. Довгань А. Державна підтримка малого бізнесу в кризових умовах. *Журнал студентських наукових праць «Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення»*. № 4. 2021. С. 192-198.

Гавриш О. М.
викладач вищої категорії
ВСП «Охтирський фаховий коледж СНАУ»

АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Зовнішньоекономічна діяльність держави стосується стратегій і дій, які країна вживає для управління своїми економічними відносинами з іншими державами. Вона включає торгові угоди, тарифи, санкції та інші заходи, спрямовані на просування економічних інтересів країни на світовій арені.

Основні цілі зовнішньоекономічної діяльності держави [1–2]:

1. Диверсифікація експортних ринків для зменшення залежності від будь-якого окремого партнера.

2. Залучення прямих іноземних інвестицій для стимулювання економічного зростання.

3. Приєднання до міжнародних економічних організацій і угод для розширення можливостей торгівлі.

4. Просування українських товарів і послуг на зовнішніх ринках.

5. Захист українського бізнесу від недобросовісної торговельної практики.

6. Зміцнення дипломатичних відносин з ключовими торговими партнерами для взаємної економічної вигоди.

7. Розвиток інфраструктури та матеріально-технічних можливостей для сприяння міжнародній торгівлі.

8. Реалізація політики щодо покращення бізнес-середовища та залучення іноземних компаній до інвестування в Україну.

Ці цілі допомагають Україні розширити свої економічні можливості, підвищити конкурентоспроможність і сприяти сталому економічному розвитку на світовому ринку.

В свою чергу органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виконують ряд важливих функцій, таких як [3]:

1. Контроль та митне оформлення товарів, які ввозяться або вивозяться з країни.

2. Здійснення митного огляду та перевірок для запобігання контрабанди та незаконній діяльності.

3. Встановлення та здійснення митних платежів та податків на ввезені товари.

4. Гарантування виконання вимог митних та торгових угод із зарубіжними партнерами.

5. Контроль за дотриманням митних та торговельних правил та норм.

6. Ведення статистики щодо міжнародної торгівлі та митного обігу.

7. Забезпечення безпеки країни через митний контроль транспортних засобів та вантажів.

Відомості про органи, що здійснюють державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до Закону України від 16.04.1991 № 959-XII [4] та їх компетенцію, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та їх компетенція

Назва органу	**Компетенція органу**
Верховна Рада України	1) прийняття законів, що стосуються міжнародної торгівлі, митного регулювання, регулювання імпорту/експорту, іноземного інвестування та інших питань; 2) економічні відносини України з іншими державами. Верховна Рада відіграє ключову роль у формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики України через законодавство та контроль за державними органами, відповідальними за регулювання міжнародної торгівлі та інвестицій
Кабінет Міністрів України	Розроблення та реалізація загальнодержавних заходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, проведення торгово-економічної діяльності з іноземними країнами, забезпечення захисту економічних інтересів України на зовнішніх ринках тощо.
Державна митна служба	Контроль за переміщенням товарів через митний кордон, митне оформлення товарів, збір митних платежів, вжиття заходів для запобігання порушенням митного законодавства та інші повноваження, передбачені законодавством України.
Національний банк України	Впровадження політики та правил, пов’язаних з обміном валюти, іноземними інвестиціями та іншою діяльністю, пов’язаною з міжнародною торгівлею. Національний банк України відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності фінансової системи

	країни та сприянні економічному зростанню шляхом ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Міністерство економіки	Контроль за експортно-імпортними операціями, встановлення митних тарифів, розроблення та впровадження механізмів та інструментів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також участь у міжнародних економічних договорах та угодах.
Антимонопольний комітет	Забезпечення додержання законодавства про захист економічної конкуренції, недопущення антиконкурентних угод та зловживання домінуючим становищем на ринку, а також контроль за економічною концентрацією, яка може істотно вплинути на конкуренцію на ринку. Комітет відповідає за сприяння чесній конкуренції, захист прав споживачів та забезпечення рівних умов для суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері зовнішньої торгівлі в Україні.
Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі	Координація розроблення та реалізації державної політики у сфері міжнародної торгівлі, забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення виконання державних зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення виконання державних зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності, здійснення державних заходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності. захист економічних інтересів України у міжнародних торговельних відносинах. Комісія також бере участь у розгляді та вирішенні питань, пов'язаних із регулюванням імпорту та експорту, торговельними засобами захисту, торговельними угодами та іншими аспектами міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Державне регулювання внутрішнього ринку України в умовах глобалізації : наук.-метод. розробка / авт. кол.: В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, О. П. Борисенко та ін. ; за заг. ред. В. Г. Бодрова. Київ : НАДУ, 2012. 56 с.

2. Машков А. О. Аналіз чинників у системі реалізації державноїполітики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. № 3. С. 131–134.

3. Завгородній А. В. Принципи зовнішньоекономічної діяльності: національні та регіональні виміри. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4, № 1. С. 85–93.

4. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page (дата звернення: 27.09.2024).

Голубенко В. І.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ФУНКЦІОНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА НА ЗАСАДАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ

Постійний розвиток ринкових відносин потребує нових підходів до державного регулювання агросектору на екологічній основі, що має бути спрямований на забезпечення національної продовольчої безпеки та пріоритетне вдосконалення аграрного виробництва. Важливо, щоб такий розвиток охоплював не лише максимізацію прибутку аграрно-промислових суб'єктів господарювання, але й збереження навколишнього середовища, де ключову роль відіграє екологічний стан земельних угідь задіяних у сільськогосподарському виробництві [1, с. 341]. Наразі на багатьох сільських територіях нашої країни спостерігається складна екологічна ситуація, особливо щодо використання земель сільськогосподарського призначення (ерозія, деградація тощо). Велика кількість сільськогосподарських угідь, зокрема східні та південно-східні території країни зазнають негативних впливів через військові дії, які більше погіршили їх екологічний стан, а саме: забруднення земель через вибухи мін, замінування, пошкодження ґрунтів важкою технікою та будівництво військових об'єктів, що призвело до втрати можливості використання цих земель для сільського господарства і процесів їх опустелювання. У зв'язку з цим, екологічні ініціативи в аграрному секторі стають ще більш важливими для відновлення та збереження природних ресурсів.

Основними факторами, що впливають на екологічну ситуацію в аграрному секторі, виступає ресурсомістка політика, недосконала нормативно-правова база щодо питань екологізації, відсутність стратегії сталого розвитку регіонів та залежність від експорту природних ресурсів. Проте, зважаючи на те, що на сьогодні в Україні недостатня законодавча база в сфері екологізації, слабка система державного екологічного контролю та низький рівень координації діяльності аграрно-промислових суб'єктів господарювання [2, с. 9], частково

розроблені основи державної політики в галузі екологічного розвитку агросектору, які представлено:

1. Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року.

2. Концепціями розвитку сільських територій.

3. Національною економічною стратегією на період до 2030 року.

Розглядаючи вітчизняні положення чинного законодавства, слід зазначити, що екологізація аграрного виробництва має здійснюватися із застосуванням відповідних заходів (рис.1), які сприятимуть збереженню природних ресурсів та сталому розвитку аграрного сектора країни.

Рис. 1. Основні заходи екологізації аграрного виробництва*

*побудовано автором з використанням [3, с. 138]

Процес переходу сільськогосподарських підприємств на екологічне господарювання сьогодні пов’язаний з низкою ризиків і потребує державної

підтримки, але наразі з боку держави майже не відбувається стимулювання інновацій в агросекторі. Тому основним завдання держави має бути імплементація нормативно-законодавчої бази, надання фінансової підтримки при переході аграрних підприємств на екологічно-орієнтовану систему господарювання, в основі якої лежить інновацій продукт (органічна продукція).

Крім того, розвиток органічного виробництва вимагає розробки дієвих інструментів державної політики. За допомогою інструментів заохочення та інструментів примусу, спрямованих на вирішення фінансового забезпечення [4, с. 130], держава здатна заохочувати розвиток вітчизняного органічного аграрного виробництва.

Отже, активна участь держави через підтримку та регулювання екологічних процесів в аграрному секторі забезпечить стійкість аграрного виробництва, підвищить його екологічну відповідальність, створить можливості для насичення ринку якісною екологічною продукцією, що безпосередньо впливатиме на досягнення продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Гуменюк Я.М., Кіндзерський В.В. Механізми публічного управління у сфері екологізації аграрного сектору: вивчення досвіду зарубіжних держав. *Наукові перспективи*. 2023. № 9(39). С. 334-349.

2. Багорка М.О., Сергієнко А.А. Екологізація виробництва аграрних підприємств як інноваційна складова їх розвитку. *Економічні студії*. 2021. Вип. 3 (33). С. 7-11.

3. Оверковська Т. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. *Аграрне право*. 2018. № 6. С. 136-141.

4. Ляліна Н., Матвієнко-Біляєва Г. Механізм забезпечення розвитку органічного аграрного виробництва в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal.* 2019. Vol. 5, № 2. PP. 121-140.

Топащенко А. А.
здобувач вищої освіти,
Одеський національний економічний університет
Добрунік Т. П.
к.е.н., доцент
Одеський національний економічний університет

АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК І ЙОГО РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ

Надходження до державного бюджету будь-якої країни, і України зокрема, є основним джерелом фінансування державних витрат, а саме соціальних програм, оборонної сфери, інфраструктурних проектів, охорони, освіти та інших суспільно важливих напрямків. Джерела надходжень до бюджету в Україні поділяються на кілька ключових категорій: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом та трансферти [1]. Серед податкових надходжень одну з вагомих часток займає акцизний податок (рис. 1)

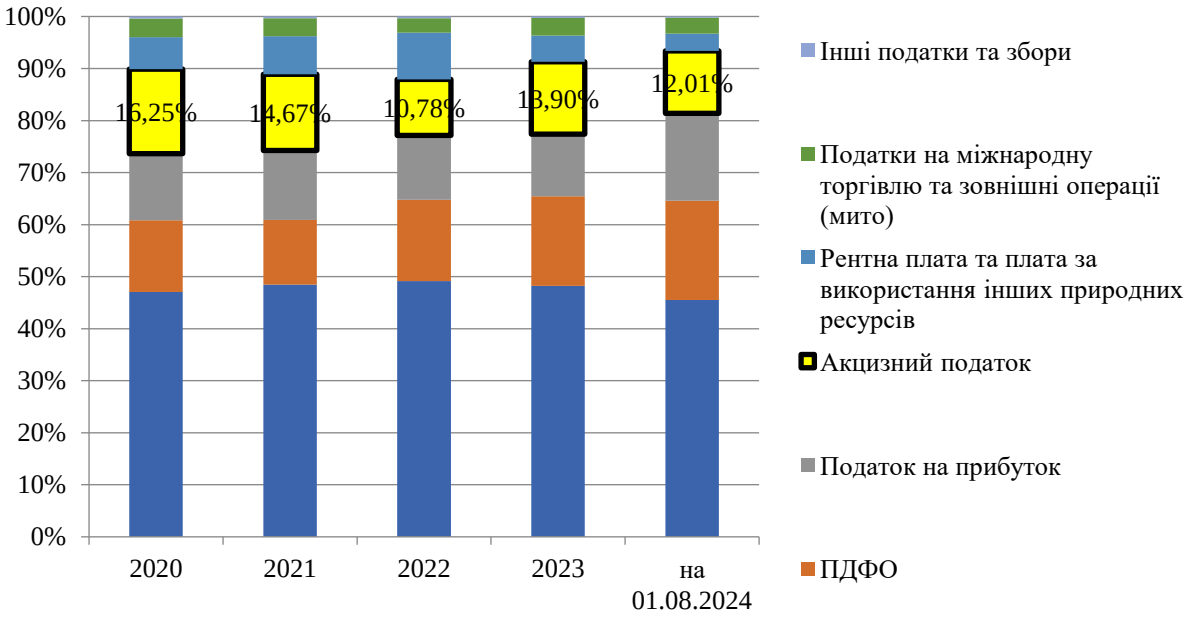

Рис. 1. Структура податкових надходжень доходів держбюджету України за 2020-2024 рр., %*

*сформовано автором за матеріалами [2]

Акцизний податок є одним із ключових джерел наповнення державного бюджету України. Це непрямий податок, який включається у вартість товарів і

послуг, що підлягають оподаткуванню, та сплачується кінцевим споживачем. Акцизний податок застосовується до певних груп товарів і послуг, що мають високу соціальну або економічну значимість, а також до тих, що можуть негативно впливати на здоров'я населення чи екологію. Акцизний податок в Україні має чітко визначену структуру, на яку встановлені окремі ставки. Він нараховується на певні групи товарів, серед яких:

1. Алкогольні напої та тютюнові вироби. На алкогольні напої акциз встановлюється залежно від виду напою та його міцності, а на тютюнові вироби – залежно від кількості одиниць або ваги продукції.

2. Паливо. Акциз на паливо встановлюється як фіксована сума за одиницю обсягу продукції. Це є важливим джерелом доходів для фінансування інфраструктурних проектів, зокрема, будівництва доріг.

3. Транспортні засоби. Акциз на транспортні засоби залежить від об'єму двигуна, віку автомобіля та його типу.

4. Електроенергія та газ. Ці товари оподатковуються з метою регулювання споживання енергоресурсів і підтримки енергетичної незалежності країни [3].

Однак у деяких країнах підакцизними товарами є загальновживані продукти. Наприклад, У США є субнаціональний податок на солодкі безалкогольні напої – він діє в окремих містах та штатах. Податок на солодкі напої діє у багатьох країнах Європи – Бельгії, Іспанії, Латвії, Нідерландах, Португалії, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії і т.д. У Мексиці солодкі газовані напої обкладаються додатковим податком. На момент введення податку в країні (2014 рік) від надмірної ваги та ожиріння страждали 35% дітей та підлітків, а також 71% дорослих. Тож запровадження акцизного податку до подібних категорій продукції було не тільки фіскальною політикою, але й частиною нової політики суспільної охорони здоров'я [4].

Як і будь-який інший податок, акциз має як позитивні, так і негативні сторони.

Переваги акцизного податку:

1. Збір додаткових бюджетних коштів. Акцизний податок забезпечує державі додаткові доходи. За рахунок цих коштів можуть фінансуватися соціальні проекти, інфраструктурні програми тощо.

2. Сприяння розвитку альтернатив. Високі акцизні ставки можуть стимулювати виробництво екологічних та безпечніших альтернатив.

Недоліки акцизного податку:

1. Соціальна несправедливість. Акцизний податок може бути регресивним, оскільки малозабезпечені верстви населення часто витрачають більшу частину свого доходу на оподатковувані товари, такі як паливо або тютюн.

2. Ефект перенесення вартості. Підвищення акцизного податку може збільшити кінцеву вартість товарів та послуг, на які він накладається. Це особливо відчутно для тих товарів, що є необхідними в повсякденному житті, як-от паливо.

Список використаних джерел

1. Бюджет. *Міністерство Фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget (дата звернення: 02.10.2024).

2. Доходи держбюджету України (2024). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2024/ (дата звернення: 03.10.2024).

3. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 03.10.2024).

4. «Цукровий податок»: у яких країнах світу є податок на солодкі напої. *Слово і Діло*. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/07/24/infografika/ekonomika/czukrovyj-podatok-yakyx-krayinax-svitu-ye-podatok-solodki-napoyi (дата звернення: 04.10.2024).

Куцепалова К. Ю.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова
Попель С. А.
к.е.н., доцент
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ ТА ШВЕЦІЇ: СТРУКТУРА, ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Пенсійна система є комплексним механізмом організації пенсійного забезпечення громадян, що включає в себе сукупність правових, економічних та організаційних інститутів і норм. Її головна мета полягає у забезпеченні громадян доходом після завершення їхньої трудової діяльності або в разі втрати працездатності [1, с.651]. У переважній більшості країн світу пенсійні системи мають трирівневу структуру, а саме:

1. Перший рівень – це державна (солідарна) пенсійна система, яка базується на принципі перерозподілу коштів між поколіннями, де працюючі сплачують внески, які йдуть на фінансування поточних пенсійних виплат.

2. Другий рівень представлений обов'язковою накопичувальною системою, де працівники та роботодавці здійснюють обов'язкові внески на індивідуальні пенсійні рахунки. Ці накопичені кошти виплачуються працівникам після виходу на пенсію.

3. Третій рівень – це добровільне недержавне пенсійне забезпечення, яке дозволяє громадянам самостійно формувати додаткові пенсійні накопичення.

Для більш детального аналізу розглянемо основні характеристики пенсійних систем України, Польщі та Швеції (табл. 1).

Шведська пенсійна модель включає державну складову з гарантованою пенсією, трудові пенсійні плани та приватні накопичення. Незважаючи на структурну подібність, кожна країна адаптувала свою пенсійну систему відповідно до національних економічних умов та соціальних потреб, демонструючи різні підходи до забезпечення фінансової стабільності громадян у похилому віці.

Таблиця 1

Порівняння пенсійних систем Польщі, України та Швеції*

Характеристика	Польща	Україна	Швеція
Структура системи	Трирівнева: державна, обов'язкова накопичувальна, добровільна	Трирівнева: державна, солідарна, добровільна накопичувальна	Трирівнева: державна, трудовий пенсійний план, приватні накопичення
Пенсійний вік	60 років для жінок, 65 років для чоловіків (поступове збільшення до 67 років (для обох статей))	60, 63 або 65 років (уніфіковано для чоловіків та жінок)	64 років (поступове збільшення до 67 років)
Мінімальний страховий стаж	20 років для жінок, 25 років для чоловіків	31 років (з поступовим збільшенням до 35 років до 2028 року)	3 роки проживання для базової пенсії, 40 років для повної
Розмір внесків	19,52% від заробітної плати (поділено між роботодавцем та працівником)	22% від заробітної плати (сплачує роботодавець)	8,5% (16% на формування розподільчої пенсії, 2,5% на накопичувальний рахунок)

*складено автором на основі [2; 3; 4; 5]

Щодо пенсійного віку, Польща поступово підвищує пенсійний вік до 67 років для обох статей. Україна встановила єдиний пенсійний вік 60, 63 або 65 років залежно від страхового стажу, а Швеція планує підвищити пенсійний вік до 67 років.

Фінансування пенсійних систем також різниться, а саме у Польщі загальний внесок становить 19,52% від заробітної плати, розподілений між роботодавцем та працівником. У Швеції загальний внесок складає 18,5%, з яких 16% йде на формування розподільчої пенсії, а 2,5% - на накопичувальний рахунок. Тоді як в Україні роботодавець сплачує 22% від заробітної плати. Тут також варто зазначити, що у разі виникнення дефіциту пенсійного фонду, наша держава бере на себе зобов'язання покрити різницю за рахунок коштів державного бюджету.

Це вказує на те, що пенсійна система України не є повністю самодостатньою і потребує додаткової підтримки з боку держави.

Польща характеризується розвиненою системою відкритих пенсійних фондів на другому рівні, що дозволяє диверсифікувати ризики та потенційно збільшити пенсійні виплати. Тоді як, Швеція вирізняється наявністю гарантованої пенсії, яка забезпечує мінімальний дохід навіть тим, хто не мав заробітку протягом життя, що сприяє зниженню рівня бідності серед пенсіонерів. До того ж, Україна перебуває в процесі реформування своєї пенсійної системи і основними викликами є впровадження повноцінного другого накопичувального рівня та забезпечення фінансової стійкості системи в умовах несприятливої демографічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Братченко Л. Є. Характеристика структури системи пенсійного забезпечення сучасної України. *5th International Scientific Conference – Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. February 28, 2019, Stuttgart, Germany. С. 558–566. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3275/3/558-566.pdf
2. Пенсійна система Швеції. *Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу.* URL: https://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/Sweden.pdf
3. Maciejasz M., Chorkowy B. Balance and Stability of Polish Pension Insurance System. *J. Risk Financial Manag.* 2022. № 15. Vol. 3. P. 106. URL: https://www.mdpi.com/1911-8074/15/3/106
4. Пенсія у Польщі для українців: хто може претендувати на виплати та за яких умов? Visit Ukraine - SERVICE PORTAL ABOUT UKRAINE 24/7. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/1361/pension-in-poland-for-ukrainians-who-can-claim-payments#google_vignette
5. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV: станом на 24 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text

Ленчук А. С.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Хмельницький університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КАР'ЄРИ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Кар'єрний розвиток на державній службі регулюється рядом законодавчих актів, таких як Закон України «Про державну службу» [1], Закон України «Про місцеве самоврядування» [2], а також Постановами Кабінету Міністрів України, які визначають порядок проходження служби, критерії оцінки діяльності, вимоги до кваліфікації та умови просування по службі. Ці нормативні акти створюють чітку правову основу для забезпечення прозорості та справедливості в управлінні кар'єрою державних службовців.

Серед ключових положень, що регулюють кар'єрний розвиток, є:

1. Принципи призначення та просування по службі, які визначають, що просування по службі мають здійснюватися на конкурсній основі. Це забезпечує рівні умови для всіх претендентів, а також можливість об'єктивної оцінки компетенцій і досягнень працівника. Основним документом, що визначає ці процедури, є Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби.
2. Оцінка результатів діяльності. Так, відповідно до Закону України «Про державну службу», державні службовці проходять щорічну оцінку результатів діяльності, яка включає оцінку професійних компетенцій та досягнення цілей, поставлених перед ними. За результатами цієї оцінки формується індивідуальний план професійного розвитку, який стає підґрунтям для визначення подальшого кар'єрного зростання.
3. Професійний розвиток та навчання. Так норми чинного законодавства передбачають обов'язкове підвищення кваліфікації державних службовців, участь у тренінгах, семінарах та програмах наставництва, що сприяють розвитку професійних компетенцій та адаптації до нових умов роботи. Крім того, існують програми перепідготовки, які дозволяють службовцям здобувати нові знання та навички відповідно до вимог часу [3].

Також кар’єра на державній службі характеризується чіткою структурою посад, які поділяються на категорії та ранги відповідно до складності завдань і відповідальності, що покладається на державних службовців. Ця структура створює можливість послідовного кар’єрного зростання на основі досягнень, компетенцій та результатів діяльності. Державні службовці мають змогу поступово переходити з нижчих до вищих посад, здобуваючи відповідні ранги, що підтверджують їхній професійний рівень [4].

Особливої уваги потребує питання збалансованого поєднання мотивації, кар’єрного зростання та управлінської відповідальності. Сучасна концепція управління державними службовцями орієнтується на компетентнісний підхід, який включає розвиток як професійних, так і особистісних компетенцій, необхідних для виконання функцій державного управління.

Що ж до правового регулювання кар’єрного розвитку на державній службі, то воно передбачає встановлення:

– чітких вимог до професійної компетентності та етики поведінки державних службовців.

– процедур просування по службі, які повинні відповідати принципам прозорості, справедливості та рівності можливостей.

– нормативних актів, що регулюють професійний розвиток, стажування та наставництво.

На основі аналізу правових та організаційних засад кар’єри на державній службі можна сформувати такі практичні рекомендації щодо:

1. Оптимізації системи оцінки результатів діяльності: впровадження більш гнучкої та об’єктивної системи оцінки компетенцій, яка включає показники ефективності роботи та виконання поставлених завдань.

2. Підвищення прозорості конкурсних процедур: забезпечення відкритого доступу до інформації про вакансії, конкурсні відбори та процедури оцінки кандидатів, що зменшить корупційні ризики та підвищить довіру до державних органів.

3. Розвитку системи наставництва та професійного супроводу: впровадження програм наставництва та професійного супроводу для нових працівників, що дозволить швидше адаптуватися до умов державної служби та розвивати необхідні компетенції [5].

Успішний розвиток кар'єри на державній службі залежить не лише від законодавчих норм, але й від ефективної реалізації принципів оцінки компетенцій, мотивації та професійного супроводу державних службовців. Забезпечення цих умов сприятиме підвищенню рівня ефективності державного управління та довіри громадян до державних інституцій.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2016, № 4, ст. 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text

2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1997, № 24, ст.170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text

3. Ковбасюк Ю. В., Воронько В. В., Жук Ю. О. Кар'єра на державній службі: теоретичні засади та практичні підходи. *Наукові праці Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. № 3. 45-52 с.

4. Князєв В. М. Державна служба: основи теорії та організації. Київ: Вид-во НАДУ, 2019. 280 с.

5. Шкарлет С. М. Організаційно-правові засади професійного розвитку державних службовців. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 1. 120-125 с.

Наумчук В. В.
здобувач вищої освіти третього рівня
Поліський національний університет

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА І ІНСТИТУЦІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД

Актуальність проблеми відновлення земельних ресурсів у постконфліктний період стає дедалі більшою для сучасної України, де значна частина територій зазнала руйнувань внаслідок воєнних дій. Пошкоджені сільськогосподарські угіддя та забруднені екосистеми потребують державної політики, спрямованої на комплексне відновлення. Державна політика у цьому напрямі повинна інтегрувати екологічні, соціальні та економічні аспекти, сприяючи стійкому відновленню земель і поліпшенню екологічної ситуації.

Уряд відіграє ключову роль у формуванні стратегії відновлення земельних ресурсів. Одним із важливих елементів державної політики є створення нормативно-правової бази для координації робіт з рекультивації. В умовах постконфліктного періоду необхідно розробити закони та підзаконні акти, які регламентують процес відновлення, залучення міжнародної допомоги та управління фінансовими ресурсами. Це також включає стандарти щодо відновлення екологічного балансу та контролю за якістю земельних ресурсів [1, 2].

Крім нормативно-правової бази, важливою складовою державної політики є інституційна підтримка процесу відновлення. На національному рівні повинні бути створені або посилені інституції, які відповідатимуть за реалізацію заходів з відновлення земель. Це можуть бути спеціальні державні агентства, координаційні ради або міжвідомчі комісії, які забезпечуватимуть ефективне планування та виконання програм рекультивації.

Інституції мають виконувати кілька функцій, зокрема оцінку масштабів пошкоджень, координацію розмінування територій, залучення інвестицій та моніторинг якості ґрунтів. Одним із головних завдань державних інституцій є розробка та реалізація регіональних програм відновлення земель, які враховують

специфіку пошкоджень та потреб кожного окремого регіону. Це дозволить забезпечити більш точний та ефективний підхід до відновлення ресурсів [3].

Важливою частиною державної політики є фінансування програм відновлення. Постконфліктний період характеризується великими витратами на реконструкцію, тому залучення ресурсів з державного бюджету та міжнародних організацій є критично важливим. Україна вже має досвід співпраці з міжнародними партнерами, такими як Світовий банк та ЄС, які можуть забезпечити фінансову підтримку для програм з відновлення земельних ресурсів.

Особлива увага повинна приділятися розмінуванню територій, яке є необхідною умовою для подальшого відновлення земельних ресурсів. Наявність вибухонебезпечних предметів у ґрунті унеможливлює проведення будь-яких робіт з рекультивації та становить загрозу для населення. Державна політика повинна підтримувати активну участь національних та міжнародних організацій, що займаються розмінуванням, а також створювати сприятливі умови для їхньої діяльності.

Екологічні аспекти відновлення також мають бути інтегровані в державну політику. Воєнні дії завдали серйозних збитків екосистемам, включно з забрудненням ґрунтів важкими металами та іншими токсичними речовинами. Державні інституції повинні розробити та впроваджувати програми екологічної ремедіації, які базуються на використанні природоохоронних технологій, таких як фіторемедіація, біоремедіація та інші екологічно безпечні методи очищення.

Ще одним важливим напрямом державної політики є підтримка місцевих громад у процесі відновлення земель. Місцеві громади є основними користувачами земельних ресурсів, тому їх залучення до процесу рекультивації є ключовим елементом успішного відновлення. Державні інституції повинні сприяти розвитку громадських ініціатив та забезпечити доступ місцевих жителів до ресурсів і технологій, необхідних для відновлення земель.

Управління відновленням земельних ресурсів повинно базуватися на інтегрованому підході, який поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Державна політика має забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем,

включаючи відновлення аграрного сектору, створення нових робочих місць і поліпшення екологічної ситуації. Інтеграція цих аспектів дозволить не лише відновити земельні ресурси, але й забезпечити стале економічне зростання.

Окрему увагу слід приділити розробці механізмів фінансування відновлювальних робіт. Залучення приватного сектору через механізми публічно-приватного партнерства може стати важливим інструментом для держави. Це дозволить розширити можливості фінансування та прискорити процес відновлення земель, що є необхідним для економічної стабільності країни.

У контексті міжнародної співпраці, державна політика повинна сприяти інтеграції України в міжнародні програми з відновлення постконфліктних територій. Це включає не лише фінансову допомогу, але й обмін досвідом і знаннями у сфері екологічної ремедіації та управління земельними ресурсами. Україна може запозичити успішні практики інших країн, які стикалися з подібними проблемами, і адаптувати їх до власних умов.

Список використаних джерел

1. Урятувати українські чорноземи. Як війна знищує родючість наших земель і що з цим робити. URL: https://lb.ua/economics/2022/12/19/539410_uryatuvati_ ukrainski_chornozemi_ yak.html.

2. Національне багатство України – чорноземи - під загрозою знищення. URL: http://www.golos.com.ua/article/366511

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» 2247-IX від 12.05.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2247-20#Text

4. Земля у вогні. Як війна впливає на ґрунти. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/zemlja-u-vohni-jak-vijna-vplivaje-na-grunti.html

Немченко Т. А.
к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
Калінка О. Б.
здобувач вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ТА СТАЛОСТІ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Повномасштабна військова агресія зумовила виникнення низки ризиків для функціонування української економіки. Руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, відтік кваліфікованих кадрів та інвестицій, зростання податків тощо, формують посилений тиск на бізнес-сектор, вимагаючи інноваційних підходів до антикризового управління. В той же час сталість бізнес-сектора відіграє критичну роль у підтримці економічної стабільності держави та спроможності фінансування оборонних зусиль, що потребує пошуку практичних механізмів забезпечення стійкості в умовах тривалого збройного конфлікту. Окрім цього, забезпечення сталості бізнесу під час війни створює фундамент для швидкої економічної відбудови в умовах повоєнного відновлення, що свідчить про необхідність пошуку шляхів підтримки українського підприємництва навіть в кризових умовах сьогодення. При цьому важливе значення в даному процесі надається власне державній підтримці.

Публічні інституції виступають ключовим фактором формування сприятливого середовища для адаптації та розвитку бізнесу в екстремальних умовах, створюючи нормативно-правову базу, інституційні механізми та економічні стимули для підтримки підприємництва. До їх завдань, насамперед, належить забезпечення виваженої монетарної політики, спрямованої на контроль інфляції та підтримку стабільності національної валюти, фіскальної політики, орієнтованої на оптимізацію державних видатків та забезпечення бюджетної дисципліни в умовах значного дефіциту ресурсів та ін. [1].

Важливим аспектом державної підтримки є створення ефективної системи фінансово-кредитного забезпечення бізнесу за рахунок застосування механізмів

державних гарантій за кредитами, субсидування відсоткових ставок, надання пільгових кредитів для відновлення та розвитку підприємств, особливо в стратегічно важливих галузях економіки.

Урядом України під час війни вже запроваджено низку програм та ініціатив, спрямованих на підтримку бізнесу, забезпечення стабільності та економічного відновлення. Однією з ключових програм є «Доступні кредити 5-7-9», що дає можливість підприємствам отримати пільгові кредити на розвиток виробничих потужностей та рефінансування заборгованості. Важливою ініціативою є і державна програма компенсацій за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яка передбачає відшкодування витрат роботодавцям на оплату праці. Уряд також запровадив програму релокації підприємств, спрямовану на переміщення бізнесу з небезпечних регіонів у безпечніші області України, що дозволило зберегти робочі місця та виробничі потужності. Крім того, діють урядові грантові програми, зокрема «Власна справа», яка надає мікрогранти для розвитку малих підприємств, та «Новий рівень», що підтримує переробні підприємства. Вони сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, створенню робочих місць та модернізації виробничих процесів. Функціонує також підтримка садівництва та аграрного сектору через гранти на висадку нових садів і розвиток тепличного господарства [2].

В цілому, урядові ініціативи спрямовані на забезпечення фінансової стійкості підприємств, підтримку зайнятості, розвиток інноваційних та технологічних галузей, що має сприяти стабілізації економіки, забезпечення сталості українського бізнесу в умовах воєнних дій.

В той же важливого значення на сьогодні потребує розвиток людського капіталу, формування умов для збереження та примноження кадрового потенціалу країни, насамперед за рахунок реалізації програми перекваліфікації та професійної адаптації для населення, зокрема ВПО, підтримки освітніх ініціатив бізнесу, стимулювання повернення фахівців, які виїхали за кордон, а також створення умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові професійні спільноти. Посилену увагу на державному рівні необхідно звертати і

на забезпечення соціальної рівності та інклюзії, інтеграції людей з особливими потребами в економічну діяльність.

Ключова роль відводиться державним органам і для формування стратегічного бачення розвитку економіки в поствоєнний період, що потребує вже сьогодні розробки довгострокових програм економічного відновлення, визначення пріоритетних галузей для інвестування, створення стимулів для структурної трансформації економіки з урахуванням глобальних технологічних трендів та геополітичних реалій.

Відповідно, приходимо до висновку, що держава відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та стійкості бізнес-сектору в Україні в умовах воєнного часу. Власне за формування виваженої державної політики, що включатиме комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримку економічної діяльності, збереження виробничого, кадрового потенціалу, спрямування розвитку суспільства з урахуванням вектору інклюзивності та забезпечення національної безпеки, слугуватиме підґрунтям сталого економічного зростання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*, 2023). № 7(3), URL: https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07.

2. Федосова К.В. Кроки державних органів для формування економічної політики підтримки бізнесу в умовах війни. *Аспекти публічного управління : науковий журнал : Вид-во Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,* 2024. Том 12 №1. С. 57-65.

Осіпова Л. В.
к.е.н., доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Дуліна К. П.
здобувач
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Монетарна політика є одним із ключових інструментів макроекономічної стабілізації, особливо в умовах криз [2]. Після повномасштабного вторгнення рф у 2022 році українська економіка зазнала значних потрясінь, включаючи різке зростання інфляції, спад ВВП, валютні коливання та підвищення ризиків банківської нестабільності. У відповідь НБУ запровадив низку заходів для мінімізації негативних наслідків і запобігання фінансовій катастрофі.

Одним із перших рішень НБУ стало впровадження фіксованого обмінного курсу гривні до долара США на рівні 36,57 грн/дол. [1, с. 9]. Це рішення мало на меті стабілізувати валютний ринок, запобігти масовим спекуляціям на валютному ринку та стримати девальваційні очікування населення. У короткостроковій перспективі цей захід дозволив утримати курс гривні, зменшити відтік капіталу і запобігти паніці на ринку [2, с. 18]. Валютні інтервенції НБУ виявилися ефективними на початковому етапі, але їх підтримка вимагала значних валютних резервів. Зменшення валютних резервів у процесі підтримки фіксованого курсу обмежило можливості НБУ продовжувати цю стратегію у довгостроковій перспективі (рис. 1). У разі виснаження валютних резервів країна може опинитися перед дилемою вибору між поступовою девальвацією та значним фінансовим навантаженням на державу.

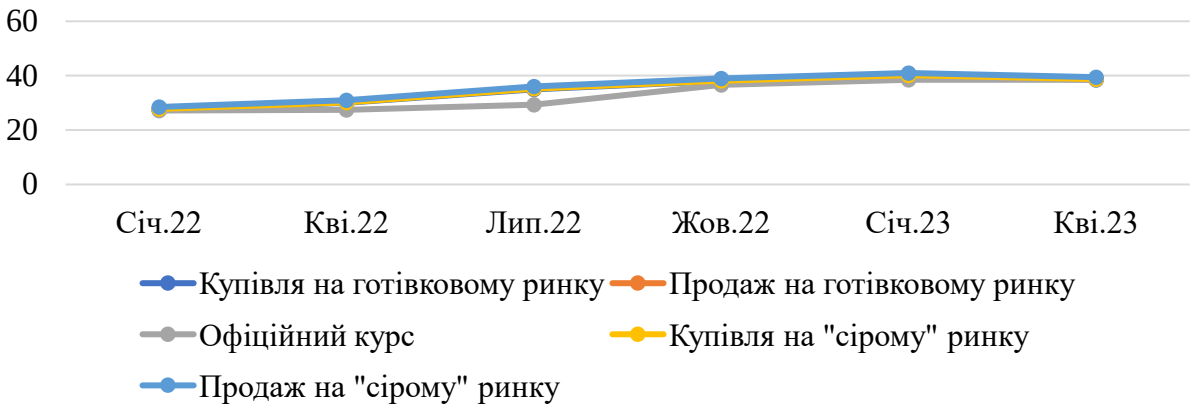

Рис. 1. Динаміка обмінного курсу, грн/дол.*

* побудовано авторами на основі [1]

Така динаміка зростання офіційного курсу гривні до долара США протягом 2022-2023 років послабило можливості регулятора продовжувати підтримувати фіксований курс гривні, що в довгостроковій перспективі загрожує фінансовими навантаженнями та поступовою девальвацією національної валюти.

Поряд із фіксованим курсом, важливою складовою монетарної політики в умовах воєнного стану стало підвищення облікової ставки. У червні 2022 року НБУ підвищив облікову ставку до 25%, що мало на меті стримати інфляцію, яка зростала через шокові фактори, пов’язані з війною, зокрема, зруйновану інфраструктуру, падіння виробництва та порушення логістичних ланцюгів (рис.2). З 2020 по 2021 роки облікова ставка НБУ зростала поступово під впливом інфляційних тисків від пандемії COVID-19. У 2022 році ставка різко зросла до 25% і трималась на цьому рівні протягом 2023 року, що підвищило дохідність ОВДП і стримало інфляцію. Однак, у довгостроковій перспективі такі високі ставки можуть обмежити економічне зростання через зниження доступності кредитів та інвестицій.

Підвищення облікової ставки в умовах значного дефіциту державного бюджету та стрімкого зростання цін на імпортні товари дало змогу тимчасово стримати зростання інфляції та забезпечити стабільність національної валюти. Зростання облікової ставки призвело до підвищення вартості кредитування для

бізнесу та громадян, що в умовах війни, коли економічна активність значно знижена, зробило кредитні ресурси менш доступними [2, с. 20].

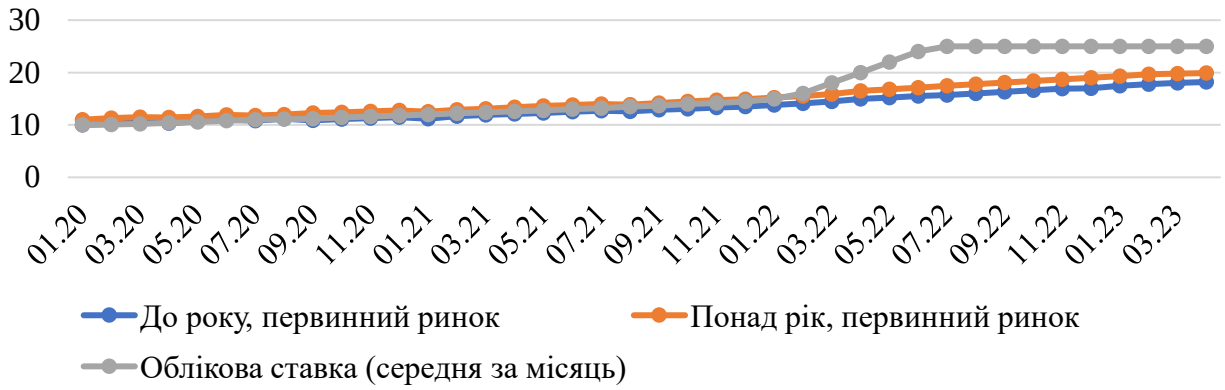

Рис. 2. Дохідність гривневих ОВДП, %*

*побудовано авторами на основі [1]

Це, в своєю чергою, негативно вплинуло на інвестиційну діяльність та розвиток малого і середнього бізнесу, що є важливими чинниками економічного зростання в кризових умовах.

Таким чином, використання монетарних інструментів в умовах воєнного стану було необхідним і дієвим у короткостроковій перспективі, але мало обмеження у довгостроковій. Фіксований курс стабілізував валютний ринок, але навантажив резерви, а підвищення облікової ставки стримало інфляцію, водночас обмеживши кредитування та економічну активність. Ці заходи стабілізували фінансовий сектор України під час війни, але потребують коригувань для зменшення довгострокових ризиків.

Список використаних джерел

1. Лепушинський В. Роль монетарної політики під час війни та в післявоєнному відновленні. Національний банк України : веб-сайт. 27 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Volodymyr_Lepushynskyi_Role_monetary_policy_in_wartime_and_post-war_recovery_pr_2023-05-12.pdf?v4 (дата звернення : 07.10.2024)

2. Петрик О. Політика національного банку України під час війни. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2022. Т.4 № 46. С. 15-23.

Марченко Р. В.
здобувач вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

ВПЛИВ КЛЮЧОВИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна Україна стикається з безпрецедентними викликами у сфері публічного управління у контексті умов воєнного стану. Державні установи на всіх рівнях повинні забезпечити стабільне управління та комунікацію з громадянами, водночас підтримуючи свій імідж і ділову репутацію. Це особливо важливо в умовах соціальної напруги та потреби в залученні міжнародної підтримки. Результати опитування громадської думки доводять, що під час війни формування довіри до органів державної влади стає критичним фактором для забезпечення ефективного управління та надання соціальних послуг [1]. Це підтверджує той факт, що питання формування позитивного іміджу та ділової репутації державних установ в теперішній час набувають особливої значущості. За результатами опитування протягом 2023 року довіра в суспільстві до місцевих рад знизилася з 58% до 44%, до голів громад - з 63% до 48%. Вражає той факт, що на початку 2024 року довіра вперше просіла нижче рівня 2021 року [2].

Варто підкреслити, що репутація є не лише засобом підвищення довіри до влади, але й важливим інструментом ефективного управління та залучення інвестицій у регіон. Згідно з дослідженням, позитивний імідж впливає на рівень задоволення населення, ефективність впровадження реформ та розвиток співпраці з бізнесом і громадськими організаціями.

Метою дослідження є виявлення ключових чинників, що впливають на формування іміджу та ділової репутації державної установи в умовах воєнного стану, а також аналіз засобів та інструментів, які допомагають зберегти або покращити репутацію державних органів на територіальному рівні.

Імідж та репутація публічних органів управління є предметом досліджень не лише науковців-теоретиків, але й практиків-державних службовців. Більшість

дослідників сходяться на думці, що формування репутації державних установ базується на трьох ключових елементах: прозорості, взаємодії з громадськістю та якості управлінських рішень [3; 4]. Аналіз впливу воєнних умов на публічне управління вніс незначні корективи в цей перелік і зазначив, що ключовими чинниками формування позитивного іміджу під час війни є оперативність прийняття рішень, прозорість дій та своєчасна інформаційна підтримка громадян. Крім того, зростання ролі соціальних медіа, як важливого каналу для підтримки позитивного іміджу в сучасних умовах підкреслює важливість комунікації через новітні цифрові платформи, які забезпечують оперативне інформування громадськості про діяльність державних установ [5].

Характеристика ключових чинників формування іміджу та ділової репутації державної установи представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на формування іміджу та ділової репутації державної установи*

Чинник впливу	**Характеристика**
Прозорість дій	Відкритість інформації про діяльність державних установ, доступність даних
Оперативність прийняття рішень	Швидкість реагування на виклики, зокрема в кризових умовах
Цифровізація комунікацій	Використання новітніх цифрових платформ для інформування та залучення громадян
Надійність соціальних послуг	Забезпечення безперебійного надання адміністративних та соціальних послуг
Залучення громадськості	Взаємодія з місцевими громадами, можливість участі громадян у процесі ухвалення рішень
Інформаційна підтримка	Оперативне інформування громадськості про дії та рішення органів влади
Адаптивність до змін	Здатність установ швидко адаптуватися до нових умов та викликів
Міжнародна підтримка та комунікація	Співпраця з міжнародними партнерами, використання міжнародного досвіду

* складено автором з використанням [1; 3; 5]

Формування позитивного іміджу та ділової репутації державної установи є

складним процесом, що вимагає системного підходу, відкритості та постійної комунікації з громадськістю. В умовах воєнного стану особливе значення мають швидкість реакції державних установ на виклики, адаптивність до мінливих умов та забезпечення безперебійного функціонування соціальних послуг. Одним з прикладів є успішне впровадження в Україні електронних платформ для надання адміністративних послуг, що зберігають ефективність під час війни. Статистичні дані свідчать про те, що завдяки цим платформам рівень задоволення громадян адміністративними послугами за останні 3 роки зріс на 15% [5].

У підсумку слід зазначити, що основними чинниками формування іміджу та ділової репутації державної установи під час воєнного стану є прозорість, оперативність і використання новітніх технологій для комунікації з населенням. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення впливу цифрових інновацій на ефективність взаємодії з громадянами, а також на можливість використання досвіду інших країн у побудові довготривалих партнерських відносин між владою і суспільством.

Список використаних джерел

1. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів. URL: http://surl.li/lzzdbm

2. Не тільки про гроші: виклики співпраці та довіри між активістами та місцевою владою. *Вокс Україна*. URL: http://surl.li/udbumj

3. Обушна Н.І., Петринська В.В. Модернізація державної служби та управління людськими ресурсами в Україні: об’єктивна необхідність та особливості реалізації. *Наукові перспективи*. 2021. № 4(10). С. 148–162.

4. Теплов С.О. HR-менеджмент на державній службі: теоретичний аспект/ *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 7.

5. Державна служба в умовах війни. Національне агентство України з питань державної служби. URL: http://surl.li/vtsuop

Цимбал Н. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
Найда А. В.
к.е.н., доцент
Одеський державний аграрний університет

ПОДАТКОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Податкова система є одним із ключових інструментів для забезпечення сталого розвитку та процвітання будь-якої країни, виконуючи функцію основного фінансового ресурсу, який впливає на широкий спектр аспектів її економічного зростання та соціального добробуту. В Україні функціонування податкової системи постійно зазнає змін, адаптується та вдосконалюється, щоб забезпечити так званий "вічний двигун" фінансової стабільності. Проте, для самої держави важливою є не лише стабільність та незмінність податкової системи, а й здатність оперативно адаптуватися до нових викликів і оптимізувати свої механізми відповідно до поточних потреб.

Сучасний світ постійно змінюється під впливом економічних, соціальних та політичних факторів, які часто важко передбачити, що змушує держави бути гнучкими у своєму підході до формування та реалізації податкової політики. Особливо критичною ця гнучкість стає в умовах зовнішніх викликів і кризових ситуацій, таких як війни, природні катастрофи чи економічні рецесії. Україна зіштовхнулася з таким масштабним викликом 24 лютого 2022 року, коли внаслідок військової агресії та повномасштабного вторгнення з боку агресора було введено воєнний стан.[1]

Ця надзвичайна ситуація зумовила докорінну зміну пріоритетів державної політики. Основною метою вже стало не стільки покращення економічних показників та стимулювання розвитку, скільки збереження економічної стійкості та стабільності в умовах воєнного протистояння. Це питання тісно пов’язане з активізацією бізнес-діяльності, адже здатність підприємств працювати в надзвичайних умовах є важливою складовою забезпечення податкових

надходжень до державного бюджету. Економічна стійкість залежить також від того, наскільки ефективно держава підтримує підприємців, які намагаються зберегти свою діяльність навіть під час активних бойових дій.

Виявилося, що попри воєнні реалії, український бізнес виявив значний рівень адаптації та стабільності. Це, у свою чергу, стало важливим чинником для забезпечення надходжень до бюджету, підтримки соціальної інфраструктури, а також збереження платоспроможності населення в умовах військових дій. Розуміючи це, уряд зосередив свої зусилля на розробці та впровадженні стимулюючих ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва. Зокрема, це включало заходи з послаблення кредитних вимог для бізнесу, спрощення регуляторних процедур, сприяння релокації підприємств з територій, де ведуться бойові дії, а також запровадження механізмів для збереження робочих місць та виробничих потужностей.

Важливим є розуміння того, що розвиток бізнесу під час війни безпосередньо впливає на перспективи економічного зростання країни. Стабільний та функціонуючий бізнес-сектор не лише забезпечує поточні фінансові потреби, але й формує основу для відновлення економіки після завершення активних бойових дій. Це також важливо для підтримки загальної стійкості країни перед зовнішніми та внутрішніми викликами, що загрожують економічній стабільності.

Усі війни в першу чергу є зіткненнями економік, і саме тому стабільність економіки та діяльність бізнесу є критично важливими. Для забезпечення цього держава повинна адаптувати податкове навантаження та податкові правила, щоб створити умови, які допоможуть бізнесу виживати та функціонувати в складних воєнних реаліях.

Безперервна робота бізнесу означає надходження податків до державного бюджету, підтримку зайнятості, забезпечення соціальних виплат і навіть фінансування оборонних потреб. В умовах повномасштабної війни з російською федерацією український уряд зіткнувся з викликами, які вимагали негайного перегляду підходів до оподаткування. Мета полягала у створенні умов, які б

дозволили підприємцям зберегти свої підприємства та продовжувати роботу навіть у найскладніших обставинах.

Українська держава розуміє, що гнучкість та швидке реагування на виклики є важливими факторами виживання економіки під час війни. Саме тому було запроваджено низку законодавчих змін, що мали на меті полегшити тягар на бізнес, зберегти робочі місця та забезпечити стабільні надходження до бюджету, необхідні для подальшої боротьби. Далі розглянемо основні зміни в податковій політиці, які були впроваджені для підтримки бізнесу в цих надзвичайно складних умовах [2].

Таблиця 1

Основні зміни в податковому законодавстві в період дії воєнного стану

Зміна	Опис	Посилання на ПКУ та закони
Спрощена система оподаткування для малого та середнього бізнесу	Дозвіл переходу на спрощену систему з податковою ставкою 2% від обороту для підприємств з доходом до 10 млрд грн на рік. Звільнення від сплати ПДВ.	ПКУ, ст. 297[1] (Закон України № 2120-IX від 15.03.2022)
Скасування податку на землю та нерухомість у зонах бойових дій	Власники земель та нерухомості на територіях активних бойових дій звільняються від сплати земельного податку та податку на нерухоме майно.	ПКУ, ст. 283 та ст. 266.4.2 (Закон № 2120-IX)
Звільнення від сплати єдиного соціального внеску (ЄСВ)	ФОП та самозайняті особи можуть не сплачувати ЄСВ, якщо не мають можливості здійснювати діяльність. Роботодавці звільняються від ЄСВ за найманих працівників на окупованих територіях.	Закон України «Про ЄСВ», ст. 9, ч. 9 (Закон № 2120-IX)
Зміни у строках подання податкової звітності та сплати податків	Відтермінування обов'язків щодо подання звітності та сплати податків для платників, які не можуть виконувати свої обов'язки через бойові дії.	ПКУ, ст. 102.9 та ст. 57.1 (Закон № 2118-IX)
Звільнення від митних платежів на імпорт товарів військового призначення та гуманітарної допомоги	Ввезення товарів, які використовуються для оборони та гуманітарних потреб, звільняється від сплати митних зборів та ПДВ.	ПКУ, ст. 197.1.15, ст. 197.1.25 (Закон № 2142-IX)
Можливість добровільної сплати податків для окупованих територій	Підприємства на окупованих територіях можуть сплачувати податки на добровільній основі без ризику штрафів за несвоєчасну сплату.	ПКУ, ст. 123.1.9 (Закон № 2120-IX)

Відміна штрафів за несвоєчасну сплату податків та подання звітності	Зняття штрафів і пені за несвоєчасне подання звітності та сплату податків, якщо це спричинено воєнними діями або окупацією.	ПКУ, ст. 129, ст. 120 (Закон № 2120-IX)
Анулювання податкового боргу для підприємств на територіях активних бойових дій	Підприємства, які не можуть здійснювати діяльність на територіях активних бойових дій, звільняються від відповідальності за несплату податкових боргів.	ПКУ, ст. 101.2 (Закон № 2142-IX)
Стимулювання релокації підприємств	Запроваджено податкові пільги для підприємств, що переміщують свою діяльність до безпечних регіонів України.	ПКУ, ст. 14.1.11, ст. 142 (Закон № 2142-IX)

Джерело: сформовано авторами [1, 2, 3, 4]

Ця адаптація податкових правил стала ключовим інструментом для підтримки економіки. В умовах, коли деякі регіони втратили доступ до ринків та постачання, підприємства змушені були шукати нові способи збереження бізнесу. Зміни в податковому законодавстві спрямовані на спрощення умов ведення бізнесу, зменшення фінансового навантаження на підприємства, що постраждали від війни, і стимулювання підприємців до релокації в безпечніші регіони.

Однак, у міру стабілізації окремих секторів економіки та потреби в довгостроковому плануванні, виникла необхідність повернення до довоєнних податкових норм. Зокрема, у 2023-2024 роках в Україні скасували ряд нововведень у податковому законодавстві, які були запроваджені під час воєнного стану. Зокрема, було відмінено пільговий податковий режим для ФОПів та інших підприємців, що дозволяв сплачувати єдиний податок за ставкою 2%. Також відновили повноцінні податкові перевірки та штрафні санкції за порушення, які раніше були призупинені або пом’якшені. Крім того, скасували тимчасові зниження ставок ПДВ та акцизів для окремих товарів, таких як пальне, повертаючи їх до довоєнних рівнів.

Крім того, Верховна Рада ухвалила в цілому законопроєкт про підвищення податків, який вже називають історичним:

1. Підвищення військового збору для доходів фізичних осіб з 1,5% до 5% на період до 31 грудня року, у якому буде припинено воєнний стан. Однак військовий збір для військовослужбовців залишиться на рівні 1,5%.

2. Військовий збір для платників єдиного податку III групи встановлюється на рівні 1% від доходу, а для ФОПів – платників єдиного податку I, II та IV групи – 10% від мінімальної заробітної плати.

3. Встановлюються щомісячні авансові внески з податку на прибуток для автозаправних станцій (АЗС) як для юридичних, так і для фізичних осіб на загальній системі оподаткування.

4. З 1 січня 2025 року змінюється податковий період з квартального на місячний для подання звітності про доходи, виплачені фізичним особам. За IV квартал 2024 року потрібно буде звітувати за поточними правилами, а за січень 2025 року вже подавати нову звітність.

5. До кінця воєнного стану продовжуються пільги щодо отриманої благодійної допомоги з бюджетів інших держав.

6. Доходи, отримані в межах проєкту "Зроблено в Україні", звільняються від оподаткування.

7. Вносяться зміни до механізму розрахунку мінімального податкового зобов’язання.

8. Кабінету Міністрів доручено розробити законопроєкт про зарахування військового збору до спеціального фонду Державного бюджету. [5]

Підвищення податків несе з собою низку серйозних ризиків для економіки та суспільства. По-перше, збільшення податкового навантаження на бізнес може призвести до скорочення прибутків підприємств, зниження їхньої конкурентоспроможності та уповільнення економічного розвитку. Легальні підприємства можуть зазнавати додаткових фінансових труднощів, що стимулюватиме тінізацію заробітних плат і пошук шляхів ухилення від податків.

По-друге, підвищення податків безпосередньо вплине на доходи громадян, особливо тих, хто має середні або нижчі зарплати. Це знизить їхню купівельну

спроможність і може призвести до загального скорочення споживання, що негативно позначиться на економічній активності.

Крім того, подібні заходи можуть знизити інвестиційну привабливість країни та сповільнити створення нових робочих місць, що ще більше ускладнить економічне відновлення після війни. Підвищення податків також може викликати суспільне невдоволення і загострити напругу між бізнесом, громадянами та владою.

Отже, підвищення податків несе серйозні соціально-економічні наслідки, які можуть посилити тінізацію економіки, знизити рівень життя населення та уповільнити економічне відновлення. Зокрема, бізнес, який уже перебуває в умовах складної економічної ситуації через війну, може зіткнутися з додатковими фінансовими труднощами, що призведе до скорочення інвестицій, зменшення створення нових робочих місць і навіть закриття окремих підприємств. Це особливо небезпечно для малого та середнього бізнесу, який є основою економічної стабільності та зайнятості.[5]

Влада повинна ретельно проаналізувати всі ризики та вплив підвищення податків на економіку й суспільство, враховуючи, що надмірний тиск на бізнес і громадян може призвести до зворотного ефекту – падіння доходів бюджету і зростання соціальної напруженості. Необхідно шукати баланс між збільшенням надходжень до бюджету, необхідних для фінансування оборони і відновлення країни, та підтримкою бізнесу й забезпеченням соціальної стабільності. Лише виважена податкова політика зможе гарантувати стійкий розвиток економіки, сприяти відновленню після війни та зберегти добробут громадян.

Список використаних джерел

1.Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu (дата звернення 13.10.2024 р.)

2. Греца В.Я. Модифікація податкової системи в умовах воєнного стану. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 2 URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/5.pdf (дата звернення 13.10.2024 р.)

3. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text. (дата звернення 14.10.2024 р.)

4. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text. (дата звернення 14.10.2024 р.)

5. Підвищення податків в Україні: ключові положення Закону та ризики. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/231164_pdvishchennya-podatkv-v-ukran-klyuchov-polozhennya-zakonu-ta-riziki (дата звернення 15.10.2024 р.)

Шикіна Н. А.
к.е.н., доцент
Одеський національний економічний університет
Пєткова К. М.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Одеський національний економічний університет

ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗОЛОТОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Серед великого переліку загроз національній безпеці держави у «Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» достатньо багато уваги приділено чинникам і явищам, які відносяться до сфери зовнішньоекономічної діяльності. До них належать: значна залежність від експортно-імпортної діяльності; погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу, зокрема рахунка поточних операцій; обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків; недостатній рівень золотовалютних резервів [1].

Саме золотовалютні резерви (ЗВР) є одним із найбільш важливих показників економічної стійкості країни, особливо для держав із значними викликами на міжнародному ринку. Вони служать засобом забезпечення стабільності національної валюти, виконання зовнішніх зобов'язань і підвищення довіри до фінансової системи. Одним із ключових факторів, що

впливають на рівень ЗВР, є платіжний баланс країни, який відображає всі економічні операції між державою та рештою світу. ЗВР є індикатором, що прямо залежить від стану платіжного балансу. Коли країна має дефіцит платіжного балансу, її ЗВР можуть бути використані для покриття зовнішніх зобов'язань, що призводить до скорочення резервів. При цьому позитивний баланс сприяє нарощуванню резервів. Основним чинником впливу платіжного балансу на золотовалютні резерви є зовнішньоторговельний баланс у вигляді експорту та імпорту, що мають безпосередній вплив на ЗВР через потоки валюти. Перевищення обсягів експорту над імпортом призводить до притоку валюти в країну, що сприяє накопиченню резервів. В умовах війни та зменшення експортних можливостей через блокаду портів і руйнування інфраструктури Україна стикається зі значним зниженням валютних надходжень. Зростання цін на імпортовані енергоресурси збільшує витрати валюти, що також негативно впливає на ЗВР [2].

Міжнародні грошові перекази, зокрема перекази українських трудових мігрантів є важливим джерелом валютних надходжень. Збільшення обсягу таких переказів позитивно впливає на платіжний баланс і, відповідно, на золотовалютні резерви. За даними НБУ, в 2023 році Україна отримала понад $13 млрд від трудових мігрантів, що частково компенсувало дефіцит зовнішньоторговельного балансу [3]. Підтримка від міжнародних фінансових інституцій, таких як МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, відіграє ключову роль у поповненні золотовалютних резервів [2]. В умовах війни Україна отримала понад $30 млрд міжнародної фінансової допомоги, що стало основним джерелом підтримки резервів і запобігло критичному знеціненню гривні.

Відтік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) негативно впливає на платіжний баланс і резерви, тоді як приплив інвестицій сприяє їх зростанню. В умовах воєнного конфлікту інвестори зменшують вкладення в Україну через високі ризики. Для запобігання відтоку капіталу урядом України впроваджено заборону на операції з ним (виведення за кордон). Протягом 2022-2023 років

НБУ проводив значні валютні інтервенції для підтримки гривні, витрачаючи частину резервів [3].

Україна є значним імпортером енергоносіїв (газ, нафта, вугілля). Зростання світових цін на ці ресурси призводить до зростання видатків на імпорт і зменшення валютних резервів. Енергетична криза, яка посилилася через війну, спричинила значний тиск на платіжний баланс України. Отже, зменшення валютних надходжень від експорту, зростання видатків на енергоресурси створюють значний тиск на платіжний баланс і ЗВР. Водночас міжнародна фінансова допомога та перекази від трудових мігрантів частково компенсують цей вплив. Зовнішньоторговельний баланс, грошові перекази, міжнародна фінансова допомога, інвестиції та валютне регулювання відіграють вирішальну роль у формуванні резервів. В умовах глобальних викликів Україна змушена спиратися на зовнішню підтримку для підтримання економічної стабільності та поповнення резервів, водночас реалізуючи політику валютного регулювання для захисту гривні.

Список використаних джерел

1. Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text

2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: https://mof.gov.ua/uk/ (дата звернення 05.10.24 р.)

3. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення 05.10.24 р.)

4. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 05.10.24 р.)

Вікол А. С.
здобувачка першого рівня вищої освіти
Одеський національний економічний університет

РОЛЬ І МІСЦЕ ДЕРЖАВИ В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ ЕКОНОМІКИ

Держава – це сукупність суспільних інститутів, що здійснюють публічну владу [1].

В сучасній ринковій економіці держава є суб'єктом економічної системи разом з домогосподарствами та фірмами, виконує активну роль в економіці, є носієм певних прав та обов'язків. Держава є власником і виробником, продавцем і покупцем, позичальником і кредитором, що перетворило її у повноправного суб'єкта господарського життя поряд з домогосподарствами і фірмами.

Однією з основних економічних функцій держави є створення правового середовища, необхідного для нормального функціонування ринкової економіки. Держава створює правову базу економіки.

До основних послуг, що їх надає держава, належать: підтримання внутрішнього порядку, запровадження стандартів вимірювання ваги і якості продуктів та створення грошової системи для полегшення обміну товарів і послуг.

Найновішою економічною функцією держави є стабілізація економіки. Уряд допомагає приватному сектору досягти повної зайнятості та стабільного рівня цін, збільшуючи або зменшуючи власні видатки, запроваджуючи податки, здійснюючи інші заходи, щоб впливати на сукупні видатки, а отже й на стан економіки.

Основне завдання держави полягає у створенні умов для досягнення максимальної прибутковості від функціонування підприємств у перехідному до ринку середовищі.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні економічної свободи. Вона захищає права власників, встановлює чіткі правила ведення бізнесу, контролює якість товарів і послуг та сприяє розвитку конкуренції. Завдяки цьому

підприємці можуть вільно працювати, а споживачі можуть робити обґрунтований вибір [2].

Роль держави в економіці є важливою складовою предмета економічної теорії, хоч і держава як така сьогодні не вивчається вченими-економістами. Але історично держава й економіка в дослідницькій традиції Нового часу розглядалися як взаємопов'язані сутності: держава детермінована потребами цілісності соціуму на притаманних останньому ціннісно-інституційних підставах, а економіка детермінована необхідністю складних соціальних взаємодій для належного розподілу та використання суспільних ресурсів. Тобто і той, і інший феномен є соціальними явищами глибинного порядку, в якому вони взаємно ототожнюються та закономірно відокремлюються в процесі функціонування та еволюції соціуму. Держава може існувати як особливий соціальний феномен за рахунок частини додаткового продукту у вигляді податків, тому вона зацікавлена у розширенні бази оподаткування; економіка може ускладнюватися та виходити на більш високі рівні рівноваги завдяки не лише прямому державному примусу, а ще й завдяки довірі, яку забезпечує держава як джерело правил і як мета-інститут.

Інноваційна економіка як одна з головних цілей національної стратегії соціально-економічного розвитку неможлива без уточнення орієнтирів економічних реформ, що передбачає збереження та подальше вдосконалення інституційних напрацювань України попередніх років незалежності. Сучасна недосконалість у функціонуванні як державного, так і ринкового інституційного механізму вимагає більш збалансованого інституційного устрою, особливо в контексті поглиблення інституційних ринкових змін господарської системи та загострення світових кризових процесів [3].

Таким чином, для України важливо усвідомити необхідність сучасного наукового переосмислення самої ролі та змісту інститутів держави в економічних і соціальних процесах, оскільки вони не лише впливають на діяльність соціальних процесів, а й покладені в їхню основу. Сьогодні життєво необхідна цілісна (системна) концепція, покликана, з одного боку, як стійкі

інституційні форми можуть модернізуватись, змінювати стратегію і тактику діяльності, дати переконливі відповіді на питання про те, як саме створюються та самоорганізуються відповідно до об'єктивних вимог часу нові інституційні утворення, та в який спосіб вони, функціонально консолідуючи, можуть системно взаємодіяти у контексті якісного відтворення різноманітних інтересів суспільства.

Список використаних джерел

1. Економічна роль держави. URL: https://studies.in.ua/economy/7-tema-13-ekonomchna-rol-derzhavi.html

2. Чечель О. М. Зміст і функції економічної політики держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* № 2. 2009. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=28

3. Жукова Л. М. Роль держави в економічному розвитку: основні теоретичні підходи. *Проблеми економіки*. № 1. 2018. С. 257-264.

Омельченко В. О.
здобувач вищої освіти другого рівня
Уманський національний університет садівництва

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАХОДІВ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Антикризове регулювання економіки є ключовим інструментом держави для підтримки економічної стабільності в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Особливо актуальним воно стає в умовах сучасних криз, таких як війна, пандемія та глобальна економічна нестабільність. Вивчення міжнародного досвіду та оцінка національних результатів дозволять сформувати рекомендації для підвищення економічної стійкості України в майбутньому.

Державний інтервенціонізм, заснований на активному втручанні уряду у ринки, спрямований на збереження ключових галузей економіки та забезпечення соціальної підтримки. Світовий досвід показує, що під час фінансових криз багато країн успішно застосовують комбінацію цих підходів, зокрема США та

ЄС під час кризи 2008 року. Уряди цих країн використовували масштабні фінансові стимули та підтримку банківського сектора для стабілізації ситуації.

Зокрема, важливу роль відіграють програми підтримки малого та середнього бізнесу, податкові пільги та інвестиції в інфраструктуру, які сприяють відновленню економіки після кризи.

Аналіз заходів державного антикризового регулювання економіки України показує, що уряд застосовував різні механізми для пом'якшення впливу кризових періодів. Під час пандемії COVID-19, одним з ключових заходів була програма «5-7-9%», що надавала пільгове кредитування для малого та середнього бізнесу, щоб підтримати підприємства в умовах обмежень. Уряд також впровадив фіскальні стимули, такі як податкові канікули та відтермінування сплати податків для підприємців. Під час воєнного стану основним заходом стала мобілізація ресурсів для підтримки критичних галузей економіки та забезпечення соціальних виплат.

Щодо фінансового сектора, Національний банк України стабілізував банківську систему через зниження облікової ставки з 8% до 6% у 2020 році, що сприяло зменшенню вартості кредитів і стимулюванню економічної активностіх війни було введено жорстке регулювання валютного ринку та обмеження на відтік капіталу для запобігання фінансовій дестабілізації. Уряд підтримував банківську систему через механізми рефінансування та підтримки ліквідності банків. Водночас, зростання інфляції у 2022 році до 24,9% стало серйозним викликом, що змусило уряд і НБУ підвищити облікову ставку до 25% у 2022 році. Хоча ці заходи стабілізувати економічну ситуацію, проблема доступу до кредитних ресурсів залишається критичною для малого та середнього бізнесу [1].

Аналіз ефективності антикризових заходів в Україні показує, що впроваджені урядом заходи мали помітний вплив на макроекономічні показники. У 2022 році, попри воєнний стан, падіння ВВП склало приблизно 30%, що було меншим за очікування завдяки активній підтримці ключових секторів економіки. Рівень інфляції в країні зріс до 24,9%, що стало одним із найбільших викликів

для уряду та Національного банку України (НБУ), який підвищив облікову ставку до 25% для боротьби з інфляційним тиском. Рівень зайнятості скоротився через масову евакуацію населення та руйнування інфраструктури, проте програми підтримки бізнесу допомогли зберегти значну кількість робочих місць у критичних секторах економіки.

Антикризові заходи для бізнес-сектора, зокрема програми пільгового кредитування «5-7-9%», дозволили малому та середньому бізнесу отримати доступ до фінансування в умовах обмежених ресурсів. До кінця 2022 року було видано понад 50 млрд грн за цією програмою, що дозволило багатьом підприємствам продовжити свою діяльність. Крім того, уряд впровадив податкові пільги для підприємств, які зазнали значних втрат через воєнні дії. Водночас, ефективність цих заходів була обмежена через високі бюрократичні бар'єри та складність отримання пільг, що часто гальмувало їхню реалізацію [2].

Одним із ключових недоліків антикризових заходів є неефективне розподілення ресурсів між підприємствами різних секторів. Багато підприємців стикалися з труднощами при доступі до пільгових програм через складні умови участі та бюрократичні процедури. Крім того, слабкий контроль за використанням виділених коштів та недостатня прозорість у реалізації програм знижували їхню ефективність. Оцінка заходів показала, що потрібні більш ефективні механізми моніторингу та спрощення процесу надання допомоги.

Антикризові заходи, впроваджені в Україні, допомогли пом'якшити вплив пандемії та воєнного стану на економіку, але виявилися недостатньо ефективними через низку проблем. Незважаючи на позитивний вплив пільгового кредитування та податкових пільг, зокрема для малого і середнього бізнесу, серйозними викликами залишаються бюрократичні бар'єри та неефективне розподілення ресурсів. Важливим завданням є вдосконалення механізмів надання державної допомоги та забезпечення прозорості реалізації програм. Необхідно посилити контроль і моніторинг за використанням фінансових ресурсів, а також спростити процедури для підприємців. Подальший розвиток

антикризового регулювання повинен бути спрямований на зменшення адміністративних бар'єрів і підвищення доступності допомоги для бізнесу.

Список використаних джерел

1. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити «5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzavna-programa-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html (дата звернення 28.09.2024).

2. Солоненко Ю., Панасюк П. Державна підтримка та стимулювання бізнесу в умовах війни. Галицький економічний вісник. 2023. № 3 (82). С. 190–200. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.190

Крутас Б. Ю.
здобувач другого рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Аграрний бізнес є одним із ключових секторів економіки України, забезпечуючи не лише продовольчу безпеку країни, а й значний внесок у національний експорт. У зв'язку зі складними економічними умовами та впливом військових дій, державна підтримка аграрного бізнесу набуває особливої важливості для забезпечення стабільного розвитку галузі. Метою дослідження є аналіз ефективності чинних механізмів державної підтримки та визначення перспектив розвитку підтримки аграрного сектора в Україні.

Державна підтримка аграрного бізнесу виконує важливу роль у розвитку сільських територій, збереженні продовольчої безпеки та забезпеченні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Основними формами державної підтримки є субсидії на придбання техніки та ресурсів, пільгові кредити для фермерів, податкові пільги та програми інвестування в аграрну інфраструктуру. Також важливим є регулювання цін на продукцію та

підтримка малих і середніх аграрних підприємств. Ефективне регулювання та підтримка дозволяють аграріям адаптуватися до ринкових умов і підвищити свою продуктивність [2].

За останні п’ять років в Україні реалізовано кілька важливих програм підтримки аграрного сектора, серед яких – субсидії на технічне переоснащення, пільгове кредитування фермерів, а також програми розвитку сільських територій. Ці заходи сприяли зростанню обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур, таких як зернові, соняшник, соя та ріпак, що зміцнило позиції України на міжнародному ринку. Однак, попри позитивні результати, ефективність державної підтримки все ще обмежується через недостатнє фінансування та бюрократичні перепони. Багато фермерів зіштовхуються з труднощами в доступі до пільгових кредитів та субсидій через складність процедур отримання допомоги та неузгодженість між різними державними органами. Одним із позитивних прикладів є програми підтримки органічного сільського господарства, які дозволяють аграріям розширювати експорт екологічно чистої продукції. Однак інші програми, такі як підтримка малих фермерських господарств, не завжди досягають очікуваного ефекту через нерівномірний розподіл ресурсів і обмежений доступ до фінансування в менш розвинених регіонах.

У країнах Європейського Союзу державна підтримка аграрного бізнесу базується на чітких екологічних стандартах та інноваційних підходах. Програми субсидування та дотації на екологічно стійке виробництво дозволяють фермерам зберігати високі стандарти якості продукції та одночасно дбати про довкілля. У США значну увагу приділяють фінансовим механізмам підтримки фермерів, зокрема через пільгове кредитування та страхування врожаю. Крім того, у розвинутих країнах активно впроваджуються програми інноваційних технологій, що сприяє підвищенню продуктивності аграрного бізнесу [1].

Адаптація міжнародного досвіду в Україні може значно підвищити ефективність існуючих програм підтримки. Особливо актуальним є впровадження інновацій у сфері екологічного сільського господарства, що

дозволить не лише зберегти природні ресурси, а й підвищити експортний потенціал української продукції.

Для забезпечення подальшого зростання аграрного сектора в Україні необхідно реформувати чинні програми державної підтримки. Одним із ключових напрямків розвитку є спрощення процедур доступу до фінансових ресурсів для аграріїв, особливо малих і середніх фермерських господарств. Крім того, важливою є адаптація державних програм до нових викликів, таких як кліматичні зміни та постійні кризові ситуації.

Державна підтримка аграрного бізнесу в Україні є важливим інструментом забезпечення сталого розвитку сектора та підвищення його конкурентоспроможності. Однак існуючі механізми підтримки потребують вдосконалення для забезпечення більшої ефективності та доступності фінансових ресурсів. Адаптація міжнародного досвіду, впровадження інноваційних технологій та розвиток партнерських відносин між державою і бізнесом можуть суттєво підвищити результати державної підтримки.

Перспективи розвитку державної підтримки аграрного бізнесу в Україні полягають у стимулюванні інвестицій в інновації, спрощенні бюрократичних процедур та підтримці екологічно стійкого виробництва, що дозволить Україні зміцнити свої позиції на світовому аграрному ринку та забезпечити стабільний розвиток галузі в умовах постійних викликів.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Звіти та дослідження щодо розвитку аграрного сектора в Україні, рекомендації щодо реформ і підтримки сільського господарства. URL: https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine (режим доступу 02.10.2024).

2. Програми Європейського Союзу з підтримки сільського господарства. Дослідження та аналітика про підтримку сільського господарства в країнах ЄС, адаптація міжнародного досвіду для України. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries (режим доступу 01.10.2024).

СЕКЦІЯ 3
СТАН І ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Мальований М. І.
д.е.н., професор
Уманський національний університет садівництва
Орлов І. О.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У постіндустріальному суспільстві з високорозвиненою ринковою економікою недержавне соціальне страхування відіграє ключову роль у системі соціального захисту населення. Воно забезпечує фінансову підтримку громадян у разі настання соціальних ризиків і водночас сприяє накопиченню значних фінансових ресурсів, які можуть бути використані для інвестування в економіку країни. Таке страхування дозволяє знизити навантаження на державні фінанси, забезпечити стабільність соціальних виплат і створити додаткові можливості для довгострокового фінансового планування. У світовій практиці роль недержавного соціального страхування є на сьогодні достатньо різноманітною, від його значної частки в таких країнах як США, Великобританія та Нідерланди до майже повного ігнорування у Греції, Франції та Люксембурзі. Проте потужна економічна криза та негативна демографічна ситуація змушує більшість розвинутих країн світу переглянути свою політику шляхом реформування існуючих системи соціального захисту з формуванням у них все більшої частки недержавного соціального страхування, що позитивно впливає на розмір сформованих загальних фінансових активів. Зокрема, станом на 2024 рік загальна сума активів лише недержавних пенсійних фондів у світі становить приблизно 55,7 трильйона доларів США, що охоплює 22 основні пенсійні ринки, причому найбільша частка активів (91%) зосереджена в семи провідних країнах,

таких як США, Японія, Велика Британія та інші [1]. Частка активів недержавних пенсійних фондів (НПФ) у країнах ОЕСР, яка становила близько 10% від ВВП, зросла у 2024 році до понад 50% від ВВП [2]. Проте зростання у розрізі країн відбувається нерівномірно, що обумовлюється як державною політикою так і обраною моделлю соціального захисту. Так, до прикладу, країна з найбільшим зростанням цього показника – це Нідерланди. У 1990 році активи НПФ складали близько 100% ВВП, а до 2024 року цей показник зріс до приблизно 191%. У той же час у Греції спостерігається найменше зростання. У 1990 році активи НПФ були на рівні 2%, і до 2024 року зросли лише до 5% [3]. Водночас, незважаючи на те, що тенденції розвитку систем недержавного соціального страхування у світі є нерівномірними, слід констатувати постійне зростання ролі системи недержавного соціального страхування в розвинутих країнах світу.

Незважаючи на успіхи у розвинутих країнах, в Україні недержавне соціальне страхування поки що перебуває на стадії формування. На сьогодні його реалізація відбувається через дві взаємопов'язані системи: добровільне страхування, яке здійснюється страховими компаніями, та недержавне пенсійне страхування, яке реалізується через недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та банки. Важливо зазначити, що недержавне соціальне страхування в Україні не досягло такого рівня розвитку, як у більш розвинутих країнах через низький рівень довіри до фінансових установ, інфляційні ризики та низьку дохідність інвестицій.

Водночас, аналіз системи недержавного соціального страхування свідчить про її поступову позитивну динаміку. Зокрема, тенденції розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні, за підсумками 2023 року, вказують на зростання активів і стабільний розвиток системи, незважаючи на економічні та демографічні виклики: 1. Зростання активів**:** У 2023 році загальна вартість активів недержавних пенсійних фондів (НПФ) збільшилася на 17,9% і склала 4,89 мільярда гривень. Основними напрямами інвестування залишаються державні цінні папери (49,4%) та грошові кошти на банківських рахунках (43,0%), що підкреслює консервативну інвестиційну стратегію. 2. Збільшення

пенсійних внесків**:** Сума пенсійних внесків за рік зросла на 8%, досягнувши 3,04 мільярда гривень. Зростання було обумовлене збільшенням внесків як від фізичних осіб (на 21,7%), так і від юридичних осіб (на 5%). 3. Інвестиційний дохід**:** Дохід від інвестування активів у 2023 році склав 4,09 мільярда гривень, що на 24,4% більше порівняно з попереднім роком. Це свідчить про ефективність інвестування у державні активи та банківські депозити, які залишаються ключовими інструментами для НПФ. 3. Виплати учасникам**:** Загальна сума пенсійних виплат за рік зросла на 13,7%, досягнувши 1,66 мільярда гривень. Це включає одноразові пенсійні виплати та виплати на визначений строк, що демонструє збільшення кількості учасників, які отримують виплати [4].

Таким чином, недержавне соціальне страхування є важливим елементом системи соціального захисту населення у багатьох розвинутих країнах. В Україні розвиток цієї системи залишається на початковому етапі, проте розвиток ефективного управління пенсійними активами та підвищення довіри громадян до страхових програм можуть забезпечити стабільний попит на страхові продукти і сприяти покращенню економічного стану країни. Законодавче вдосконалення і стимулювання інвестування у недержавні пенсійні фонди є необхідними кроками для зміцнення цієї системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Global Pension Assets Dtudy 2024. URL: https://www.pensionpolicyinternational.com/.

2. OECD Pensions Data. URL: https://www.oecd.org/en/search/data.html?q=pension&orderBy=mostRelevant&page=0.

3. Pension Fund Assets to GDP. URL: https://fred.stlouisfed.org/categories/32264.

4. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2023. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/npf_4_kv-2023.pdf.

Черничко Т. В.
д.е.н., професор
Мукачівський державний університет
Чорій Ю. Ю.
здобувач вищої освіти третього рівня
Мукачівський державний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах інклюзивної економіки охоплює цілісні стратегії, спрямовані на забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей для всіх верств населення. Це включає справедливий розподіл економічних благ, стійкий і збалансований розвиток, активну співпрацю між різними зацікавленими сторонами, використання цифрових технологій, підвищення якості людського капіталу, соціальний захист вразливих груп та їхню участь у прийнятті рішень за підтримки уряду.

Інклюзивна економіка орієнтована на створення умов, де кожна людина, незалежно від індивідуальних особливостей, має можливості реалізуватися як працівник, підприємець, студент або член родини [1]. Основний акцент робиться на рівності та соціальній справедливості в розподілі доходів, прибутків та податків, а також на забезпеченні доступу до якісних соціальних послуг.

У контексті інклюзивної економіки ключовим є надання можливості кожній людині розвиватися та використовувати свій потенціал, активно брати участь у суспільному житті, отримувати справедливу оплату праці та мати доступ до можливостей для розвитку. Це передбачає активну роль державних та регіональних установ у забезпеченні таких можливостей.

Інклюзія визначається як процес інтеграції окремих осіб або груп у загальну систему, де вони стають її повноцінною частиною. Основні характеристики інклюзивної економіки за Беннером та Пастором [2] включають:

– справедливість: зменшення нерівності, рівний доступ до суспільних благ та екосистемних ресурсів;

– залученість: надання можливостей для участі в економічній діяльності як працівники, споживачі та власники бізнесу;

– зростання: стимулювання ринку праці та підвищення добробуту з орієнтацією на вигоди для всіх членів суспільства;

– стійкість: фокус на довгостроковому соціально-економічному благополуччі, екологічних інвестиціях та зменшенні залежності від природних ресурсів;

– стабільність: створення умов для довіри до майбутнього, інвестування у власне майбутнє та зниження економічних ризиків.

У дослідженнях, присвячених соціально-економічному розвитку територіальних одиниць, особливу увагу приділяють соціальним аспектам. Важливими напрямами є: зниження рівня бідності, розвиток людського капіталу через освіту та охорону здоров'я, залучення громади до прийняття рішень, гендерна рівність і посилення соціального захисту, що включає заходи протидії віковим, медичним, економічним та природним ризикам [3, 4].

Науковці виділяють кілька ключових принципів, що є основою соціально-економічного розвитку територіальних одиниць в умовах інклюзивної економіки. До цих принципів належать:

– постійне вдосконалення: неперервний процес оновлення економічних механізмів і політик для адаптації до змін і потреб суспільства;

– зменшення масштабів бідності: активні дії зі зниження рівня бідності за допомогою економічних і соціальних програм;

– підвищення добробуту населення: акцент на покращенні якості життя та створенні умов для підвищення рівня життя всіх громадян;

– визнання економічних прав людини: захист економічних прав як важливого аспекту справедливого суспільства;

– мінімізація зовнішньоекономічних наслідків: зосередження на зменшенні негативного впливу міжнародної економічної діяльності на внутрішні процеси;

– врахування ідеї громадських рухів: підтримка ініціатив громадськості у формуванні економічної політики;

– увага до вразливих груп населення: забезпечення інтеграції маргіналізованих груп у економічне життя;

– перерозподіл влади та ресурсів: справедливий розподіл ресурсів і повноважень для створення рівних можливостей для всіх.

Отже, інклюзивна система розвитку регіонів не тільки забезпечує ефективний розподіл ресурсів, але й активно працює над досягненням рівності та інклюзивності на всіх рівнях економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. How Do You Define an Inclusive Economy? The Aspen Institute. URL: https://www.aspeninstitute.org/blog-posts/how-do-you-define-an-inclusive-economy/

2. Benner, C., Pastor, M. (2018). Inclusive Economy Indicators. The Rockefeller Foundation. URL: https://www.rockefellerfoundation.org/wpcontent/uploads/Inclusive-Economies-IndicatorsExec-Summary.pdf

3. Gupta, J., Pouw, N., Ros-Tonen, M. (2015). Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. The European Journal of Development Research. URL: https://pure.uva.nl/ws/files/2486334/165444_ejdr201530a.pdf

4. Rauniyar, G., Kanbur, R. (2009) Inclusive growth and inclusive development: A review and synthesis of Asian Development Bank literature. Journal of the Asia Pacific Economy 15(4): 455-469. URL: https://www.adb.org/sites/default/files/evaluation-document/35885/files/op8-inclusive-growth-development_5.pdf

Юзьків Я. М.
здобувачка вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
Охріменко А. Г.
д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет

ІНВЕСТУВАННЯ В ГОТЕЛЬ: АНАЛІЗ РИЗИКІВ ТА ОЧІКУВАНОЇ ВІДДАЧІ

Незважаючи на повномасштабну війну в Україні, готельний бізнес показує високий рівень адаптації до нових умов, стійкість та готовність до нових викликів. Українські готелі мають всі шанси на подальший розвиток та відновлення. Однак, як і кожен бізнес, вони потребують підтримки та фінансування. Саме тому, інвестування в готельний бізнес в Україні є перспективним напрямком для тих, хто бажає зробити свій внесок у відновлення економіки країни.

Інвестування в готельний бізнес – це не просто придбання нерухомості, а вкладення коштів у динамічний і багатогранний сектор економіки. Це інвестиція не лише в будівлю, а й у сервіс, досвід клієнта, а також у майбутнє туризму. Такий вид діяльності приносить пасивний дохід, саме тому інвестиції в готельний бізнес в Україні популярні все більше, незважаючи на несприятливу політичну ситуацію в країні. Інвестиція в будівництво готелю надає можливість в майбутньому стати власником номера в ньому й отримувати дохід [1].

Однак, все більшої популярності набирає інвестиція в апарт-готелі, що полягає в придбанні одного або декількох апартаментів у готельному комплексі з метою отримання прибутку від їхньої подальшої експлуатації [3].

Популярність на апарт-готелі зростає через низку їхніх особливостей [5]:

- невеликі розміри нерухомості;
- ефективне програмне забезпечення для менеджменту;
- стабільний пасивний дохід;
- висока ліквідність.

Як і будь-який інший, готельний бізнес має свої особливості. Це циклічний бізнес, дохід якого переважно коливається в залежності від сезону, економічних умов та інших зовнішніх факторів. Висока конкуренція на ринку готельних послуг вимагає від інвесторів постійного пошуку нових рішень та адаптації до змін.

Готельний бізнес є досить привабливим варіантом для багатьох інвесторів завдяки потенційно високому доходу. Однак, як і будь-яка інвестиція, вона пов'язана з певними ризиками. До ризиків інвестування в готельний бізнес можна віднести [3, 4]:

– сезонність, що може вплинути на рівень доходу;

– готельний бізнес є висококонкурентним;

– девелопери, які не зацікавлені в розвитку інфраструктури готелю та економлять, що призводить до зниження туристичних потоків та доходів;

– ризики, пов'язані з нерухомістю, такі як зміна попиту на нерухомість, інфляція, зміни податкової політики та інші зміни в законодавстві;

– попит на готельні послуги залежить від багатьох факторів, таких як економічні цикли, сезонність, політичні події та природні катаклізми.

Однак, незважаючи на всі складнощі, інвестиції в готельний бізнес мають свої переваги. По-перше, це можливість отримання стабільного пасивного доходу від оренди номерів чи апартаментів. По-друге, нерухомість, як правило, з часом зростає в ціні, особливо в перспективних туристичних зонах. По-третє, інвестиції в готельний бізнес можуть допомогти урізноманітнити інвестиційний портфель.

Вкладення інвестицій в готельний бізнес, особливо в апарт-готелі, має набагато більше переваг, аніж купівля квартири і здача її в оренду. Про вищий дохід з інвестицій в апарт-готелі свідчать такі цифри: в середньому це 9-13% з операційного прибутку, коли із квартири лише 3-6%. Крім того, вартість за м² номера зростає у декілька разів після здачі готелю в експлуатацію [3]. Експерти передбачають, що після закінчення війни в Україні зросте вартість нерухомості

в популярних туристичних дестинаціях. Україна стане привабливою та цікавою для іноземних туристів, що також збільшить потік іноземних інвестицій.

Готельний бізнес в цілому є складною, але досить перспективною сферою бізнесу, що вимагає ретельного аналізу ринку, розробки детального бізнес-плану і залучення професіоналів. Однак, при правильному підході, інвестиції в готель можуть принести стабільний дохід і сприяти розвитку туризму.

Список використаних джерел

1. Інвестиція в апарт-готель: переваги та ризики | Блог про новобудови Києва і області, форум та відгуки. *Де у Києві добре живеться?*. URL: https://gdevkievezhithorosho.com/2023/11/інвестиція-в-апарт-готель-переваги-та/.

2. Інвестування в апарт-готель: зручний шлях до стабільного прибутку. *Пространство*. URL: https://prostranstvo.group/news/archotel.

3. Кузнецова Я. Які можуть бути ризики та переваги в інвестуванні у прибуткову нерухомість. *The Page*. URL: https://thepage.ua/ua/experts/yaki-riziki-ta-perevagi-investicij-u-apart-goteli.

4. Ризики інвестування в апарт-готелі. *Standard One – Нові стандарти на ринку нерухомості*. URL: https://s1.ua/ar/news/120_riziki-investuvannya-v-apart-goteli.

5. Ribas Hotels Group. Готельний бізнес в Україні: можливості та ризики. *Ribas Hotels Group*. URL: https://ribashotelsgroup.ua/blog/gostinichniy-biznes-v-ukraine-vozmozhnosti-i-riski/.

Фротер О. С.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ: КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

У сучасних умовах війни, український бізнес стоїть перед безпрецедентними викликами. Соціальна відповідальність стає не просто етичним імперативом, а життєво необхідним інструментом виживання і процвітання. Компанії усвідомлюють, що їхні дії мають значний вплив на суспільство, і шукають шляхи інтеграції соціальних цінностей у свої стратегії.

Наразі реалізація концепції соціальної відповідальності бізнесу є надзвичайно важливою, оскільки не лише підтримує соціальну стабільність, але й сприяє стійкості економіки.

Ключовими аспектами соціальної відповідальності бізнесу під час війни є підтримка працівників, допомога суспільству та участь у вирішенні гуманітарних проблем. Багато компаній зосереджують свої зусилля на збереженні робочих місць і наданні фінансової допомоги своїм працівникам та внутрішньо переміщеним особам. Це відображає зміни, що відбулися у структурі корпоративної відповідальності, де основним пріоритетом стало забезпечення соціальної підтримки та безпеки на фоні військових дій [1, 2].

Українські підприємства також беруть активну участь у відновленні критичної інфраструктури та наданні соціальних послуг, включно з підтримкою постраждалих регіонів. Такі дії є частиною стратегії бізнесу щодо реагування на кризові ситуації та водночас відповідають глобальним трендам у сфері сталого розвитку [3].

Варто зазначити, що війна спричинила створення нових моделей співпраці між бізнесом та державою, де соціальна відповідальність стала частиною загальнонаціональної стратегії відновлення економіки. Уряд України підтримує

шляхом надання пільг для підприємств, що допомагають у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб та беруть участь у гуманітарних проєктах [4].

Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в умовах воєнного часу виконує виконує дві основні функції.

По-перше, це підтримання соціальної стабільності. Збереження робочих місць та підтримка доходів працівників є основним викликом. Згідно з даними Національного банку України, падіння ВВП у перші місяці війни досягло 44%, що негативно позначилося на рівні доходів населення. Проте соціальна відповідальність бізнесу допомогла мінімізувати негативні наслідки, сприяючи тим самим соціальній стабільності [1, 4].

По-друге, це гуманітарна підтримка й відновлення. Підприємства активно беруть участь у фінансуванні гуманітарних проектів, наданні допомоги переміщеним особам і у відбудові пошкоджених об’єктів. Ці ініціативи знижують соціальну напругу та підтримують національну економіку в умовах воєнного часу [2].

Дослідження показують, що підприємства, які активно включаються у соціальні програми, демонструють вищу стійкість у кризових умовах. За останніми даними, підприємства, що інтегрували соціальну відповідальність у свої бізнес-процеси, швидше адаптувалися до нових викликів. Наприклад: соціальна відповідальність допомогла зберегти економічну активність на рівні 60–70% від довоєнних показників у деяких галузях, навіть при зменшенні активності через воєнні дії. Близько 30% великих підприємств запровадили програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, що не лише допомогло вирішити соціальні проблеми, а й сприяло збереженню кваліфікованих кадрів [3, 4].

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни набула нових важливих аспектів, а її реалізація допомагає не лише у збереженні стабільності компаній, але й сприяє вирішенню гострих соціальних та економічних проблем країни. Ефективність реалізації соціальних програм підкріплюється їх гнучкістю та орієнтацією на довгостроковий вплив. Важливо,

щоб бізнес продовжував інтегрувати соціальні програми у свої стратегії розвитку для подальшої стабільності та відновлення країни після війни.

Список використаних джерел

1. Корпоративна соціальна відповідальність під час війни та в повоєнному відновленні. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/korporatyvna-sotsialna-vidpovidalnist-pid-chas-viyny-ta-v.

2. Лопащук, В.О., Равлюк, А.М., Присяжнюк, О.В. Сучасні концепції соціальної відповідальності як основа функціонування бізнесу в умовах глобальних викликів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2024 №14. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-02.

3. Серікова О. М. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни в Україні: національний і глобальний виміри. Бізнес Інформ. 2022. №6. С. 94–100. URL: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-6-94-100.

4. Відповідальна поведінка бізнесу в часи війни в Україні. Дослідження контексту. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-rezyume_vidpovidalna_povedinka_biznesu_v_chasi_viini_v_ukraini.pdf.

Барабаш Л. В.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні стала серйозним викликом для всього суспільства. І, звичайно ж, відповідним чином вплинула на фінансову поведінку як звичайних українців, так і бізнес-середовища.

Під час війни багато акценти фінансової поведінки суб’єктів українського бізнесу змістилися на управління ліквідністю та стратегіями короткострокового виживання. Відтак спостерігається скорочення витрат, замороження капіталовкладень та надання пріоритету оборотному капіталу для підтримки повсякденної діяльності. Така поведінка узгоджується із загальними

фінансовими реакціями на кризові сценарії, що спостерігалися у різних країнах під час попередніх конфліктів. А ще, відповідно до звіту Європейського банку реконструкції та розвитку, багато підприємств скоротили несуттєві витрати та зосередилися на нагальних операційних потребах через непередбачуваність грошових потоків під час війни [1].

На особливу увагу, як акцент фінансової поведінки суб'єктів бізнес-середовища України під час війни, заслуговує підвищення залежності останніх від зовнішньої фінансової підтримки. Зокрема, значно зросла роль іноземних грантів, позик і пожертвувань для українського бізнесу, що надали міжнародні фінансові інституції, такі як ЄБРР і Міжнародний валютний фонд. В окремих випадках саме вони забезпечили критичну ліквідність і підтримку інвестиційної активності для стабілізації ключових галузей. Водночас варто відзначити, що міжнародна допомога вкрай необхідна як для малих і середніх підприємств, так і для великих корпорацій, адже допомагає їм вижити шляхом вливання капіталу та забезпечуючи безперервність бізнесу.

Окремим акцентом фінансової поведінки бізнес-середовища України, зокрема сфери банківництва, наразі слід назвати зосередження на управлінні ризиками та загальну диверсифікацію діяльності. Це зумовлено тим, що фінансові ризики, спричинені війною, вимагали швидкого коригування стратегій управління. Відтак цілком раціональним і результативним стало рішення диверсифікації власних джерел доходів і перенесення діяльності у менш постраждалі регіони України або навіть за кордон. При цьому диверсифікація фінансових ризиків проходила шляхом реструктуризації боргу та за рахунок використання альтернативних методів фінансування, включаючи державні гарантії та міжнародну фінансову допомогу. Окрема увага була приділена стратегіям хеджування, щоб пом'якшити ризики, пов'язані з нестабільністю валюти та інфляцією [3].

Зважаючи на окреслені моменти, варто відзначити, що у бізнес-середовищі України під час війни відбулася докорінна зміна фінансової поведінки. Вона спонукала до впровадження стратегій антикризового управління, диверсифікації

ризиків і пошуку зовнішньої підтримки задля продовження діяльності. А її ключовими аспектами стали збереження ліквідності, антикризове управління фінансовими ризиками та залежність від зовнішньої допомоги.

Список використаних джерел

1. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2023). *EBRD, USA and Sweden assess impact of war on SMEs in Ukraine*. URL: https://www.ebrd.com/news/2023/ebrd-usa-and-sweden-assess-impact-of-war-on-smes-in-ukraine.html.

2. Kryklii, O., & Jayasundera, A.M. Evaluating the significance of uncertainty on bank liquidity: A case study of Ukrainian banks in Russian military aggression. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2023. № 7(2)., P. 111–121. https://doi.org/10.21272/fmir.7(2).111-121.2023.

Боровик П.М.
к.е.н., доцент,
Уманський національний університет садівництва
Удовенко І.О.
к.е.н., доцент,
Уманський національний університет садівництва
Кисельов Ю.О.
д.географ.н., професор,
Уманський національний університет садівництва
Рудий Р.М.
д.тех.н., професор,
Уманський національний університет садівництва
Шемякін М.В.
к.с.-г..н., доцент,
Уманський національний університет садівництва

НАСЛІДКИ ПІДВИЩЕННЯ АКЦИЗІВ НА ПАЛЬНЕ ДЛЯ РИНКУ ГЕОДЕЗИЧНО-ЗЕМЛЕВПОРЯДНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Виконання геодезично-землевпорядних а також пов’язаних з ними робіт в сфері геоінформатики та геопросторового аналізу часто супроводжується значною кількістю переїздів та змін геолокації, які неможливі без транспортних засобів та використання паливно-мастильних матеріалів. Звичайно це певним

чином ускладнює та спричиняє зростання собівартості геодезично-землевпорядних робіт і послуг, але, поряд з цим, полегшує та пришвидшує їх виконання.

Саме тому геодезично-землевпорядну спільноту турбують перспективи підвищення ставок акцизного податку на пальне, стосовно якого тривають дискусій в кулуарах Верховної рали України.

Слід зауважити, що нардепи не обмежились дискусіями, але й прийняли в цілому законопроєкт про підвищення акцизного податку на пальне, згідно з яким ставки акцизного податку зростуть найближчим часом на бензин на 14 %; на дизпаливо на 27 %; на автомобільний газ – втричі [2].

Варто зазначити, що такі дії законотворців відповідають вимогам стратегічного нормативно-правового акту, яким регламентовано поетапне підняття ставок акцизного податку на пальне до рівня Європейського Союзу [3].

В той же час, на нашу думку, політична та економічна стабільність а також високий рівень доходів населення в країнах ЄС створює певні передумови для застосування значно вищих ставок акцизу на пальне, порівняно з Україною. Якщо ж у нестабільній з фінансових позицій Україні піднімати ставки акцизного податку на пальне, як і ставки будь-яких інших непрямих податків, то це, на думку відомих вчених, може зупинити окремі галузі економіки та автоматично прискорить інфляцію [1; 4].

Поряд з цим, не зупиняючись на макроекономічних перспективах від підвищення паливного акцизу, звернемо увагу на можливі наслідки такого законодавчого нововведення для суб’єктів бізнесу, які здійснюють геодезично-землевпорядну діяльність а також надають послуги у царині геоінформатики та геопросторового аналізу.

Результати опитування підприємців півдня Черкащини, які займаються саме зазначеними видами бізнесу, проведеного на базі кафедри геодезії, картографії і кадастру Уманського НУС, продемонстрували, що після підвищення ставок акцизу на пальне суб’єкти геодезично-землевпорядного бізнесу вимушено та тимчасово призупинять надання послуг, а через певний, нетривалий період,

відновлять ділову активність, збільшивши при цьому розцінки на геодезично-землевпорядні, геоінформаційні та геопросторові роботи й послуги з врахуванням зростання цін на паливо, зумовлене підвищенням ставок акцизного податку.

Таким чином підвищення ставок акцизного податку на пальне не є доцільним, оскільки, навіть на прикладі геодезично-землевпорядного підприємництва, така новація, попри фіскальні вигоди держави, зумовить зростання цін на послуги та може слугувати поштовхом до інфляційних процесів, які, скоріш за все, нівелюють можливий ефект для державної казни від збільшення ставок акцизного податку.

Список використаних джерел

1. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Оподаткування сільського господарства в умовах трансформації спеціальних податкових режимів. *Економіка АП*К. 2016. № 1. С. 5-17.

2. Прасад А. Верховна Рада підвищила акцизи на пальне. URL: https://forbes.ua/news/verkhovna-rada-pidvishchila-aktsizi-na-palne-18072024-22463. (дата звернення: 04.09.2024).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку: Закон України від 18 липня 2024 року N 3878-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T243878?an=546. (дата звернення: 04.09.2024).

4. Прокопчук О. Т., Улянич Ю. В. Тенденції та перспективи розвитку непрямого оподаткування в Україні. *Сучасні питання економіки і прав*а. 2014. Вип. 1. С. 92-96.

Голуб В. В.
здобувач вищої освіти третього рівня
Університет митної справи та фінансів

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

За останні три роки українська економіка переживає найгірший період у своїй історії. Тому в цих непростих умовах кожному підприємству необхідно вживати заходів щодо виходу із ситуації. Інакше вони ризикують збанкрутувати. Коли економіка занепадає, «здоров'я» підприємства опиняється в центрі уваги. Тому керівництву важливо розробити антикризову стратегію хоча б для того, щоб зберегти свої позиції на ринку. Ефективна система антикризового управління підприємством в умовах впливу на нього чинників війни та євроінтеграційних процесів є надзвичайно важливим інструментом забезпечення його життєдіяльності та регулювання основних процесів фінансово-господарської діяльності [1, с. 39].

Завдання антикризового маркетингу враховувати кризові ситуації та використовувати всі можливі засоби для ціноутворення, вивчення асортименту та цільової аудиторії. При грамотній маркетинговій політиці компанії можуть створити для своєї продукції імідж та бренд, що відповідає запитам споживачів та забезпечує достатній попит у поточних умовах. Маркетингова стратегія включає набір основних принципів, які можуть допомогти організаціям збалансувати і задовольнити потреби своїх клієнтів під час кризи. Розглянемо основні засади маркетингової стратегії. Підприємства повинні провести ретельний аналіз ринку, включаючи вивчення потреб та переваг цільової аудиторії, аналіз конкурентів та оцінку зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на бізнес. Це дозволить виявити можливості та проблеми, що стоять перед компанією, та сформулювати відповідні стратегії. Оновлення інформації про цільову аудиторію – важливий крок на цьому етапі. Підприємства мають чітко визначити, як змінилися потреби та вимоги клієнтів унаслідок кризової

ситуації. Це дозволить їм зосередитись на найбільш перспективних сегментах ринку та розробити відповідні маркетингові програми.

Підприємства повинні створювати механізми моніторингу результатів та контролю реалізації своїх стратегій, щоб гнучко реагувати на умови, що змінюються. Розробка та реалізація маркетингових стратегій потребує глибокого аналізу, розуміння потреб клієнтів та грамотного використання маркетингових інструментів для забезпечення сталого зростання та виживання бізнесу в умовах кризи. Аналізуючи ринок та конкурентів, виявляючи унікальні переваги та розробляючи відповідну маркетингову тактику, компанії можуть ефективно позиціонувати себе та залучати клієнтів, незважаючи на зниження попиту та обмеженість ресурсів.

Ключовим елементом антикризового управління є діагностування фінансового стану, моніторинг кризових явищ, їх своєчасне виявлення та попередження. Проведення точної діагностики та профілактичні заходи становлять основу загального управління підприємством, включаючи антикризове управління [2, с.148]. У кризові часи, коли споживачі стають більш обережними у витратах, важливо забезпечити споживачам цінність та вигоду та зберегти їх лояльність. Маркетингові дослідження та аналіз можуть допомогти компаніям зрозуміти потреби та переваги своїх клієнтів та розробити ефективні маркетингові стратегії для утримання та залучення клієнтів. Маркетингові стратегії допомагають підприємствам виділитися над ринком і диференціювати себе від конкурентів. У період кризи, коли велика кількість компаній стикається з обмеженістю ресурсів та зниженням попиту, важливо розробити унікальну пропозицію для залучення клієнтів. Щоб захистити свою репутацію та авторитет, підприємства мають активно та прозоро спілкуватися з клієнтами, партнерами та громадськістю. Маркетингові комунікації, включаючи публічні заяви, соціальні мережі та зв’язки з пресою, можуть допомогти контролювати повідомлення та ефективно реагувати на кризові ситуації.

Під час будь-якої кризи підприємства зазвичай поділяються на дві великі категорії: неактивні та активні підприємства. Неактивні підприємства займають

вичікувальну позицію і максимально знижують свою активність на ринку, сподіваючись на віддачу. Агресивні компанії, навпаки, починають «входити» на ринок. Іншими словами, вони стають більш агресивними, сподіваючись, що значна частина їх конкурентів знизить свої витрати на позиціонування своєї продукції. Такі підприємства всіляко сприятимуть розширенню інформаційного сектора, щоб завоювати певний відсоток ринку. Не варто забувати і про те, що у воєнні часи кожна українська компанія стикається з проблемою скорочення бюджету, що неминуче позначиться на маркетингових фінансах.

З наведеного вище аналізу можна дійти невтішного висновку, що кризовий маркетинг – досить складний процес з погляду менеджменту. Він дозволяє керівництву підприємства сформулювати оптимальну стратегію поведінки компанії у нестабільній економічній ситуації та використати кризові ситуації у своїх інтересах. Отже, маркетингові стратегії відіграють важливу роль в антикризовому управлінні, дозволяючи підприємствам адаптуватися до змінних умов та долати кризові виклики.

Список використаної літератури

1. Копитко М., Грицан В. Сутність, значення та особливості антикризового управління підприємством в умовах впливу на нього чинників війни та євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. (1) С. 36–42. URL: https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-5 (дата звернення: 10.09.2024);

2. Заїчко І., Різник Д., Павленко Н. Антикризове управління фінансами: стратегії та інструменти для подолання кризових ситуацій. *Причорноморські економічні студії*. 2024. (1) № 86. С. 146–152. URL: https://doi.org/10.32782/bses.86-23 (дата звернення: 11.09.2024).

Грабек Я. А.
викладач кафедри маркетингу
Уманський національний університет садівництва

ДОДАНА ВАРТІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ: ДИНАМІКА ТА КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Оцінка динаміки обсягів виробництва доданої вартості галузями сільського господарства суттєво ускладнюється інфляційним процесом – тенденція номінальних змін часто є прямопротилежною реальним. Наприклад, якщо досліджувати динаміку зміни обсягів виробництва валової доданої вартості в сільському господарстві у національній валюті, то може скластися враження, що ми маємо справу із стабільно зростаючим трендом – $r = 0{,}956$ (рис. 1). Зростаючи із середньорічним темпом приросту +18,7%, виробництво валової доданої вартості в сільському господарстві України за період 2009-2021рр. у національній валюті збільшилося у 9,3 рази.

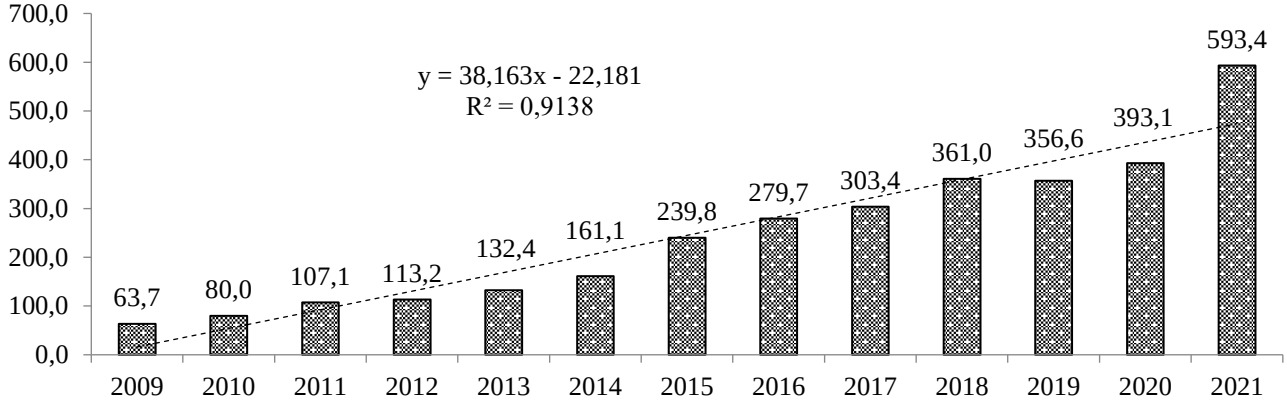

Рис. 1. Виробництво валової доданої вартості в сільському господарстві України (в основних цінах), млрд. грн. [1]

Однак, якщо провести розрахунок у більш стабільній валюті – доларах США, то результат буде суттєво відрізнятися (рис. 2). Як бачимо зростання є не настільки стійким, як у попередньому прикладі – $r = 0{,}569$. Зростаючи із середньорічним темпом приросту +7,8%, виробництво валової доданої вартості в сільському господарстві України за період 2009-2021рр. у валюті США збільшилося лише у 2,6 рази.

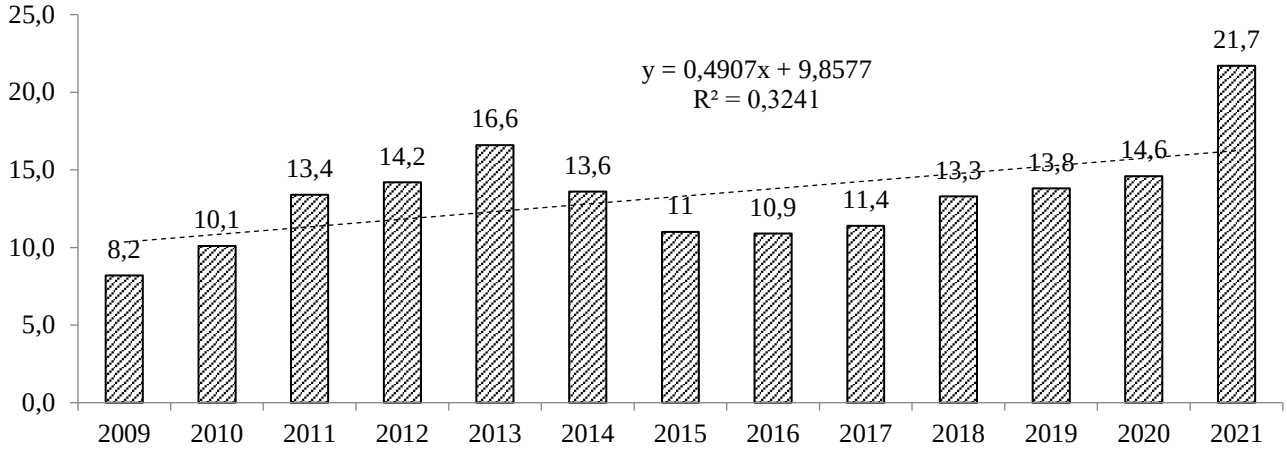

Рис. 2. Виробництво валової доданої вартості в сільському господарстві України (в основних цінах), млрд. дол. США [1, 2]

Динамічний ряд демонструє два екстремуми – в 2013 і 2021рр. З 2014 по 2016рр. мав місце спад причиною якого став початок військової агресії росії проти України.

Додана вартість формується у результаті поєднання у процесі виробництва проміжного споживання та власних факторів виробництва. Проміжне споживання складається з вартості товарів і послуг, спожитих, як виробничі ресурси в процесі виробництва впродовж облікового періоду, за винятком основних фондів, споживання яких обліковується, як споживання основного капіталу. Товари або послуги можуть бути або перетворені, або використані в процесі виробництва. Деякі ресурси з'являються знову після того, як вони були перетворені і включені у вихідну продукцію, наприклад, зерно може бути перетворене на борошно, яке, в свою чергу, може бути перетворене на хліб. Інші ресурси повністю споживаються або витрачаються, наприклад, електроенергія та більшість послуг. Проміжне споживання не включає витрати підприємств на придбання цінностей, які складаються з творів мистецтва, дорогоцінних металів і каміння та виготовлених з них ювелірних виробів. Цінності – це активи, придбані як запаси вартості: вони не використовуються у виробництві і не погіршуються фізично з часом. Витрати на цінності відображаються в рахунку операцій з капіталом. Проміжне споживання також не включає витрати, пов'язані з поступовим використанням основних фондів, що належать підприємству: зменшення їх вартості впродовж звітного періоду відображається,

як споживання основного капіталу. Однак проміжне споживання включає орендну плату за користування основними фондами (обладнанням або будівлями), орендованими в інших інституційних одиниць на умовах операційної оренди, а також гонорари, комісійні, роялті тощо, які сплачуються за ліцензійними угодами [3, с. 8, 120].

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. *Таблиця «витрати-випуск» (в основних цінах).* URL: http://surl.li/vdtzzu

2. Національний банк України. *Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період).* URL: https://bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls

3. *System of National Accounts 2008*. New York: European Communities, International Monetary Fund, Organisation for Economic Cooperation and Development, United Nations & World Bank, 2009. 722p. URL: https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/SNA2008.pdf

Ленчук А. С.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова
Шутяк І. А.
старший викладач,
Хмельницький університету управління та права ім. Леоніда Юзькова

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Питання формування ефективної системи цивільного захисту набуває особливої актуальності в сучасному світі, де ризики виникнення надзвичайних ситуацій постійно зростають. Україна, як і багато інших країн, стикається з низкою викликів, які потребують надійного захисту населення та інфраструктури.

Аби забезпечити ефективну цивільну безпеку в Україні, необхідно провести масштабні реформи. Зокрема, потрібно децентралізувати систему цивільного захисту, передавши більшу частину повноважень на місцевий рівень [1].

Історично склалося так, що система цивільного захисту в Україні була побудована за принципом централізації, з основним акцентом на великих містах. Однак, сучасні реалії вимагають більш гнучкої та адаптивної системи, яка враховує особливості різних регіонів та громад. З огляду на адміністративно-територіальну реформу, постає завдання налагодження ефективної взаємодії між різними рівнями влади та функціональними підсистемами цивільного захисту для забезпечення безпеки населення в умовах нових викликів. Формування ефективної системи цивільної безпеки вимагає комплексного підходу, який включає як централізовані, так і децентралізовані заходи. Необхідно посилити контроль за дотриманням вимог пожежної та техногенної безпеки, розширити мережу пожежних команд, залучити волонтерів, а також забезпечити належне навчання населення. Важливу роль відіграють навчально-методичні центри, які готують фахівців з цивільного захисту та проводять навчання населення [2].

Місцеві органи самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні цивільної безпеки. Вони відповідають за розробку та реалізацію заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій на своїх територіях. Фінансування цих заходів здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету, а також державних субвенцій. Процес децентралізації посилив відповідальність місцевих громад за свою безпеку і створив нові можливості для розвитку місцевих систем цивільного захисту [3].

По-перше, після місцевих виборів, органи місцевого самоврядування отримують значні повноваження у сфері цивільного захисту. Одним з першочергових завдань є створення спеціалізованого виконавчого органу, який буде відповідати за всі питання, пов’язані з безпекою громадян на відповідній території.

По-друге, важливою складовою системи цивільного захисту на місцевому рівні є Ланка громади. Це структурний підрозділ, який об’єднує різні служби та організації для спільного реагування на надзвичайні ситуації. Для ефективної

роботи Ланки необхідно розробити детальний положення, яке визначить її структуру, функції та взаємодію з іншими органами.

По-третє, для забезпечення готовності до відвернення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, необхідно створити необхідні комісії та служби. Зокрема, це стосується створення комісії з питань евакуації населення, призначення відповідальної особи за ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, а також формування сил цивільного захисту. Кожна з цих структур повинна мати чітко визначені завдання та повноваження.

Таким чином, створення ефективної системи цивільного захисту на місцевому рівні передбачає комплекс заходів, спрямованих на формування необхідної структури управління, розробку нормативно-правової бази та забезпечення взаємодії всіх залучених сил і засобів [4].

Одним з ключових елементів формування ефективної системи цивільного захисту є проведення комплексної оцінки ризиків. Це дозволяє визначити найбільш ймовірні загрози для громади та розробити відповідні заходи реагування.

Забезпечення цивільної безпеки на місцевому рівні здійснюється кількома структурами. Спеціалізовані підрозділи, створені при органах місцевого самоврядування, відповідають за загальне координацію та управління системою цивільного захисту. Місцева пожежна охорона зосереджується на попередженні та ліквідації пожеж, тоді як добровільні пожежні формування доповнюють їхню діяльність. Спеціалізовані служби підприємств та установ також беруть участь у забезпеченні безпеки, відповідно до свого профілю. Координацію всіх цих зусиль здійснює місцева комісія з питань цивільної безпеки [5].

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. П. Формування системи цивільної безпеки України в умовах сучасних викликів і загроз. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2. 20-27 с.

2. Горбатюк Р. П., Демченко А. О. Цивільна безпека як складова національної безпеки: сучасний стан і перспективи розвитку. *Збірник наукових*

праць Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського. 2020. № 4. 65-72 с.

3. Дорошенко С. О. Організаційно-правові засади забезпечення цивільної безпеки держави. *Вісник Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. Серія: Право*. 2018. № 1. 38-45 с.

4. Ковальчук О. В. Реформування системи цивільного захисту в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. 54-60 с.

5. Шульга О. С. Модернізація системи цивільного захисту в умовах сучасних викликів. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. 2021. Т. 15. Вип. 2. 2-108 с.

Місюкевич Т. М.
здобувач вищої освіти другого рівня
Гончаренко І. В.
д.е.н., професор
Миколаївський національний аграрний університет

ПРОГРАМНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У сучасному світі важливе місце займає соціально-економічний розвиток економіки держави, регіону. Категорія «соціально-економічний розвиток» є складним поняттям, зміст якого розширюється за ступенем становлення рівня життя населення. Цю категорію нерідко змішують з іншими категоріями, близькими за змістом. Соціально-економічний розвиток – категорія, що описує процес переходу від одного стану якісної визначеності економічної системи певного рівня організації до іншої, більш повної економічної якості, тобто до іншої економічної системи, що має нову міру, нову кількісну та якісну єдність.

З метою реагування на виклики в умовах змін ринкового середовища, врахування можливостей і загроз зовнішніх факторів, виявлення найважливіших проблем та визначення напрямів перспективного розвитку держави, областей,

для яких є найсприятливіші умови та наявні ресурси формуються цільові, комплексні програми.

Державною цільовою програмою слід вважати комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням. Вони поділяються на:

- загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля - це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- інші програми, метою яких є розв'язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки [1].

В Україні створено нормативно-правову основу і запроваджено нові підходи до стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації, яка успішно реалізується починаючи з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад. Новий адміністративно-територіальний устрій та бюджетна децентралізація значно підвищили спроможність місцевого самоврядування.

Серед тенденцій та основних проблеми соціально-економічного розвитку регіонів виділяють наступні:

- Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.
- Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах .

- Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення.

- Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів: інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів.

- Сильна, спроможна та конкурентоспроможна регіональна економіка (нові робочі місця, інвестиції та розвиток бізнесу).

- Розбудова ефективного багаторівневого врядування (розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахування кращих практик ЄС).

- Розвиток різних форм співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями [2].

Завданням уряду є прийняття твердих рішень для забезпечення стабільності та визначеності життя народу. Мистецтво управління державою полягає у використанні обмежених ресурсів країни на максимально можливу потужність. Оскільки найціннішим ресурсом нашої країни є населення (не лише його кількість, але й якість), держава має докладати максимум зусиль для запезпечення підвищення рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про державні цільові програми» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 25, ст.352.

2. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 940 від 13.08.2024).

Гринько Я. В.
викладач
Фаховий коледж приватного закладу вищої освіти
«Центральноукраїнський інноваційний біотехнологічний університет»

МОДЕЛІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наукове дослідження в Україні під час воєнного стану активно розглядає питання мотивації працівників як необхідну складову системи управління персоналом у новій соціоекономічній реальності. Різноманітні виклики на ринку праці, особливо в прифронтових зонах, досліджуються через аналіз управління масовими вивільненнями працівників [5]. Також науковці розглядають заходи зі збільшення безпеки, введення практик простою, переходу на дистанційну роботу, а також програм психологічної підтримки [7]. Окрема увага приділяється мінімізації ризиків для здоров'я працівників у воєнний час та вивченню соціально-психологічних аспектів мотивації в управлінні організаціями [2, 4].

У передвоєнні та воєнні роки в Україні спостерігається значна криза на ринку праці. Багато людей не можуть виконувати свої професійні обов'язки у повному обсязі або ж частково через погіршення фізичного чи психологічного стану здоров'я, що також є наслідком стресових подій або інших кризових явищ [1]. Всі ці фактори разом формують складний контекст для ринку праці в Україні. Отже, в умовах воєнного стану, що складаються на українському ринку праці, однією з основних викликів стає мотивація працівників підприємств. Мотивування як багатоаспектна функція менеджменту, за визначенням А. Колота охоплює три основні категорії. Перша визначає мотивацію як психологічний стан людини, друга категорія стосується процесу, в якому людина свідомо вибирає тип поведінки, що відповідає її цілям, спонукаючи до дії або бездіяльності, третя категорія включає сферу фахової діяльності, яка має на меті розробку методів і засобів для впливу на поведінку людей у організації, задля досягнення як особистих, так і корпоративних цілей [2, с. 22].

Очевидно, що воєнний стан вніс корективи не тільки у методи, але й у напрямки і моделі мотивації персоналу. У контексті воєнного стану, традиційні трудові цінності працівників переформатовуються, враховуючи змінені пріоритети і нові виклики. Розглянемо ключові аспекти, які наразі набувають особливої ваги: 1. Моральна мотивація. 2. Фінансова стабільність. 3. Соціальні гарантії. 4. Командний дух. 5. Заходи безпеки. 6. Технічне забезпечення. 7. Резервні фонди. 8. Відстрочка від мобілізації. 9. Збереження робочого місця [1]. Такі зміни в підходах до мотивації допомагають підприємствам зберегти відданість і ефективність працівників навіть у воєнний час.

На основі проведеного дослідження праць українських науковців [1, 2, 4, 5, 7], ми пропонуємо авторські моделі мотивації працівників підприємств в умовах воєнного стану в Україні: 1. Модель «Гнучка стійкість». Основна ідея - адаптація мотиваційної системи під змінні умови, забезпечуючи стійкість персоналу та оперативність реагування на виклики. Структура моделі: 1) мотиваційний фонд (створення спеціального фонду для екстрених виплат і стимулів у кризові періоди); 2) гнучкі графіки (надання співробітникам можливості вибирати графік роботи); 3) психологічна підтримка (регулярні сесії з кваліфікованими психологами). 2. Модель «Комплексна безпека». Основна ідея - забезпечення фізичної та психологічної безпеки співробітників як основи для їх мотивації. Структура моделі: 1) заходи фізичної безпеки (впровадження комплексних заходів безпеки на роботі); 2) психологічний комфорт (програми забезпечення психологічної стабільності і морального задоволення від роботи); 3) соціальний пакет (розширення соціального пакету, включаючи страхування життя та здоров’я, особливо у прифронтових зонах). 3. Модель «Адаптивне лідерство». Основна ідея - формування лідерських якостей серед керівників для мотивації команд в умовах невизначеності. Структура моделі: 1) тренінги для керівників (регулярні навчання з лідерства в кризових умовах); 2) менторська підтримка (впровадження системи менторства); 3) комунікаційні ініціативи (розвиток відкритої та двосторонньої комунікації на всіх рівнях організації). 4. Модель «Стратегічна резистентність». Основна ідея - розвиток довгострокової стійкості

організації до зовнішніх шоків за рахунок гнучкої стратегії управління персоналом. Структура моделі: 1) довгострокове планування (впровадження стратегій для підготовки та адаптації персоналу до кризових ситуацій); 2) інноваційні мотиваційні програми (розробка креативних програм для залучення та утримання талантів); 3) еволюційний розвиток (постійне оновлення та перегляд мотиваційних підходів з урахуванням змін у воєнних та економічних умовах).

Список використаних джерел

1. Герасименко О.О., ПотапенкоА.В. Домінанти мотивації персоналу в контексті трансформації ринку праці України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2023. №49. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2350/2271

2. Жуковська В.М. Безпека праці та здоров'я персоналу в умовах війни: розробка HR проекту. *Бізнес Інформ*. 2022. No 10. С. 108-113.

3. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу: підручник. Київ: КНЕУ, 2011. 397 с.

4. Остряніна С.В. Соціально-психологічні особливості забезпечення управління організацій в контексті моделей мотивації персоналу в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2022. No 8.

5. Сновидович І.Г., Кохан М.О. Ринок праці та інновації в управлінні персоналом підприємства під час війни. *Стратегія економічного розвитку України.* 2022. Вип. 51. С. 50-62.

6. Чакалова К.О. Зовнішні фактори розвитку внутрішнього ринку праці. *Науковий вісник національного університету*, 2017. No 15 (2). С. 157-–161. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21537.pd

7. Шацька З.Я. Актуальні підходи до управління персоналом підприємства в умовах воєнного стану. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2022. No 10. С. 100-105.

Сахібов О. Р.,
здобувач вищої освіти
Одеський національний технологічний університет
Замлинський В. А.
д.е.н., професор
Одеський національний технологічний університет

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Підприємницький ризик завжди характеризується як потенційна небезпека ймовірної втрати ресурсів чи недоотримання доходу. У вузькому розумінні під підприємницьким розуміється той ризик, що виникає за будь-яких форм діяльності, пов'язаних з виробництвом продукції, товарів, послуг, їх реалізацією, товарно-грошовими і фінансовими операціями, комерцією, здійсненням соціально-економічних і науково-технічних проектів.

Виходячи з джерел виникнення, всі підприємницькі ризики можна розділити на внутрішні і зовнішні (рис. 1).

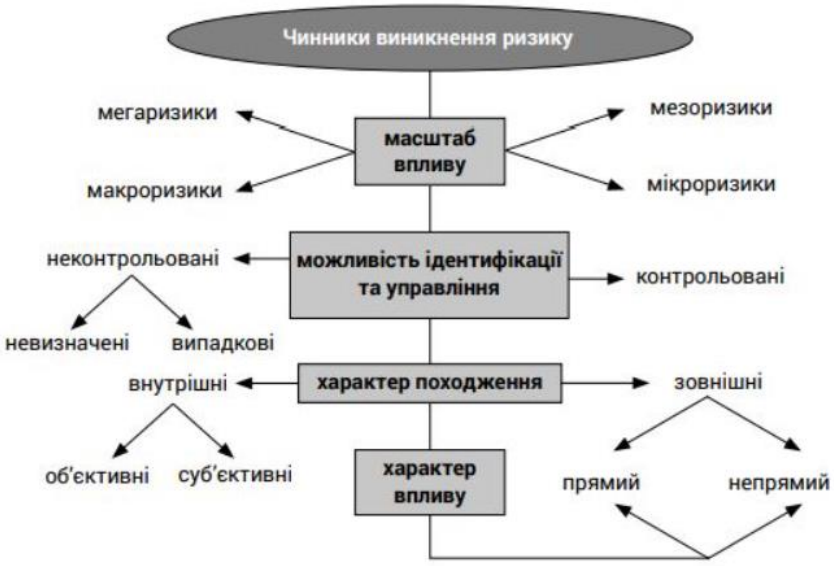

Рис. 1. Класифікація ризиків

Контроль ризиків вимагає системного підходу, що охоплює кілька ключових етапів. Спочатку важливо виявити всі можливі загрози, що можуть вплинути на бізнес. Це здійснюється через аналіз внутрішніх процесів, ринкових умов, а також правового і технологічного середовища. Оцінка ризиків включає

визначення ймовірності їх виникнення та потенційних наслідків, використовуючи методи як матричної оцінки або аналізу чутливості.

Після цього слід розробити стратегії для контролю ризиків. Це може включати уникнення ризиків шляхом зміни бізнес-моделі або процесів, зниження ризиків через впровадження спеціальних заходів, передачу ризиків через страхування чи аутсорсинг, або прийняття ризиків, коли вигоди переважають над можливими збитками.

Що стосується інструментів для контролю ризиків, то до них відносяться аудити, які дозволяють виявити слабкі місця в процесах, програмне забезпечення для управління ризиками, яке допомагає відслідковувати та оцінювати ризики, а також страхування, що мінімізує фінансові наслідки непередбачених ситуацій.

Міністерство економіки у своєму квітневому консенсус-прогнозі [1] надало оцінку ризиків на 2024-2027 роки. Оцінка здійснювалася за двома критеріями: ймовірність реалізації конкретного ризику та вплив ризику на економіку Україну. Варто акцентувати увагу на наступних ризиках.

Масштабна хвиля мобілізації.

Неможливість за різних причин повноцінного використання в економіці значної частини території, яка зазнала тимчасової окупації та руйнівних наслідків проведення активних бойових дій, зокрема внаслідок необхідності масового її розмінування.

Деблокування морських портів України та їх вільне використання.

Послаблення, затримка або призупинення фінансової підтримки України зі сторони міжнародних партнерів, зокрема зменшення обсягу фінансування від ЄС та США.

Глибока соціалізація значної частини біженців за кордоном із мінімальною ймовірністю їх повернення у майбутньому, продовження у зв’язку з цим відтоку населення з України (чоловіки поїдуть до своїх сімей) після завершення війни.

Введення нових митних тарифів та обмежень, блокування логістики зі сторони країн-партнерів.

Серед внутрішніх ризиків для вітчизняної економіки високими виявилися упродовж 2024-2027 років: 1) демографічна криза: дефіцит трудових ресурсів - надвеликий відсоток населення, що потребує соціальної підтримки (пенсіонери, діти, інваліди) - гендерний зсув; 2) низький рівень реалізації реформ; 3) додаткова емісія грошових коштів для фінансування видатків державного бюджету або Пенсійного фонду, інших фондів соціального страхування; 4) посилення неплатоспроможності суб'єктів економічної діяльності.

Стратегія економічної безпеки має бути зосереджена на подоланні ризиків, що спричинила військова агресія, та вирівнюванні економічних переваг, а саме пошуку центрів зростання і керованого виходу на глобальні ринки з допомогою відповідальних інвестицій. Наведені заходи рекомендуються до імплементації у стратегію підприємства, що оптимізує структуру та процес управління і сприятиме зростанню цінності організацій. Ігнорування принципів IDE часто тягне за собою суттєві репутаційні ризики для організацій та втрачені можливості залучити до співпраці партнерів та членів команди, орієнтованих на стійкий розвиток [2].

Ризики є невід'ємною частиною підприємницької діяльності, проте ефективне управління ними дозволяє зменшити їхній негативний вплив на бізнес. Щоб досягти цього, важливо своєчасно ідентифікувати можливі ризики, оцінити їхній вплив на діяльність підприємства, а також розробити і реалізувати відповідні стратегії реагування. Використання сучасних методів і технологій, таких як спеціалізоване програмне забезпечення і аудити, сприяє зменшенню ризиків і підтримує стабільний розвиток підприємства.

Список використаних джерел

1. Випуск «Україна: сценарії відновлювального зростання. Консенсус-прогноз» (Квітень 2024). URL: http://surl.li/rlpzhp

2. Замлинський В., Толкачова Г., Ігуменцева Н. Зміцнення економічної безпеки підприємств шляхом стратегічного управління ризиками в умовах невизначеності. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2023. № 3. P. 186-196. https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-25

Nepochatenko Z.
university teacher,
Uman National University of Horticulture, Ukraine

SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF POPULATION AGEING FOR THE UKRAINIAN ECONOMY

Population ageing is one of the most prominent demographic trends affecting socioeconomic development in many countries, including Ukraine. The population's age distribution is changing under the influence of several demographic indicators, such as birth rate, mortality, migration, and life expectancy. According to the United Nations, the number of people aged 65 and older across the world is expected to increase more than twice, from 761 million in 2021 to 1.6 billion in 2050 [1].

Due to its size, population ageing has become not only a demographic problem but also a social, economic, health, and cultural one. In addition, changes in the age structure caused by the dynamic growth of the number and share of elderly people, who are expected to put a burden on the productive component of the population, health care, social and pension provision, affect public finances, economic growth and the overall structure of the economy [2].

The socioeconomic consequences of population ageing include changes in the labor market. A decline in the working-age population and an increase in the post-working-age population leads to a shrinking labor force and an increased economic burden on the population. This phenomenon, known as the demographic ageing of the labor force, may lead to slower economic growth in the future. Therefore, it is important to encourage older people to engage in the economic life of the country. This can be done, for example, by creating retraining programs and introducing flexible working conditions.

As the number of elderly people grows, so does the need for medical services. As a result, this puts additional pressure on the healthcare system, which is already facing funding problems. Increased government spending on health care and social insurance may lead to budget cuts in other areas. In the future, this may negatively affect the quality of healthcare for the entire population.

Demographic changes also put additional pressure on the pension system. The decline in the number of workers leads to a deficit in pension funds. Further cuts in pension payments are not a solution, as this can increase poverty among pensioners and lead to social tensions in society [3]. Therefore, there is a need for effective reforms and the implementation of new sources of funding.

Population ageing also has a negative impact on public finances. Due to rising healthcare and pension costs, there is a need to increase tax revenues or reduce other state budget expenditures. As a result, this may lead to a decrease in investment in other areas, which will also negatively affect the country's economic development.

In addition, the ageing of the population may lead to a decline in demand for goods and services, as the elderly tend to have lower incomes. In the future, this could lead to imbalances in the Ukrainian economy.

Thus, the phenomenon of an increasing number of elderly people is becoming a challenge for the country's socio-economic development, requiring a comprehensive approach to its solution. This problem has direct social, economic and political consequences that will determine the prospects for the country's further development.

Therefore, studying the consequences of this process is important for developing effective strategies aimed at adapting the economy to changes in the demographic structure. In particular, this applies to reforming the pension system, expanding access to quality healthcare services, implementing programs to support the elderly and creating conditions for their active participation in economic and social life. Without proper attention to this issue, there is a risk of increasing social inequality, increasing the burden on the state budget, and deteriorating living standards.

References

1. World Social Report 2023: Leaving no one behind in an ageing world. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. 2023. 162 p. URL: https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210019682#chapters

2. Šídlo L., Šprocha B., Ďurček P. A retrospective and prospective view of current and future population ageing in the European Union 28 countries. *Moravian geographic reports.* 2020. № 28(3), P. 197-207. URL:

https://www.researchgate.net/publication/344426683_A_retrospective_and_prospective_view_of_current_and_future_population_ageing_in_the_European_Union_28_countries

3. Болотіна Є.В, Шубна О.В., Бившева Л.О., Колесникова Г.М. Проблеми розвитку пенсійного забезпечення в Україні в контекстах соціального захисту. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1 (63), С. 162–170. URL: http://www.evd-journal.org/download/2021/1(63)/18-Bolotna.pdf

Антуф'єв Т. В.
здобувач вищої освіти першого рівня
Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова
Бурбела А. Л.
викладачка
Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова

ПРОБЛЕМИ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Стан державного бюджету відображає як економічне, так і соціальне становище країни, і без нього неможливе існування державності. Для кожної країни важливо збільшувати бюджетний потенціал, оскільки це дозволяє ефективно виконувати свої функції та покращувати добробут населення. Проте на практиці багато країн стикаються з проблемою браку бюджетних коштів (бюджетного дефіциту) і змушені шукати шляхи для їх залучення. Для України проблема дифіцитності бюджету завжди була найактуальнішою, але під час воєнного стану ситуація з недостачею коштів зросла в рази[1].

Стан державного бюджету впливає на економічний і соціальний добробут країни. Відповідно до Бюджетного кодексу України [2], розрізняють три основні стани бюджету: баланс між доходами і видатками, перевищення доходів над видатками (профіцит) та перевищення видатків над доходами (дефіцит).

Якщо говорити про Україну то більш звичним явищем для нас є дефіцит бюджету. Для кращого розуміння ситуації в Україні потрібно проаналізувати доходи та видатки та дефіцит бюджету за 2014-2023 рік[3].

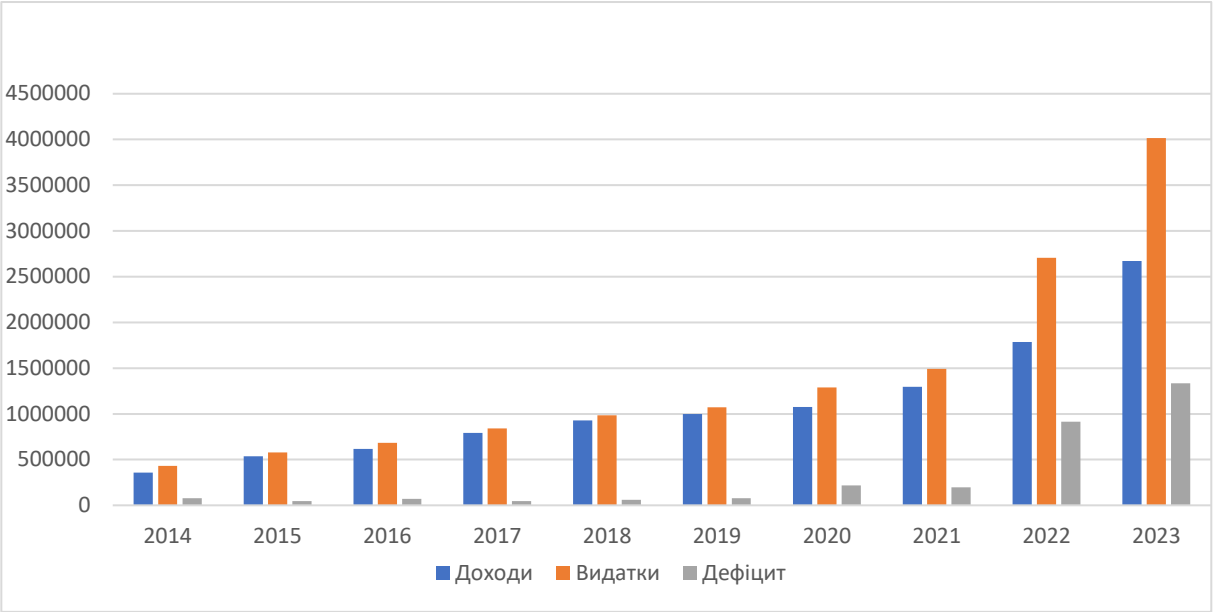

Рис. 1. Доходи, видатки, дефіцит Державного бюджету України з 2014 по 2023 рік, млн. грн.

Складено автором на основі[3]

Проаналізувавши таблицю, можна зробити висновок, що у період з 2014-2021 спостерігається поступове зростання доходів державного бюджету. За цей період доходи зросли з 357 084,2 млн грн у 2014 році до 1296852,9 млн грн у 2021 році. Це свідчить про стабільне зростання економіки та можливі покращення у фіскальній політиці. Проте, починаючи з 2022 року, ми бачимо стрімке зростання доходів, це пов'язано з високим рівнем інфляції у ці роки та мобілізацією додаткових ресурсів в умовах кризової ситуації.

Видатки бюджету також збільшуються, але темпи їх зростання майже завжди перевищують темпи зростання доходів. З 430 217,8 млн грн у 2014 році видатки зросли до 1 072 891,5 млн грн у 2019 році. У 2020 році вони досягають 1 288 016,7 млн грн, а у 2023 році – 4 014 418,1 млн грн. Найбільший приріст спостерігається у 2022-2023 роках, що вказує на значні державні витрати, пов'язані з військовими діями та подоланням наслідків війни.

Якщо розглядати динаміки дефіциту то у 2014-2019 роках дефіцит бюджету варіювався в межах від 45 167,5 млн грн у 2015 році до 78 049,5 млн грн у 2019 році. Хоча дефіцит залишався, він був відносно контрольованим, без різких стрибків. Але у 2020-2023 роках спостерігається різке зростання дефіциту. У 2020 році дефіцит сягнув 217 096,1 млн грн, що пов'язано з пандемією Covid-19, а в 2023 році – рекордних 1 333 110,7 млн грн. Це свідчить про те, що держава

витрачає значно більше, ніж отримує, це відбувається через те, що значна частина коштів витрачається на оборону[3].

Також варто зазначити інформацію про державний борг тому, що саме він є основним джерелом покриття бюджетного дефіциту. Дефіцит бюджету напряму впливає на зростання державного боргу, оскільки уряд змушений фінансувати цей дефіцит за рахунок запозичень як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У 2021 році державний борг становив 2 671 827,6 млн. грн, а станом на 31.08.2024 він становить уже 6 371 687,6 млн. грн[4].

Таке стрімке зростання державного боргу викликане повномасштабним вторгненням росії на територію України, що викликало значне зростання видатків на оборону та економічну кризу.

Як висновок можна сказати, що Україна перебуває в складних умовах. Стан державного бюджету України за останні роки свідчить про серйозні виклики, які стоять перед країною. Поступове зростання доходів, що спостерігалося в попередні роки, було перекрито стрімким збільшенням видатків, особливо в умовах війни та економічної кризи. Це призвело до значного розширення бюджетного дефіциту, що, в свою чергу, змусило уряд залучати кошти через запозичення, негативно впливаючи на державний борг.

Список використаних джерел

1. Громко Є., Матвійчук В. Бюджетний дефіцит: причини та методи його подолання. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. № 10. С. 157–163. URL: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5632/5659

2. Бюджетний Кодекс України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws .

3. Державний бюджет України (2008-2024). *Ставки, индекси, тарифи*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/ (дата звернення: 04.10.2024).

4. Державний борг України (2009-2024). *Ставки, индекси, тарифи*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/ (дата звернення: 04.10.2024).

Бугаєва М. В.
к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вивчення впливу криз на сферу гостинності залишається в центрі уваги науковців і практиків. У цьому контексті, економісти та представники галузі прагнуть визначити масштаби наслідків війни для готельної індустрії, можливості та строки її відновлення. Більшість досліджень приділяє увагу довгостроковим перспективам, недостатньо зосереджуючись на термінових питаннях, з якими готельно-ресторанний бізнес стикається вже зараз. Це створює прогалину у дослідженні нагальних проблем готельно-ресторанного бізнесу в умовах війни в Україні, що підкреслює актуальність цієї наукової проблеми.

Індустрія гостинності постійно взаємодіє з низкою зовнішніх та внутрішніх чинників, які формують її стан і напрями розвитку. Зовнішні фактори, які не пов’язані безпосередньо з діяльністю галузі, включають політико-правові умови, безпеку подорожей, економічні та фінансові обставини, культурні та демографічні зміни, а також інфраструктурно-комунікаційні інновації та розвиток торгівлі. Вони мають значний вплив на середовище, у якому функціонують готелі та ресторани. Внутрішні фактори визначаються особливостями управління та організації в межах самої індустрії гостинності. Ці аспекти включають специфіку управління, робочі процеси, корпоративну культуру та інше, що впливає на ефективність роботи підприємств у галузі [3]. Зазначені фактори є критичними для розуміння поточного стану готельно-ресторанного бізнесу та мають великий вплив на стратегічне планування і цілепокладання в рамках індустрії.

Аналізуючи наслідки війни для готельно-ресторанної галузі в Україні, можна виявити низку значних проблем, що складають виклик для цього сектору. Військові конфлікти спричинили значні руйнування інфраструктури, що негативно позначилося на діяльності готелів та ресторанів. Чимало готельних та

ресторанних комплексів у зонах бойових дій були закриті або втрачені через анексію, що призвело до їх відходу з міжнародного ринку. Сектор також зазнав великого відтоку кваліфікованих працівників через мобілізацію та еміграцію. Зменшення кількості клієнтів стало ще однією критичною проблемою, адже потік відвідувачів готелів та ресторанів різко скоротився. Деякі заклади були змушені змінити своє призначення, перетворюючись із звичайних готелів на притулки або логістичні бази для воєнних потреб. Істотно вплинули на галузь також перерви у ланцюгах постачання, відсутність нових інвестицій та уповільнення економічної активності. Окрім того, довелося адаптуватися до нових умов роботи, включно з комендантською годиною та повітряними тривогами, що зажадало змін у стандартних робочих процесах готельно-ресторанної галузі. Усі ці чинники ускладнюють діяльність у галузі, вимагаючи від підприємств знаходити шляхи для адаптації до жорстких реалій воєнного часу [1].

На основі вивчення і узагальнення праць вчених [1, 2, 3, 4] нами було виділено нагальні проблеми готельно-ресторанного бізнесу в умовах війни в Україні: 1. Руйнування інфраструктури (значні пошкодження та знищення готельних та ресторанних об’єктів). 2. Закриття та анексія підприємств (втрата бізнесу на окупованих територіях). 3. Відтік персоналу (через мобілізацію та міграцію, що спричиняє дефіцит кваліфікованих працівників). 4. Зменшення кількості клієнтів (через зниження туристичних та місцевих відвідувань). 5. Переорієнтація готелів (перетворення на "воєнні готелі" зі зміною цільового призначення). 6. Відсутність інвестицій (уповільнення або зупинка економічної активності та інвестицій). 7. Перебої в ланцюгах постачання (труднощі з доставкою товарів та послуг). 8. Пристосування до комендантської години і повітряних тривог (обмеження в робочих годинах та додаткові вимоги до безпеки).

На основі аналізу викликів, що стоять перед готельно-ресторанним бізнесом в Україні під час війни, можемо визначити декілька основних напрямів для його розвитку:1. Локалізація послуг: зосередження на внутрішньому ринку та

розширення пропозицій для місцевих жителів і переселенців. 2. Розробка нових послуг: впровадження безпечних туристичних маршрутів, тематичних вікендів і місцевих продуктів у ресторанах. 3. Цифровізація: використання онлайн-бронювання, віртуальних екскурсій, онлайн-меню та сервісів доставки для підтримки бізнесу. 4. Заходи безпеки: посилення безпеки для захисту гостей та персоналу, щоб збільшити довіру клієнтів. 5. Адаптація до воєнних умов: переосмислення використання просторів для багатофункціональності, включно з соціальною підтримкою та культурним розвитком. 6. Співпраця та підтримка: залучення державної та міжнародної допомоги для відновлення та розвитку бізнесу. 7. Екологічна стійкість: інвестиції в екологічні технології для зменшення витрат і приваблення еко-свідомих туристів. Ці стратегії можуть допомогти готельно-ресторанному бізнесу не тільки вижити під час війни, а й покласти основу для подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Безручко Л.С., Білоус С.В., Філь М.І. Готельне господарство України в умовах війни: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 47. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2145/2074

2. Даниленко-Кульчицька В.А. Вплив війни на готельно-ресторанний бізнес України. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2022. No 6. URL: http://journals-lute.lviv.ua/index.php/tourism/article/view/1190/1122

3. Дочинець, І.В. Фактори, які впливають на розвиток індустрії гостинності. *Інноваційний розвиток готельно-ресторанного господарства та харчових виробництв :* матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Прага : Oktan Print s.r.o., 2020. С. 16

4. Лупашко А. Заощаджуємо та примножуємо. Як власникам бізнесу змусити гроші працювати в умовах війни. Діло: веб-сайт. URL: https://delo.ua/realty/zaoshhadzujemo-ta-primno-zujemo-yak-vlasnikam-biznesu-zmusiti-grosi-pracyuvati-v-umovax-viini-404867/

Козик І. М.
доктор філософії
Мукачівський державний університет

СИСТЕМА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація економіки України є важливим етапом для модернізації країни та підвищення її конкурентоспроможності на світовій арені. Для України комплексний процес цифрової трансформації традиційної економіки в бік використання цифрових технологій, є надійним шляхом до переходу країни до вищого щаблю та становлення ефективної економіки.

Цей етап має на меті використання цифрових технологій на всіх рівнях економічної діяльності, що в свою чергу сприяє не лише збільшенню ефективності виробництва та послуг, але й відкриває нові можливості для розвитку бізнесу, освіти, науки та охорони здоров'я.

Основні аспекти цієї трансформації включають:

1. Державні ініціативи: уряд України реалізує програми, спрямовані на цифровізацію державних послуг, таких як «Дія», яка дозволяє громадянам отримувати адміністративні послуги онлайн [1].

2. Інфраструктура: розвиток цифрової інфраструктури, включаючи широкосмуговий Інтернет, мобільний зв'язок та дата-центри, є ключовим фактором для підтримки цифрових сервісів.

3. Електронна комерція: зростання електронної комерції в Україні відкриває нові можливості для бізнесу, зокрема для малого та середнього підприємництва.

4. Інновації та стартапи: підтримка стартапів і інноваційних компаній через інвестиційні фонди, акселератори та бізнес-інкубатори сприяє розвитку нових технологій.

5. Освіта і підготовка кадрів: важливим аспектом є підготовка фахівців у сфері IT та цифрових технологій через освітні програми та курси.

6. Кібербезпека: зростаюча цифровізація потребує посилення заходів з кібербезпеки для захисту інформаційних систем і даних.

7. Співпраця з міжнародними партнерами: Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та країнами для обміну досвідом та залучення інвестицій у цифрові проекти. Цифрова трансформація є складним і багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу і зусиль з боку держави, бізнесу та суспільства [2,3].

Цифрова трансформація – це системний підхід, що включає не лише технологічні зміни, але й широкі соціальні процеси, які потребують реформування економічних систем, зміни управлінських процесів, щодо трудових ресурсів, адаптації освітніх програм та інше [4].

Виділимо послідовність системи цифрової трансформації економіки України:

- визначення цілей цифрової трансформації економіки України;
- теоретичний аналіз та запозичення зарубіжного досвіду методики оцінювання;
- теоретичний аналіз індикаторів та показників для оцінки;
- вибір моделі цифрової економіки;
- побудова системи оціночних параметрів;
- визначення кореляційної залежності між параметрами цифрової економіки та параметрами розвитку економічної системи;
- побудова скорегованої моделі комплексного оцінювання;
- формування комплексних рекомендацій для цифровізації економіки України.

Цифрова трансформація української економіки є критично важливим процесом, що може суттєво вплинути на її розвиток [1]. Так, наприклад, впровадження цифрових технологій дозволяє підприємствам оптимізувати бізнес-процеси, знижувати витрати та підвищувати продуктивність.

Отже, цифрові технології можуть сприяти сталому розвитку економіки, зокрема через зменшення впливу на навколишнє середовище та покращення соціальних умов. Загалом, цифрова трансформація є не лише можливістю, а й необхідністю для України, що дозволить країні стати більш

конкурентоспроможною на світовій арені та забезпечити сталий економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Розумкова. Київ, жовтень 2020 р. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf .

2. Стегней, М. І. Роль цифрових трансформацій для забезпечення інноваційної системи управління бізнес-процесами в аграрній сфері в умовах війни та післявоєнного відновлення. *Український журнал прикладної економіки та техніки : науковий журнал.* 2022. №4. Т. 7. С. 232-238. DOI: https://doi.org/10.36887/241 5-8453-2022-4-34 .

3. Digital Spillover. Measuring the true impact of the digital economy. Oxford Economics. URL: https://www.huawei.com/minisite/gci/en/digital-spillover/files/gci_digital_spillover.pdf

4. Digital Economy and Society Index 2022. Methodological Note. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/88557

Росола У. В.
доктор філософії, доцент
Мукачівський державний університет
Росола А. П.,
здобувач вищої освіти
Мукачівський державний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Цього року аграрний сектор, як і багато інших секторів економіки, стикається зі зростаючими викликами, пов’язаними зі стрімкою зміною клімату, значною посухою, веденням активних бойових дій на сільськогосподарських угіддях. Це пов’язано із загрозою для врожаю та великими коливаннями цін, які, у свою чергу, пов’язані з доходами фермерів. Тому страхування врожаю стає все

більш важливим як важливий елемент управління ризиками на сільськогосподарському підприємстві. Бо саме страхування забезпечує аграріям відносну фінансову стабільність, в основному пов’язану з непередбачуваними подіями. Що в свою чергу викликає підвищений інтерес до цих страховок.

Сільськогосподарське виробництво є ризикованою діяльністю, пов’язаною з кількома непередбаченими обставинами які роблять доходи аграріїв нестабільними та непередбачуваними з року в рік. Сільськогосподарське виробництво безпосередньо пов’язане з погодними змінними, такими як кількість опадів, температура, вологість і вітер. При екстремальних погодних умовах сільськогосподарське виробництво зазвичай страждає, а в деяких випадках може бути повністю втрачено. Рік за роком несподівані екстремальні погодні умови є постійною загрозою в кількох регіонах світу з руйнівними наслідками для сільського господарства та засобів до існування села.

Аграрне страхування – це інструмент управління ризиками, розроблений для гарантування регіонального виробництва та національної продовольчої безпеки.

З початком повномасштабного вторгнення аграрний сектор зіткнувся з рядом проблем: окупація значної частини територій; перешкоди для сівби; обстріл та спалювання полів із незібраним врожаєм. Тому введення воєнного стану значною мірою вплинуло на функціонування агрострахування в Україні. На ринку аграрного страхування також мають місце форс– мажорні обставини, тому війна зазвичай стоїть на першому місці у цьому списку [1].

Аграрне страхування є поширеною практикою в країнах з ринковою економікою для підтримки розвитку сільського господарства. Зараз статус сільськогосподарського страхування в економічному та соціальному розвитку України привертає все більше уваги. Аграрне страхування може ефективно розподілити та передати майнові ризики аграріїв, зменшити вплив стихійних лих на сільськогосподарське виробництво, стабілізувати доходи аграріїв, сприяти розвитку сільського господарства та сільської економіки. Можна побачити, що сільськогосподарське страхування може сприяти відродженню сільської

місцевості, а відродження сільської місцевості потребує сталого розвитку сільськогосподарського страхування.

Аграрне страхування може забезпечити механізм диверсифікації сільськогосподарських ризиків та фінансову підтримку сільськогосподарського будівництва для повної реалізації стратегії відродження села. Зокрема сільськогосподарське страхування реалізує своєчасне розподілення втрат від сільськогосподарського ризику в часі та просторі, забезпечуючи тим самим стабільність доходів і відтворення сільськогосподарських виробників.

Таким чином, сільськогосподарська виробнича діяльність потребує значного страхового захисту через її характер і той факт, що вона відбувається на відкритому повітрі. В результаті різних факторів та катаклізмів галузь зазнає значних збитків. Страхування сільськогосподарських культур є важливим елементом забезпечення сільськогосподарського виробництва. Його мета – захистити прибуток аграрного виробника і водночас не спричинити збитків у собівартості цього виробництва, що передбачає великі витрати.

Список використаних джерел

1. Агрострахування: державна підтримка у період воєнного стану. Онлайн-консультант фахівця з якості. URL: https://qualityexpert.com.ua/news/657556-ahrostrakhuvannya-derzhavna-pidtrymkau-period-voyennoho-stanu

Костюк В. С.
к.е.н., доцент
Чепкий Є. С.
здобувач вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ

Сучасні дослідження вказують на те, що людський капітал формує 70% національного багатства розвинутих країн та лише 30% національного багатства України. За найоптимістичнішими прогнозами вже через 10 років

кількість працездатного населення в Україні зменшиться на 5,5%, а українська економіка фізично не зможе зростати швидше за 2,5% на рік. Наднизька продуктивність праці в Україні продовжить знижуватися, хоча вже зараз один український працівник за рік виробляє стільки ж продукції, скільки німець за 17 днів. Вихід з такої складної ситуації необхідно шукати в глибокому пізнанні категорії людський капітал, який розуміють як сукупність нематеріальних активів, які можна класифікувати як економічну цінність досвіду та навичок людини; такі активи як освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я та інші речі, які цінують роботодавці (лояльність, креативність, відповідальність). Чим більше інвестовано у розвиток людського капіталу, тим більш продуктивною та вигідною є людська праця, доходи людини, її потреби як споживача, її роль як економічного агенту.

Розвиток і відтворення людського капіталу являє собою здоровий шлях підвищення економічного зростання всієї країни. Згідно з Human Capital Index Україна мала у 2021 р. 0,63, що фактично дорівнювало розвитку країн третього світу. Природньо, що з початком повномасштабної військової агресії проти нашої держави запустилися процеси відтоку та втрати людського капіталу в Україні.

Дослідження підходів до оцінки рівня розвитку людського капіталу територіальних громад є надзвичайно важливим, що можна окреслити наступними положеннями. Людський капітал є основним ресурсом для економічного розвитку кожної громади. У певних сільських громадах, де часто відсутні значні природні ресурси або великі виробничі підприємства, саме людський капітал стає ключовим фактором зростання та процвітання. Від рівня розвитку людського капіталу безпосередньо залежить якість життя населення. Освічені та кваліфіковані громадяни мають кращі можливості для працевлаштування, доступ до медичних послуг, освіти та інших соціальних благ. Вивчення оцінки людського капіталу, безперечно, допомагає визначити прогалини та розробити стратегії для підвищення якості життя на сільських територіях. Оцінка рівня розвитку людського капіталу дозволяє уряду та

місцевим органам влади розробляти та впроваджувати ефективні політики та програми. Це допомагає спрямовувати ресурси на ті напрями, які потребують найбільшої уваги, та забезпечувати цільове використання державних та місцевих бюджетів. Оцінка людського капіталу дає змогу визначити потребу у навчанні та підвищенні кваліфікації, що сприятиме підвищенню продуктивності та ефективності аграрного сектору. Дослідження підходів до оцінки рівня розвитку людського капіталу сільських територіальних громад є критично важливим для розуміння поточного стану та перспектив їх розвитку. Воно допомагає виявити сильні та слабкі сторони, розробити ефективні стратегії розвитку та забезпечити стійке економічне та соціальне зростання.

Більшість вчених, обґрунтовуючи методологію оцінки рівня розвитку людського капіталу, звертають увагу на те, що це багатовимірний економічний феномен, який має складну внутрішню структуру, що динамічно розвивається у часі, а тому потребує цілої системи оціночних показників, які визначають його кількість та якість. Наприклад, Притуляк Н.М. пропонує використовувати Індекс людського розвитку, що побудований на основі концепції ООН (1990р.), ключовими положеннями якої є: розширення свободи вибору людини; забезпечення людського розвитку на основі справедливості, відповідальності, рівності; надання нинішнім і майбутнім поколінням можливості якнайкращого використання своїх потенціальних здібностей в економічній, політичній, соціальній та культурній сферах [1]. Деякі вчені відмічають, що значущість вимірювання індексу людського розвитку полягає в необхідності встановлення масштабів досягнення країни щодо стану здоров'я, отримання освіти і фактичного доходу її громадян, даючи можливість більш точно визначити рівень розвитку держави залежно від соціально-економічних показників якості життя та економічної стабільності [2].

Можна погодитися із Терещенко Д.А., яка слушно відмічає, що серед різноманітних підходів до визначення людського капіталу доцільно зупинитися на наявних рейтингових показниках, а саме Індексі людського

капіталу (HCI), Індексі соціального розвитку (SPI), Індексі людського розвитку (HDI) та Рейтингу добробуту (LPI), які, відповідно до власної методології обчислення, з певною вірогідністю демонструють рівень розвитку людського капіталу більшості країн світу [3].

Таким чином, як у вітчизняному, так і у західному експертному середовищі має місце поліваріантність підходів до вимірювання та оцінки людського капіталу. На нинішньому етапі в Україні на офіційному рівні відсутній як національний підхід (методологія) вимірювання й оцінки рівня розвитку людського капіталу, так і систематизований збір та оприлюднення відповідної статистичної інформації.

Список використанихджерел

1. Притуляк Н.М. Оцінка рівня розвитку національного людського капіталу в Україні. *Економіка України*. 2017. № 11(672). С. 85-100

2. Носач Л.Л., Кузнєцова Ю.В. Оцінка рівня розвитку людського капіталу на основі індексу людського розвитку. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 278-282.

3.Терещенко Д.А. Підходи до оцінки рівня розвитку людського капіталу в Україні. *Держава та регіони*. 2019. № 3(67). С. 127-134.

Чепкий Є. С.
здобувач вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

ІНВЕСТИЦІЇ В РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

В умовах нестабільності, в першу чергу викликаної російською агресією, важливим є інвестування в розвиток людського капіталу у сільському господарстві України. Проблеми, що спричиняють низький приріст людського капіталу в сільському господарстві України, постійно розширяються у воєнний період: нестабільна ситуація в країні та загроза безпеки, втрата доступу до освітніх ресурсів та загострення проблем у навчанні, зменшення економічної активності та зниження доходів населення, зниження заробітної плати, масова

міграція населення з сільських районів до міст та інших країн, втрата кваліфікованого персоналу, руйнування інфраструктури, недостатня державна підтримка та програми розвитку для сільського населення, відсутність інвестицій в наукові дослідження та впровадження інновацій у галузі сільського господарства. В цих умовах важливо визначити напрями підтримки розвитку людського капіталу в контексті розвитку сільського господарства в Україні.

Вплив повномасштабної війни на економіку України є дуже вагомим. У 2022 році українська економіка скоротилася на 29,2% порівняно з ВВП 2021 року. Такий вплив був нерівномірним з точки зору регіонального розподілу та розміру бізнесу. Південні, частково північні та східні регіони постраждали значно більше, ніж західні та центральні, а малий та середній бізнес зазнав фізичних та матеріальних збитків більше, аніж великий бізнес.

Повномасштабна війна негативно вплинула не лише на економіку, а й на людський капітал. Оцінка впливу масштабної війни на людський капітал у стратегічній перспективі за дослідженнями аналітичного центру Easy Business та Центру економічного відновлення становить біля 255 мільярдів доларів США втраченого ВВП впродовж наступних 10 років [1].

Чи не найбільше постраждав аграрний бізнес України через зменшення земельних і технічних ресурсів анексованих територій, велику кількість замінованих угідь, значні руйнування у сільському господарстві. Відновлення та розвиток агарної сфери економіки, підвищення конкурентоспроможності українських аграріїв на міжнародному ринку неможливе без підвищення якості людського капіталу. Тому, саме сьогодні необхідно реалізовувати заходи для покращення процесів інвестування у програми перепідготовки, підвищення кваліфікації персоналу сільського господарства та розвиток профільної освіти, а також поліпшення доступу громадян до ринку праці.

Людський капітал є одним з найважливіших компонентів стратегічного потенціалу сільського господарства, що поєднує знання, навички, досвід і мотивацію працівників, задіяних у сільськогосподарському виробництві. Людський капітал сільського господарства має важливе значення для розвитку

стратегічного потенціалу, зокрема у контексті підвищення ефективності виробництва, якості сільськогосподарської продукції, впровадження інновацій, вирішення екологічних питань [2]. Високо кваліфіковані працівники спроможні використовувати сучасні технології та методи виробництва, що сприяє підвищенню ефективності виробничих процесів і зменшенню витрат; забезпечити дотримання стандартів якості продукції, що є важливим для конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках; вносити свій вклад у розроблення нових технологій та методів виробництва, що сприяє інноваційному розвитку сільського господарства; працювати в контексті соціальної відповідальності через дотримання екологічних стандартів та забезпечення безпечних умов праці.

Розвиток людського капіталу в сільському господарстві має певні особливості та виклики, обумовлені специфікою цього сектора. Основні питання процесу розвитку людського капіталу для сільського господарства включають такі елементи як забезпечення доступу до якісної аграрної освіти всіх, хто прагне працювати в галузі сільського господарства. В цьому плані важливим також є організація різноманітних тренінгів та курсів для розвитку технічних та управлінських навичок в агросекторі, навчання фермерів використання сучасних цифрових технологій для оптимізації виробництва та управління господарством.

Особливо актуальною є проблема створення програм фінансової підтримки для малого бізнесу, для фермерів, щоб забезпечити доступ до дешевих кредитів, інвестицій та інших фінансових інструментів.

Важливим напрямом забезпечення підвищення якості людського капіталу є вирішення соціальних проблем, серед яких особливо виокремлюються забезпечення доступу до медичної допомоги та страхових програм для сільського населення, розвиток програм соціальної допомоги для полегшення життя сільського населення та їхніх сімей.

Вирішення проблем інвестування в розвиток людського капіталу у сільському господарстві України вимагає комплексного підходу, що включає

стабілізацію ситуації, забезпечення безпеки та доступу до якісної освіти, підтримку для відновлення економічної та освітньої інфраструктури, створення мотиваційних програм та інвестування в інноваційні технології у сільському господарстві. Виявлені причини та запропоновані напрями підтримки розвитку людського капіталу в контексті розвитку сільського господарства в Україні дадуть змогу підвищити конкурентоспроможність на внутрішньому, міжнародному ринку та продуктивність праці в сільському господарстві, поліпшити якість сільськогосподарської продукції, створити нові робочі місця, покращити рівень життя людей, які проживають у сільській місцевості, зробити сільське господарство більш стійким до змін та інших зовнішніх чинників. Важливо, щоб напрями розвитку були доступними для усього персоналу, незважаючи на їхній вік, освіту та досвід.

Список використаних джерел

1. What investments in human capital will Ukraine need in long term? Espreso. 2023. URL: https://global.espreso.tv/what-investments-in-human-capital-will-ukraine-need-in-long-term

2. Варченко О.М., Свиноус І.В., Понедільчук Т.В. Розвиток підприємництва на базі особистих селянських господарств як засіб покращення якісної складової людського капіталу сільських територій. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2021. Вип. 16. Т. 2. С. 114–125.

Полюхович В. А.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Західноукраїнський національний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Сьогодні туризм є однією з провідних сфер економіки багатьох країн, яка має значний вплив на такі сектори: будівництво, сільське господарство, торгівля, транспорт тощо. Вітчизняна туристична галузь з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України зазнала величезних втрат, «…надходження від галузі до держбюджету скоротилися у 2022 році на понад 30%» [1]. Проте, на сьогодні спостерігається тенденція до поступового її відновлення. Напрямками туристичної діяльності в Україні є внутрішній туризм, виїзний туризм та в'їзний туризм. Позаяк, у зв'язку із військовими діями, переважаючим є напрям внутрішнього туризму. «Розвиток внутрішнього туризму є значущим джерелом надходжень до місцевих економік, забезпечує створення робочих місць, сприяє самозайнятості населення та розвитку регіонів» [2, с. 314]. Найбільшою популярністю у розрізі внутрішнього туризму користуються регіони заходу країни, зокрема такі області: Львівська, Чернівецька, Закарпатська. Натомість, попит на туристичні послуги у регіонах півдня України значно знизився.

На рис. 1 подано обсяг реалізованих туристичних послуг за 2022-2023 рр. у розрізі кварталів. Як видно з рисунку, у 2023 р порівняно з 2022 р. динаміка обсягів була позитивною за винятком першого кварталу.

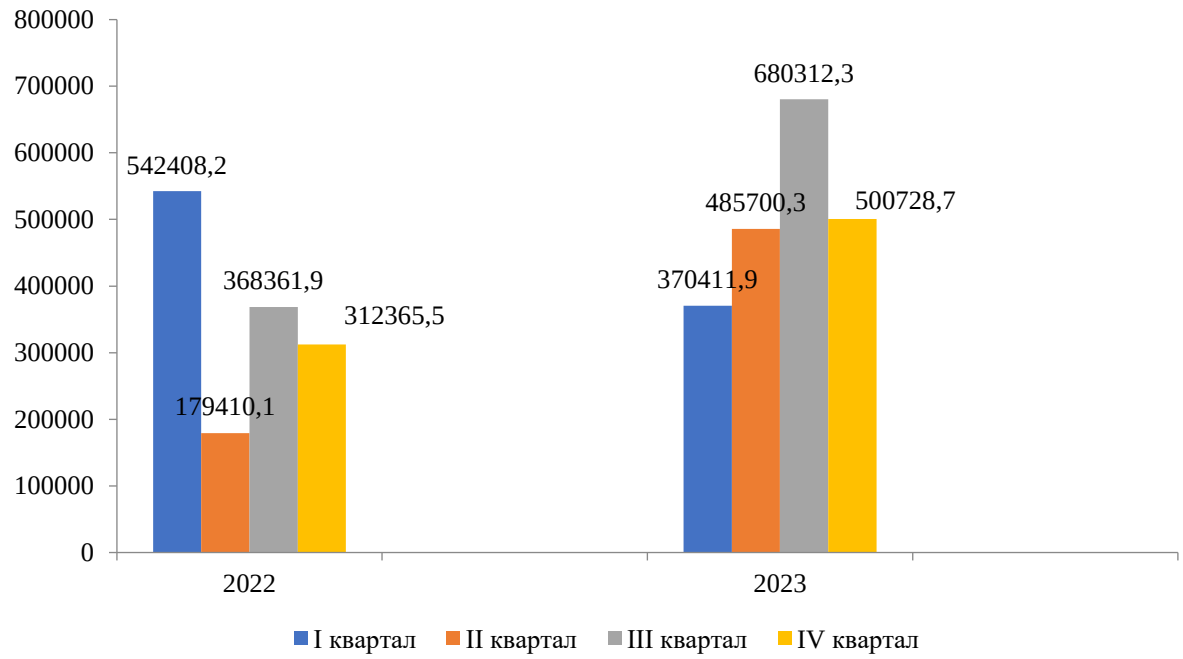

Рис. 1. Обсяг реалізованих туристичних послуг за 2022-2023 рр. у розрізі кварталів, тис. грн.*

* побудовано на основі [3]

Зі слів Пололікашвілі З., Генерального секретаря ООН з туризму: «У міру розвитку суспільства сектор туризму, як і багато інших секторів, потребує трансформації, щоб служити каталізатором процвітання в універсальному масштабі» [4]. Світові тенденції розвитку туризму стосуються таких його аспектів:

1) Цифровізація процесів, використання ШІ.
2) Персоналізація взаємодії з клієнтами.
3) Відпочинковий, екологічний та оздоровчий туризм.

Тенденціями розвитку туристичної галузі України визначено такі:

1. Основна частина подорожей проходить всередині країни. Внутрішній туризм складає основну частину витрат на подорожі. Отже, використання переваг внутрішнього туризму.

2. Споживачі туристичних послуг віддають перевагу тим подорожам, які якнайповніше задовольняють їхні інтереси та потреби. Отже, формування

цільових сегментів споживачів для покращення ціннісних пропозицій з боку туристичних компаній.

3. Пропускна спроможність транспорту та інфраструктури відповідно потоку туристів. Отже, збір, аналіз та оцінка даних для покращення планування для забезпечення відповідності зростаючому потоку туристів та уникнення перевантаження туристичних напрямків.

Отже, туристична галузь України, що значно постраждала від пандемії COVID-19, повторно зазнала сильного удару під час війни. Проте, частково оговтавшись від шоку, туристичний бізнес сьогодні пожвавлюється, демонструючи стійкі тенденції до відновлення та розвитку.

Список використаних джерел

1. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. 2023. URL: https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya»

2. Калина Т. Є., Арзуманян Т. Ю., Білецька Н. В. Сучасні засади розвитку та підвищення конкурентоспроможності туристичної діяльності Одеської області. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Т. 9. № 2. С. 312-318. URL: http://ujae.org.ua/en/modern-principles-of-development-and-increase-of-the-competitiveness-of-tourist-activities-of-the-odessa-region/

3. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm

4. ЮНВТО стає «Туризмом ООН», щоб відзначити нову еру для глобального сектора. 2024. URL: https://www.unwto.org/news/unwto-becomes-un-tourism-to-mark-a-new-era-for-global-sector

Пономарьова Е. П.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Державний торговельно-економічний університет
Охріменко А. Г.
д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ

Повномасштабна війна завдала руйнівного удару по всім сферам життя країни, в тому числі по економіці. Масштабні руйнування інфраструктури, перебої з енергопостачанням, значні втрати людського потенціалу та різке погіршення макроекономічних показників – це лише деякі з проблем, з якими зіткнулася Україна у 2022-2024 роках.

Сфера гостинності в Україні також зіткнулася з низкою серйозних економічних проблем, які суттєво вплинули на її розвиток. Найбільший виклик пов'язаний з війною – безпека в країні загалом. Крім того, важливим фактором є втрата туристичних регіонів, що знизило загальну привабливість для відвідувачів.

Офіційних даних за 2022 рік немає, але за оцінками експертів, кількість іноземних туристів зменшилася на більше ніж 90% у порівнянні з 2021 роком, і склала лише кілька сотень тисяч. Внутрішній туризм в Україні також зазнав значного падіння внаслідок війни, знизившись з 14 мільйонів туристів у 2021 році до близько 5-6 мільйонів у 2023 році [1].

Це призвело до значних скорочень бюджету, що надходив в державу від сфери гостинності. Прослідкувати це можна завдяки таблиці 1. Економічна криза, що виникла внаслідок війни, досить сильно вплинула на галузь. Реальні доходи населення знизилися через інфляцію, безробіття та загальну економічну нестабільність. Це обмежило можливості українців витрачати кошти на готелі, ресторани та інші послуги в сфері гостинності на понад 30%. Крім того, різке скорочення кількості бізнес-подорожей і ділових заходів стало ще одним ударом

для цього сектору, оскільки корпоративний сегмент завжди був важливим джерелом доходів.

Таблиця 1

Основні характеристики розвитку туризму в Україні у 2021-2023 рр.*

Рік	Доходи від внутрішнього туризму (млрд USD)	Доходи від іноземних туристів (млрд USD)	Пояснення ситуації
2021	1.0 - 1.2	0.5 - 0.7	Відновлення внутрішнього туризму після пандемії, зростання подорожей українців по країні. Часткове повернення іноземних туристів.
2022	0.08 - 0.15	0.05 - 0.09	Війна зумовила суттєве скорочення як внутрішнього, так і іноземного туризму. Основний потік коштів – з евакуаційних поїздок та гуманітарних місій.
2023	0.3 - 0.5	0.1 - 0.2	Часткове відновлення внутрішнього туризму в західних і центральних регіонах, незначний дохід від міжнародних візитів, переважно не туристичного характеру.

*побудовано авторами на основі [1, 2, 4]

Ще одним викликом стали проблеми з логістикою та постачанням. Перебої в доставці продуктів харчування, напоїв та інших необхідних матеріалів через порушення логістичних ланцюгів, а також зростання цін на енергоносії, призвели до підвищення витрат для закладів гостинності.

Криза загострила і кадрові проблеми. Мобілізація населення та масовий виїзд людей за кордон призвели до значного дефіциту професіоналів у готельно-ресторанному бізнесі [2]. Багато підприємств змушені були скоротити персонал або знизити зарплати через фінансові труднощі, що поглибило кризу у сфері трудових ресурсів.

На тлі цих труднощів багато підприємств змушені були адаптуватися до нових умов. Деякі переорієнтувалися на внутрішній ринок, зокрема, працюючи

з тимчасово переміщеними особами, які стали новою аудиторією для багатьох закладів. Наприклад, таким чином в західній та центральній частинах України показники транзакцій поступово зростали на 5-20% в залежності від області [3]. Однак ці заходи лише частково допомогли стабілізувати ситуацію, і галузь продовжує потребувати серйозної державної підтримки. Зокрема, мова йде про необхідність субсидій, податкових пільг та програм, спрямованих на розвиток внутрішнього туризму.

Таким чином, економічні проблеми в сфері гостинності України є результатом взаємодії низки факторів, включаючи війну, економічну кризу, логістичні труднощі та кадровий дефіцит. Подальше відновлення галузі залежить від ефективної державної підтримки та стабілізації загальної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. HoReCa-Україна. *Ресторанний ринок у 2023 році – зміни та підсумки.* 2023. URL: https://horeca-ukraine.com/restorannij-rinok-u-2023-roci-zmini-ta-pidsumki/ (дата звернення: 08.10.2024).

2. Чорний О. *Мобілізована гостинність: як вижити українським готелям під час війни.* Головний діловий портал Delo.ua. 2024. URL: https://delo.ua/business/mobilizovana-gostinnist-yak-viziti-ukrayinskim-gotelyam-pid-cas-viini-433030/ (дата звернення: 08.10.2024).

3. Самойлюк М. *Як економіка України працює під час війни. Великий експлейнер про бюджет, податки та курс долара.* Центр економічної стратегії. 2024. URL: https://ces.org.ua/velikiy-ekspleyner/ (дата звернення: 08.10.2024).

4. LB.ua. *Фінансово-економічні наслідки війни.* 2023. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html (дата звернення: 08.10.2024).

Ревуцька А. О.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Свіщенко М. С.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Уманський національний університет садівництва

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ

Соціальне підприємництво – це форма бізнесу, спрямована на вирішення соціальних проблем. Воно об'єднує соціальну місію з комерційною діяльністю. Основною відмінністю від класичного бізнесу є мета: соціальне підприємництво створюється для вирішення суспільних завдань, а не для максимізації прибутку. Водночас це не просто благодійність, а бізнес-модель, де соціальні цілі є основними.

Соціальне підприємництво залишається невизнаним в українському правовому полі, але це не заважає його розвитку. Після децентралізації в Україні з'явилися можливості для розвитку місцевих громад, що стимулювало появу соціальних ініціатив. Однак війна створила нові виклики для фінансової стійкості громад, що вимагає перерозподілу ресурсів та адаптації до нових умов. Попри всі труднощі, соціальні підприємці знаходять нові шляхи для підтримки громад і забезпечення стабільності.

На сьогоднішній день в Україні, на жаль, ця діяльність ще нелегалізована. Це означає, що вона юридично не визнана у правовому полі. Не дивлячись на це, соціальне підприємництво існує та досить успішно функціонує як в інших країнах, так і в Україні [1].

Важливу роль у вирішенні соціальних проблем грають громадські та волонтерські організації, які активно залучають додаткові фінансові ресурси через гранти та конкурси. Водночас держава забезпечує фінансову допомогу для комунальних підприємств, що розміщують тимчасово переміщених осіб, і надає підтримку освітнім закладам через спеціальні субвенції.

Соціальне підприємництво є важливим елементом економіки, який забезпечує робочі місця, покращує умови для соціально вразливих груп та сприяє місцевому розвитку. В Україні існує понад 1000 соціальних підприємств, які діють за різними моделями. Критерії, які визначають соціальне підприємництво, включають наявність чіткої соціальної мети, реінвестування прибутку у соціальні ініціативи та демократичне управління.

Досліджено джерела фінансового забезпечення безперебійного і повноцінного функціонування пунктів незламності, можливості надання державної фінансової допомоги комунальним підприємствам, які забезпечують розміщення тимчасово переміщених осіб. Велику увагу приділено освітній субвенції. Розглянуто основні напрями і правила використання залишку освітньої субвенції для фінансування додаткового захисту членів ОТГ відповідно до нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України [2].

Європейські країни, такі як Велика Британія, застосовують систему WISE (соціальні підприємства трудової інтеграції), де частина прибутку спрямовується на соціальні цілі. В Україні деякі соціальні підприємства віддають до 80% свого прибутку на соціальні проєкти, що сприяє розвитку громад.

Оскільки в Україні немає чіткої законодавчої бази для соціального підприємництва, існують переваги та недоліки цієї форми бізнесу. До переваг належить можливість вибору оптимальної організаційно-правової форми, що підходить для певного типу діяльності. До недоліків – відсутність пільг з боку держави, що ставить соціальні підприємства у менш вигідне становище порівняно з традиційним бізнесом. Проте це надає соціальним підприємцям більшу гнучкість у визначенні напрямків їхньої діяльності.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що розвивати бізнес під час війни – ще той виклик, а розбудовувати екосистему для соціального підприємництва – й поготів. Соціальне підприємництво – це гарний спосіб впливати на суспільство. Зокрема, де не справляється держава, соціальні підприємці можуть більш ефективно працювати локально. Лише за кілька років

концепція соціального підприємництва – організації, місія якої полягає в поєднанні зростання доходу та отримання прибутку з потребою поважати та підтримувати своє оточення і навколишнє середовище та мережу зацікавлених сторін – переросла з інтегруючої новітньої ідеї у звичну для бізнесу реальність [3].

Соціальне підприємництво в Україні стикається з численними викликами, особливо під час війни. Проте його роль у підтримці громади та вирішенні соціальних проблем стає дедалі важливішою. Цей вид діяльності дозволяє більш ефективно використовувати ресурси на місцевому рівні та допомагає там, де держава не може забезпечити необхідну підтримку.

Список використаних джерел

1. Каменко І., Виговська-Каменко Т. Соціальне підприємництво як відповідь суспільства на соціальні потреби. URL: https://biz.ligazakon.net/interview/205014_sotsalne-pdprimnitstvo-yak-vdpovd-susplstva-nasotsaln-potrebi

2. Управління фінансовими ресурсами об'єднаних територіальних громад в умовах адаптивних змін законодавства під час воєнного стану. *Економіка України.* 2023. №3. С. 24-36. https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.03.024

3. Валюс Л.О. Трансформаційна економіка. Війна в Україні як каталізатор розвитку соціального підприємства. № 2 (02), 2023. С. 11-14. https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-2-2

Ревуцька А. О.
к.е.н, доцент
Уманський національний університет садівництва
Теслюк Я. П.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Уманський національний університет садівництва

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Тривалий період в економічній теорії в основному вивчалася проблема класифікації витрат виробництва. Однак, не розроблялося єдина класифікація, яка б була інформативною щодо потреб користувачів. Тому на сьогодні у практичній діяльності використовуються багато різних класифікацій витрат, проте існують лише відмінності у їх обґрунтуванні в різних країнах світу.

Місце появи та відношення до різноманітних сфер діяльності підприємницьких структур на сьогодні є загальним критерієм класифікації витрат. Дана класифікація є систематизацією витрат щодо звітування про фінансові результати звітуючого підприємства, і подальшого порівняльного аналізу окремих видів витрат. Узагальнюючи можна охарактеризувати так: витрати підприємств поділяються на виробничі витрати та невиробничі витрати. В свою чергу виробничі витрати це витрати на матеріали, прямі витрати на оплату праці, виробничі накладні витрати. Кошти витрачені підприємством на придбання сировини та комплектуючих матеріалів (фізичні речовини) що використовуються у виробничому процесі та переробляються на готову продукцію мають відношення до прямих витрат на матеріали.

Різні ресурси (фактори виробництва) використовують для надання послуг та виготовлення конкурентоспроможної продукції, зокрема паливо, енергія, машини і комплектуючі, обладнання, сировина а також праця різного виду кваліфікації. Чим краще поєднуються фактори виробництва тим конкурентний продукт виготовляється на підприємстві. Для одного виробника може бути застосовано декілька способів поєднання. Як приклад зменшення використання машинного обладнання збільшить використання ручної праці. І навпаки

зменшення ручної праці пропонує підвищення якості технічних засобів. Ціль кожного підприємства бути ефективним у процесі виробництва, тому вони обирають такі способи поєднання факторів виробництва які є ефективними і конструктивними з економічної точки зору і з технологічної. А невиробничі витрати поділяються на витрати пов'язані з продажам продукції та адміністративні витрати.

Технологічно ефективний спосіб виробництва визначається тим, коли максимально можливий обсяг продукції отримується з визначеного обсягу ресурсів. Це означає, що не існує іншого способу поєднання факторів виробництва, за якого можна було б виробити більший обсяг продукції. Технологічно ефективний спосіб виробництва полягає в тому, що для виготовлення запрограмованого обсягу продукції витрачається мінімальна кількість принаймні одного фактора виробництва, за умови, що витрати інших видів ресурсів не перевищують витрат при альтернативних способах виробництва [2, с. 344]. Містким є витрати з реалізацією продукції які по'вязані з маркетинговим впровадженням товару на ринок та його доставка до споживачі і не тільки а й із зберіганням готової продукції на складських приміщеннях.

Загальну суму витрат охоплюють адміністративні витрати а саме, управління підприємством (адміністративний апарат), також бухгалтерські послуги, фінансовий відділ та усі інші структурні підрозділи керівництва і підприємства загалом. Нашкерська В. Г. вважає, що «формування витрат початкове здійснюється в системі управлінського обліку. Витрати збираються за окремими об'єктами: видами продукції, робіт, послуг, технологічними процесами та їх частинами тощо. Витрати в системі обліку для потреб управління збираються за калькуляційними статтями по мірі зменшення активів та зростання зобов'язань» [3, с. 416].

Під витратами І. Бланк, А. Яругова розуміють споживання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, тобто вони розглядають витрачання і фінансових ресурсів. А І. Бланк, окрім цього, виділяє ще витрати і нематеріальних ресурсів [1]. Такий підхід, на нашу думку, є цілком правильним

і доведеним Ю. С. Цал-Цалко тлумачить поняття «витрати» відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (НП(С)БО): «Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені» [3, с. 78]. Витрати – це (трудові, матеріальні, нематеріальні і фінансові) спожиті у грошовому вимірі ресурси для досягнення підприємством певної мети (в основному, для виробництва і реалізації товарів і послуг). Витратами визнаються ті, які зменшують активи (витрати сировини, матеріалів) чи збільшують зобов'язання (нарахована заробітна плата, вартість послуг з оренди) [2, с. 190].

Якщо узагальнити можна дійти до висновку, що витрати підприємств складаються абсолютно з усіх використаних ресурсів на виготовлення певної продукції. Що в свою чергу відображає вартість готової продукції також включають у себе використані матеріали та витрати на заробітну плату. Обсяг прибутку підприємства визначається різницею між вартістю продукції та собівартістю.

На сьогодні залишається найпоширенішою у використанні класифікація витрат підприємств у поділі на невиробничі і виробничі, які в свою чергу поділяються на різні групи витрат підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк І. Фінансовий механізм управління ефективністю операційних витрат підприємства. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 32–38.

2. Кудлак В. Я., Мессарош А. В. Сутність та структура витрат підприємства. *Матеріали VI Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій*. Тернопіль, 16-17 листопада 2019. С. 189-190.

3. Нашкерська В. Г., Фінансовий облік. Київ: Кондор, 2020. 387 с.

Хмара О. С.
викладач
ВСП «Автотранспортний фаховий коледж КНУ»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Україна має розвинений агропромисловий комплекс, який спроможний не лише повною мірою забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках низки ключових агропродовольчих товарів. Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі.

Разом з цим, воєнні дії, які відбуваються в Україні внаслідок широкомасштабної агресії російської федерації, призвели до погіршення продовольчої безпеки в Україні, яке спричинене, зокрема, порушеними логістичними ланцюгами, зруйнованими інфраструктурою, господарствами та виробництвами, зменшенням кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах.

Ключовим напрямком забезпечення функціонування аграрного сектора в умовах повномасштабної війни є формування нової повоєнної моделі розвитку аграрного сектора зі збалансуванням його економічних та екологічних компонентів.

Одним із таких напрямків є підтримка малих та середніх суб'єктів господарювання, які намагаються виробляти й експортувати сільськогосподарську продукцію, яку раніше Україна не експортувала, проте попит на яку є у світі (це стосується як нетрадиційних для України видів рослинницької продукції, так і готової до споживання «нішової» та органічної продукції) [2].

Вирощування фундука.

У світі налічується всього декілька країн, що виробляють фундук (ліщину). Серед найбільших країн-виробників - Туреччина, США, Італія, Іспанія та Греція. В Україні вирощування цієї культури також стрімко розвивається та відкриває великий потенціал українським фермерам. Про актуальність вирощування

фундука свідчать статистичні дані. Україна за підсумками 2023 року імпортувала близько 950 тонн фундука, а експортувала – 55 тонн. Для порівняння, 2021 року імпорт становив 1,5 тисячі тонн, а експорту майже не було) [3].

Окупність інвестицій починається з п’ятого-шостого року, коли саджанець починає плодоносити. На охочих вирощувати фундук чекають приємні бонуси. Українські фермери можуть скористатися державною програмою і компенсувати 80% вартості саджанців.

Фермерське господарство (органічне тваринництво).

Суть бізнесу проста – розводите сільськогосподарських тварин для отримання продукції тваринного походження, а потім здійснюєте збут продукції оптовим і роздрібним покупцям. Особливість органічного тваринництва полягає в тому, що не використовуються ніякі стимулятори росту і гормони при годуванні тварин. Все лише натуральне.

Вирощуванні лікарських рослин.

Лікарські рослини – одна з найбільш перспективних та недооцінених ніш в агробізнесі для України.

Українські землі мають високий потенціал до вирощування лікарських рослин. Відповідно підприємці, які замислилися над вирощуванням лікарських рослин, мають можливість отримувати від такого бізнесу гарний прибуток.

Рентабельність вирощування лікарських рослин стартує від 29% і сягає 122%. Все залежить від площ, вибраної культури, років вегетації та отриманої врожайності.

Культивування технічних конопель.

Для аграріїв цілком реальна та законна можливість вирощувати коноплі й застосовувати її в лікувальних цілях. Тренд продукції коноплярства набуває в Європі дедалі більшої популярності, а насіння цієї культури дехто з експертів за своїми якостями прирівнює до суперфудів.

В Україні коноплями приблизно засіяно 3,5 тис. га та прогнозують вже 6-7 тис. га найближчим часом. Основна причина такого стрімкого росту - високі

рентабельність та ціна на продукцію коноплярства, а також значний попит на неї на зовнішніх ринках [1].

Список використаних джерел

1. Дія – Державні послуги онлайн. Державні послуги онлайн. Дія. URL: https://diia.gov.ua/ (дата звернення: 15.09.2024).

2. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarnyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy(дата звернення: 16.09.2024).

3. Залежність України від імпортного фундука зменшується. Садівництво і Овочівництво. URL: https://techhorticulture.com/zalezhnist-ukrayiny-vid-importnogo-funduka-zmenshuyetsya/ (дата звернення: 17.09.2024).

СЕКЦІЯ 4
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Нетреба І. О.
к.е.н., доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КРИЗИ

Розвиток системи контролю витрат ресурсів підприємства в умовах наявних кризових ситуацій – одне з актуальних питань на сучасному етапі функціонування економічних явищ і процесів. Формування системи параметрів для аналізу бізнесу залежить від глибини кризи та потребує поглибленого вивчення для здійснення контролю ефективності діяльності підприємства та фінансового планування у наступному періоді. Вдосконалення системи контролінгу виступає одним зі стратегічних завдань у діяльності підприємства, що займається комерційною діяльністю.

Зазвичай, в основу контролю фінансово-господарської діяльності компанії покладено [1]:

- аналіз оборотних та необоротних активів;
- оцінювання та аналіз структури і темпів зростання дебіторської та кредиторської заборгованості;
- аналіз коефіцієнтів платоспроможності і фінансової стійкості;
- аналіз структури та динаміки витрат на здійснення основних видів діяльності;
- аналіз показників прибутковості;
- аналіз показників залучення персоналу до здійснення основних видів діяльності.

За результатами оцінювання вищезазначених напрямів є можливість планувати витрати фінансових ресурсів для забезпечення основної діяльності; на

основі встановлених відхилень отриманих значень показників від нормативних значень, своєчасно виявити відхилення фактичних показників від нормативних значень, а також розробити і впровадити заходи реактивного антикризового управління для зменшення руйнівного впливу наслідків кризи на діяльність підприємства, реалізацію його цілей, завдань та стратегії.

Внесення змін у процедури фінансового планування на підприємстві спрямоване, в першу чергу, на розробку і впровадження системного підходу до прогнозування грошових потоків, оцінювання можливості поліпшення фінансового стану у найближчій перспективі, зменшення витрат і зростання рентабельності. Сучасні методики, що успішно застосовують підприємства у практиці фінансового менеджменту ґрунтуються на ключових аспектах методології фінансового планування і аналізу (FP&A), що включає такі блоки як аналітика, бюджетування, складання та оцінювання фінансового плану. Метою реалізації окреслених напрямів для підприємства, що працює в умовах кризи, є гнучкий підхід до фінансового планування, націлений на удосконалення діючих бізнес-процесів та бізнес-стратегії загалом. Впровадження цих процедур надає можливості для здійснення детального аналізу фінансової інформації у динаміці, оцінки структури операційних витрат та виявлення проблем у досягненні стратегічних фінансових цілей конкретного підприємства.

На наш погляд, перехід до гнучкого фінансового планування має низку переваг, серед яких найбільш значущі наступні:

- використання цифрових інструментів для побудови динамічних моделей та складання фінансових прогнозів, що уможливлює узагальнення та систематизацію значного обсягу даних і підвищує точність отриманого результату оцінювання у найкоротші терміни, що надзвичайно важливо для прийняття своєчасних управлінських рішень, спрямованих на розвиток бізнесу;

- обробка великого масиву первинної інформації з наступною трансформацією в ідеї, що можуть виявитися перспективними та високоприбутковими, однак потребують реального оцінювання всіх можливих

ризиків, що можуть виникнути у процесі реалізації цих ідей, відповідно, необхідне використання ефективного інструментарію для аналізу ризиків;

- застосування процедур аналітичної обробки даних уможливлює виявлення трендів і закономірностей, що притаманні процесу реалізації фінансового плану та чинять суттєвий вплив на показники результативності діяльності підприємства, як соціально-економічної системи.

Як зазначено у праці [2], стандартизовані процедури фінансового планування і аналізу включають стратегічне фінансове планування, складання фінансових звітів, підтримку прийняття рішень і контроль їх реалізації. При цьому важливого значення для особи, що приймає рішення, набуває вміння застосовувати відповідні економіко-математичні методи для оцінювання фінансових ризиків та інтерпретувати отримані результати, співставивши їх з KPI.

Отже, FP&A виступає основою для прийняття рішень у сфері фінансового планування і управління, забезпечуючи детальне оцінювання можливих втрат та ризиків, прогнозування майбутніх вигод, що надзвичайно важливо для підприємств, які функціонують в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Драган О.О., Герасименко І.О., Зубченко В.В., Гаврик О.Ю. Фінансова звітність як інструмент антикризового менеджменту. *Економіка та управління АПК*. 2022. № 1. С. 131–139.

2. Докієнко Л. Фінансове планування та аналіз на підприємстві: сучасні глобальні тренди та перспективи розвитку. *Підприємництво та інновації*. №16. 2021. С.51–58. https://doi.org/10.37320/2415-3583/16.8

Лагодієнко В. В.
д.е.н., професор
Одеський національний технологічний університет

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Сукупність ресурсів, що формують інтелектуальний капітал і використовуються підприємством у своїй господарській діяльності, надають можливість займати провідні позиції на ринку нових товарів і послуг.

Перевагами ефективного управління інтелектуальними ресурсами є збільшення ринкової частки підприємства, зростання ринкової вартості бізнесу, оптимізація змінних і постійних витрат, підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства (за рахунок виникнення синергетичного ефекту), динамічне зростання обсягів інноваційної діяльності за рахунок інтелектуалізації виробництва тощо. Сутність інтелектуальних ресурсів полягає в тому, що вони формують інтелектуальний потенціал підприємства, тобто його потенційні інтелектуальні можливості (здатності). Інтелектуальний потенціал є складовою сукупного потенціалу підприємства і відображає його потенційну спроможність, на основі сформованого ресурсного портфеля, забезпечувати стійкі конкурентні переваги.

Пріоритетне значення та роль інтелектуальних ресурсів у діяльності підприємницьких структур зумовлено усвідомленням значимості знань як у різних рівнях управління соціально економічними системами. Саме знання дозволяють сформувати інформаційну основу для прийняття ефективних управлінських рішень з усіх аспектів функціонування та розвитку підприємницьких структур.

Безперечно, наявність інтелектуальних ресурсів та їх кількісно-якісні рівень на етапі стану економіки, стають головною рушійною силою розвитку підприємницьких структур. Ґрунтуючись на системі накопичених знань, інтелектуальні ресурси є основою для створення нематеріальних активів. У сучасній економіці вони припускають наявність достатнього рівня

інноваційності по всьому спектру діяльності. У діяльності будь-якої підприємницької структури завжди існують відхилення між потенційними інтелектуальними ресурсами та його фактично використаними. Невикористовувані інтелектуальні ресурси виступають у вигляді резервів, які в кінцевому підсумку в результаті відображають ступінь залучення інтелектуальних ресурсів підприємницьких структур у процесі їх функціонування. Таким чином, інтелектуальним ресурсам властиві тимчасові та просторові характеристики, оскільки вони одночасно контролюють три типи зв'язків у часу – минуле, сучасне і майбутнє, а, виходячи з цього, можуть бути – накопичені, поточні та стратегічні.

На основі результатів вивчення сутності поняття «інтелектуальні ресурси», а також беручи до уваги тимчасові аспекти та характеристики інтелектуальних ресурсів, як аргументи посилок підтверджують значимість і роль інтелектуальних ресурсів у розвитку організацій, можна стверджувати, що:

– інтелектуальні ресурси виступають основним елементом ресурсного забезпечення підприємницької структури;

– інтелектуальні ресурси – це міцний «фундамент» інноваційного потенціалу підприємницької структури, який формує її інноваційні можливості та інтенсивність її розвитку;

– інтелектуальні ресурси – це економічний інструмент, що забезпечує трансформацію наявних можливостей у нові якісні характеристики організації;

– інтелектуальні ресурси є джерелом отримання прибутків організацією.

Джерелами формування інтелектуальних ресурсів підприємств є знання, вміння, практичні навички; корпоративна культура; інтелектуальне середовище; творчі, креативно-інтелектуальні можливості персоналу. Перелічені джерела формування інтелектуальних ресурсів забезпечуються трудовими ресурсами, що зумовлено людським фактором їх створення та використання.

У той же час діяльність завжди здійснюється у певному інтелектуальному середовищі, під яким слід розуміти синергію системи «людина-техніка-середовище», орієнтована на інноваційний розвиток організації, що поєднує

нові когнітивні та комунікативні технології. Інтелектуальне середовище створює в організації єдиний інформаційний простір, організує спільну роботу працівників для створення та акумуляції інноваційних ідей, сприяє оптимізації управління на базі всіх інформаційних ресурсів організації. Корпоративні знання як продукт усвідомленої чи неусвідомленої переробки інформації, що дозволяє цілеспрямовано отримувати бажаний результат, спрямовані на реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із реалізацією інновацій через інтелектуальну власність. Знання як ключова та інтегральна характеристика діяльності підприємства якісно змінює принципи та підходи до управління: підприємства сприймають себе як організації, що генерують, інтегрують, захищають і застосовують знання, що тягне у себе створення інтелектуальної власності. Фундаментальною основою формування інтелектуальних ресурсів підприємства виступає персонал, оскільки саме персонал є переважним фактором генерації знань та формування інтелектуального середовища. В умовах інтелектуалізації розвиток організацій можливий лише через безперервне та якісне навчання та освіту персоналу, створення бази інтелектуального потенціалу. Також необхідно зазначити, що навчання та розвиток персоналу є наслідком підвищення ефективності роботи підприємств, який необхідно враховувати, контролювати та аналізувати при оцінці своєї діяльності, а також у процесі розробки стратегії та тактики розвитку. Ключовою складовою інтелектуальних ресурсів підприємницьких структур є інтелектуальна власність. Результатом інтелектуальної діяльності персоналу організацій виступає інтелектуальний продукт, який після оформлення права на інтелектуальну власність є його інтелектуальним ресурсом.

Солошенко М. О.
здобувач вищої освіти третього рівня
Університет митної справи та фінансів

ТОРГОВИЙ ЕКВАЙРИНГ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ У РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Еквайрингова система широко поширена як на міжнародному рівні, так і в Україні. Однак цей механізм прийому та обробки платежів є досить складним. Для повного усвідомлення значущості еквайрингу не тільки для українського бізнесу, а й для економіки країни загалом необхідно розглянути основні причини, що сприяють його зростанню та розвитку.

Можливістю для безготівкових платежів появилась тільки після розвитку мережі Інтернет, яка стала головним транспортним провідником для проведення операцій, в Україні активно поширюються онлайн-платежі, що супроводжується збільшенням кількості інтернет-користувачів. Як зазначено у джерелі [1], у 2008 році доступ до інтернету мали 24 відсотки населення України, і щорічний приріст користувачів у середньому становив 5 відсотків. Зростання кількості користувачів інтернету відкрило нові можливості для бізнесу і викликало необхідність створення відповідної ІТ-інфраструктури. В результаті почалася цифровізація банківських операцій та виникла нова галузь – інтернет-банкінг. До основних переваг використання послуг у цій сфері належать [2, с. 4]: – можливість комплексного дистанційного банківського обслуговування з мінімальними витратами часу на формування документів; – зниження ризику помилок, пов’язаних з людським фактором, за рахунок використання шаблонів та автоматичної фіксації періодичності операцій; – нижчі тарифи на проведення платежів у порівнянні з традиційними платежами на паперовому носії; – можливість здійснення платежів з будь-якої точки світу, включаючи неробочий час.

Також, досить важливим чинником розвитку еквайрингових послуг – є конкуренція між суб’єктами господарської діяльності. Можливість здійснення безготівкових платежів спрощує процес покупки для клієнтів, що сприяє

підвищенню їхньої лояльності. Наступного разу споживач, швидше за все, звернеться до того підприємства, де процес оплати був зручнішим і швидшим. Конкуренція зачіпає також банківський сектор, оскільки якщо банк не здатний задовольнити потреби своїх клієнтів (підприємств), він ризикує втратити конкурентні позиції і вийти з ринку.

Наступний фактор, котрий також варто зазначити це те, що важливим драйвером розвитку еквайрингу є прогрес у сфері інформаційних технологій. Всі онлайн-транзакції в цифровому форматі є набором структурованих даних, які обробляються і перевіряються за допомогою спеціалізованих алгоритмів. Крім того, значний вплив на поширення безготівкових платежів має розвиток апаратного забезпечення – без сучасних, швидких і потужних обчислювальних систем ці процеси не були б настільки ефективними та зручними. До початку військових дій в Україні розвиток інформаційних та фінансових технологій перебував на стадії становлення. Унікальною рисою українського Fintech-сектору було те, що найбільші фінансові установи країни найчастіше самостійно розробляли та впроваджували нові технології у галузі фінансових послуг, на відміну від західних країн, де ці розробки зазвичай здійснювали спеціалізовані компанії. У довоєнний період фінансовий сектор України включав 51 Fintech-компанію, що на 218,75% більше у порівнянні з аналогічним показником десятиліття тому [3, с. 332].

Ще важливим чинником розвитку еквайрингу є глобалізація, включаючи стандартизацію передачі. З кінця XX століття державна політика багатьох країн спрямована на співпрацю з іншими економіками, що дає змогу впроваджувати міжнародні стандарти для спрощення взаємодії. Наприклад, міжнародний стандарт ISO 20022 передбачає створення інформаційно-нейтральних процесів та схем для обміну електронними повідомленнями, що сприяє підвищенню операційної сумісності між різними автоматизованими системами, які використовують цей формат. Застосування методології ISO 20022 дозволяє формалізувати опис бізнес-процесів та стандартизувати формати та схеми обміну даними, що забезпечує коректну передачу інформації про транзакції [4].

Станом на 2023 рік обробка транзакцій за стандартом ISO 20022 здійснюється більш ніж у 70 країнах світу, включаючи Україну та українські банки [1].

Платіжна індустрія є основною у забезпеченні електронних платежів з її інфраструктурою та набором послуг. Основні гравці в цій галузі включають торгових еквайєрів і процесорів, платіжні мережі, процесорів емітентів карт, емітентів карт, виробників POS-терміналів і постачальників шлюзів. Цифровізація платежів призвела до появи гібридних організацій цих областях. Ця галузь характеризується постійним доходом, високим операційним важелем і значним вільним грошовим потоком, зумовленим переходом, що триває, від паперових до електронних способів оплати [5].

Список використаних джерел

1. Роз’яснення щодо застосування міжнародного стандарту ISO 20022 для безготівкових розрахунків в національній валюті. Національний банк України : вебсайт. URL: surl.li/wtjquj (дата звернення: 06.10.2024).

2. Чкан І. О., Чкан А. С. Електронний банкінг для бізнесу і населення як запорука розвитку ринкової інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: surl.li/wtpesu (дата звернення: 06.10.2024).

3. Семеног А. Ю., Цирулик С. В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. *Бізнес Інформ*. 2018. № 10. С. 327-334. URL: surl.li/spmqzi (дата звернення: 07.10.2024).

4. Universal financial industry message scheme ISO 20022 : вебсайт. URL: surl.li/abwvvv (дата звернення: 07.10.2024).

5. Ranieri, Luca, Payment Processing: Trends in the Merchant Acquiring Landscape (February 16, 2024). URL: surl.li/tbcjxc (дата звернення: 08.10.2024).

Андросюк О. М.
здобувач вищої освіти
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ІННОВАЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ БІЗНЕСУ ДО ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах бізнес стикається з новими викликами, зумовленими технологічним прогресом і глобалізацією. Щоб залишатися успішними, компанії впроваджують інноваційні рішення, що дозволяють розробляти нові продукти й оптимізувати процеси. Цифрові технології допомагають бізнесу швидко реагувати на ринкові зміни, підвищуючи ефективність і адаптивність. Успішні стратегії передбачають грамотне управління ресурсами, оптимізацію діяльності та мінімізацію ризиків. Крім того, компанії орієнтуються на глобальні тренди, екологічні виклики та економічні зміни, що сприяє їхньому сталому розвитку та зміцненню конкурентних позицій.

Глобалізація, розвиток технологій і зміни на ринках змушують підприємства шукати нові підходи для виживання та зростання. Інновації дозволяють компаніям залишатися конкурентоспроможними у швидко змінюваних умовах. Вивченням цієї теми займаються провідні вчені, такі як Клейтон Крістенсен, відомий своєю теорією «руйнівних інновацій», Майкл Портер, який досліджує конкурентні стратегії, та Йозеф Шумпетер, що розглядав інновації як рушійну силу економічного розвитку. Їхні роботи допомагають зрозуміти, як бізнес може адаптуватися до нових викликів [1].

Швидкий розвиток технологій, глобалізація ринків і зміна споживчих уподобань створюють нові можливості для бізнесу, але водночас і великі ризики. Сьогодні компанії змушені активно шукати способи, щоб залишатися конкурентоспроможними в умовах постійних змін і зростаючої конкуренції. Інновації є одним із ключових факторів, які допомагають бізнесу адаптуватися до нових умов. Вони включають не лише технологічні розробки, але й нові методи управління, організації виробництва, маркетингові стратегії, які дозволяють компаніям швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі [2].

Одним із ключових аспектів інновацій є впровадження цифрових технологій. Сьогодні бізнес має можливість використовувати великі дані (big data), штучний інтелект, автоматизацію процесів та інші інструменти, які значно підвищують ефективність та знижують витрати. Це особливо важливо в умовах глобальної конкуренції, коли швидкість прийняття рішень і можливість швидкої адаптації стають вирішальними факторами успіху. Використання цифрових рішень дозволяє компаніям не лише оптимізувати внутрішні процеси, але й краще розуміти потреби своїх клієнтів, передбачати зміни в попиті та пропонувати індивідуальні рішення, що збільшує їхню конкурентну перевагу [3].

Іншим важливим аспектом є стратегія гнучкості та адаптивності. Успішний бізнес у глобальному середовищі повинен бути готовим до швидких змін, які можуть стосуватися як внутрішніх факторів, так і зовнішніх. Це може бути зміна законодавства, політичної ситуації чи економічних умов. Важливою умовою адаптації є здатність компанії гнучко змінювати свою стратегію в залежності від нових викликів, зберігаючи при цьому основні конкурентні переваги. Це досягається завдяки оптимізації управлінських процесів, розробці резервних планів та стратегії мінімізації ризиків [4]. В умовах глобальної конкуренції велике значення також має інтернаціоналізація бізнесу. Компанії шукають можливості виходу на нові ринки, що дозволяє їм диверсифікувати ризики і збільшувати прибутковість. Однак це також вимагає від підприємств врахування культурних, соціальних та економічних особливостей різних країн, щоб їхні продукти або послуги могли відповідати вимогам локальних споживачів [5].

Загалом, успішні інновації та стратегії адаптації допомагають бізнесу не лише виживати, але й процвітати в умовах глобальної конкуренції. Вони дають можливість компаніям оптимізувати свої процеси, зменшувати витрати, швидко реагувати на виклики та використовувати нові можливості для розвитку.

Список використаних джерел

1. Савченко І.Г., Іорданов А.Є. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. №3. С.107-116.

2. Бабіч Є.М., Лазаренко І.С. Стратегії регулювання макроекономічних показників для зниження тінізації капіталу малого та середнього бізнесу. *Ефективна економіка*. 2020. № 12.

3. Бойко А., Боженко В. Визначення латентних факторів впливу на податковий та інвестиційний канали нелегального виведення капіталу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4. С. 353-360.

4. Канцедал Н.А., Канцедал Ю.А. Парадокси боротьби з фіктивними операціями в економіці України та способи їх подолання у кризовий період. *Ефективна економіка*. 2021. № 10.

5. Повстин О.В., Гонтар З.Г. Напрями інноваційної стратегії розвитку та ефективного управління організацією. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25.

Астахов Д. О.
здобувач вищої освіти другого рівня
Одеський державний аграрний університет
Замлинська О. В.
к.е.н., доцент
Одеський державний аграрний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виробничий потенціал відіграє значну роль у підвищенні конкурентоспроможності аграрного підприємства, тому що без оцінки і сформованого на її основі ефективного управління виробництвом неможливо отримати позитивний ефект від використання наявних ресурсів, які забезпечують його ефективність, продуктивність і конкурентоспроможність.

Ефективність використання виробничого потенціалу визначається відношенням результатів виробництва до ресурсів, а критерієм ефективності виступає максимізація виробничого результату при мінімумі витрат ресурсів [1]. Ці компоненти формують основу для успішної діяльності аграрного

підприємства, підвищують його конкурентоспроможність і сприяють стійкому розвитку в умовах ринкової економіки.

Але сучасні реалії вимагають гнучкості функціонування аграрних підприємств, оперативного корегування характеру й напрямів процесів організації виробництва. Визначено, що виробничому потенціалу притаманна низка специфічних характеристик, таких як цілісність, здатність до взаємозамінності, взаємозв'язок елементів, гнучкість (адаптивність) [2].

З методологічної точки зору потенціал, виступаючи в єдності просторових та часових характеристик, концентрує в собі одночасно три рівні зв'язків та відносин. Відображає минуле, тобто являє собою сукупність властивостей, що накопичені системою в процесі її становлення. У цьому аспекті поняття потенціалу фактично набуває значення поняття ресурсу. Характеризує сучасність з точки зору практичного застосування та використання наявних здібностей, що дає змогу провести різницю між можливістю реалізованою та нереалізованою. У цій функції поняття потенціалу частково збігається з поняттям резерву. При цьому структурні елементи потенціалу, що залишилися в нереалізованому вигляді, ведуть до зниження ефективності його функціонування, проте надлишковий запас сил та здібностей розглядається як джерело гнучкості й маневреності розвитку системи стосовно мінливих умов функціонування.

У практиці економічного аналізу використовуються переважно дві форми обліку та оцінювання виробничого потенціалу, а саме ресурсна та результативна. Ресурсна форма оцінювання являє собою узагальнену характеристику кожного елементу, а також усієї сукупності взаємопов'язаних ресурсів, як правило, у вартісному або натуральному виразі. Результативна форма характеризує максимально можливу продуктивність усієї системи.

Для оцінювання виробничого потенціалу за допомогою виробничої функції зазвичай використовується виробнича функція кількох змінних. Вона являє собою функцію, незалежні змінні якої набувають значення обсягів витрачених або використовуваних ресурсів (число змінних дорівнює числу ресурсів), а

значення функції є величиною обсягів випуску. Вартісна оцінка виробничого потенціалу передбачає ринкову оцінку всіх або частини його елементів, а також потенціалу загалом у грошовому вираженні.

Діагностику рекомендується проводити за такими напрямами потенціалу, як потенціал використання виробничої потужності підприємства, виробничо-технологічний та кадровий потенціали, а також фінансово-економічний потенціал, що використовується для уточнення позиції підприємства в рейтингу. Процес управління виробничим потенціалом аграрних підприємств є складним та спрямований на підвищення функціонування підприємства в довгостроковій перспективі. Потенціал земельних ресурсів та природо-кліматичних умов – здатність підприємства у своїй діяльності використовувати природні блага, як засоби виробництва. Потенціал аграрного підприємства на 70% формується безпосередньо за рахунок земельних ресурсів та залежить від їх якісних характеристик [3]. Під виробничим потенціалом підприємства слід розуміти наявні матеріальні та нематеріальні ресурси, а також потенційно можливі резерви, які підприємство використовує в своїй діяльності для досягнення поставленої цілі. За класичною схемою виробничий потенціал включає в себе основні фонди, нематеріальні активи та трудові ресурси. Але науково-технічний прогрес не стоїть на місці, тому ми дотримуємось думки, про необхідність включення до структури і інноваційної складової, так як інформаційні технології також є суттєвим ресурсом в виробничій діяльності підприємства. Існує реальна потреба в опрацюванні інноваційних підходів дооцінки рівня цифровізації з урахуванням стратегій цифрового тренду аграрного підприємства, типу управління та системи позиціювання на ринку [5].

Список використаних джерел

1. Орєхова А. І. Аналіз стану виробничого потенціалу суб’єктів агробізнесу. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 4. С. 185–191.

2. Воронкова Т. Є., Вовкодав А. Ю. Діагностика виробничого потенціалу підприємства. *Економічний простір*. 2020. № 160. С.51-54. https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/654

3. Карась Ю. Теоретичний зміст поняття «виробничий потенціал» аграрного підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-27

4. Zamlynskyi V., Shabatura T., Zamlynska O. et al. Perspective Chapter: Exploring the Possibilities and Technologies of the Digital Agricultural Platform. Sustainable Development. I*ntechOpen*. 2023. DOI: 10.5772/intechopen.112358.

5. Замлинський В. А., Осик С. В., Замлинський Я. В. Циркулярна економіка в контексті перспектив конкурентоспроможності України. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2023. № 4. С. 28–43. URL: https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/69/62

Бура І. А.
здобувач вищої освіти першого рівня
Вінницький торговельно-економний інститут

ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВИХОДУ НА НОВІ РИНКИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

Малий бізнес є одним із елементів економіки, він створює робочі місця, сприяє розвитку та підвищення стабільності ринку. В умовах сучасної економіки конкуренція постійно зростає як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це змушує підприємства шукати нові можливості для розширення своєї діяльності.

Однією з переваг малого бізнесу є його гнучкість. Маленькі компанії можуть швидко реагувати на зміни на ринку та потреби клієнтів. Крім того, вони часто пропонують нові ідеї та технології, що допомагає їм бути конкурентоспроможними. Перевагою також є те, що малий бізнес може

спеціалізуватися на кількох категорій ринку, що дозволяє уникати конкуренції з великими компаніями.

Щоб розвивати свій бізнес, малі підприємства можуть використовувати кілька стратегій. Перш за все, вихід на новий рівень можливий тим, що можна розширятись, тобто відкривати франшизи. Для цього потрібно вивчати нові регіони, адаптуватуватись під місцеві особливості. Ще один з варіантів – знайти нові категорії споживачів, які раніше не розглядалися, наприклад, нові вікові або професійні групи. Можлива співпраця з іншими компаніями також може стати хорошим способом знизити витрати та полегшити шлях під час виходу на нові етап.

У сучасних умовах важливим є нові технології. Їх використання дозволяє знизити витрати на відкриття нових ринків і працювати з клієнтами по всьому світу онлайн. Також важливими є соціальні мережі та маркетинг, які допомагають досягати розвитку і залучення нових споживачів. Крім того, багато країн надають державну, наприклад гранти для підтримки малого бізнесу, що може бути корисним щоб відкрити свій малий бізнес.

Ринок недостатньо розвинутий та не здатний поглинути всю запропоновану продукцію, що змушує малі підприємства виходити на зовнішні ринки, конкуренція на яких висока. Для ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємству потрібно чітко знати стратегію свого розвитку, яка в майбутньому надасть конкурентні переваги. Вихід бізнесу на світову арену дає змогу залучити нових клієнтів, знизити ризики, підвищити конкурентоспроможність підприємства та збільшити його дохід.

Отже, вихід малого бізнесу на нові ринки – це важливий крок для його розвитку та виживання в умовах конкуренції. Хоча є багато ризиків, малі підприємства мають змогу для успішного виходу на нові ринки, використовуючи свою гнучкість, нововедення та сучасні технології.

Список використаних джерел

1. Харчук Т. В. Шляхи виходу підприємств на зовнішній ринок. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 8(98). С. 12–16.

2. Бондар Н. М. Дослідження переваг та ризиків учасників проектів державно-приватного партнерства. *Вісник Національного транспортного університету*: у 2 ч. Київ: НТУ, 2009. Вип. 19, ч. 1. С. 309–314.

3. Данилейчук Р. Система державної підтримки малого та середнього бізнесу в розвинутих країнах. *Наука молода*: зб. наук. пр. молодих вчених ТНЕУ. 2010. № 14. С. 154–157.

4. Мозговий О. М. Стратегія виходу на зовнішній ринок. Київ: КДЕУ, 2005. 221 с.

Варава В. С.
здобувачка вищої освіти першого рівня

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Бухгалтерський облік є надважливим задля успішного ведення бізнесу, адже забезпечує підґрунтя для фінансового контролю, всебічного аналізу, більш точного прогнозування, реально втілюваного планування, прийняття доцільних управлінських рішень та забезпечення прозорості й довіри зацікавлених осіб. Використання програмного забезпечення в бухгалтерському обліку є незамінним інструментом ефективності даного процесу і надає йому низку переваг:

1. Автоматизація всіх операцій оптимізує витрати часу та зменшує ймовірність виникнення помилок через людський фактор;

2. Стандартизація щодо національних та міжнародних вимог гарантує здійснення обліку згідно чинного законодавства;

3. Надійний захист фінансової інформації та зниження ризику втрати даних;

4. Адаптивність до особливостей компанії та іншого вже впровадженого програмного забезпечення.

Проблема використання програмного забезпечення бухгалтерського обліку в Україні постала навесні 2017 року, коли Указом Президента України №133/2017 від 15.05.2017 року було введено в дію рішення Ради національної

безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», під які підпали розробники таких поширених в Україні на той час російських розробників програмних продуктів, як ТОВ «1С», ФТ «Енвіжн Груп», ТОВ «Корпорація «Парус» [1, 2]. Від 14 травня 2020 року до списку додали розробників продуктів-клонів «1С» російського походження: «BAS», «UA-Бюджет», «KBS» [3]. Однак українські підприємства не поспішають відмовлятись від ворожого програмного забезпечення, незважаючи на рішення РНБО. На це є кілька причин: наперед сплачені дороговартісні ліцензії, небажання перебудови налагоджених бізнес-процесів та відсутність кримінальної відповідальності за дане порушення [4].

Саме тому зараз гостро постала потреба популяризації альтернативного програмного забезпечення бухгалтерського обліку, зокрема українського (табл. 1).

Таблиця 1

Приклади українського програмного забезпечення

Назва	Ціна	Особливості
M.E.Doc	600 - 4650 грн/рік	⇒ Модульна система; ⇒ Створення або завантаження, заповнення, редагування, підпис, реєстрація та збереження звітів; ⇒ Створення, реєстрація податкових накладних; ⇒ Створення шаблонів, обробка, редагування документів
MASTER: Бухгалтерія	960+ грн/місяць	⇒ Техпідтримка; ⇒ Багатофункціональність щодо контролю операцій операції, рахунків, розрахунків з контрагентами, податкового обліку, аналітичних форм звітності, автоматичне формування, торгово-матеріальних цінностей, виробництва і кадрів; ⇒ Персоналізований інтерфейс; ⇒ Доступна демоверсія
Dilovod	450 – 1500 грн/місяць	⇒ Безкоштовний доступ на 7 днів; ⇒ Охоплює всі види обліку; ⇒ Передбачає електронну звітність та програмний реєстратор розрахункових операцій; ⇒ Реєстрація договорів та клієнтів; ⇒ Управління ціноутворенням; ⇒ Автоматичне безкоштовне оновлення

Джерело: сформовано авторами за [5]

Отже, повномасштабне вторгнення, посилення санкцій, потреба надійного програмного продукту без ризиків витоку інформації та загалом унеможливлення придбання будь-якого товару чи послуги на користь країни-агресора вкотре призвело до актуалізації переходу українських компаній на альтернативне російському програмне забезпечення. Наведені приклади свідчать, що таке рішення не тільки не нашкодить вже звичним, закладеним бізнес-процесам, а й підвищить надійність, всебічну ефективність бухгалтерського обліку відповідно до наявних ресурсів та особливостей кожної компанії.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України №133/2017 – Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850 (дата звернення: 16.09.2024).

2. Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 28.04.2017 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-17#Text (дата звернення: 16.09.2024).

3. Указ Президента України №184/2020 – Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1842020-33629 (дата звернення: 16.09.2024).

4. В Україні продовжують купувати російські бухгалтерські програми. DOZORRO: Громадський контроль держзакупівель. URL: http://surl.li/itqlbo (дата звернення: 16.09.2024).

5. Нестеренко К. ТОП 7 українських програм для ведення бухгалтерії 2024. Financial Academy Activ. URL: https://finacademy.net/ua/materials/article/perehodimo-na-ukrayinske (дата звернення: 17.09.2024).

Vasylyshyna A.
student
State University of Trade and Economics

THE IMPACT OF ARMED CONFLICTS ON INTERNATIONAL TRADE: CHALLENGES FOR SUPPLY CHAINS AND PROSPECTS FOR RECOVERY

In the global economy, armed conflicts can lead to destructive consequences such as human losses and destruction of infrastructure. But, at the same time, they can also affect international trade and supply chains, which may result in price increases and a food crisis.

First of all, the supply of essential goods and raw materials is frequently disrupted by military conflicts. For instance, the supply of basic commodities like metals was significantly disrupted by the full-scale invasion of Ukraine in 2022 and the blockade of the Black Sea port.

In addition to being a significant provider of metals like steel and iron, Ukraine is one of the world's top exporters of grains. According to the European Council, Ukraine's grain exports in 2022 decreased by 29%, which affected global food prices [1]. This impacted food security and access to nutrition for many people, both inside Ukraine and worldwide. The greatest impact of decreasing exports was, particularly, to Africa; more than 50 million Africans suffered from hunger [2].

A similar situation was observed during the ongoing conflict in Yemen, where Houthi forces escalated attacks on commercial shipping in the Red Sea in October 2023, which disrupted vital trade routes and exposed the vulnerabilities of international supply chains. This rerouting incurs additional costs of approximately $1 million in fuel per trip, contributing to higher prices for everyday goods globally. Moreover, experts warn that these disruptions could add 0,23 percentage points to global inflation 2025 if the situation remains unresolved [3].

Due to ongoing conflicts, companies find themselves in forced changes in logistics routes, which often leads to higher transportation costs. In the case of Ukraine, the blockade of seaports (70% of exports were carried by sea, as it was the main way of transportation) and the destruction of road and rail infrastructure has forced

companies to reorient to alternative supply routes through neighboring countries such as Poland and Romania [4]. This, in turn, increased the time and cost of delivering goods. According to the Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine, transportation costs for delivering goods from Ukraine to Europe increased by more than 40% in 2022 [5].

Similar situations have been observed in conflicts in other regions. For instance, as a result of the war in Syria, key supply routes in the Middle East were blocked, which led to higher logistics costs and a decrease in trade in the region. It is stated that right now these supply chain networks are even more vulnerable than ever [6].

As a result, military conflicts seriously affect global production networks, forcing companies to look for new suppliers or even relocate their production to safe regions. Companies are advised to be agile and always have backup sources of supply and diversified supply chains, especially considering unstable situations. In these situations, international assistance and cooperation play a vital role in both the war and post-war recovery processes. Organizations like the UN, the World Bank, the IMF, and the EU can provide financial assistance and facilitate economic recovery and international trade. For Ukraine, such projects could include reconstructing destroyed ports and railroads, which would restore the country's export capacity.

Moreover, to stabilize trade and ensure long-term economic development, countries with unstable political situations (wars/conflicts) should not only restore supply chains but also focus on developing new ties and cooperation agreements with international partners.

Overall, the current geopolitical tensions threaten supply chain stability and risk affecting essential goods supply and food security globally. The need for effective international cooperation to mitigate these disruptions is more pressing than ever, as the ongoing conflict continues to strain global markets.

References

1. How the Russian invasion of Ukraine has further aggravated the global food crisis. *European Council*. URL: https://tinyurl.com/5n7tjmv8 (date of access: 06.10.2024)

2. Bychkovska Y. Ukraine’s grain exports are crucial to Africa’s food security. *Atlantic Council*. URL: https://shorturl.at/bR91C (date of access: 06.10.2024)

3. Power J. Houthi Red Sea attacks still torment global trade, a year after October 7. *Al Jazeera*. URL: https://shorturl.at/dtOsI (date of access: 06.10.2024).

4. Віктор Берестенко. Як логістика адаптувалася до війни. *Економічна правда.* URL: https://shorturl.at/l6HXw (дата звернення: 06.10.2024).

5. Ukraine-EU agreement liberalising carriage of freight by road increases Ukrainian road exports by at least 30%. *Governmental portal.* Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine. URL: https://tinyurl.com/yck64v26 (last accessed: 06.10.2024)

6. Expert Warns of Threat Middle East Conflict Poses to Supply Chains. *Adhesives & Sealants Industry.* URL: https://shorturl.at/UJ32p (date of access: 06.10.2024).

Горпинченко О. В.
к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
Ковпак М. О.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифровізація управління підприємством стала ключовим фактором для підвищення ефективності та конкурентоспроможності в умовах сучасного бізнес-середовища. Посилення процесів цифровізації сприяє прозорості бізнес-процесів, зменшує ризик людських помилок та підвищує загальну продуктивність підприємства.

Перед підприємствами, які впроваджують цифрові рішення, постає ряд викликів, що можуть вплинути на процес цифровізації. Серед ключових проблем можна виділити: висока вартість впровадження, опір змінам з боку працівників,

безпека даних, швидкі технологічні зміни, складність інтеграції на інші. Багато сучасних ІТ-рішень вимагають значних інвестицій, особливо якщо йдеться про великі підприємства. Вартість включає не лише купівлю програмного забезпечення та обладнання, а й витрати на навчання персоналу та підтримку системи. Проте працівники часто не готові до нових технологій або бояться, що автоматизація може призвести до втрати робочих місць. Важливо подбати про належне навчання персоналу та пояснення переваг цифровізації. В свою чергу, інтеграція нових цифрових рішень несе ризики пов’язані з кібербезпекою. Захист даних стає критично важливим питанням, особливо в умовах постійних кіберзагроз.

Компанії мають проблеми інтеграції нових ІТ-рішень зі вже існуючими системами. Це може спричинити тимчасові збої у роботі підприємства або навіть втрату даних. Незважаючи на ці виклики, успішне впровадження цифрових рішень може суттєво підвищити ефективність управління, скоротити витрати та забезпечити стійке зростання компанії. Цифрова трансформація відкриває перед підприємствами безліч можливостей для покращення їх діяльності та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

Цифрова трансформація відкриває перед підприємствами широкий спектр можливостей, що сприяють їхньому розвитку, підвищенню ефективності та зміцненню конкурентоспроможності на ринку. Сучасні технології дозволяють компаніям не лише оптимізувати внутрішні процеси, а й отримати нові джерела доходів, вийти на нові ринки та створювати інноваційні продукти. Однією з головних переваг цифрової трансформації є автоматизація процесів. Використання цифрових інструментів дозволяє підприємствам спростити рутинні операції, такі як управління персоналом, фінансами, логістикою та обслуговуванням клієнтів. Загалом, цифрова трансформація відкриває безліч можливостей для розвитку підприємства. Вона дозволяє покращити внутрішні процеси, підвищити продуктивність, зміцнити взаємодію з клієнтами та забезпечити сталий розвиток в умовах глобальних змін. Підприємства, які

активно інтегрують цифрові технології, мають більше шансів на успішний розвиток та досягнення стратегічних цілей.

Список використаних джерел

1. Donna L. Hoffman, C. Page Moreau, Stefan Stremersch and Michel Wedel. The Rise of New Technologies in Marketing: A Framework and Outlook. *Journal of Marketing.* 2022. Vol. 86. Issue 1. P. 1 – 6.

2. Emiliya Ohar, Olena Karpii, Nataliia Mykhailyk, Olha Horpynchenko, Andriy Lynda (2022) The Use of Digital Marketing Tools for the Transformation of Brand Communications in the Modern Conditions of the Advertising Business. IJCSNS *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22 No. 11 pp. 733-738. http://paper.ijcsns.org/07_book/202211/202211102.pdf

Дохненко Є. Є.
здобувач вищої освіти першого рівня
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ БІЗНЕС-ТЕНДЕНЦІЇ

Процес глобалізації є одним із найважливіших феноменів сучасного розвитку світової економіки та бізнесу. Він призводить до все більшої інтеграції національних економік, створює нові ринки, сприяє вільному переміщенню капіталу, товарів, послуг та робочої сили. Це явище глибоко впливає на формування нових бізнес-моделей, розвиток міжнародної конкуренції та інновацій. Науковий інтерес до глобалізації зумовлений тим, що вона не лише створює нові можливості для розвитку бізнесу, але й породжує суттєві виклики. Серед таких викликів варто виділити загострення міжнародної конкуренції, зростання ризиків через регуляторні відмінності між країнами, а також необхідність адаптації до швидко змінюваних умов глобального ринку. Глобалізація є рушійною силою для трансформаційних змін у сфері бізнесу. Її вплив проявляється у різних аспектах: від модифікації організаційних структур до зміни підходів до управління і стратегічного планування. Основні бізнес-

тенденції, які виникають під впливом глобалізації, характеризуються через такі ключові напрямки:

1. Формування транснаціональних корпорацій (ТНК). ТНК стали одними з головних суб'єктів глобальної економіки. Ці компанії, завдяки своїм масштабам, можуть ефективно функціонувати в різних юрисдикціях, використовуючи переваги глобальних ринків і ланцюжків постачання. Глобалізація надає ТНК можливість оптимізувати витрати, розміщуючи виробничі потужності у країнах з дешевшою робочою силою або вигіднішими податковими умовами. Такий підхід не лише сприяє підвищенню конкурентоспроможності корпорацій, але й дозволяє їм запроваджувати стандарти якості, які стають обов'язковими для інших компаній на глобальному рівні.

2. Розвиток електронної комерції. Глобалізація в поєднанні з розвитком цифрових технологій сприяла вибуховому зростанню електронної комерції. Завдяки Інтернету бізнеси отримали змогу працювати на глобальному ринку без необхідності фізичної присутності в інших країнах. Це особливо важливо для малих і середніх підприємств, які тепер можуть продавати свої товари і послуги в будь-якому куточку світу через онлайн-платформи. Приклади таких компаній, як Amazon, Alibaba, показують, що глобалізація створює величезні можливості для виходу на нові ринки без значних капіталовкладень у традиційну інфраструктуру.

3. Аутсорсинг та офшоринг. Завдяки глобалізації компанії все частіше вдаються до аутсорсингу та офшорингу, щоб знизити витрати на виробництво та операційну діяльність. Аутсорсинг дозволяє передавати частину бізнес-процесів зовнішнім підрядникам, а офшоринг – переміщувати виробничі та сервісні потужності до країн з більш вигідними економічними умовами.

Попри очевидні переваги, глобалізація створює низку викликів для сучасних компаній, що вимагають нових підходів до управління, стратегічного планування та впровадження інновацій. Одним із найбільших викликів глобалізації є зростаюча конкуренція на міжнародних ринках. Зі зниженням торговельних бар'єрів і розвитком цифрових технологій навіть малі компанії

можуть виходити на глобальні ринки, що створює більш насичену та агресивну конкуренцію. Компаніям доводиться інвестувати більше в інновації, якість продукції та маркетинг, щоб залишатися конкурентоспроможними. Такий тиск змушує бізнеси бути більш гнучкими та швидко реагувати на зміни попиту або дії конкурентів. Компанії, які зможуть інвестувати в новітні технології, отримують конкурентну перевагу на глобальному ринку.

Хоча глобалізація сприяє інтеграції ринків, компанії починають приділяти більше уваги локалізації своїх продуктів і послуг. Локалізація дозволяє адаптувати продукцію до специфіки культурних, економічних та соціальних особливостей кожного ринку, що дозволяє краще задовольнити потреби місцевих споживачів. Цей тренд особливо важливий для міжнародних корпорацій, які прагнуть зберегти конкурентоспроможність, одночасно враховуючи різноманітні регіональні запити.

Глобалізація є важливим каталізатором змін у сучасному бізнесі, трансформуючи традиційні моделі ведення підприємницької діяльності та стимулюючи впровадження інноваційних підходів. Під впливом глобалізації бізнес стає більш динамічним і взаємопов’язаним, що вимагає від компаній високої адаптивності, технологічної конкурентоспроможності та соціальної відповідальності. Майбутній розвиток бізнесу в умовах глобалізації залежить від здатності підприємств адаптуватися до швидкозмінюваних умов глобального ринку, впроваджувати інновації та будувати ефективні стратегії на основі сталого розвитку. Ті компанії, які зможуть поєднати глобальні можливості з локальними перевагами, адаптуючись до вимог сучасного суспільства, матимуть найбільші шанси на успіх у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Глобалізація сучасного світового господарства: сутність та основні ознаки процесу. URL: http://surl.li/bhprax (дата звернення 30.09.2024)

2. Бут-Гусаім О. Г. Умови та вплив глобалізаційних перетворень на діяльність бізнес-структур. URL: http://surl.li/jtnrhw (дата звернення 30.09.2024)

Ревко Т. В.
к.е.н., викладач
Млинівський технолого-економічний фаховий коледж

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Бізнес розвивається в умовах конкуренції. Сучасний бізнес характеризується зростаючим виходом в глобальне середовище. Для кращого ведення бізнесу та забезпечення його ефективності необхідний механізм його регулювання не лише ринковими механізмами а й встановленням певних правил та норм.

Питаннями розвитку бізнесу займається велика кількість науковців та практиків. Науковці Біла І.С. та Салатюк Н.М. вивчають світовий досвід державного регулювання підприємництва [1, с.26-30]. Вчені Дернова І.А. та Боровик Т.М. характеризують проблеми малого та середнього бізнесу в умовах пандемії Covid-19 а саме європейський вимір [2, с. 57-70]. Науковець Решевець І.В. досліджує напрями соціального підприємництва в Україні [3, с. 58-61].

Необхідно удосконалити власні національні правила сприяння ведення бізнесу, які забезпечать його конкурентоздатність в глобальному середовищі.

Регулювати необхідно правові, бюджетні, податкові, фінансові, інвестиційні, економічні, соціальні, зовнішньоекономічні норми та стандарти здійснення підприємницької діяльності для забезпечення конкурентоздатності національного бізнесу.

Залежно від стану розвитку національної економіки потрібно займатися індикативним плануванням як це відбувається в Франції. Орієнтуючись на економічні показники використовувати Шведську модель планування розвитку в цілому або ж лише певні її елементи. Цінним є досвід Голландського короткострокового планування. Новим є досвід Італії де відбувається регулювання контрольного інтересу підприємств. Можна перейняти досвід Великобританії та Франції в сфері оподаткування. Цікавим є механізм спонсорського фінансування Німеччини. Америка відома не втручанням

держави в ринок та підприємництво, але все ж таки механізми регулювання існують. Важливо з цими регуляторами познайомитись. Японія має досвід в сфері структурних економічних зрушень. Інструменти регулювання економіки зазначених країн не вийде використати в такому вигляді як вони існують. Адже кожна країна є унікальною зі своїми індивідуальними соціально-економічними особливостями. Результати реформ також будуть різні.

Підприємницька діяльність в кожній із країн регулюється різними проте відомими інструментами. Відмінність полягає в тому що існують різні цілі та обставини. Потрібно вносити певні корективи задля досягнення тієї цілі яка є актуальною на даний момент часу.

Бізнес виконує певну роль в суспільстві. Наприклад, зайнятість населення, наповнення бюджету, виробництво товарів тощо. Це важлива частина економіки будь-якої держави. Потрібно часто проводити аналіз роботи бізнесу щоб вносити певні корективи за допомогою використання різних регуляторів та політик. Також необхідно вчасно визначати існуючі перешкоди діяльності для існуючого бізнесу, бар'єри входу-виходу, фактори бізнес-середовища та різні види індексів для бізнесу. Така діяльність є необхідною запорукою формування політики підтримки підприємництва, розробки набору інструментів механізму регулювання бізнесу. Цей механізм може містити інструменти як національні які добре відомі так і міжнародні. Наприклад в період пандемії використовувалися кредитні канікули, податкові преференції, інформаційна підтримка бізнесу тощо.

Новим інструментом, яким вже користуються в Америці та Європі є механізм соціального підприємництва. На нашу думку цей інструмент може бути дієвим в глобальному конкурентному середовищі. Саме налаштування споживача до підприємництва визначає успіх бізнесу. За умови що бізнес стане соціальним дає гарантію того що він буде прибутково-відповідальним а значить стабільним, регульованим. Визначимо соціальне підприємництво як бізнес орієнтований на споживача, соціального підприємця як особу яка володіє знаннями класичної розумної економіки, сфери діяльності соціального бізнесу не обмежуються видами економічної діяльності.

Потрібно користуватися інструментами регулювання бізнесу відповідно до існуючих економічних потреб та цілей. Перспективою подальших досліджень може бути розробка та вдосконалення моделей підприємництва та комбінування інструментів регулювання.

Список використаних джерел

1. Біла І.С., Салатюк Н.М. Світовий досвід державного регулювання підприємництва. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 26-30.

2. Дернова І.А., Боровик Т.М. Проблеми малого та середнього бізнесу в умовах пандемії Covid-19: європейський вимір. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2022. 1(7). С. 57-70.

3. Решевець І.В. Напрями соціального підприємництва в Україні. Державне регулювання розвитку країни в умовах глобалізації: економічні, соціально-політичні та екологічні проблеми. *Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю за підсумками проведення Літньої школи молодих вчених*. Х.: ХарРІ НАДУ, 2012. 117 с. С. 58-61.

Мазур Ю. П.
к.е.н, доцент
Уманський національний університет садівництва

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА

Однією з умов ефективної і вдалої співпраці на вітчизняному ринку зерна має стати високий рівень інформаційного забезпечення діяльності усіх його ланок. Українські аграрії продовжують демонструвати вражаючі результати у сфері експорту зернових культур. За даними Державної митної служби, станом на 9 жовтня 2024 року з початку поточного маркетингового року (МР) Україна експортувала вже 11,41 млн. тон зернових і зернобобових культур. Це значно перевищує показники минулого року, коли за аналогічний період було

експортовано лише 7,213 млн. тон [1].

Сьогодні всі учасники цього ринку хочуть володіти різноманітною оперативною та об'єктивною інформацією про світове виробництво, вітчизняне і на місцевому рівні.

Ще кілька років тому одноосібник чи орендар, навіть володіючи інформацією про стан виробництва зернових в європейських країнах, не переймався ціною, каналами реалізації, різницею в ціні на великі партії продукції і малі. Українські фермери продовжують продавати зерно перекупникам або більшим господарствам, тому розвиток платформ для вільного продажу зерна в Україні є важливим напрямком.

Проте, поруч із ціновими змінами, виробники сільськогосподарської продукції цікавляться різноманітною інформацією, починаючи від технологій виробництва і закінчуючи каналами реалізації продукції та прогнозами на маркетинговий рік..

За обсягом експорту зернових Україна посідає третє місце в світі, за об'ємами продажу кукурудзи – п'яте. Завдяки великій кількості підприємців, які бажають купити кукурудзу у виробників агропродукції напряму, даний напрямок стабільно займає провідне місце на ринку.

В свою чергу, зернотрейдери, які виступають посередниками на зерновому ринку, володіючи фінансовими ресурсами, для інвестування, цікавляться структурою посівних площ, станом сільськогосподарських угідь, станом забезпечення основними та оборотними засобами підприємства.

Крім того, всі учасники зернового ринку розуміють, що внаслідок зміни клімату (глобальне потепління) виникла необхідність перегляду існуючого агрокліматичного районування сільськогосподарських територій, виникла потреба в корегуванні технологічних карт вирощування сільськогосподарських культур, що впливає на врожайність, собівартість і рівень очікуваної рентабельності. Така актуальна інформація є продуктом системи збору та аналізу даних [2].

Для ефективного управління підприємством потрібно володіти великим

обсягом інформації. У розвинених країнах світу для інформаційного забезпечення сільськогосподарського менеджменту всіх рівнів широко використовують різноманітні інформаційні системи, такі як:

- системи моніторингу стану агроресурсів та прогнозування урожайності сільськогосподарських культур;
- системи забезпечення контролю якості сільськогосподарської продукції; системи оперативного управління та оптимізації продукційних процесів;
- інформаційно-довідкові системи маркетингової спрямованості;
- аналітичні та моделюючі системи відстеження розвитку надзвичайних ситуацій та їх впливу на виробництво, якість сільськогосподарської продукції [3].

Крім того, наявність нормативно-правового забезпечення розвитку інфраструктури зернового ринку в Україні її функціонування, поки що не в змозі забезпечити повністю вільний прозорий рух продукції. Тому, виникла необхідність об'єднання інформаційних ресурсів баз даних, пов'язаних зі станом та діяльністю учасників зернового ринку. Існування різноманітних платформ купівлі-продажу надає можливість укладення цілорічних угод реальному часі. Ось деякі з них:

AgriSupp – це багатофункціональна онлайн-платформа з ринковою аналітикою зернових та олійних ринків Чорноморського та Дунайського регіонів, надає необхідні дані, звіти, прогнози та інструменти для ефективного прийняття рішень;

Zernotorg.ua – платформа безкоштовних оголошень про купівлю-продаж аграрних товарів, містить інформацію про учасників ринку, дозволяє напряму зв'язуватися з учасниками ринку;

агробот AgroMarket UUB - дозволяє дізнатися актуальні ціни на зернові, оперативно здійснити моніторинг поточної ситуації та знайти надійного постачальника пшениці, кукурудзи, соняшника;

agro.forum, - доступна зі смартфонів та якнайкраще підходить для реалізації зернових культур у великих обсягах. За

допомогою agro.forum можна безпечно та вигідно продавати зернові культури по всій Україні;

https://tripoli.land – зручна платформа для купівлі – продажу зернових, олійних, технічних, бобових та нішевих культур.

Використання сучасних інформаційних систем дозволило б забезпечити прозорість і своєчасність обміну інформацією, що сприяло б зменшенню невизначеності на ринку і поліпшенню координації між учасниками.

Список використаних джерел

1. Експорт зернових з України продовжує зростати. *Tripoliland*. 09.10.2024. URL: https://tripoli.land/ua/news/eksport-zernovyh-iz-ukrainy-prodolzhaet-rasti (дата звернення 2.10.2024)

2. Седікова І. О. Роль інформаційної складової у системі зберігання та переробки зерна. *Проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 143-148. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-3_0-pages-143_148.pdf (дата звернення 2.10.2024).

3. Попадюк О.М. Розвиток інфраструктури аграрного ринку як складової системи механізмів підтримки і стимулювання підприємництва. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 75-80.

Мостов'як М. І.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

СТРУКТУРНІ ТА РИНКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗРИВУ ПОКАЗНИКІВ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Агропродовольчий сектор відіграє щораз важливішу роль як в економіці України, так і в світі. На фоні зростання світового попиту на харчові та сільськогосподарські товари, посилюється важливість сектору для стабільного розвитку та забезпечення продовольчої безпеки.

Хоча вагомість в економіці агропродовольчого сектору України зростає, проте порівняно з сусідніми країнами ЄС, такими як Польща, Угорщина та Франція, спостерігається значне відставання за показниками продуктивності та доданої вартості. Яскравою ілюстрацією цієї ситуації є аналіз середньої ціни експорту агропродовольчої продукції в зазначених країнах протягом 2019-2023 рр. (рис. 1).

Показник середньої ціни експорту ілюструє середню вартість одиниці товару, який країна експортує. Він розраховується як співвідношення загальної вартості експорту певного товару до його кількості (обсягу) в фізичних одиницях (наприклад, тонах, літрах тощо). Вища середня ціна експорту може свідчити про те, що країна експортує товари з вищою доданою вартістю, або продукцію, яка має високу якість і технологічний рівень. Крім цього, середня ціна експорту відображає рівень конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Якщо підтримується висока ціна й зберігається високий попит на продукцію, це означає, що вона має стійкі конкурентні переваги. Середня ціна українського експорту агропродовольчої продукції в 2023 р. склала 325 дол. США/тонну, що в 3,3 рази менше, ніж в Угорщині (1 063 дол. США/тонну), в 4,5 рази менше, ніж в Франції (1 452 дол. США/тонну) та в 4,8 разів менше, ніж в Польщі (1 554 дол. США/тонну).

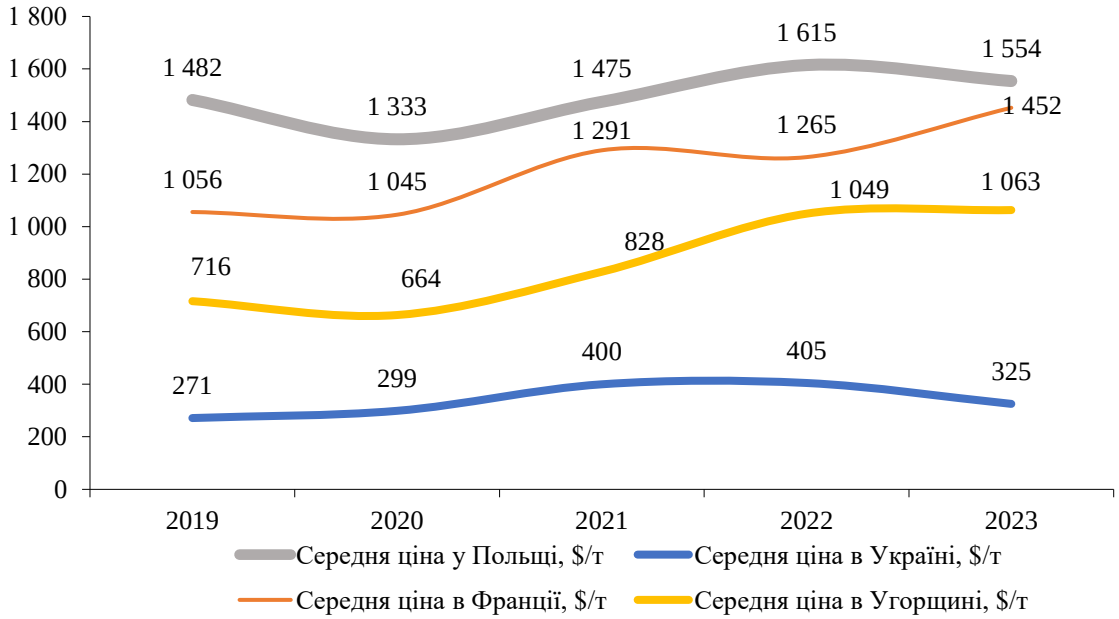

Рис. 1. Середні ціни експорту агропродовольчої продукції з України та окремих країн ЄС в 2019-2023 рр., дол. США/тонну*

*побудовано автором за даними [1; 2]

Основними причинами низької середньої ціни українського експорту є:

– залежність від сировинного експорту та недостатній рівень переробки продукції (51% експорту в 2023 р. припадає на поставки зернових та олійних), що в результаті спричиняє меншу додану вартість продукції та меншу ефективність виробництва [3];

– недостатня інфраструктура для підтримки експорту агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю (логістика, сертифікація, стандарти);

– відсутність необхідної державної підтримки агросектору, в той час як країни ЄС активно підтримують аграрний сектор шляхом дотацій, різноманітних програм фінансової підтримки та пільгового кредитування;

– нижчий рівень впровадження сучасних технологій і методів землеробства, що знижує ефективність виробництва. Європейські країни, зокрема Польща та Франція, інвестують значні ресурси у технологічні інновації, що сприяє їхньому лідерству в аграрному секторі;

– брак ефективних торговельних стратегій для виходу на нові ринки збуту.

Для підвищення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках Україні необхідно посилити інвестиції в розвиток переробної промисловості для розширення номенклатури експорту та підвищення доданої вартості, покращити інфраструктуру та стандарти якості, а також диверсифікувати експортні ринки збуту.

Список використаних джерел

1. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу за 2019-2023 рр. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/e_iovt/arh_iovt2024.htm (дата звернення: 09.10.2024)

2. Статистика Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/comext/newxtweb/mainxtnet.do (дата звернення: 09.10.2024)

3. Ambroziak, L.; Bukowska, M. Agri-Food Sector in Ukraine and Poland: A Comparative Analysis Using the Input–Output Model. *Sustainability*. 2024. No. 16. 8577 p. https://doi.org/10.3390/su16198577

Науменко О. П.
здобувач вищої освіти
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТРУКТУРУ РИНКІВ

Цифрові технології значно вплинули на структуру сучасних ринків, спричинивши фундаментальні зміни в їх функціонуванні та розвитку. Завдяки стрімкому розвитку інтернету, мобільних технологій, штучного інтелекту та великих даних, компанії мають можливість швидше адаптуватися до змін і ефективніше задовольняти потреби споживачів [1].

Постійне вдосконалення цифрових рішень, таких як штучний інтелект, великі дані та блокчейн, перетворюють ринки, змінюючи правила гри як для

малих, так і для великих компаній. Зокрема, цей процес значно впливає на економіку, змушуючи бізнес адаптуватися до нових умов конкуренції.

Вплив цифрових технологій на структуру ринків є важливою та актуальною темою в сучасній економіці. Зміни, які відбуваються під впливом цифровізації, трансформують не тільки окремі галузі, але й загальну структуру світової економіки. Цифрові технології охоплюють широкий спектр інновацій, серед яких інтернет, мобільні платформи, штучний інтелект, великі дані, блокчейн та інші передові рішення. Вони сприяють швидкій трансформації бізнес-моделей, створюють нові можливості для розвитку, але водночас викликають численні виклики, пов’язані з адаптацією компаній до нових умов функціонування [2].

Один із ключових аспектів впливу цифрових технологій на структуру ринків полягає в їх здатності змінювати поведінку споживачів. Раніше взаємодія між продавцем та покупцем відбувалася безпосередньо, але завдяки цифровим платформам більшість покупок, послуг та комунікацій перемістилася в онлайн-простір. Це призвело до зростання електронної комерції та зниження бар’єрів для входу на ринок нових учасників. Традиційні компанії змушені переглядати свої стратегії, щоб залишатися конкурентоспроможними, тоді як нові гравці, часто без значних ресурсів, завдяки цифровим інструментам можуть швидко зайняти своє місце на ринку. Прикладом цього є поява таких компаній, як Amazon, Alibaba, Uber та Airbnb, які кардинально змінили традиційні галузі торгівлі, транспорту та готельного бізнесу [3].

Важливим аспектом впливу цифрових технологій на ринки є їх роль у створенні нових бізнес-моделей. Одним із таких прикладів є платформи спільного споживання, які дозволяють користувачам ділитися ресурсами, такими як автомобілі, житло або робочі простори. Це не тільки знижує вартість для споживачів, але й відкриває можливості для нових учасників ринку, які раніше не мали доступу до великих капіталів або ресурсів. Окрім цього, такі платформи, як Uber чи Airbnb, працюють на глобальному рівні, що дозволяє їм швидко розширюватися на нові ринки, мінімізуючи регіональні обмеження та

бар’єри. Такі зміни призводять до переосмислення традиційних ринкових меж і створюють нові форми глобальної конкуренції.

Цифровізація також впливає на внутрішні процеси компаній. Вона сприяє автоматизації багатьох операцій, що дозволяє знизити витрати та підвищити ефективність виробництва та управління. Штучний інтелект і машинне навчання дозволяють компаніям аналізувати великі обсяги даних, приймати швидкі та обґрунтовані рішення, оптимізувати ланцюги постачання та мінімізувати ризики. Наприклад, цифрові технології у виробництві дозволяють автоматизувати контроль якості, що сприяє зниженню дефектів і підвищенню задоволеності клієнтів.

Водночас впровадження цифрових технологій ставить перед компаніями нові виклики. Один із найгостріших викликів – це питання кібербезпеки та захисту даних. Зі зростанням обсягів даних і збільшенням кількості транзакцій у цифровому просторі компанії стають вразливими до кібератак. Захист конфіденційної інформації, зокрема персональних даних споживачів, стає пріоритетним завданням для будь-якого підприємства, яке працює в цифровому середовищі. Крім того, зростають вимоги до відповідності законодавчим нормам, які регулюють використання та обробку даних [4].

Цифрові технології також створюють проблеми з точки зору регулювання ринків. Державні органи повинні адаптувати законодавство до нових умов, щоб забезпечити справедливу конкуренцію та захист інтересів споживачів. Однак швидкість змін у технологіях значно випереджає темпи законодавчого процесу, що створює додаткові виклики для регуляторів. Наприклад, такі питання, як монополізація ринків великими технологічними компаніями, як-от Google або Facebook, та їх вплив на приватність і конкуренцію, є гостро актуальними та потребують розгляду на державному рівні.

Окрім впливу на бізнес, цифрові технології також трансформують ринки праці. Автоматизація та розвиток штучного інтелекту призводять до зниження попиту на низькокваліфіковану працю, водночас зростає потреба у фахівцях з нових технологій, аналізу даних та кібербезпеки. Це призводить до необхідності

переорієнтації систем освіти та підвищення кваліфікації працівників. Різні сектори економіки відчувають зміну у вимогах до навичок та компетенцій, що змушує компанії інвестувати в навчання та підготовку кадрів [5].

Список використаних джерел

1. Соколюк С.Ю., Бечко П.К., Чернега І.І., Пташник С.А. Вплив регуляторних механізмів розвитку аграрної сфери на реалізацію потенціалу цифрових технологій. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 23–27.

2. Трансформуйся, або... IT в часи змін. *Бізнес*. 2020. № 9. С. 58.

3. Цифрова економіка. Криптовалюти : навч. посіб.. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 228 с. : іл.

4. Бігняк П.І., Михальчук В.М. Реформування державного управління: цифровізація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 107–113.

5. Трушкіна Н.В., Сергєєва О.Р., Шкригун Ю.О. Концептуальні підходи до визначення поняття «електронна комерція». *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 231-240.

Попова Д. В.
доктор філософії

РОЛЬ КІБЕРНЕТИЧНИХ СИСТЕМ В РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ 5.0: ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС ПРОЦЕСІВ

Актуальність теми визначається швидким розвитком технологій, які формують новий етап промислової революції. Індустрія 5.0 орієнтована на інтеграцію людини, машин і кібернетичних систем для досягнення більш індивідуалізованих, сталих і ефективних виробничих процесів. Зростаюча роль автоматизації, штучного інтелекту та Інтернету речей сприяє глибокій трансформації бізнес-процесів, що дозволяє підвищувати продуктивність, знижувати витрати і поліпшувати гнучкість підприємств в умовах швидких змін. Кібернетичні системи в цьому контексті відіграють ключову роль як механізми зворотного зв’язку і управління, які допомагають підприємствам не лише автоматизувати рутинні процеси, але й підвищувати рівень людської взаємодії з

машинами та роботами. Це відкриває нові можливості для адаптації бізнесу до сучасних вимог ринку та екологічних викликів, сприяє впровадженню інновацій та зміцненню конкурентоспроможності.

Різні аспекти кібербезпеки, цифрової трансформації бізнесу та управління ризиками, що мають відношення до теми ролі кібернетичних систем у розвитку Індустрії 5.0. розглядають українські та зарубіжні вчені сучасності: В. Андреев [1], Ю. Білявська [2], Ю. Бондар [3], О. Гуцалюк [3], Г. Дергачова [4], Я. Колешня [4], Ю. Лісовська [8], В. Остроухова [6], В. Петрик [6], 10. М. Фукуяма [10], В. Хорошко [1], В. Чередниченко [1], М. Шелест [1] та інші. Їхні наукові праці забезпечують комплексний підхід до вивчення певних аспектів кібербезпеки та трансформаційних процесів у бізнесі, що є основою для розвитку Індустрії 5.0, де кібернетичні системи відіграють ключову роль. Проте ми прагнемо глибше зрозуміти взаємозв'язок між розвитком кібернетичних систем та трансформацією бізнес-процесів.

На основі сучасних досліджень [1, 2, 3, 4, 7, 10] приходимо до висновку, що кібернетичні системи можуть забезпечувати надійний захист інформаційних ресурсів підприємств за рахунок інтеграції передових технологій кібербезпеки та автоматизованих процесів управління загрозами. По-перше, такі системи використовують багаторівневий захист, який включає шифрування даних, багатофакторну автентифікацію та контроль доступу до важливої інформації. По-друге, системи моніторингу в реальному часі здатні виявляти потенційні загрози та аномалії в поведінці мережі, що дозволяє оперативно реагувати на кіберінциденти. Крім того, застосування штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє проактивно виявляти нові типи атак і розробляти стратегії для їх нейтралізації ще до того, як вони завдадуть шкоди. Автоматизація процесів безпеки допомагає швидко реагувати на кіберзагрози та мінімізувати людський фактор, що значно підвищує стійкість підприємств до атак в умовах Індустрії 5.0.

Вчені вважають, що впровадження технологій Індустрії 5.0, таких як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), автоматизація та великі дані (Big Data), кардинально змінює традиційні бізнес-процеси, роблячи їх більш ефективними,

гнучкими та стійкими до змін. Штучний інтелект дозволяє автоматизувати складні аналітичні завдання, покращуючи прийняття рішень на основі точних прогнозів і аналізу величезних обсягів даних. IoT інтегрує фізичні об'єкти з цифровими системами, що дозволяє бізнесу збирати реальні дані в режимі реального часу та оперативно реагувати на зміни. Це підвищує прозорість бізнес-процесів і дозволяє ефективніше керувати ресурсами [5, 6, 8, 9, 10].

Відтак, автоматизація звільняє працівників від рутинних завдань, даючи змогу зосередитися на стратегічних цілях, одночасно підвищуючи швидкість і точність виконання процесів. Великі дані (Big Data) надають підприємствам можливість отримувати глибокі інсайти з великих масивів інформації, виявляючи тенденції та можливості для оптимізації операцій. Всі ці технології роблять бізнес-процеси більш гнучкими, оскільки підприємства можуть швидко адаптуватися до змін ринку, а також стійкими до зовнішніх впливів, завдяки можливості проактивного реагування на ризики та ефективному управлінню ресурсами.

Н. Коваленко [7], І. Панасюк [7] та Ю. Лісовська [8] зазначають, що впровадження кібернетичних систем у бізнес-середовище, хоча і надає численні переваги, також супроводжується певними ризиками, що можуть загрожувати економічній безпеці підприємств. Серед основних ризиків можна виділити: 1. Кіберзагрози та кібератаки. 2. Вразливості в кібернетичних системах. 3. Залежність від технологій. 4. Недостатня підготовка персоналу. 5. Правові та регуляторні ризики.

На основі проведеного дослідження, ми пропонуємо заходи для управління ризиками та забезпечення економічної безпеки: 1. Побудова системи кібербезпеки (впровадження багаторівневих систем захисту інформаційних ресурсів). 2. Моніторинг та аналіз загроз (використання систем моніторингу в реальному часі для виявлення аномалій та швидкого реагування на потенційні загрози). 3. Навчання персоналу (проведення регулярних тренінгів для співробітників). 4. Планування безперервності бізнесу (розробка планів аварійного відновлення та забезпечення резервних копій важливих даних).

5. Аудит та відповідність регуляторним вимогам. (регулярні аудити інформаційної безпеки та дотримання вимог національних і міжнародних стандартів щодо захисту даних та конфіденційності). Ці заходи допоможуть мінімізувати ризики та забезпечити надійний захист економічної безпеки підприємств, що використовують кібернетичні системи в своїй діяльності.

Загалом, розвиток кібернетичних систем є вирішальним фактором для успішної адаптації підприємств до умов Індустрії 5.0, а також для забезпечення їхнього сталого функціонування в умовах зростаючих загроз та викликів сучасного бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Андреев В.І., Хорошко В.О., Чередниченко В.С., Шелест М.Є Основи кібербезпеки / За ред. проф. В.О. Хорошка. вид., доп. і перероб. К.: Вид. ДУІКТ, 2009. 292 с.
2. Білявська Ю. Кібербезпеки та кібергігієна: нова ера цифрових технологій. *Товари і ринки*. 2022. №3. С. 47-59.
3. Гуцалюк О.М., Бондар Ю.А., Коцюрба О.Ю. Формування аналітичного забезпечення сталого функціонування підприємств сфери послуг. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2022. Вип. 20 (49). С. 81-102.
4. Дергачова Г. М., Колешня Я. О. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології. *Економічний вісник НТУУ "КПІ"*. 2020. № 17. С. 280-290.
5. Кібербезпека: як захистити підприємство в епоху Індустрії X.0. URL: https://www.telesphera.net/blog/kiberbezpeka-indystrii-x-0.html
6. Кібербезпека держави: підручник / В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Д.С. Мельник та ін.; в 2 т. Т. 2. / за заг. ред. В.В. Остроухова. К.: ДНУ «Книжкова палата України», 2016. 328 с.
7. Коваленко Н.В., Панасюк І.В. Управління ризиками транснаціональних корпорацій. *Економіка та менеджмент кораблебудування*. 2020. №4. С. 103-109. URL: http://dx.doi.org/10.15589/znp2020.4(482).12

8. Лісовська Ю.П. Кібербезпека: ризики та заходи: навч. посібник. К.: Видавничий дім «Кондор», 2019. 272 с.

9. Що таке кібербезпека? Заходи забезпечення кібербезпеки. URL: https://dan-it.com.ua/uk/blog/chto-takoe-kiberbezopasnost-mery-obespechenija-kiberbezopasnosti/

10. FukuyamaM. Society 5.0: Aiming for a New Human-centered Society. URL:https://www.hitachi.com/rev/archive/2017/r2017_06/trends/index.html

Смолій В. О.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКСПОРТНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

У контексті глобальних змін, таких як світова рецесія або зростаюча роль нових технологій, здатність країни адаптувати свою експортну структуру стає вирішальною для її економічної стійкості. Вивчення спеціалізації дозволяє виявити, наскільки країна готова до змін у міжнародній торгівлі, і як її економіка може реагувати на зовнішні виклики, такі як зміни попиту чи політичні конфлікти. Дослідження методики оцінювання експортної спеціалізації країн дозволяє краще розуміти економічні процеси, що впливають на розвиток держав у глобалізованому світі. Уявлення про те, які галузі мають найбільший потенціал для експортної діяльності, сприяє більш ефективному плануванню економічної політики та управлінню ресурсами. Аналіз експортної спеціалізації надає інформацію про сильні та слабкі сторони економіки, допомагає визначати пріоритетні напрямки для розвитку та інвестицій, а також виявляти ризики, пов’язані з можливою залежністю від певних товарів чи ринків.

Не дивлячись на зростання взаємозв’язку економік країн світу, далеко не всі країни в рівній мірі інтегровані в світову економіку. Для визначення ступеню залученості економік різних країн у глобальну економічну систему

використовуються різноманітні методики оцінювання експортної спеціалізації країн, кожна з яких базується на різних економічних індикаторах та підходах.

Індекс виявлених порівняльних переваг (Revealed Comparative Advantage, RCA), запропонований Бела Балассою, показує ступінь конкурентоспроможності країни в експорті певного товару, порівнюючи частку конкретного товару в експорті країни з його часткою в світовому експорті. Значення RCA більше 1 вказує на те, що країна має виявлену порівняльну перевагу в експорті цього товару.

Індекс диверсифікації експорту аналізує, наскільки експорт країни зосереджений на обмеженій кількості товарів чи послуг. Застосування даної методики допомагає виявити, чи є країна надмірно залежною від експорту кількох продуктів, що може збільшити її вразливість до зовнішніх шоків.

Індекс Герфіндаля-Хіршмана (HHI) використовується для вимірювання рівня концентрації або диверсифікації експорту, розраховується на основі часток товарів або секторів у загальному експорті країни. Чим вище значення HHI, тим вища концентрація експорту на певних продуктах або ринках.

Індекс торгової інтеграції (Trade Integration Index) дозволяє оцінити, наскільки експортна структура країни інтегрована з глобальною економікою. Цей показник базується на аналізі експортних потоків та торгових партнерств і показує, наскільки експорт країни збігається зі світовими торговими тенденціями [1].

Індекс структурної подібності (Structural Similarity Index) вимірює подібність структури експорту країни до світової структури торгівлі або до певної групи країн. Він допомагає оцінити, наскільки країна слідує загальним тенденціям в міжнародній торгівлі або спеціалізується на унікальних товарах.

Коефіцієнт експортної спеціалізації (Export Specialization Coefficient) визначає частку конкретного товару в експорті країни і порівнює її з середньосвітовою часткою цього товару в світовому експорті. Цей коефіцієнт дозволяє виявити, в яких секторах країна має сильну спеціалізацію [2].

Індекс експортної конкурентоспроможності (Export Competitiveness Index, XCI). Цей індекс є модифікованим індексом виявленої порівняльної переваги. Відмінність полягає в тому, що, замість світового експорту та світового ринку, використовують певні ринки або певних партнерів [3].

Вибір методики оцінювання експортної спеціалізації залежить від кількох ключових факторів. Якщо акцент робиться на вивченні конкурентних переваг країни в конкретних галузях, варто використовувати методи, які дозволяють оцінити спеціалізацію через порівняльні переваги, наприклад, індекс RCA. Проте, якщо дослідження спрямоване на аналіз рівня диверсифікації експорту та вразливості економіки до зовнішніх шоків, доцільніше обрати інструменти, які оцінюють широту експортної бази, такі як індекс Герфіндаля-Хіршмана.

Ще одним важливим критерієм є глибина аналізу. Якщо необхідно отримати деталізовану інформацію про структуру експорту на рівні окремих товарів або секторів, знадобляться методики, що враховують специфіку товарних груп. Наприклад, індекси структурної подібності можуть бути корисними для оцінки, наскільки структура експорту відповідає світовим тенденціям. Також варто звернути увагу на доступність і якість даних. Для розрахунку деяких індексів потрібні детальні статистичні дані щодо обсягів і вартості експорту, що може ускладнити застосування певних методик, якщо такі дані є неповними або недоступними.

Таким чином, найбільш доцільна методика має відповідати конкретній меті дослідження, надавати необхідну глибину аналізу та базуватися на доступних і якісних статистичних даних. Використання зазначеного підходу дозволяє отримати більш комплексну картину експортної спеціалізації країни, оцінити її конкурентні переваги та зрозуміти, наскільки економіка адаптована до глобальних торгових викликів.

Список використаних джерел

1. Кущенко О.І., Мамонтова О.Г. Статистична оцінка залученості української економіки у світові господарські зв’язки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. № 1144. С. 36–40.

2. Durand M., Giorno C. Indicators of international competitiveness: Conceptual aspects and evaluation. 2019. URL : https://www.oecd.org/eco/outlook/33841783.pdf.

3. Москаленко Н. О., Зосімова А. В. Методичний підхід до оцінювання експортної конкурентоспроможності підприємств машинобудування. *Економіка розвитку.* 2018. № 1 (85). С. 75–84.

Смолій Л. В.
к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Ковальчук О. С.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Аграрний сектор України є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави, а саме: продовольчу безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. Водночас сільське господарство постає і як невід'ємна складова сільського розвитку: як джерело ресурсів, сфера реалізації трудового потенціалу, визначальний чинник змістового наповнення векторів соціальних трансформацій тощо. Тому агропромисловий комплекс і сільське господарство завжди знаходилися серед пріоритетів розвитку країни.

Аналіз сучасного стану АПК дає змогу стверджувати про наявність в аграрному секторі низки структурних проблем, які перешкоджають підвищенню рівня його конкурентоспроможності та загострились внаслідок повномасштабного військового вторгнення на територію України: недосконалість законодавчого та регуляторного середовища; низький рівень інновацій та технологічної модернізації; обмежений доступ до фінансування; деградація ґрунтів та екологічні проблеми; низький рівень освіти та кваліфікації

кадрів; недостатній розвиток логістичної інфраструктури; невизначеність з експортом та ринкові обмеження; зниження інвестиційної привабливості; руйнування інфраструктури [1]. Всі ці фактори разом створюють значні перешкоди для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України, вимагаючи комплексних рішень та міжнародної підтримки для подолання цих викликів.

Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки потребує розробки та впровадження стратегічних напрямів, спрямованих на модернізацію виробничих процесів, ефективне використання ресурсів та адаптацію до глобальних викликів [2]. Одним із ключових напрямів є технологічна модернізація. Це включає впровадження новітніх технологій, таких як точне землеробство, автоматизація виробничих процесів і цифровізація аграрного сектору. Такі технології сприятимуть підвищенню продуктивності, зниженню витрат на ресурси та поліпшенню якості продукції.

Одним із ключових стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки є екологізація виробництва. Упровадження екологічних інновацій, таких як органічне землеробство та енергоефективні технології, дозволить підвищити екологічну стійкість виробництва та задовольнити зростаючий попит на екологічно чисту продукцію на міжнародних ринках. Це також зміцнить позиції українських аграрних виробників у Європі та інших регіонах, де екологічні стандарти відіграють вирішальну роль.

Диверсифікація аграрного виробництва є ще одним важливим вектором. Вона полягає у розвитку нових ринків, продуктів та послуг. Виробництво нішевих продуктів, таких як органічні продукти, продукти з доданою вартістю (переробка) чи експорт високоякісної продукції з географічними показниками може стати потужним рушієм конкурентоспроможності.

Пріоритетне значення має й інтеграція у глобальні ланцюги постачання через зміцнення експортного потенціалу. Для цього потрібне покращення логістичної інфраструктури, підвищення стандартів якості продукції та

підтримка експортерів на міжнародних ринках. Це дозволить аграрному сектору ефективно інтегруватися в світову економіку та зміцнити свої позиції як одного з ключових експортерів сільськогосподарської продукції.

Не менш важливим є підвищення рівня освіти та кваліфікації кадрів. Сучасний аграрний сектор потребує висококваліфікованих фахівців, здатних працювати з новітніми технологіями та розуміти глобальні тренди. Інвестиції в освіту, підготовку кадрів і наукові дослідження забезпечать впровадження інновацій та підвищення загальної ефективності галузі.

Реформування державної політики та посилення інституційної підтримки аграрного сектору є ще одним ключовим стратегічним напрямом підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки. Це включає спрощення доступу до фінансових ресурсів, створення сприятливих умов для бізнесу та розвиток механізмів підтримки фермерських господарств і кооперацій. Крім того, важливим є удосконалення регуляторного середовища та забезпечення прозорості в аграрній сфері.

Реалізація перелічених стратегічних векторів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору, його інтеграції в глобальну економіку та сталому розвитку українського сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Клочко В. М. Стратегічні шляхи економічного розвитку сільського господарства України. *Проблеми економіки*. 2022. № 3. С. 83-88.

2. Міненко С. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України на міжнародному ринку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 3. С. 38-44.

Рябоволик Т. Ф.
к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
Хайнацький І. П.
здобувач вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ: АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ РИНКОВИХ УМОВ

Адаптація малих і середніх підприємств до нових ринкових умов є особливо важливою у світі сучасних глобальних викликів. Пандемія та військова агресія наочно продемонстрували, наскільки вразливими можуть бути підприємства до раптових змін на ринку. Крім того, зростаюча конкуренція з боку міжнародних гравців, цифровізація економіки та необхідність впровадження стійких практик бізнесу ставлять перед МСП нові завдання. Виживання та подальший розвиток малих і середніх підприємств залежить від їхньої здатності швидко реагувати на ці виклики, впроваджувати інновації та будувати ефективні стратегії для збереження конкурентних переваг. Тому дослідження механізмів адаптації МСП до нових ринкових умов є вкрай актуальним для їх стійкого розвитку.

Варто відмітити, що в країнах з розвиненою економікою основну частину підприємств складають малі та середні підприємства, які присутні майже в усіх її галузях. Особливе значення вони мають у тих секторах економіки, де великі корпорації не представлені. Міжнародна практика демонструє, що саме в сегментах малого та середнього бізнесу створюється додаткова кількість нових робочих місць. У багатьох країнах підтримка малого бізнесу, зокрема мікропідприємств, спрямована на передусім вирішення соціальних завдань, таких як зниження рівня безробіття в державі (табл.1). Зайнятість працівників у малому та середньому бізнесі має ключове значення для економіки країни та розвитку її інфраструктури. Такі підприємства залишаються тими хто швидко створює робочі місцями в Україні. Вони суттєво впливають на соціально-економічний розвиток держави.

Таблиця 1

Частка МСП в загальній кількості підприємств*

	Частка МСП у:	
	Кількість	Обсяг реалізованої продукції
ЄС	99,8%	56,0%
Болгарія	99,8%	68,4%
Чехія	99,9%	56,8%
Німеччина	99,5%	48,2%
Литва	99,8%	65,1%
Польща	99,8%	55,5%
Румунія	99,6%	57,7%
Словаччина	99,9%	54,7%
Велика Британія	99,7%	44,3%

*складено авторами за матеріалами [1]

В табл. 2 наведено дані щодо кількості підприємств в Україні за чисельністю зайнятих. З таблиці видно, що великі підприємства домінують, тоді як частка малих і середніх підприємств у загальній структурі бізнесу залишається досить невеликою. Це говорить про те, що умови для розвитку малого та середнього бізнесу в нашій країні є не достатньо сприятливою.

Разом з тим, аналізуючи рівень зайнятості на цих підприємствах, можна побачити, що саме МСП показують кращі результати, щодо працевлаштування в порівняні з великими підприємствами.

Малі та середні підприємства є більш прогресивними та відіграють ключову роль у розвитку економіки, забезпечуючи робочі місця та стимулюючи інновації. Проте в сучасних умовах глобалізації та постійних змін ринку МСП стикаються з численними викликами, такими як пандемія, військова агресія, загострення конкуренції, цифровізація, зміни у споживчих тенденціях та політична нестабільність. Основним напрямком подальшого розвитку МСП є гнучкість та здатність до оперативного реагування на виклики.

Таблиця 2

Аналіз кількості підприємств та зайнятих на них в Україні*

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Підприємства з кількістю зайнятих працівників до 9 осіб					
Кількість діючих підприємств, одиниць	313380	307871	304650	206213	254982
Кількість зайнятих працівників, осіб	626300	650917	681005	541870	533489
Підприємства з кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб					
Кількість діючих підприємств, одиниць	362328	355708	352722	246647	293270
Кількість зайнятих працівників, осіб	1583315	1626869	1674539	1383679	1311044
Підприємства з кількістю зайнятих працівників від 50 до 249 осіб					
Кількість діючих підприємств, одиниць	17751	17602	17502	14783	14070
Кількість зайнятих працівників, осіб	3050249	3086889	2966516	2581442	2335247
Підприємства з кількістю зайнятих працівників від 250 і більше осіб					
Кількість діючих підприємств, одиниць	518	512	610	494	512
Кількість зайнятих працівників, осіб	1608325	1574626	1648678	1369924	1324056

*складено авторами за матеріалами [2]

Завдяки своїй маневреності та здатності швидко пристосуватися до змін у законодавстві, економічній чи політичній ситуації, ці підприємства мають потенціал для збереження своєї конкурентоспроможності навіть в умовах кризи.

Список використаних джерел

1. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2015. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=814 (дата звернення: 03.10.2024)

2. Статистика України 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 04.10.2024)

Гребініченко Д. Р.
здобувачка вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
Ружинскас О. В.
доктор філософії, асистент
Державний торговельно-економічний університет

ЕВОЛЮЦІЯ РЕКЛАМНИХ СТРАТЕГІЙ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

У сучасному світі реклама є невід'ємною частиною маркетингової стратегії будь-якої компанії, яка прагне зберегти свою конкурентоспроможність на глобальних ринках. З розвитком глобалізації рекламні стратегії зазнали суттєвих змін, і бренди змушені адаптуватися до нових викликів. Серед таких викликів варто відзначити зростання цифрових технологій, зміни в поведінці споживачів та культурні відмінності між ринками. Це призвело до того, що рекламодавці змушені застосовувати нові підходи та стратегії для того, щоб залишатися актуальними у глобальному контексті [1].

Цифровізація радикально змінила підходи в рекламній індустрії. Нові платформи, такі як мобільні додатки, відео-сервіси та ігрові платформи, відкрили двері для інноваційних форм реклами. Ці інструменти забезпечують інтеграцію рекламного повідомлення в повсякденне життя споживачів, забезпечують більш органічний та менш нав'язливий підхід до залучення потенційних покупців. Водночас, вони дозволяють рекламодавцям збирати детальні дані про поведінку та вподобання клієнтів для подальшої оптимізації та персоналізації маркетингових стратегій [2].

Однією з головних тенденцій сучасної реклами є персоналізація. Використання великих даних дозволяє брендам адаптувати рекламні повідомлення під індивідуальні потреби та вподобання споживачів, що значно підвищує ефективність кампаній [3].

Рекламні технології зазнають постійних змін. Поряд з традиційними методами нові тренди стимулюють маркетологів та рекламодавців використовувати інноваційні підходи до залучення уваги аудиторії [4].

Одним із найбільших викликів міжнародної реклами є вибір між стандартизацією та адаптацією рекламної стратегії для різних ринків. Стандартизація допомагає знизити витрати та спрощує управління глобальними кампаніями, тоді як адаптація дозволяє враховувати національні особливості кожного ринку, підвищуючи ефективність взаємодії з аудиторією. Це питання є ключовим для багатьох глобальних брендів, які прагнуть знайти баланс між збереженням єдиного іміджу та адаптацією до локальних ринків [5].

Таблиця 1

Етапи еволюції рекламних стратегій*

Фаза рекламної стратегії	**Основні характеристики**	**Виклики**	**Контекст глобальної конкуренції**
Традиційні медіа (до цифрової ери)	Телебачення, радіо, друковані ЗМІ; висока вартість; обмежений таргетинг	Високі витрати, обмежений охват; одностороння комунікація	Орієнтація на регіональні кампанії; велика обізнаність бренду
Поява цифрових платформ (1990-ті)	Онлайн-реклама; банерна реклама; пошуковий маркетинг	Неприйняття цифрової реклами; «банерна сліпота»	Розширення глобального охоплення через інтернет; необхідність локалізації
Персоналізація та стратегії на основі даних	Персоналізовані оголошення; збір даних, таргетинг; використання cookies	Проблеми конфіденційності; надмірний таргетинг	Конкуренція на рівні персоналізації; перевага за рахунок використання даних
Інтеграція соціальних мереж (2011-2015)	Соціальні мережі, впливовці; вірусний контент; реальне залучення аудиторії	Втома від реклами; вимірювання реальної залученості	Конкуренція за вірусні моменти, залучення через соціальні мережі
Мобільна реклама та додатки (2016-2018)	Мобільні додатки; адаптація рекламних кампаній під мобільні платформи	Проблеми конфіденційності мобільних даних, адаптація	Конкуренція за мобільну аудиторію, інтеграція мобільних рішень
Відеореклама та стримінгові платформи (2018-2020)	Розквіт відеоконтенту (YouTube, Twitch); інтеграція платних відеореклам	Втома від реклами, блокування реклами	Конкуренція за увагу на відеоплатформах; використання вірусних відео

Омніканальний маркетинг та ШІ (2020-2022)	Штучний інтелект для персоналізації, безперервна інтеграція на різних платформах	Виклики з управління складними омніканальними стратегіями	Конкуренція на рівні досвіду клієнтів, інтеграція ШІ для переваги
Етика та соціальна відповідальність (2023-2024)	Соціально відповідальні кампанії, етична реклама (екологія, інклюзивність)	Баланс між етикою та комерційними цілями, збереження автентичності	Конкуренція через формування позитивного іміджу на основі етичних принципів
Інтерактивна реклама, автоматизація (2024)	Інтерактивна реклама, співпраця з інфлюенсерами, автоматизація процесів	Потреба в нових форматах, швидка адаптація до змін у поведінці споживачів	Інновації для утримання уваги глобальної аудиторії, експерименти з форматами

*складено авторами

Успішні компанії не лише впроваджують нові технології, але й вміють адаптувати свої стратегії до потреб локальних ринків, зберігаючи при цьому єдиний глобальний імідж. Така здатність до швидкої адаптації та інтеграції інновацій стане визначальним фактором у майбутньому розвитку рекламних кампаній.

Список використаних джерел

1. Bailey, D., Coffey, D., Thornley, C., Tomlinson, P. R. Advertising and the consumer in the age of Big Tech: a new moment in the evolution of monopoly capitalism? *Cambridge Journal of Economics*. 2022. Vol. 46, No. 6. P. 1387–1406.

2. Еволюція реклами в інформаційному суспільстві. Як цифровізація змінила рекламну індустрію. COI. URL: https://coi.ua/blog/AdMarketing/the-evolution-of-advertising-in-the-information-society-how-digitization-has-transformed-the-adverti/

3. Bekheir Nia, N., Najafi, S. Globalization impact on advertising: theories and strategies in global markets. *Journal of International Trade, Logistics and Law*. 2023. Vol. 9, No. 2. P. 10–14.

4. Романчик Т. В., самойлов О. В., струк Д. М. Вплив реклами на конкурентоспроможність і безпеку бізнесу. *БізнесІнформ*. 2024. №5. С. 373–379.

URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-5_0-pages-373_379.pdf

5. Діброва Т. Г., Дударєва Ю. О. Стратегія адаптації міжнародної реклами: вітчизняний досвід. Національний технічний університет України «КПІ». URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/c1f511b3-851d-4a5e-b9b7-48777376332f/content

Buhaieva M. V.
doctor of Economics, associate professor
Central Ukrainian National Technical University

MODERN FEATURES OF BUSINESS COMMUNICATION

Despite the recognized importance of efficient communication in achieving strategic objectives and fostering organizational growth, many businesses face significant challenges in adapting to new communication paradigms. Traditional models of communication are often insufficient in today's dynamic business environment, where the rapid exchange of information and collaboration across borders is essential. Problems such as information overload, cultural and linguistic barriers, and the integration of new communication technologies pose substantial hurdles. Furthermore, the impact of poor communication on organizational productivity, innovation, and employee engagement can be profound, yet the pathways to enhancing communication efficacy in modern contexts are not well defined [4]. This study aims to explore the modern features of business communication within business contexts, identifying key trends, challenges, and opportunities that shape communication strategies today.

Business communication in professional and public activities refers to the structured exchange of information and the strategic dissemination of messages within and beyond the confines of an organization. This encompasses all forms of interaction that occur in professional settings, including internal communication among

employees and management, as well as external communication with clients, stakeholders, and the broader public. The goal of business communication in these contexts is to facilitate clear and effective exchanges that promote organizational objectives, enhance decision-making, build relationships, and manage the organization's public image. It integrates various communication channels and technologies, adapting to the needs of diverse audiences and ensuring alignment with the organization's ethical standards and strategic goals [1].

Business communication in professional and public activities can be categorized into several types based on the purpose, audience, and channels used. Here are some of the key types: 1. Internal Communication: - Vertical Communication; - Horizontal Communication; - Diagonal Communications. 2. External Communication: - Customer Communication; - Investor Relations; - Public Relations. 3. Crisis Communication: - Handling communication with internal and external stakeholders during an emergency or when the organization faces a threat to its reputation. 4. Interpersonal Communication: one-on-one interactions that occur within professional settings, which might include negotiations, interviews, and performance evaluations. 5. Corporate Communication:- a broad area that encompasses all internal and external communication aimed at creating a favorable point of view among stakeholders on which the company depends. 6. Marketing Communication: communicating with potential customers through advertising, sales promotions, direct marketing, and publicity to enhance product awareness and customer engagement. 7. Digital Communication: utilizing digital platforms such as email, social media, blogs, and other online media to communicate both internally and externally. Each type of communication requires specific strategies and mediums depending on the objectives and the audience being addressed [2, 3]. Effective business communication typically integrates multiple types to ensure comprehensive and coherent messaging across all relevant platforms.

Modern business communication is shaped by technological advancements, globalization, and changing workplace dynamics, emphasizing efficiency, engagement, and adaptability. Key features include: 1. Digital Transformation and

Technology Integration: - Digital Platforms: essential for real-time communication via email, instant messaging, video conferencing, and collaborative tools; - Automation and AI: Increasing use of chatbots, automated systems, and AI for customer service and data analysis; - Social Media: Platforms like LinkedIn, Twitter, and Instagram enhance engagement and public presence. 2. Cross-Cultural and Global Communication: - Globalization: Adapting to different languages, cultures, and time zones; - Virtual Teams: Communication in virtual environments supports collaboration across dispersed teams. 3. Transparency and Ethical Communication: - Transparency: Higher levels expected in all communications; - Ethical Standards: Ethical, non-discriminatory communication aligned with social and environmental responsibility. 4. Interactive and Personalized Communication: - Two-Way Communication: Encourages feedback and engagement; - Personalization: Tailors communication to specific audiences. 5. Visual and Multimedia Communication: - Multimedia Use: Dominance of video content, infographics, and interactive media; - Visual Storytelling: Communicates complex information in an accessible way. 6. Speed and Agility in Communication:- Instantaneous Updates: Enables faster responses and real-time communication;- Information Management: Tools and strategies manage information overload efficiently. 7. Data-Driven Communication: - Analytics and Insights: Use of data analytics to enhance communication strategies; - Predictive Communication: AI insights predict customer behavior, enabling proactive communication. 8. Collaborative Communication Environments: - Collaboration Tools: Platforms like Google Workspace and Microsoft 365 facilitate teamwork; - Cross-functional Collaboration: Ensures a holistic approach to business challenges. These features ensure modern business communication meets the dynamic needs of a global, digital marketplace.

List of Sources

1. Авраменко О.О., Яковенко Л.В., Шийка В.Я. Ділове спілкування: навчальний посібник. ІваноФранківськ: Лілея НВ, 2015. 160 с.

2. Барановська Л.В., Глушаниця Н.В. Психологія ділового спілкування: навч. посібник. К.: НАУ, 2016. 248 с.

3. Гах Й.М. Етика ділового спілкування : навч. посібник. К.: Центр навч. літ., 2015. 158 с.

4. Зарічна О.В., Зеліч В.В. Етика бізнесу в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2022. Вип. № 44. С. 36-40. URL: efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/44_2022ua/8.pdf

Шпичко Д. О.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

СТАН РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗЕРНОВОГО РИНКУ

Світовий ринок зерна становить в цілому три основні сегменти:

1) ринок вільної реалізації (світові товарні біржі, торговельні дома, аукціони тощо);

2) національні ринки окремих країн світу;

3) ринки міждержавних угод і спеціалізованих поставок.

Кожен такий сегмент більшою або меншою мірою характеризується як надлишковий, оскільки впливає на загальний стан світового ринку з суттєвою перевагою пропозиції над попитом. Тому функціонування національних ринків зерна більшості країн світу знаходиться під сильним контролем органів державного управління та спеціальних державних програм, які за рахунок адміністративних та частково ринкових регуляторів створюють штучну стабільність рівноваги попиту та пропозиції при високому рівні внутрішніх цін та зменшеному рівні зовнішніх, світових цін.

Як правило, частина виробленого зерна споживається самими країнами-виробниками, решта як залишок – виходить на світовий ринок та йде на запас. В цій ситуації надважливого значення набуває розвиток інфраструктури ринку, яка сприяє ефективному здійсненню заготівлі, переробки, зберігання продукції та

доведення її до споживача через транспортні мережі, складські потужності, логістичні ланцюги а також інформаційні системи, що забезпечують безперебійне функціонування харчової, борошномельно-круп'яної, м'ясо-молочної галузей а також підприємств торгівлі та громадського харчування.

Ефективність функціонування інфраструктури ринку зерна залишається на недостатньому рівні через такі ускладнюючі обставини як застарілі технології переробки та зберігання, недостатню пропускну спроможність та нерозвиненість логістичних зв'язків, а з лютого 2022 року ці проблеми зросли. Підприємства галузі зіштовхнулася із закриттям морських логістичних шляхів на Півдні України через знищення або пошкодження портової інфраструктури: елеваторів, суден та навантажувального обладнання.

Весною 2023 український аграрний експорт став проблемою і для транспортування автотранспортом та залізницею на західних кордонах. В 2022 році Україна отримала від агарного експорту понад 20 млрд. доларів. Це майже удвічі менше, ніж у довоєнному 2021 році, але цей експорт став головним джерелом надходження валюти в країну під час війни (якщо не рахувати міжнародну фінансову підтримку).

Частка зернових в аграрному експорті становила майже 40%, а частка ЄС у ньому перевищує половину. При цьому через Польщу йшло близько 10% українського аграрного експорту. Із нього трохи більше половини транзитом, а решта – як імпорт, тобто залишалося в країні. Ще 6% йшло через Угорщину. 1,5% - через Словаччину [1].

Ускладнення транспортування зернової продукції призвело до зниження попиту, і відповідно, ціни реалізації. Зернові трейдери втратили частину прибутку, але найбільше постраждали виробники, особливо невеликі. Позитивні фактори виробництва зернової продукції в Україні – якість земельних ресурсів та невелика вартість робочої сили втрачають свій вплив через зростання вартості нафтопродуктів, мінеральних добрив та засобів захисту. На цьому тлі, невеликі агровиробники, враховуючи зниження ціни на продукцію, все частіше стикаються із зниженням ефективності виробництва, що призводить до передачі

паїв більш крупним виробникам. Це неминуче призведе до не тільки збільшення виробництва зернової продукції але і до скорочення населення, яке займається фермерською діяльністю.

Ситуація із виробництвом зернової продукції, її транспортуванням і збереженням в 2023-24 роках ускладнюється через поглиблення вище приведених проблем.

Продовження військових дій на території України призводить не лише до скорочення виробництва аграрної продукції та знищення інфраструктури. Будь яка криза сприяє пошуку нових рішень. Сьогодні на перший план вийшла проблема, повязана із реалізацією зернової продукції. Дослідження цінових тенденцій на ринку зерна показує, що найвищою ціна є в кінці маркетингового року: травень-червень. Тому для успішної реалізації виробленої продукції невеликим аграрним виробникам доцільно об'єднувати свої зусилля для очистки, сушіння та збереження вирощеного у власних новозбудованих зерносховищах, де застосовуються сучасні технології.

Для крупних підприємств доцільним є модернізація існуючих та будівництво мережі нових потужних елеваторів біля західних кордонів України, що дозволить швидше реагувати на зміну цін на європейському ринку.

Список використаних джерел

1. Чому українське зерно стало проблемою для Європи і України. Пояснюємо причини і наслідки. *BBC News Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cg31j1g4l4do (дата звернення 1.10.2024)

Костюк Я. Ю.
аспірант кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Економічна конкуренції є необхідним атрибутом ринкової економіки. В силу ряду причин, поміж яких варто виділити високий рівень олігархізації

національної економіки, проблема монополізації національної економіки стає особливо гострою, тому у сучасних реаліях виникають нові вимоги як для функціонування всієї економіки загалом, так і для антимонопольної політики зокрема. Україна на шляху до євроінтеграції потребує гармонізації антимонопольної політики зі світовими стандартами. Таким чином, формування антимонопольної політики України потребує одночасного врахування особливостей світового досвіду антимонопольного регулювання, розвитку та функціонування національних ринків. Важливим є проведення порівняльного аналізу конкурентного (антимонопольного) законодавства та середовища України з його аналогами у країнах-членах ЄС та ЄС загалом. Відтак, питання формування стратегії розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні, пошуку шляхів подолання бар'єрів на шляху до ефективної конкуренції, розширення та поглиблення проконкурентних реформ є, безумовно, актуальними.

У Статті 3 Закону України «Про захист економічної конкуренції» чітко визначено, що якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, то застосовуються правила міжнародного договору[1]. Це вказує на необхідність привести українське законодавство у відповідність до тих Угод, які були прийняті після 2001року.

Імплементація законодавства ЄС про конкуренцію та державну допомогу є однією з умов вступу України до Європейського Союзу та запорука економічного розвитку. Перше офіційне і формальне підтвердження євроінтеграційних прагнень України та її перспективи стати членом найпотужнішого інтеграційного об'єднання світу, було прийняте під час проведення засідання Європейської ради за участі глав держав та урядів 27 держав-членів ЄС 23-24 червня 2022 р. у Брюсселі. Набуття статусу кандидата – це лише перший з трьох етапів процесу вступу держави до ЄС. Очевидним є важливість другого етапу, початок процедури офіційних переговорів про членство, який передбачає ухвалення відповідного законодавства ЄС; підготовку

до його впровадження; проведення судових, адміністративних, економічних та інших реформ, необхідних для відповідності вимогам (критеріям) приєднання держави-кандидата до Євросоюзу. Переговори про членство розпочинаються лише після одноголосного рішення усіх 27 держав-членів про те, що держава-кандидат виконала всі проміжні завдання та готова до початку перемовин у рамках конкретного узгодженого формату. Наслідками проведення адміністративних, економічних та інших реформ повинно стати утвердження цивілізованого конкурентного середовища, і цьому Законодавство ЄС приділяє особливу увагу, заперечуючи все те, що загрожує конкуренції як основі функціонування ринкової економіки. Як приклад, це питання державної допомоги. В підписаній Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наголошується, що будь-яка допомога, надана Україною або країнами-членами Європейського Союзу з використанням державних ресурсів, що спотворює або загрожує спотворити конкуренцію шляхом надання переваг окремим підприємствам або виробництву окремих товарів, є несумісною з належним функціонуванням цієї Угоди в тій мірі, в якій вона може впливати на торгівлю між Сторонами [2].

Формування стратегії ефективної державної конкурентної політики України в контексті євроінтеграції повинне охоплювати дві основні сфери діяльності. Перша - це сприяння чесній конкуренції, що включає антимонопольний контроль та контроль за концентраціями. А друга - державна допомога, забезпечення надійного контролю за якою та повністю завершений вичерпний реєстр державної допомоги сприятиме прозорості розвитку економіки України. Виходячи з цього, Україна сприятиме власній інтеграції в європейський ринок шляхом створення справедливого конкурентного середовища, яке забезпечуватиме, з одного боку, рівні умови для бізнесу, майбутні інвестиції в країну, а з іншого – ефективне витрачання державних коштів.

В цьому плані важливим є посиленню ролі Антимонопольного комітету України (АМКУ), його незалежності та здатності ефективно виконувати свої повноваження щодо захисту бізнесу та споживачів від антиконкурентних практик на ринку.

Неспровоковане повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році вплинуло на всі аспекти життя в Україні. Воно перевернуло економіку, країни життя українського народу. Питання, пов'язані з конкурентним функціонуванням ринків, були відсунуті на другий план нагальною потребою забезпечити військові постачання, та нагальні потреби споживачів. Проте, це не означає, що конкуренція та забезпечення її дотримання відіграють другорядну роль під час війни. Навпаки, багато видів економічної діяльності можуть і повинні розвиватися на ринкових засадах і з дотриманням принципів та законів, що регулюють конкуренцію. Особливо актуальним це буде після війни для сталого та справедливого відновлення економіки України шляхом посилення та приведення у відповідність до вимог законодавства ЄС у сфері конкуренції та державної допомоги, що відповідає вимогам процесу вступу України до ЄС. Тому сьогодні все більше проявляється необхідність у перегляді та вдосконаленні конкурентної політики та засад державної допомоги відповідно до законодавства та практики ЄС. Все це допомагатиме Україні одержати Висновок Європейської комісії щодо готовності до вступу в ЄС у частині, що стосується конкурентного середовища та системи контролю за державною допомогою.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 12, с.64

2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. / БД «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws /show/984_011.

Лотиш О. Я.
к.е.н., доцент
Західноукраїнський національний університет
Вівчар Н. І.
здобувач вищої освіти другого рівня
Західноукраїнський національний університет

АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРАТ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД»

Діяльність ПрАТ «Тернопільський молокозавод» на ринку молочної продукції визначається чинниками зовнішнього і внутрішнього середовища, врахування яких дає змогу виявити сильні і слабкі сторони підприємства. Зовнішнє середовище підприємства – це всі умови та чинники, які виникають незалежно від діяльності підприємства та мають суттєвий вплив на його розвиток. Зовнішні чинники поділяються на дві групи: чинники прямого впливу (мезосередовище) та чинники непрямого впливу (макросередовище). До зовнішніх чинників макроекономічного рівня відносять:

1. Політико-правові чинники діяльності «ПрАТ «Тернопільський молокозавод» включають фінансові та нормативно правові аспекти державної підтримки. Зокрема до них належать:

- ✓ страхування ризиків виробництва молочної продукції в умовах воєнного стану;
- ✓ грантові програми, які дозволять виробнику удосконалити технологічну базу, розширити асортимент продукції переробки молока та підвищити продуктивність виробництва;
- ✓ кредитні програми, які передбачають використання спрощених механізмів реєстрації, отримання, використання кредитних коштів та зменшення адміністративних перешкод для підприємства;
- ✓ дотримання європейських вимог щодо введення і дотримання контролю якості молочної сировини, підвищення стандартів з переробки молока і молочних продуктів та підвищення кваліфікації персоналу. ПрАТ «Тернопільський молокозавод» використовує міжнародний стандарт ISO 22000:2005, який

забезпечує якість та безпечність всієї продукції. Зараз підприємство перебуває на етапі отримання так званого євро номеру.

2. До економічних чинників підприємства на макрорівні можна віднести:

✓ тенденції зростання галузі – попри значне скорочення виробництва молочної продукції впродовж 2022 р., на сьогодні прогнозується тенденція до збільшення поголів'я великої рогатої худоби та молока. Згідно дослідження Спілки молочних підприємств України 50% господарств готові збільшити поголів'я тварин [1];

✓ прибутковість виробництва молочної продукції – на сьогодні при виробництві молока і молочної продукції рентабельність складає 30-50%, що є досить привабливим чинником для появи нових переробників в галузі;

2. рівень купівельної спроможності населення – внаслідок військової агресії росії в Україні доходи більшості громадян зменшилися. На сьогодні індекс доступності продовольства для українців є меншим на 37% від рівня, що був до початку війни. Крім того зростання вартості пального та енергоносіїв є додатковим чинником зростання ціни на молочну продукції, що зумовлює зменшення обсягу попиту на продукцію.

3. Соціокультурні чинники зовнішнього середовища включають зміни у складі споживачів та тенденції альтернативного споживання. До першої групи можна віднести те, що з початку війни 2022 р. структура населення зазнала суттєвих змін: зменшилась кількість працездатного населення через значну еміграцію за кордон та зниження народжуваності. Як наслідок, Прат «Тернопільський молокозавод» втратив значний сегмент найбільш спроможної групи споживачів молокопродукції. До другої групи чинників можна віднести зростання популярності споживання товарів, які є замінниками молочній продукції. Зокрема через непереносимість лактози з'являється окремий сегмент споживачів альтернатив молочної продукції, серед якої виділяють соєвий сир, кокосовий йогурт, соєве, вівсяне, мигдальне та кокосове молоко тощо. Це створює певні виклики та можливості для підприємства і вимагає адаптації до таких умов, щоб зберегти конкурентоспроможність на ринку.

4. Серед технологічних чинників середовища макрорівня виокремлюють появу нових технологій та інноваційну активність. На ПрАТ «Тернопільський молокозавод» «технологічним процесом фахівці керують за допомогою програмного забезпечення. Тут працює лінія всесвітньо відомої компанії TrepkoGroup, яка спеціалізується на виробництві обладнання для розливу, фасування та пакування продукції харчової промисловості. На дільниці ферментації втілили масштабний інноваційний проєкт в рамках співпраці з німецькою компанією GEA Westfalia – одним із найбільших інноваційних інженерних центрів з виробництва обладнання для харчової промисловості» [2]. Саме інноваційна активність створює конкурентні переваги для підприємства на ринку.

5. Вважаємо, що найвагомішими чинниками зовнішнього середовища є природно-кліматичні, до яких можна віднести зміну екологічних умов та врожайність кормової бази. У 2024 р. через посуху врожай пізніх кормових культур (кукурудзи) очікується меншим на 15%. При цьому постає питання зрошення сільськогосподарських угідь і тому вода повинна стати доступною для фермерів. Це має прямий вплив і на успішний розвиток молочної галузі. Прогнозується зростання поголів'я молочного скотарства в Україні. Для цього в галузі тваринництва є відповідні природні, економічні та технологічні умови.

Список використаних джерел:

1. Експерти обговорили зміни у молочній галузі за два роки війни. URL: https://uadairy.com/eksperty-obgovoryly-zminy-u-molochnij-galuzi-za-dva-roky-vijny

2. Молокія»: сміливість зберегти позитивний імідж та повагу споживачів. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3564872-molokia-smilivist-zberegti-pozitivnij-imidz-ta-povagu-spozivaciv.html

3. Річний звіт ПрАТ «Тернопільський молокозавод» за 2022 рік. URL: https://pjsc.molokija.com/uploads/file_uploads/Finansovii_zvit_PrAT_Ternopilskii_molokozavod_za_2022r._zi_Zvitom_auditora.pdf

Ганущак Т. В.
к.е.н., доцент
Державний торговельно-економічний університет
Сбехат Ф. Н.
здобувач вищої освіти другого рівня
Державний торговельно-економічний університет

АНТИКРИЗОВІ СТРАТЕГІЇ ЯК ЗАПОРУКА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Антикризові стратегії стали невід'ємною частиною сучасного управління підприємствами, особливо в умовах глобальних викликів, таких як економічні кризи, пандемії, збройні конфлікти та зміни клімату. Глобальні виклики суттєво впливають на економічні процеси, ставлячи перед підприємствами завдання адаптації та пошуку нових можливостей для збереження конкурентних переваг і розвитку.

За оцінками Світового банку, глобальні економічні втрати від пандемії сягнули понад 4 трильйонів доларів, що призвело до значного скорочення обсягів виробництва та торгівлі в багатьох регіонах. Умови пандемії та інші виклики, такі як зміна клімату, потребують розробки нових підходів до управління бізнесом, зокрема антикризових стратегій, що забезпечать стійкість підприємств у складних умовах.

На українському ринку головним викликом наразі є воєнний стан, який суттєво вплинув на діяльність підприємств і спричинив значні зміни в їх роботі. Дослідження показує, що 64% малих і середніх підприємств (МСП) були змушені тимчасово призупинити або скоротити свою діяльність на початковому етапі. Однак більшість відновили свою роботу, і станом на жовтень 2023 року лише 9,6% цих підприємств ризикують зазнати постійного закриття.

Багато підприємств залишаються обережними щодо економічного майбутнього через непередбачувану ситуацію, недостатній попит та дефіцит робочої сили. Проте підприємствам вдалося зберегти фінансову стабільність і адаптуватися до нових економічних реалій. Більшість вирішила не скорочувати

свій персонал, визнаючи важливість людських ресурсів у поступовому відновленні економіки, яке очікується у 2024 році [1].

Антикризова стратегія – це комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків кризових ситуацій та забезпечення умов для подальшого розвитку бізнесу. Основною метою антикризових стратегій є адаптація підприємства до зовнішніх змін і стабілізація його функціонування в умовах невизначеності. Ключовими напрямами антикризових стратегій є фінансові, операційні, маркетингові та кадрові стратегії [2, с. 256].

Антикризове управління включає в себе систематичний підхід до управління ризиками, що виникають у період глобальних криз. Воно базується на чіткому аналізі ризиків, що можуть вплинути на діяльність підприємства, та розробці заходів для мінімізації цих ризиків. В умовах глобальних викликів особливу увагу слід приділяти управлінню кредитоспроможністю підприємств, оскільки від неї залежить здатність підприємств залучати ресурси для подолання криз. За даними досліджень, проведених на основі аналізу даних з різних галузей економіки, у кризових умовах приблизно 70% підприємств стикаються з проблемами у фінансуванні своєї діяльності, що знижує їх здатність до адаптації. Таким чином, правильне управління ризиками, включаючи кредитні ризики, є ключовим елементом антикризових стратегій [3, с. 320].

Успішні антикризові стратегії базуються на розумінні типів ризиків та методів їхнього подолання. За умов глобальних викликів можна виділити три основні типи ризику. Допустимий ризик – це ситуація, коли результати діяльності економічних агентів погіршуються, але не призводять до катастрофічних наслідків. Критичний ризик – виникає, коли економічні агенти стикаються з такими важкими умовами, що система може зруйнуватися без втручання з боку держави. Катастрофічний ризик – це ситуація, коли криза вже триває, і економічна, управлінська та політична системи зазнають краху. У таких умовах необхідні масштабні заходи для відновлення бізнесу.

Антикризові стратегії повинні бути адаптовані до специфічних умов галузі та ринку, на якому функціонує підприємство. Наприклад, у промисловому

секторі важливими є заходи, пов’язані з реорганізацією виробничих потужностей, впровадженням енергоефективних технологій та зниженням залежності від зовнішніх постачальників. За оцінками експертів, такі заходи можуть знизити витрати підприємств на 15-20% і забезпечити стабільність їх роботи навіть у кризових умовах.

Інновації є одним із ключових факторів стійкості бізнесу в умовах глобальних викликів. Впровадження нових технологій, оптимізація виробничих процесів, а також створення нових продуктів та послуг дозволяють підприємствам не лише адаптуватися до нових умов, а й знайти нові джерела зростання. За даними McKinsey & Company, підприємства, що інвестували в інновації під час криз, змогли збільшити свою частку на ринку на 5-10% у середньостроковій перспективі.

Отже, антикризові стратегії є важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку бізнесу в умовах глобальних викликів. Вони допомагають підприємствам не лише мінімізувати негативні наслідки криз, але й знаходити нові можливості для зростання. Успішне антикризове управління вимагає комплексного підходу, що включає управління ризиками, оптимізацію ресурсів, диверсифікацію діяльності та впровадження інновацій. Перспективним напрямком подальших досліджень є аналіз ефективності антикризових стратегій у різних галузях економіки та їх адаптація до специфічних умов українського ринку.

Список використаних джерел

1. Study on the impact of war on Ukraine’s business. *NV.ua*. URL: https://english.nv.ua/business/study-on-imapact-of-war-to-ukraine-s-business-50414735.html (дата звернення: 25.09.2024).

2. Котляревський Я.В. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Київ: Видавництво, 2020. 256 с.

3. Управління в умовах кризи: навчальний посібник / за ред. О. І. Петренка. Харків: Право, 2021. 320 с.

Ткаченко Е. Д.
здобувачка вищої освіти першого рівня
Державний торговельно-економічний університет
Ружинскас О. В.
доктор філософії, асистент
Державний торговельно-економічний університет

ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Повномасштабна російсько-українська війна породила комплекс негативних змін - зменшення зайнятості, втрата платоспроможності громадян, відсутність ефективних механізмів реалізації грошової, фіскальної та валютної політики в умовах війни. Це призвело до ускладнення прогнозування соціально-економічних показників та загального зростання ризиків для населення і бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Базові поточні та прогнозні макроекономічні показники України*

Показник	Рік				Абсолютна зміна 2022 до 2021
	2021	2022	2023 (прогнозний)	2024 (прогнозний)	
Реальний ВВП, зміна у %	3,4	-33,4	5,5	4,9	-36,8
Індекс співставних цін, зміна у %	10,0	31,0	20,7	9,4	21,0
Базовий індекс співставних цін, зміна у %	7,9	24,5	12,4	2,6	16,6
Сальдо поточного рахунку, млрд. дол.	-3,2	6,4	-3,9	-8,8	9,6
Міжнародні резерви, млрд. дол.	30,9	20,8	21,2	28,7	-10,1

* побудовано автором за даними [1]

Для відновлення промислового потенціалу необхідно переорієнтувати економіку на інноваційні та високотехнологічні галузі, що відповідають сучасним європейським стандартам. Однак, війна та руйнування інфраструктури створюють додаткові перешкоди для розвитку підприємництва (рис 1).

Рис. 1. Основні проблеми бізнесу в повоєнній Україні*

узагальнено автором на основі [3]

Досвід ЄС демонструє, як створення спеціальних кредитних фондів та доступ до вигідних кредитів допомогло підприємцям в Італії та Іспанії подолати наслідки економічних криз. Для України є продовження активної співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, які можуть допомогти відновити платіжний баланс і забезпечити необхідне фінансування для МСБ. ЄС підтримує розвиток МСБ через кращий доступ до фінансових ресурсів та послуг із розвитку бізнесу, а також через розвиток середовища для ведення бізнесу.

1. Одним із головних напрямків розвитку має стати впровадження принципів Індустрії 4.0, що включає використання цифрових технологій, автоматизації та інновацій. Зокрема Силіконова долина в США, демонструє, як створення інноваційних кластерів може стимулювати економіку та забезпечити високий рівень конкурентоспроможності на світових ринках. Україні необхідно орієнтуватися на цифрову модернізацію та перехід на нові технології виробництва, спрямовані на підвищення енергоефективності та екологізацію виробництва.

2. Міжнародні донори запускають програми різних масштабів і напрямів – від агро та енергетики до авіакосмічної промисловості. Наприклад, Європейський Союз у межах програми STAGE фінансує грантовий конкурс для промислових малих та середніх підприємств, щоб допомогти їм збільшити економічну, соціальну та екологічну стійкість. Підтримку може отримати бізнес,

який розвиває виробництво у широкому спектрі галузей: текстиль, електроніка, будівництво, агро, транспортна сфера тощо [3].

3. Світовий досвід показує, що ключ до довгострокового економічного зростання лежить у розвитку високотехнологічних галузей. Наприклад, Фінляндія , після економічної кризи, зробила ставку на освіту та інновації, і сьогодні є однією з провідних технологічних країн світу. Підтримка Українського уряду вже запровадила кілька таких програм, як під IT-сектор та інноваційних стартапів, що є виробництвом кроком у цій сфері. Одна програма спрямована на пошук нових інноваційних стартапів та надання їм грантів для подальшого розвитку. Друга програма передбачає виділення грантів для навчання фахівців у галузі графічного дизайну та інших технічних напрямків.

4. Економічне диво Сінгапуру - досвід для України. Економічний успіх Сінгапуру базується на підтримці малого та середнього бізнесу через агентство Spring та діяльність Асоціації малих і середніх підприємств (АМСП). Сінгапур також активно залучає іноземних інвесторів, створюючи сприятливі умови для торгівлі й капіталовкладень. Країна розвивається за рахунок довгострокових економічних планів, антикорупційних заходів, інновацій та мультикультурності.

Список використаних джерел

1. Інфляційний звіт (липень 2022). URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Inflation_Report_for_Experts_pr_2022-Q2.pdf?v=4 (дата звернення: 28.09.2024)

2. Роль підтримки МСП у відновленні післявоєнної економіки країн світу URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694090/ (дата звернення 28.09.2024)

3. Міжнародні гранти URL: https://hub.kyivstar.ua/articles/10-grantiv-dlya-ukrayinskogo-biznesu-vid-mizhnarodnih-donoriv (дата звернення 28.09.2024)

Берташ А. С.
здобувачка вищої освіти
Національний авіаційний університет

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИНАМІЧНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Управління капіталом набуває важливості в умовах глобалізації світової економіки, оскільки динамічні ринкові умови вимагають постійної адаптації та ефективного використання ресурсів. Ефективне управління капіталом дозволяє підприємствам збільшувати їхню конкурентоспроможність, знижувати ризики і максимізувати прибутковість в умовах нестабільності на ринку.

У трактуванні поняття капіталу підприємства існують різні підходи (табл.1).

Таблиця 1

Сутність поняття «капітал підприємства»*

Автор	Визначення
Бланк І.А.	Загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів
Брігхем Є.	Необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані і звичайні акції
Макконел К., Брю С.	Ресурси, створені в результаті процесу виробництва та використовуються для виробництва товарів і послуг; товари, які не задовольняють потреби людини: інвестиції, засоби виробництва
Пономарьов Д.	Загальна вартість засобів у будь-яких формах, які інвестуються у створення його активів та являє собою один з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства
Балабанов І.Т.	Фінансові ресурси, призначені для розвитку виробничо-торгового процесу (купівля сировини, товарів і інших знарядь праці, робочої сили, інших елементів виробництва), являють собою капітал у його грошовій формі
Кучменко В.О.	Усі довгострокові джерела коштів, а в вузькому – сума коштів, що належать особі або групі осіб, виражена у вартості будівель, устаткування, землі (основний капітал), сировини, палива, заробітної плати працівників (оборотний капітал)
Подольська В.О.	Вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто само зростає

* сформовано на основі [1,2,3]

Управління капіталом підприємства, як і управління загалом, включає два основних аспекти: стратегію і тактику. Стратегія визначає загальний напрямок дій та способи використання ресурсів для досягнення поставленої мети, в той час як тактика забезпечує конкретні методи та прийоми для досягнення цілей в конкретних умовах та визначених моментів часу. Стратегія розвитку підприємства встановлює загальні правила та обмеження, спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази через залучення додаткових фінансових ресурсів. Тактика управління включає в себе вибір оптимальних рішень і методів їх реалізації в конкретних ситуаціях і на конкретний момент часу. Її завдання - забезпечити досягнення цілей в умовах, що склалися, з урахуванням обмежень та умов, що діють на даний момент [2].

Ефективне управління капіталом є ключовим фактором для успішного функціонування підприємства. Цей процес передбачає прийняття управлінських рішень щодо збору та використання капіталу з різних джерел, а також максимізацію його ефективного використання у господарській діяльності. Управління капіталом має на меті досягнення ряду конкретних завдань[4]:

— ретельний аналіз і контроль фінансових ризиків за допомогою стратегій ризик-менеджменту та використання фінансових інструментів для зменшення впливу негативних факторів на капітал;

— розробка і впровадження стратегії і тактики, спрямованої на максимізацію доходності капіталу;

— забезпечення належного рівня фінансової гнучкості, для вирішення фінансових проблем, збереження стабільної фінансової рівноваги підприємства;

— своєчасне реінвестування капіталу та здійснення оптимального обороту капіталу для підтримки фінансової стійкості та розвитку.

— ефективне використання наявного капіталу для досягнення стратегічних цілей і підтримки оптимального фінансового стану підприємства.

Для підвищення ефективності управління капіталом підприємства, менеджмент повинен зосередити увагу на наступних напрямах [3]:

1. Максимальне використання внутрішніх джерел формування капіталу шляхом збільшення рентабельності та оборотності власного капіталу.

2. Оптимальне обмеження залучення капіталу зовнішніми джерелами, з урахуванням вартості такого капіталу.

3. Контроль середньозваженої вартості залученого капіталу для забезпечення відповідності показників рентабельності власного капіталу та інвестиційній рентабельності.

Список використаних джерел

1. Ізюмська В.А. Аналіз теоретичних підходів до визначення дефініції «капітал підприємства». *Економіка та суспільство*. 2022. Вип.35. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1102/1059

2. Єпіфанова І.Ю., Супрун В.В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 5. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/17-20.pdf

3. Безкровний О.В., Кулинич В.В., Вовченко В.Д. Теоретичне обґрунтування формування цілей та завдань управління капіталом суб'єктів бізнесу. *Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. Perfect Publishing*. Toronto, Canada. 2023. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/SCIENTIFIC-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.03.23.pdf#page=366

4. Петренко О.П., Азарян Е.М. Управління капіталом підприємства. Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб´єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса, 2022. URL: https://economics.net.ua/files/science/admin_men/2022/tezy.pdf#page=107

Дуліна К. П.
здобувачка вищої освіти
Вінницький торговельно-економічний інститут
державного торговельно-економічного університету

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Сучасний світ бізнесу характеризується стрімкою глобалізацією та зростаючою конкуренцією, що вимагає від підприємців застосування новітніх інструментів і технологій для утримання позицій на ринку. В умовах цифрової ери малий і середній бізнес стикається з необхідністю інтеграції цифрових технологій для підтримки своєї конкурентоспроможності. Цифровізація дає підприємствам можливість автоматизувати процеси, знижувати витрати та відкривати нові ринки. Однак водночас виникають і нові виклики, зокрема пов’язані з кібербезпекою та швидкістю адаптації до нових технологій.

Сучасні цифрові технології забезпечують значне спрощення бізнес-процесів та оптимізацію управлінських рішень. Системи управління відносинами з клієнтами (CRM), автоматизація бухгалтерії, онлайн-платформи для електронної комерції та цифровий маркетинг дозволяють підприємствам автоматизувати рутинні процеси, що вивільняє час та ресурси для стратегічного розвитку, своєю чергою це не лише знижує операційні витрати, але й підвищує ефективність взаємодії зі споживачами та партнерами.

Онлайн-торгівля стала однією з ключових компонентів сучасного бізнесу. Завдяки розвитку електронної комерції навіть малі підприємства отримують можливість конкурувати з великими компаніями. Наприклад, платформи на зразок Amazon, Shopify та Etsy надають малим підприємцям інструменти для продажу своїх товарів по всьому світу, значно розширювати ринки збуту без необхідності відкривати фізичні представництва в інших країнах. Завдяки використанню онлайн-платформ підприємці можуть не лише продавати продукцію за кордон, але й аналізувати поведінку споживачів через інструменти аналітики, що допомагає краще орієнтуватися в потребах ринку. Це дозволяє

підприємствам точніше налаштовувати маркетингові стратегії, орієнтовані на конкретну аудиторію. Однією з головних переваг цифровізації є можливість виходу малого та середнього бізнесу на глобальні ринки. Якщо раніше доступ до міжнародної торгівлі був обмежений великими корпораціями через високу вартість експансії, то зараз онлайн-платформи надають можливість будь-якому підприємству продавати свої товари чи послуги за кордон. Ба більше, такі платформи дозволяють підприємствам створювати власні інтернет-магазини без необхідності володіти спеціальними технічними знаннями, що спрощує процес виходу на нові ринки для підприємців, які лише починають свою діяльність.

Однак важливо враховувати й виклики, які супроводжують вихід на глобальні ринки. Однією з таких проблем є конкуренція з великими гравцями, які мають більше ресурсів та можливостей для просування своїх товарів. Це ставить перед малими підприємствами завдання адаптації до умов глобальної конкуренції шляхом впровадження нових бізнес-моделей і стратегії розвитку. Також підприємці, які впроваджують новітні технології, мають бути готовими до можливих кіберзагроз, які можуть суттєво вплинути на їх репутацію і фінансову стабільність. Недостатня увага до кібербезпеки може призвести до витоків конфіденційної інформації, порушення роботи бізнес-процесів та навіть втрати клієнтів. Це стає особливо актуальним в умовах глобалізації, коли підприємства працюють із клієнтами та партнерами з різних країн, де рівень кіберзагроз може відрізнятися. Для зменшення таких ризиків підприємства повинні впроваджувати сучасні системи захисту даних та проводити регулярні навчання для своїх співробітників з питань кібербезпеки.

Цифровізація дає можливість малим підприємствам не лише виживати, а й процвітати в умовах глобальної конкуренції. Успішні приклади цифрової трансформації малого бізнесу надають реальні кейси для наслідування. Одним з яскравих прикладів є українська компанія Gunia Project, яка спеціалізується на виробництві крафтових аксесуарів, текстилю та декору, натхненного українською культурною спадщиною. Завдяки активному використанню інтернет-платформ для продажу, включаючи власний інтернет-магазин та

міжнародні торгові майданчики, компанія змогла не лише збільшити обсяги продажів, але й вийти на міжнародні ринки. Використання інструментів цифрового маркетингу, таких як таргетована реклама в соціальних мережах (Instagram, Facebook) та контент-маркетинг, дозволило Gunia Project знайти нових клієнтів з-за кордону, підвищивши обсяги замовлень і зміцнивши бренд на міжнародній арені.

Кількість підприємств, що впроваджують автоматизацію бізнес-процесів та інтегруються у вебпростір, продовжує зростати. Цифровізація підприємств повинна трансформуватися у створення цифрового підприємства. Така трансформація призведе до якісних змін, що позитивно вплинуть на всі аспекти діяльності компанії. Це дозволить ефективніше адаптуватися до викликів сучасної цифрової економіки та зміцнити свої конкурентні позиції.

Список використаних джерел

1. Котельникова Ю. М. Підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах цифровізації. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4. С. 101–108. URL: http://surl.li/fzxkbf (дата звернення : 29.09.2024)

2. Пліско І. Інформаційні технології та їх вплив на підвищення ефективності діяльності підприємств малого бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 154-159.

Квашук О. В.
викладач-методист
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу» УНУС

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Конкурентоспроможність є однією з найважливіших та фундаментальних економічних категорій. Конкурентоспроможність такого економічного об’єкту як національна економіка, що є комплексною та відкритою економічною системою, яка за своїми масштабами охоплює макроекономічний рівень і тому складається з великої кількості об’єктів конкурентоспроможності на нижчих

рівнях (мезо-, мікро- та нанорівень), які формують ієрархічну структуру. Держави об'єднуються в наднаціональні утворення, які впливають на міжнародну конкурентоспроможність національних економік на мегарівні [2]. Конкурентоспроможність національної економіки досліджується вже не одне століття. Виділено сім напрямів до трактування поняття міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. З першим напрямом це поняття ототожнюється з продуктивністю національної економіки, яка залежить від ефективності національної економічної та інституційної політик, факторів внутрішнього та зовнішнього ринкових середовищ [3]. Тобто в цьому напрямі робиться акцент на таких факторах міжнародної конкурентоспроможності, як висока продуктивність бізнесу та ефективність держави, але слід зазначити, що вони не гарантують конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, оскільки можуть супроводжуватися низьким попитом на продукцію національних виробників через їх нездатність задовольнити потреби споживачів так, як на це здатні іноземні конкуренти своїми товарами/послугами-аналогами. Другий напрям трактування – аналізоване поняття розглядається як здатність національної економіки. В межах цього напряму робиться акцент на такому елементі поняття, як вироблення та реалізації товарів послуг, здатних задовольнити попит на зовнішніх ринках в умовах міжнародної конкурентної боротьби; утримувати на цих ринках свої конкурентні переваги та збільшувати ВНП. З іншого боку, робиться акцент на тому, що на рівні національної економіки міжнародна конкурентоспроможність формується в усій соціально-економічній сфері та проявляється в здатності до вищих темпів зростання та розвитку економіки, рівня життя населення порівняно з іншими країнами-конкурентами з урахуванням Цілей сталого розвитку. За третім напрямом міжнародна конкурентоспроможність національної економіки трактується як спроможність (а не як здатність) до стійкого утримання та розширення її зовнішньоекономічних позицій, міжнародних конкурентних переваг; середовища, яке витримує конкуренцію з іншими країнами в усіх сферах життєдіяльності. Міжнародна конкурентоздатність – це здатність національної

економіки витримувати конкуренцію порівняно з національними економіками інших країн, міжнародна конкурентоспроможність – це комплекс характеристик національної економіки, який визначає потенційний результат її суб'єктів на зовнішньому ринку. Тобто конкурентоздатність – це сукупність поточних характеристик, а конкурентоспроможність – потенційних, які надають можливість бути конкурентоздатним [1]. У зв'язку з цим четвертий напрям трактування міжнародної конкурентоспроможності – це не просто можливість, а уміння її ефективно використовувати для досягнення максимально можливого результату. За п'ятим напрямом міжнародна конкурентоспроможність національної економіки розглядається як її стан у глобальному середовищі, який дає підстави очікувати її економічне зростання. Тобто робиться акцент на динамічності як властивості конкурентоспроможності. Однак таке визначення також є досить вузьким, бо не завжди прогнозоване підвищення конкурентоспроможності, виходячи з її поточного стану, співпадає з її фактичним рівнем у майбутньому [2]. Шостий напрям трактування також є вузьким, оскільки визначає ключовими лише два фактори міжнародної конкурентоспроможності національних економік – інноваційний розвиток та стійкість й ефективність національної інституційної системи. За сьомим напрямом міжнародна конкуренто-спроможність національної економіки розглядається через систему її внутрішніх та зовнішніх факторів, але варто зауважити, що конкурентоспроможність є саме результативною характеристикою національної економіки, а факторні характеристики формують її конкурентний потенціал. До факторів конкурентоспроможності національної економіки належать саме ті, які здатні забезпечити пропозицію товарів і послуг, виготовлених за умов застосування новітніх технологій. Тобто ще раз підкреслюється важливість інновацій у формуванні конкуренто-спроможності національної економіки.

Отже, під конкурентоспроможністю національної економіки слід розуміти спроможність її економічних суб'єктів на нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях національної економічної системи ефективно використовувати

можливості щодо здійснення діяльності, спрямованої на створення та реалізацію товарів та послуг, що будуть користуватися попитом на міжнародному конкурентному ринку, та досягнення потенційного результату – максимізації прибутку, стійкого економічного зростання та високого рівня життя населення.

Головними умовами конкурентоспроможності національної економіки є інституційні обмеження, спрямовані на подолання асиметрії ринкової інформації та невизначеності конкурентного середовища.

Список використаних джерел

1. Вертелєва О.С. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 3. С. 33–48.

2. Хаустова В.Є., Колодяжна Т. В. Х 26 Вплив процесів злиттів і поглинань на конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2019. 416 с.

3. World Economic Forum. URL: http://reports.weforum.org/globalcompetitiveness-report-2015-2016/faqs

Кіріченко О. В.
к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
Ванєнков В. В.
здобувач вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Визначальними аспектами провадження підприємницької діяльності в Україні і світі є посилення конкурентної боротьби у глобальному вимірі, тенденцій інтеграції економічних процесів між державами, підвищення впливу чинників міжнародного масштабу на можливості ефективного функціонування бізнес-структур, зростання вагомості ризиків і загроз в процесі діяльності господарюючих суб’єктів. Тому, ефективна підприємницька діяльність має

базуватися на принципах інноваційності, сталого розвитку, активному використанні засобів аналітики й оцінювання стану і тенденцій ринку, врахуванні змін попиту клієнтів, бути максимально гнучкою та адаптивною до коливань у зовнішньому і внутрішньому оточенні.

Враховуючи зарубіжний досвід, до найбільш важливих умов підтримки підприємницької активності варто включити:

− стабільну політику держави в економічній і соціальній сферах, яка визначає своїм пріоритетом сприяння створенню й ефективній діяльності підприємницьких структур;

− підвищення позитивного іміджу підприємця та підприємницької діяльності в країні;

− запровадження низки податкових стимулів для суб'єктів підприємницької діяльності;

− розвиток інноваційної інфраструктури, націленої на підтримку суб'єктів підприємницької діяльності;

− зменшення бюрократичних перешкод для ведення підприємницької діяльності;

− розвиток інститутів захисту прав інтелектуальної власності;

− розвиток етики і культури підприємництва [1].

Для цілей розширення підприємницької діяльності надзвичайно важливими є наявність інвестицій, їх ефективне використання задля забезпечення розвитку суб'єктів господарювання на інноваційній основі. Раціональне управління інвестиціями здатне прискорити темпи економічного розвитку фірми, підвищити показники прибутковості, зменшити інвестиційні ризики, підвищити ліквідність інвестицій, рівень конкурентоспроможності на ринку та темпи впровадження інновацій [2].

Водночас, обов'язковим елементом ефективної підприємницької діяльності в умовах сучасних реалій виступає налагодження та подальша підтримка оптимальних партнерських відносин з усіма зацікавленими суб'єктами, до складу яких можуть бути включені: «банківські установи, страхові,

маркетингові, логістичні, сировинні чи виробничі компанії, цільові фонди, громадські та державні інституції тощо» [4].

Розвиток підприємницької діяльності в умовах сьогодення складно уявити без впровадження новітніх підходів і досягнень цифровізації. Так, чинниками цифрової трансформації економіки виступають: поширення Інтернет-технологій, застосування штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейн-технологій, великих даних, засобів автоматизації процесів, соціальних медіа, мобільних технологій та рішень у сфері кібербезпеки [3].

Таким чином, задля розвитку підприємницької діяльності в умовах глобальної конкуренції важливими є напрями, які пов'язані із:

− технологіями, інноваціями та цифровізацією, що можуть суттєво підвищити ефективність діяльності бізнесових структур, посилити їх конкурентні переваги шляхом персоніфікованого підходу до клієнтів тощо;

− кадровим забезпеченням, включаючи підготовку кваліфікованих фахівців з розвиненими навичками у сфері бізнесу та підприємництва, систематичний професійний розвиток працівників компаній;

− інвестиціями та фінансовим забезпеченням, включаючи залучення коштів вітчизняних та іноземних інвесторів, міжнародної фінансової допомоги, проєктів, грантів і програм;

− державною підтримкою суб'єктів малого і середнього бізнесу, у тому числі, завдяки запровадженню податкових пільг, реалізації державних і регіональних програм тощо;

− розвитком партнерської взаємодії усіх суб'єктів економіки на різних рівнях на засадах соціальної відповідальності та інклюзії;

− вирішенням нагальних проблем, спричинених наслідками військових дій, зокрема, для потреб релокованих підприємств, внутрішньо переміщених осіб, вимушених мігрантів та ін.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко Н.В., Самойлик Ю.В., Ковальчук А.О. Особливості управління розвитком підприємницької діяльності. *Наукові праці*

Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки. 2022. Вип. 3. С. 52-57.

2. Карпенко А.В., Намлієва Н.В. Управління інвестиціями як важлива складова розвитку підприємницької діяльності. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2022. Вип. 4. С. 29-40.

3. Коненко В.В., Рудаченко О.О. Процес цифровізації підприємницької діяльності як спосіб забезпечення транспарентності господарювання. *Ефективна економіка*. 2023. №9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_9_11 (дата звернення: 01.10.2024).

4. Покорчак С.А., Хома І.Б. Бізнес-структури – елемент розвитку підприємницької діяльності. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* 2023. №1. С. 6-11.

Клімічев О. О.
здобувач вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІМ ЗАГРОЗАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасні умови провадження господарської діяльності відзначаються підвищенням впливу глобалізаційних процесів та посиленням конкурентної боротьби. Разом з тим, діяльність бізнес-структур відбувається в умовах високого ступеню невизначеності та ризику, зростає тиск загроз зовнішнього характеру у сфері економічної безпеки підприємств, установ та організацій.

Аналіз літературних джерел засвідчив наявність низки підходів до класифікації загроз економічній безпеці господарюючих суб'єктів. Цінним з практичної точки зору є їх розподіл на внутрішні (на які компанія має змогу впливати) та зовнішні (що не залежать від дій компанії) загрози.

До складу внутрішніх загроз економічній безпеці фірм найчастіше відносять загрози організаційно-управлінського, фінансового, кадрового, виробничого,

інформаційного характеру. У свою чергу, найбільш поширеними загрозами зовнішнього рівня виступають: політичні, економічні, юридичні, соціальні, технологічні, екологічні, демографічні загрози, а також загрози міжнародного рівня, пов'язані з процесами глобалізації.

Загалом, управління економічною безпекою суб'єкта господарювання трактується як «комплекс дій, спрямованих на планування, організацію, реалізацію та контроль заходів ідентифікації, оцінювання, попередження та протидії викликам, загрозам і ризикам, що чинять вплив на ефективність використання корпоративних ресурсів підприємства і результативність перебігу його бізнес-процесів» [3].

Плануючи заходи щодо протидії зовнішнім загрозам на рівні окремого господарюючого суб'єкта, слід брати до уваги суттєві загрози економічній безпеці загальнодержавного рівня, такі як: «гостра криза товарного постачання, міждержавний конфлікт, масштабна вимушена міграція, кіберризики, переміщення робочих місць» [4].

До ключових завдань системи забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта відносять: оцінювання стану захищеності від впливу загроз внутрішнього і зовнішнього характеру; ідентифікацію та нівелювання загроз, націлених на ресурси компанії; визначення причин і умов, що можуть призвести до втрат і збитків; збирання та опрацювання інформації, потрібної для ухвалення раціональних управлінських рішень у сфері безпеки; формування резервів для компенсації різних видів збитків; взаємодію з партнерами у безпековій сфері; постійний моніторинг, аналіз і прогнозування впливу загроз та ймовірних наслідків [5].

Важливо впроваджувати дієві підходи до управління ризиками в діяльності підприємства, включаючи різноманітні їх види (наприклад, стратегічні ризики, бізнес-ризики, операційні ризики, репутаційні ризики, комплаєнс-ризики, конкурентні ризики, ринкові ризики, фінансові ризики [2]).

Окрім того, управлінському персоналу варто усвідомлювати, що протидія загрозам не має обмежуватися виключно усуненням їх негативних наслідків вже

після моменту їх настання, а повинна носити превентивний характер, базуватися на якісному та своєчасному інформаційно-аналітичному забезпеченні, пошуку шляхів поліпшення конкурентної позиції компанії за нових умов [1].

Зважаючи на викладене, щоб мати змогу ефективно протидіяти зовнішнім загрозам економічній безпеці, компаніям слід: здійснювати систематичний моніторинг рівня загроз та дій конкурентів; оцінювати потенційні негативні наслідки від реалізації тієї чи іншої загрози; впроваджувати дієву систему ризик-менеджменту (з урахуванням ймовірності їх настання та ступеню впливу); забезпечувати якість, оперативність та своєчасність управлінських рішень у сфері мінімізації та протидії загрозам; створювати умови для навчання працівників з питань протидії загрозам та їх стимулювання за досягнуті позитивні результати; поліпшувати рівень інформаційно-комунікативної взаємодії між різними ланками і підрозділами та якість інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських процесів; бути гнучкими та вчасно адаптуватися до зміни умов провадження господарської діяльності; надавати перевагу заходам превентивного характеру.

Список використаних джерел

1. Андріїв Н.М. Економічна безпека підприємств харчової промисловості: ключові загрози. *Ефективна економіка*. 2023. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_27 (дата звернення: 05.10.2024).

2. Архипенко Т.А., Іванова М.І. Теоретичне дослідження небезпек, загроз та ризиків в економічній безпеці підприємства. *Management and entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2023. Vol. 5, №1. С. 1-10.

3. Зачосова Н.В., Ковальова О.Д. Особливості управління економічною безпекою суб'єкта господарювання з урахуванням загроз воєнного часу. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. №3. С. 80-85.

4. Маслій О.А., Ківшик О.П., Котелевець М.М. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобальних перетворень. *Економічний простір*. 2023. №183. С. 25-30.

5. Назаренко І.Л., Кисіль А.М. Оцінювання, визначення загроз та створення системи забезпечення економічної безпеки Харківського метрополітену. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2023. №83. С. 170-183.

Коверга О. М.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет

МОНІТОРИНГ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Стратегічний підхід до управління розвитком компаній передбачає розроблення й реалізацію низки заходів, спрямованих на досягнення цілей довгострокового характеру, підвищення ключових показників ефективності та результативності господарської діяльності. При цьому, якість стратегічного управління значною мірою залежить від наявності й своєчасності оціночних та моніторингових процедур, які надають змогу ідентифікувати наявні відхилення чи недоліки, внести корективи за необхідності, прийняти й реалізувати раціональні управлінські рішення.

Досліджуючи сутність поняття «розвиток підприємства», Шульга О.А. характеризує його як «кількісні та/або якісні зміни у внутрішньому стані підприємства та у взаємовідносинах його із зовнішнім середовищем, що призводять у довгостроковій перспективі до підвищення конкурентного статусу підприємства та збереження його як соціально-економічної системи» [5].

Моделювання стратегії розвитку будь-якої соціально-економічної системи передбачає можливість її трансформації від стану «як є» до стану «як має бути», ґрунтуючись на поєднанні та взаємодії суб'єктів та об'єктів управлінського впливу, визначених принципах і функціях, застосовуючи для цього відповідні засоби (методи, важелі, інструменти) [1].

Щодо самого поняття моніторингу, то його варто розуміти у якості процесу, що «передбачає спостерігання за прогресом, який досягається в ході певної

діяльності чи певних заходів, завдяки чому зацікавлені сторони отримують інформацію про досягнення цілей та завдань» [4].

Відносно здійснення моніторингу стратегічного розвитку суб'єктів господарювання, варто розрізняти його складові, показники та етапи. Так, під час моніторингу економічної стратегії господарюючого суб'єкта можуть бути використані відповідні його системні характеристики: «вхід, вихід, оснащення, упорядкованість, каталізатор, суб'єктивний фактор» [3].

Показники моніторингу стратегічного розвитку можна класифікувати за трьома різними групами. До першої з них належать ті показники, що дають змогу порівняти стан оцінюваного об'єкта з іншими, та ґрунтуються на загальних стратегічних цілях розвитку. Другу групу становлять показники, що відображають відповідні стратегічні напрями розвитку і націлені на забезпечення контролю виконання стратегії. Третя група містить показники, що віддзеркалюють безпосередньо плани заходів і дій у рамках стратегії та дозволяють відслідковувати процес їх реалізації [2].

Етапами моніторингу стратегічного розвитку суб'єкта господарювання виступають наступні:

I етап – визначення мети та встановлення індикаторів (груп показників) для здійснення моніторингу (зростання частки ринку, фінансові результати, продуктивність, ефективність тощо);

II етап – процедури збирання та опрацювання необхідних даних та інформації, проведення їх аналізу (із використанням інформації із внутрішніх та зовнішніх джерел, цифрових платформ, звітів про фінансовий стан та аналіз ринку);

III етап – проведення оцінки ключових-показників індикаторів (порівняння фактичного і запланованого рівнів, визначення відхилень та встановлення їх причин);

IV етап – ідентифікація коригувальних заходів (визначення доцільності внесення змін у стратегію, а також шляхів мінімізації ризиків);

V етап – впровадження коригувальних дій (застосування низки заходів, націлених на впровадження змін у стратегії розвитку, оцінка їх ефективності);

VI етап – забезпечення систематичного зворотного зв'язку, включаючи інформування всіх категорій стейкхолдерів;

VII етап – поліпшення існуючих підходів до моніторингу (наприклад, ухвалення рішень щодо застосування новітніх цифрових технологій, засобів штучного інтелекту чи розширеної аналітики).

Отже, процедури моніторингу є вкрай важливим елементом реалізації стратегій розвитку компаній, що дозволяє їм підвищувати рівень власних конкурентних переваг, бути гнучкими та вчасно адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, запитів споживачів, чинників внутрішнього й зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Молоканова В.М. Моніторинг практичної реалізації стратегії сталого розвитку в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, №11-12. С. 85-62.

2. Родченко В.Б., Нечипоренко Я.Є. Реалізація, моніторинг і оцінювання стратегії розвитку підприємництва в об'єднаних територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(2). С. 162-167.

3. Сінчук О.М., Берідзе Т.М., Касаткіна І.В., Пересунько І.І. Етіологія ефектів моніторингу в парадигмі оцінювання стратегії розвитку залізорудного підприємства. *Вісник Криворізького національного університету*. 2023. Вип. 57. С. 8-11.

4. Сментина Н.В. Теоретико-методологічні аспекти моніторингу та оцінки реалізації стратегій розвитку мезосистем. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 2. С. 17-22.

5. Шульга О.А. Базові моделі моніторингу у системі стратегічного розвитку організації. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 29. С. 106-113.

Курій А. Б.
здобувачка вищої освіти другого рівня
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

У сучасних умовах динамічних змін на ринку перед керівництвом підприємств постає одна з ключових задач – аналіз та оцінка як поточних, так і майбутніх можливостей підприємства, що стосується його виробничого потенціалу. Це є вирішальним фактором для забезпечення стабільної роботи підприємства та зміцнення його ринкових позицій. Ті підприємства, які здатні швидко адаптуватися до нових викликів ринку, мають кращі шанси не тільки зберегти, але й посилити свою конкурентну позицію в умовах зростаючої конкуренції.

Ефективне управління виробничим потенціалом охоплює цілий спектр функцій та елементів. В рамках цієї системи особлива увага приділяється таким функціям, як планування (розробка робочих програм, контроль витрат), організація (налагодження виробничих процесів, постачання ресурсів, їх оптимальне використання), аналіз ресурсів і ринкових умов, регулювання трудових процесів та виробничих операцій, а також контроль якості продукції та витраченого на її виробництво часу. Успішне виконання цих завдань залежить від своєчасних і обґрунтованих управлінських рішень[1, с. 138].

Дослідження структури виробничого потенціалу є важливим етапом, оскільки воно відображає комплексний підхід до аналізу та оцінки ресурсів підприємства. Вивчення таких складових, як трудові ресурси, технічне оснащення, технології та організаційна структура, дозволяє глибше зрозуміти можливості підприємства. Це, своєю чергою, сприяє більш ефективному управлінню виробничими можливостями, оптимізації роботи підприємства та підвищенню його конкурентоспроможності.

Представлена структура виробничого потенціалу [2], описує детальний підхід до аналізу і оцінки ресурсів підприємства (рис. 1), що включає основні

його елементи. Використання їх дозволяє краще розуміти виробничий потенціал та ефективніше керувати ним, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та оптимізації діяльності підприємства.

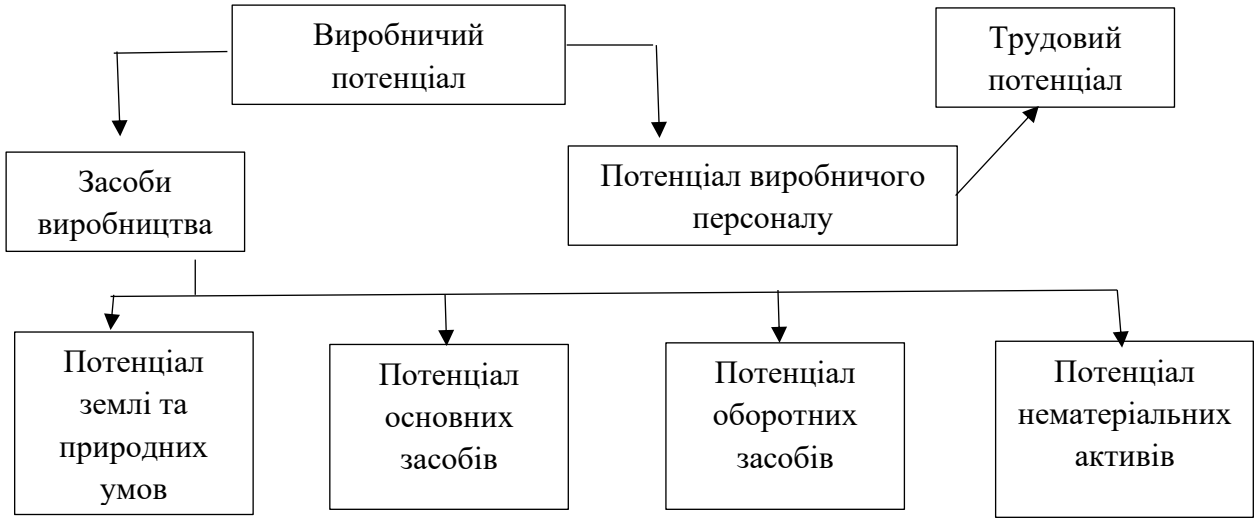

Рис.1. Структури виробничого потенціалу [2]

Основні елементи, що включені до структури виробничого потенціалу, такі як трудові ресурси, матеріально-технічна база, технології, організаційна структура та інші, відіграють ключову роль у визначенні потенціалу підприємства. Ця деталізація дозволяє глибше аналізувати кожен компонент виробничого потенціалу, що забезпечує можливість точнішого планування та управління ресурсами. Трудові ресурси є важливим елементом, оскільки їх якісний і кількісний склад значно впливає на загальну ефективність роботи. Технічне оснащення та технології також мають вирішальне значення, адже забезпечують можливість оптимізувати виробничі процеси, знижуючи витрати і підвищуючи продуктивність. Організаційна структура визначає, як ефективно керівництво може координувати та контролювати всі виробничі процеси [3].

Для вдосконалення цієї структури можна додатково акцентувати увагу на гнучкості управління кожним з елементів, покращення кожного з яких сприятиме загальному вдосконаленню виробничого потенціалу підприємства, що дозволить підвищити його конкурентоспроможність і забезпечити стійкий розвиток.

Загалом, управління виробничим потенціалом підприємства охоплює комплексне планування, організацію, контроль використання ресурсів і оцінку ефективності, що забезпечує здатність підприємства адаптуватися до динамічних умов ринкового середовища, стимулювати інноваційні процеси та підтримувати конкурентоспроможність.

Важливим аспектом є інтеграція підприємства у глобальні ринки, що сприяє раціоналізації використання ресурсів і підвищенню загальної продуктивності. Детальний аналіз складових елементів виробничого потенціалу, таких як виробничі засоби, трудові ресурси, матеріально-сировинна база та фінансові ресурси, надає змогу глибше оцінити можливості підприємства та посилити його конкурентні переваги.

Список використаних джерел

1. Кобрин Л. Й. Застосування інструментів управління виробничим потенціалом з метою підвищення результативності діяльності підприємства. *Наукові записки*. 2019. №1 (58). С. 132-138.

2. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. К.: КНЕУ, 2004. - 316 с.

3. Олійник Т. І., Косенко А. О. Управління виробничим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка.* 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8352 (дата звернення: 11.09.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.7

Пирог В. В.
здобувач вищої освіти третього рівня
ПАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІННОВАЦІЙ У ПІДВИЩЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАЦІЙ

Організаційні інновації є ключовими факторами розвитку сучасних корпорацій. В умовах глобалізації та посиленої конкуренції корпорації змушені

постійно впроваджувати нові підходи до управління та розвивати свої внутрішні процеси. Основна мета організаційних інновацій – підвищити ефективність управління, оптимізувати використання ресурсів і, відповідно, забезпечити зростання продуктивності. Впровадження інновацій в управлінські процеси дозволяє компаніям адаптуватися до швидких змін ринкового середовища та підвищувати свою соціально-економічну ефективність [1].

Одним із найважливіших елементів організаційних інновацій є розвиток інноваційної корпоративної культури. Інноваційна культура сприяє формуванню середовища, в якому заохочується творча діяльність працівників, стимулюється розвиток нових ідей і спрощується прийняття змін. Дослідження показують, що компанії з розвиненою інноваційною культурою мають вищі шанси на успішне впровадження нових управлінських підходів та досягнення більш високої продуктивності. Інноваційна культура дозволяє покращити комунікацію між різними рівнями організації, підвищити мотивацію персоналу та стимулювати їхню залученість до реалізації корпоративних цілей [2]. Крім того, вона знижує опір працівників до змін, що є важливим фактором у процесі інноваційних трансформацій.

Цифрові інновації займають особливе місце в підвищенні соціально-економічної ефективності корпорацій. Впровадження цифрових технологій у бізнес-процеси корпорацій дозволяє не лише автоматизувати багато внутрішніх операцій, але й підвищити швидкість прийняття рішень. Це, у свою чергу, знижує час на виконання завдань й дозволяє оперативніше реагувати на зміни ринкових умов [3]. Цифрові інновації також сприяють покращенню взаємодії з клієнтами та партнерами, оскільки цифрові платформи дозволяють оперативно отримувати зворотний зв’язок й коригувати стратегії відповідно до поточних вимог ринку [3]. У підсумку, корпорації, які активно використовують цифрові інновації, стають більш гнучкими та здатними швидше адаптуватися до змін на ринку.

Іншим важливим аспектом є вплив організаційних інновацій на соціально відповідальну діяльність корпорацій. У сучасних умовах, коли екологічні

виклики стають дедалі актуальнішими, корпорації змушені впроваджувати так звані «зелені» інновації, які допомагають мінімізувати негативний вплив на довкілля [5]. Це не тільки сприяє підвищенню екологічної відповідальності компаній, але й підвищує їхню репутацію серед клієнтів та партнерів. Впровадження «зелених» інновацій дозволяє корпораціям скорочувати витрати на енергоресурси, оптимізувати виробничі процеси та зменшувати екологічне навантаження [5].

Організаційні інновації не лише сприяють зниженню витрат і підвищенню продуктивності, але й значно покращують загальну конкурентоспроможність корпорацій. Корпорації, які активно інвестують у розвиток інновацій, мають вищі шанси на успіх на глобальних ринках. Інноваційні процеси дозволяють їм бути більш гнучкими у відповідь на зміни в зовнішньому середовищі та швидше впроваджувати нові продукти та послуги, що задовольняють потреби споживачів [4].

Загалом, впровадження організаційних інновацій має багатоаспектний вплив на розвиток корпорацій. Вони забезпечують не тільки підвищення внутрішньої ефективності управління, але й сприяють поліпшенню взаємодії з зовнішнім середовищем, що в підсумку підвищує соціально-економічну ефективність організації. Корпорації, що активно впроваджують інноваційні підходи в управлінні, здатні досягти більш стійкого розвитку й забезпечити собі конкурентні переваги на ринку.

Організаційні інновації є потужним інструментом підвищення соціально-економічної ефективності корпорацій. Вони сприяють оптимізації управлінських процесів, підвищують гнучкість компаній та створюють умови для розвитку інноваційної корпоративної культури. Завдяки інноваціям корпорації підвищують продуктивність і поліпшують екологічні показники, що забезпечує їхній стійкий розвиток і довгострокову стабільність у глобальному економічному середовищі.

Список використаних джерел

1. Корнєєв В. В., Белінська Я. В., Коваленко Ю. М. Вартісноутворюючі властивості платформної бізнес моделі фінансових корпорацій в умовах цифровізації. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 7 (07). С. 141–147. URL: https://doi.org/10.32782/dees.7-23 (дата звернення: 16.09.2024).

2. Соболєва Т. О., Гончар А. О. Взаємовплив культури та організаційного дизайну в процесі активізації інноваційної діяльності корпорацій. *Journal of strategic economic research*. 2023. № 1. С. 112–118. URL: https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.1.12 (дата звернення: 16.09.2024).

3. Demchyshak N., Hlutkovskyy M. Development of digital economy in ukraine: conceptual bases, priorities and role of innovations. *Innovative economy*. 2020. № 5-6. С. 43–48. URL: https://doi.org/10.37332/2309-1533.2020.5-6.6 (дата звернення: 16.09.2024).

4. Expanding competitive advantage through organizational culture, knowledge sharing and organizational innovation / M. Azeem et al. *Technology in society*. 2021. Vol. 66. P. 101635. URL: https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101635 (date of access: 16.09.2024).

5. The impact of legitimacy pressure and corporate profitability on green innovation: Evidence from China top 100 / D. Li et al. *Journal of cleaner production*. 2017. Vol. 141. P. 41–49. URL: https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.08.123 (date of access: 16.09.2024).

Ревуцька А. О.
к.е.н, доцент
Уманський національний університет садівництва
Штехніцький М. С.
здобувач вищої освіти другого рівня
Уманський національний університет садівництва

ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ЙОГО ОЗНАКИ, ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ

У сучасному середовищі важко уявити конкурентоспроможне підприємство без стратегії розвитку. Стратегія є одним із найважливіших аспектів розвитку компанії в умовах ринкової економіки. Сьогодні існує невелика кількість способів оцінки ефективності стратегії на підприємствах, але не кожен може дати детальну та об'єктивну оцінку, відповідно до сучасних тенденцій ринку.

Термін «стратегічне управління» зародився у 1960-70-ті роки для того, щоб розрізнити поточне управління.

Під стратегією підприємства будемо розуміти комплексний план дій, який визначає перелік і пріоритети глобальних цілей і завдань, ресурсів і задає стійку лінію поведінки підприємства. Саме стратегія підприємства є каталізатором переходу підприємства від теперішнього стану до майбутнього.

Натомість ми б стверджували, що протягом 1960-х і 1970-х років розглядалися більш загальні підходи або рамки, які заклали основи для наступних теорій.

Таким чином, стратегія розглядалася як спосіб зв'язати фірму з середовищем, у якому важливі як внутрішні, так і зовнішні аспекти.

Це було відображено в SWOT-аналізі, який досліджував як внутрішні, так і зовнішні можливості чи загрози фірми, або в стратегічних матрицях (матриця зростання частки BCG або ринкова привабливість McKinsey сила бізнесу), які об'єднали обидва аспекти – фірмове та промислове середовище – в одному аналітичному інструменті.

Наприкінці 1970-х і в 1980-х роках пошуки ключів до успіху тяжіли до зовнішнього середовища, а дослідження структури промисловості стало

першорядним. Економіка зрушила маятник у бік більш середньої позиції, яка розглядала як внутрішні, так і зовнішні аспекти в пошук успіху. Нарешті, поява та підйом погляду, що базується на ресурсах, знову перекинув маятник у нутрощі фірм, певною мірою повертаючись до початку [2].

Стратегічне управління є безперервним процесом. Після реалізації стратегій необхідно через певні проміжки часу проводити їх моніторинг і оцінювати ефективність. Важливою умовою є спочатку вибір відповідних критеріїв, які допоможуть визначити, наскільки правильно обрана стратегія з точки зору стратегічного аналізу та наскільки ця стратегія ефективна [1].

Це, перш за все, ступінь складності та кількість зусиль для застосування цієї стратегії на практиці, а також визначення того, наскільки результати застосування конкретного стратегічного варіанту спрямовані на виконання місії організації та досягнення його цілі.

Різноманітність типів та визначень стратегій, що використовуються у стратегічному управлінні, ускладнює класифікацію.

По-перше, стратегію розвитку підприємства визначають за термінами реалізації. За термінами здійснення стратегію можна поділити на короткострокову, середньострокову та довгострокову.

Короткострокова стратегія здійснюється за строком до одного року, тобто до цих стратегій належать стратегії, які розробляються на рівні керівників середньої ланки. Зазвичай вони схожі на тактику. Наприклад, до короткострокових стратегій можна віднести планування асортименту товарів, зміни їх якості, вивчення потенціалу та структури ринку, успішності збуту продуктів, а також заходи на ринок споживачів.

Наступний вид стратегії - це середньострокові стратегії, які тривають від одного до трьох років. Середньострокові стратегії мають бути реалістичними. У той час, як довгострокові стратегії покликані струсити компанію, середньострокові стратегії мають бути реалістичними та досяжними [1].

Довгострокові стратегії розробляються від трьох років. Під час розробки довгострокових стратегій враховуються всі ризики та загрози. За джерелами

фінансування стратегії поділяються на власне фінансування, змішане фінансування та позику коштів.

Зазвичай вважається, що короткострокову та середньострокову потребу у коштах доцільно покривати позиками кредитних установ. Корпорації намагаються дотримуватися класичного співвідношення з переважною часткою власного капіталу, прагнуть переважно фінансувати діяльність власним капіталом.

Формування та реалізація стратегії можливе під час використання всіх інструментів управління ресурсами підприємства.

Процес управління стратегією вимагає формування ефективної системи апарату управління, адаптованої до сучасних умов ведення бізнесу та змін на мікро- та макрорівнях, і є найважливішим аспектом діяльності організації, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення щодо розвиток підприємства [3].

Ретельна розробка стратегії потребує часу, тому що сьогоднішня ринкова ситуація в умовах глобалізації постійно змінюється. У цьому контексті в системі менеджменту для підприємств в умовах глобалізації головним завданням стає не оперативне реагування на поточні зміни зовнішнього середовища, а формування стратегічного бачення майбутнього підприємства, розробка гнучкої та життєздатної стратегії розвитку, передбачати тактичні та стратегічні загрози діяльності підприємства, своєчасно їх усувати, а також практично використовувати ідеї стратегічного менеджменту для сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Герасимов Є. Збалансована система показників як інструмент реалізації стратегії. 2020. С. 159.

2. Ємельянов А. М., Шакіна Є. А. Основні етапи еволюції концепцій управління вартістю компаній. *Корпоративні фінанси*. 2019. С. 8.

3. Зуб А. Т. Менеджмент проблем та кризовий менеджмент: два підходи до управління організаційними труднощами. *Державне управління*. 2020. С. 52.

Циктор В. Ю.
здобувач другого рівня вищої освіти
Одеський національний технологічний університет
Кабрицька А. В.
здобувач другого рівня вищої освіти
Одеський національний технологічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ: ФОРМУВАННЯ НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Успішне управління діяльністю аграрних підприємств у довгостроковій перспективі залежить від ступеня обґрунтування конкурентних стратегій, формування яких має відбуватися відповідно до рівня їх розвитку, ресурсного забезпечення, потенціалу конкурентоспроможності й стану зовнішнього середовища, а також ризиків, що виникають у зв'язку з особливостями функціонування. Впровадження конкурентних стратегій забезпечує формування стійких конкурентних переваг та дозволяє ефективно реалізувати власний конкурентний потенціал.

Топ-5 продуктів аграрного сектору України на глобальному ринку: зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь). Україна входить до п'ятірки найбільших експортерів зернових культур у світі. В 2022-2023 роках пшениця та кукурудза складали основну частину експорту агропродукції.

Конкурентні переваги: висока врожайність завдяки родючим ґрунтам та розширення ринків збуту через торговельні угоди з країнами ЄС та іншими партнерами.

Україна є найбільшим у світі експортером соняшникової олії, забезпечуючи близько 50% світового експорту цього продукту.

Конкурентні переваги: низька собівартість виробництва, що забезпечується дешевою сировиною та енергоефективними технологіями переробки. Ріпак є важливим продуктом для виробництва біопалива та харчової промисловості, і Україна є одним з провідних експортерів цієї культури. Конкурентні переваги: великий попит на ріпак у ЄС завдяки його використанню у виробництві біопалива, що стимулює експортні можливості українських аграріїв.

Україна стабільно входить у топ-5 експортерів кукурудзи у світі. Конкурентні переваги: висока врожайність, хороша якість продукції та значний попит на ринках ЄС і Азії роблять українську кукурудзу важливою експортною культурою.

Українська органічна продукція (ягоди, овочі, фрукти) зростає в популярності на міжнародних ринках, особливо в країнах Європейського Союзу. Конкурентні переваги: відносно низька вартість виробництва органічної продукції та попит на натуральні, екологічно чисті продукти в Європі та інших країнах.

Внутрішній аграрний ринок за рівнем забезпеченості сільськогосподарською продукцією, а також потенціалом зростання частки органічної, екологічної продукції рослинництва та тваринництва, зростання процесів циркурярності і стійкого розвитку у харчовій галузі є бюджетоутворюючим [1].

До найконкурентоспроможніших продуктів на світовому ринку належить українське зерно. Зерновий підкомплекс посідає важливе місце у галузі рослинництва та агропромислового комплексу взагалі, оскільки відповідна продукція слугує основою продовольчої безпеки держави, забезпечує створення запасів і кормової бази для внутрішньогосподарської галузі тваринництва та становить значну частину експорту. Тому оцінка перспектив розвитку виробництва зерна, зростання економічної ефективності та конкурентоспроможності на даний час залишаються актуальними напрямами для вивчення [2].

Щоб успішно конкурувати і займати стійке положення на ринку, необхідно постійно проводити дослідження та аналізувати конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств протягом усього їх фінансово-економічного шляху. Це дозволяє зробити своєчасно рішення, в тому числі щодо асортименту продукції, пошуку нових ринків збуту та управління підприємством. Цифрові технології мають значний потенціал розвитку стратегічного управління, забезпечення ефективності та прозорості діяльності бізнесу. Електронні

комунікації з державними органами унеможливлять корупцію, а відкриті дані, штучний інтелект та аналітика даних, електронна ідентифікація, IoT, блокчейн та соціальні медіа є ключовими інструментами стратегічного управління [3], тому посилять конкурентні переваги роботи менеджменту та функціонування підприємства.

Конкурентоспроможність аграрного сектору України залишається високою завдяки стратегічному розташуванню, доступу до міжнародних ринків, природним ресурсам і технологічним інноваціям [4].

Список використаних джерел

1. Замлинський В. А., Осик С. В., Замлинський Я. В. Циркулярна економіка в контексті перспектив конкурентоспроможності України. *Економічний вісник Причорномор'я.* 2023. № 4. С. 28–43. URL:https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/69/62

2. Кирилов Ю. Є., Желуденко К. В. Прогнозування конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств у системі формування їх конкурентних стратегій. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 23-31. https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111023

3. Zamlynskyi, V. (2019). Structural transformations of the stockbreeding industry in context of the global food safety. *Ekonomika APK*, 26(4), -. https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904022

4. Шабатура Т. С., Замлинська О. В., Осик С. В., Селезньова Г. О. Цифрові аспекти стратегічного управління як інструменту підвищення економічної ефективності діяльності компанії. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2023. № 3. С. 71-79.https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/45302/1/apie_2023_3_13.pdf

4. Zamlynskyi V, Shabatura T, Zamlynska O, et al. (2023) Perspective Chapter: Exploring the Possibilities and Technologies of the Digital Agricultural Platform. Sustainable Development. IntechOpen. DOI: 10.5772/intechopen.112358. URL: https://www.intechopen.com/online-first/87828

Франко О. І.
здобувач вищої освіти третього рівня
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Корпоративний контроль, як механізм управління, охоплює процеси, пов'язані з контролем над діяльністю та розвитком підприємства через володіння значним пакетом акцій, що дозволяє визначати стратегічний напрям його розвитку. Особливо важливим корпоративний контроль стає в інтеграційних об'єднаннях, де об'єднання ресурсів, капіталу та компетенцій дозволяє створювати нові синергетичні ефекти.

Вивчення передумов та особливостей розвитку корпоративного контролю в таких об'єднаннях акціонерних товариств є надзвичайно актуальним. Це зумовлено тим, що корпоративні структури сьогодні зазнають значних змін, що призводить до нових викликів та можливостей у питаннях управління. У цьому контексті важливо дослідити вплив як зовнішніх (економічних, правових, політичних), так і внутрішніх (організаційних, фінансових, кадрових) факторів на розвиток корпоративного контролю. Актуальність даної теми обумовлена необхідністю адаптації акціонерних товариств до сучасних економічних реалій та пошуку нових підходів до управління в умовах динамічних змін та інтеграційних процесів.

Корпоративний контроль в інтеграційних об'єднаннях акціонерних товариств виникає як відповідь на необхідність оптимізації управління та підвищення ефективності компаній у складних ринкових умовах. Для того щоб зрозуміти процеси розвитку корпоративного контролю, варто провести аналіз передумов його виникнення та особливостей еволюції.

Передумови розвитку корпоративного контролю:

Глобалізація економіки. Посилення міжнародної економічної інтеграції створило умови для активізації злиттів та поглинань, які стають одним з основних інструментів розширення бізнесу та зміцнення ринкових позицій. В

умовах глобальної конкуренції підприємства прагнуть досягти економії на масштабах, знизити витрати та розширити доступ до нових ринків, що стимулює їх об’єднання у великі інтегровані структури.

Концентрація капіталу та ринкових часток. Посилення концентрації капіталу дозволяє великим акціонерним товариствам здійснювати більш ефективний контроль над виробничими процесами, логістикою та маркетингом. Це також допомагає зменшити ризики та підвищити стійкість до економічних криз і шоків.

Необхідність підвищення конкурентоспроможності. Конкуренція на міжнародному рівні стимулює компанії до об’єднання своїх ресурсів і зусиль, що в свою чергу сприяє розвитку корпоративного контролю як інструменту узгодження дій і стратегії розвитку компаній.

Розвиток фінансових ринків. Сучасні фінансові ринки пропонують різноманітні можливості для залучення капіталу, що полегшує процеси злиттів і поглинань. Зокрема, розвиток ринку капіталів сприяє централізації контролю через придбання великих пакетів акцій.

Технологічний прогрес і інновації. Розвиток інформаційних технологій дозволяє ефективніше управляти великими корпоративними структурами, забезпечуючи прозорість процесів та спрощуючи моніторинг та контроль за діяльністю компаній у глобальному масштабі.

Особливості розвитку корпоративного контролю:

Консолідація управлінських функцій. В інтеграційних об’єднаннях спостерігається тенденція до централізації управлінських функцій. Це дозволяє контролювати витрати, забезпечувати координацію діяльності різних підрозділів та ефективно використовувати синергію між компаніями.

Механізми впливу акціонерів. У великих корпораціях з інтегрованими структурами акціонери, які володіють значними пакетами акцій, мають більше можливостей для впливу на стратегічні рішення компаній. Це може проявлятися через призначення ключових управлінців, формування рад директорів або вплив на стратегію розвитку.

Регулювання і корпоративна етика. Однією з особливостей розвитку корпоративного контролю є необхідність дотримання міжнародних стандартів корпоративного управління, які включають питання прозорості, підзвітності, захисту прав акціонерів та відповідальності керівництва компанії.

Інституціональні зміни. В умовах розвитку інтеграційних об'єднань акціонерних товариств відбуваються зміни в організаційній структурі компаній. Це може включати створення нових управлінських одиниць або перебудову існуючих для досягнення більшої ефективності контролю і координації.

Ризики та виклики. Розвиток корпоративного контролю в інтеграційних структурах стикається з низкою викликів, таких як можливість конфліктів між акціонерами, ризики погіршення управлінських рішень через надмірну централізацію, а також можливі юридичні та регуляторні перешкоди.

Таким чином, розвиток корпоративного контролю в інтеграційних об'єднаннях акціонерних товариств є багатогранним процесом, який визначається як економічними, так і організаційними факторами. Успішна реалізація контролю залежить від здатності компаній ефективно адаптуватися до нових викликів, використовуючи інтеграційні механізми для досягнення стратегічних цілей.

Список використаних джерел

1. Гуцалюк О.М. Управління інтеграційним розвитком корпоративних підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 424 с.

2. Гуцалюк О.М., Небаба Н.О. Соціокультурні аспекти розподілу та реалізації корпоративного контролю в інтегрованому корпоративному об'єднанні. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7207

Черничко Т. В.
д.е.н., професор
Мукачівський державний університет
Казибрід О. Р.
здобувач вищої освіти третього рівня
Мукачівський державний університет

МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙ

Ефективність інновацій – це показник, що характеризує здатність інновацій приносити очікуваний дохід або вигоду у порівнянні з витратами на їх здійснення. Вона визначає, наскільки успішно вкладені ресурси, як фінансові, так і матеріальні, використовуються для досягнення конкретних економічних результатів.

Ефективність інновацій оцінюється через різні показники, такі як прибутковість, рентабельність, термін окупності, чиста приведена вартість (NPV), внутрішня норма прибутковості (IRR) та інші фінансові індикатори. Висока ефективність інновацій означає максимальне збільшення капіталу або вигод при мінімальних ризиках і витратах. Важливими чинниками, що впливають на ефективність інновацій, є економічні умови, ринкові ризики, обсяги та структура інвестицій, а також управлінські рішення щодо використання ресурсів.

Моделі оцінки впливу використовуються для визначення ефективності та наслідків різних ініціатив, проектів або політик, включаючи інноваційні програми. Вони дозволяють оцінити, наскільки ефективно були використані ресурси та який вплив ці заходи мають на економіку, суспільство та довкілля. Оцінка впливу є важливою для інноваційного розвитку, оскільки вона допомагає визначити реальні результати інноваційних проектів та політик.

Методологія оцінки впливу на рівні економічної системи пов’язана з визначенням таких ключових ефектів, як економічний, технічний, соціальний та екологічний (рис. 1).

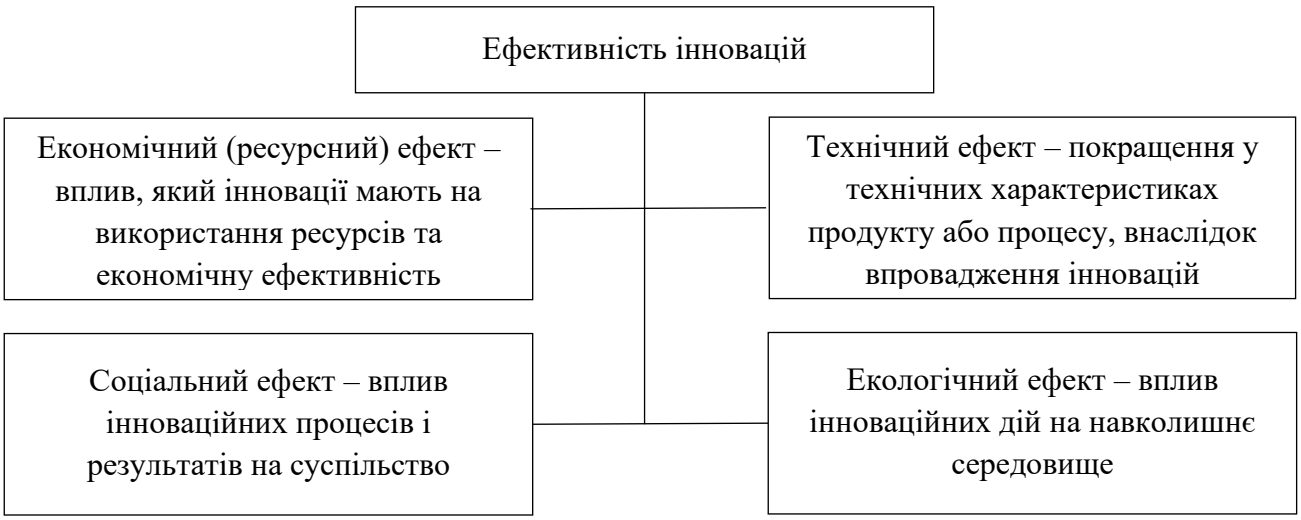

Рис. 1. Основні ефекти, які визначають ефективність інновацій*

*власна розробка авторів

Економічний (ресурсний) ефект від інновацій передбачає підвищення продуктивності, зниження витрат, покращення якості продукції чи послуг, а також оптимізацію використання матеріальних, фінансових і людських ресурсів. Інновації сприяють розвитку нових ринків та створенню конкурентних переваг, що підвищує прибутковість і ринкову вартість компаній.

Технічний ефект включає підвищення ефективності, надійності та функціональності продуктів або процесів, а також впровадження нових технологічних можливостей або вдосконалення існуючих. Сюди також належать зниження енергоспоживання, покращення екологічних показників та підвищення безпеки продуктів або технологій.

Соціальний ефект інновацій охоплює покращення якості життя, здоров'я, освіти та доступу до інформації. Інновації сприяють створенню нових робочих місць, соціальній інтеграції, зменшенню нерівності та вирішенню соціальних і екологічних проблем. Оцінка соціального ефекту допомагає визначити, наскільки інновації сприяють загальному соціальному прогресу та добробуту.

Екологічний ефект полягає у зниженні викидів шкідливих речовин, ефективнішому використанні природних ресурсів, розвитку відновлювальних джерел енергії, поліпшенні утилізації та переробки відходів. Інновації

допомагають забезпечити сталий розвиток та зменшити екологічний вплив людської діяльності.

Список використаних джерел

1. Fidanoski F., Simeonovs ki K., Kaftandzieva T., Ranga M., Dana L.-P., Davidovic M., Ziolo M., Sergi B. The triple helix in developed countries: when knowledge meets innovation? *Heliyon*. 2022. V. 8. Issue 8. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844022014566

2. Чорна, М. В., Глухова, С. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств. Харків: ХДУХТ, 2012. 210с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/79662926.pdf

3. Фарат О. В., Залуцький В. П. Методи оцінювання розвитку інноваційних кластерів промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 6. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2015/6.pdf

4. Котвицька Н. М. Методологічні засади дослідження інноваційної моделі розвитку та інноваційного потенціалу агропродовольчої сфери. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2022. Серія «Економіка і менеджмент». Випуск 1 (91). URL: https://www.snaujournal.com.ua/index.php/journal/article/download/280/184

5. Юринець З. В. Формування інноваційних стратегій: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2016 412с. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/monohrafiia.pdf

6. Князь О. В. Аналіз та оцінювання факторів, які впливають на рівень інноваційного розвитку підприємств. *Економіка промисловості*. 2006. № 3. С. 128-135. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2925/St_34_18.pdf?sequence=1

Щербань С. А.
здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет садівництва

СВІТОВІ МОДЕЛІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ

У всі часи податки були основним джерелом наповнення державних скарбниць і ресурсом для покриття потреб країн. При цьому об'єднання розрізнених податків у системи, з особливими механізмами функціонування й адміністрування, сприяло формуванню чотирьох базових моделей податкових систем, що наразі практикуються у різних країнах світу.

Так, модель прогресивної податкової системи має на меті усунення нерівності доходів і цілей перерозподілу, що є ознакою справедливого суспільства. Перевагою даної моделі є встановлення вищих податкових ставок для платників із вищими доходами, а недоліком – створення певних перешкод для підвищення продуктивності й інвестицій. Прогресивна модель податкової системи поширена серед таких країн, як Сполучені Штати, Канада, європейські країн [1].

На відміну від прогресивної, у пропорційній податковій системі ставка податку залишається незмінною незалежно від рівня доходу. Її основні переваги – простота та прозорість, сприяння зростанню економічної ефективності, а суттєвим недоліком є брак справедливості[2]. І в період пандемії саме прогресія та справедливість в оподаткуванні були визначені дієвими важелями впливу на економіку у період кризових явищ.

За регресивної моделі податкової системи вища ефективна ставка податка застосовується до платників з нижчими обсягами доходів порівняно з тими, чиї доходи є вищими. Її основу становлять податки на споживання. Основними перевагами є простота та легкість адміністрування, а суттєвим недоліком – проблеми щодо реалізації принципу справедливості оподаткування [3].

Модель податкової системи дуального оподаткування доходів розділяє доходи від праці та капіталу, застосовуючи до кожного різні податкові ставки: перші оподатковуються прогресивно, а другі – за нижчими пропорційними

ставками. Перевагою моделі є зменшення диспропорції між оподаткуванням праці та капіталу, сприяючи при цьому зростанню рівня заощаджень та інвестицій за рахунок зниження податкового тягаря на оплату праці. Суттєвим недоліком – складність в адмініструванні порівняно з уніфікованою системою. Однак саме таку модель податкової системи практикують північноєвропейські країни, зокрема Швеція та Фінляндія, відомі високим рівнем життя населення та стабільними економіками.

Відтак слід зауважити, що кожна модель податкової системи передбачає активізацію певних базових елементів: прогресивна віддає перевагу справедливості, пропорційна – підкреслює простоту та нейтральність оподаткування, регресивна зручна через легкість адміністрування, а дуальна намагається врівноважити усі вищезгадані характеристики. А тому вибір податкової системи передбачає компроміс між справедливістю, ефективністю та адміністративною складністю та взаємну згоду на співпрацю відповідного характеру між платниками і державою.

Список використаних джерел

1. Diamond P., Saez E. The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations. *Journal of Economic Perspectives.* 2011. № 25 (4). P. 165–190. URL: http://surl.li/cucnhb (дата звернення 06.10.2024)

2. Hall R. E., & Rabushka A. Low Tax, Simple Tax, Flat Tax. Hoover Institution Press. 1983. 137 p.

3. Boadway R., Sato M. Optimal Tax Design and Enforcement with an Informal Sector. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2009. № 1(1) P. 1–27. URL: http://surl.li/cbuqen (дата звернення 08.10.2024)

4. Sorensen P. B. From the Global Income Tax to the Dual Income Tax: Recent Tax Reforms in the Nordic Countries. *International Tax and Public Finance.* 1994. № 1 (1). P.57–79. URL: http://surl.li/ljmpia (09.10.2024)

Осіпов М. Ю.
здобувач другого рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ В САДОВО-ПАРКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Садово-паркове господарство є важливою складовою економіки багатьох країн світу, особливо у контексті урбанізації та зростаючого попиту на зелений простір. У сучасних умовах глобальних викликів і кліматичних змін бізнес-стратегії в цій галузі вимагають адаптації для забезпечення економічної ефективності та стійкого розвитку. В Україні, як і в інших країнах, зростає потреба у впровадженні інноваційних стратегій для підвищення ефективності садово-паркових підприємств, які займаються ландшафтним дизайном, озелененням територій та доглядом за зеленими насадженнями.

Ефективність бізнес-стратегій у садово-парковому господарстві ґрунтується на ряді економічних підходів, таких як диверсифікація послуг, підвищення продуктивності та зменшення витрат. Інноваційні підходи включають використання екологічно чистих технологій, розвиток нових видів послуг (наприклад, вертикальне озеленення, ексклюзивний ландшафтний дизайн) та впровадження цифрових рішень для управління проектами. Концепція стійкого розвитку в цьому контексті підкреслює важливість використання ресурсів, які сприяють збереженню навколишнього середовища, з одночасним підвищенням економічної ефективності [1].

В Україні галузь садово-паркового господарства залишається менш розвинутою порівняно з іншими європейськими країнами. За даними Держстату, обсяг ринку ландшафтних послуг у 2022 році становив приблизно 500 мільйонів гривень, що значно менше порівняно з іншими секторами економіки. Проте, попит на озеленення територій у великих містах України, таких як Київ, Львів, Одеса, зростає щороку на 10-12%. Українські компанії, що займаються садово-парковим господарством, зіштовхуються з викликами, такими як відсутність сучасних технологій, недостатнє фінансування та проблеми з логістикою.

Однією з ефективних стратегій для таких підприємств є розвиток партнерств із міжнародними компаніями та впровадження екологічних технологій для зниження витрат і підвищення продуктивності [2].

Порівняно з Україною, у країнах ЄС, таких як Німеччина та Нідерланди, галузь садово-паркового господарства є значно розвиненішою та організованішою. Наприклад, у Нідерландах ринок ландшафтних послуг у 2022 році оцінювався в 2,8 мільярда євро, зростаючи щорічно на 8%. Основними факторами успіху в цих країнах є активне використання цифрових рішень, таких як програми для планування зелених зон і управління проєктами, а також екологічно стійкі підходи до озеленення. Важливим елементом бізнес-стратегії є також широка диверсифікація послуг: від класичного озеленення до спеціалізованих проектів, таких як зелений інфраструктурний дизайн, вертикальні сади та адаптація до зміни клімату. Крім того, підприємства активно залучають інвестиції в нові технології, включаючи системи автоматизованого поливу та використання відновлюваних матеріалів.

У Сполучених Штатах ринок садово-паркових послуг ще масштабніший – у 2022 році його обсяг становив близько 100 мільярдів доларів. Тут спостерігається активне впровадження концепції «розумного міста», де озеленення є невід’ємною частиною планування сучасної урбаністики. Завдяки цьому компанії в США мають можливість реалізовувати проєкти, що включають екологічну інфраструктуру, а також використовувати новітні технології для моніторингу зелених зон за допомогою дронів і штучного інтелекту [3].

Для України є можливості перейняти досвід країн ЄС і США шляхом впровадження інноваційних рішень та адаптації бізнес-стратегій до місцевих умов. Основними викликами залишаються високі витрати на технології та недостатня кількість кваліфікованих фахівців. Проте, зростаючий інтерес до екологічних проектів і розвиток міських агломерацій може стати драйвером для підвищення ефективності підприємств садово-паркового господарства. Для подальшого розвитку галузі необхідно активізувати державну підтримку,

залучати інвестиції та розробляти довгострокові стратегії щодо впровадження екологічних і цифрових інновацій.

Таким чином, ефективність бізнес-стратегій у садово-парковому господарстві залежить від використання інноваційних технологій, диверсифікації послуг і впровадження стійких екологічних підходів. Порівняння України з іншими країнами демонструє, що для підвищення ефективності українським компаніям необхідно адаптувати успішні міжнародні практики, такі як активне використання цифрових рішень та екологічних технологій. Залучення інвестицій, розвиток кваліфікованих кадрів і підтримка держави є ключовими елементами для стійкого розвитку галузі в Україні.

Список використаних джерел

1. 8 Ways to Start and Grow a Gardening Business. URL: https://www.robinwaite.com/blog/8-ways-to-start-and-grow-a-gardening-business (дата звернення 18.09.2024)

2. Global Landscaping and Gardening Services Market by Type (Landscape And Garden Desgin, Construction And Landscape Management, Gardening Maintenance), By Application (Commercial and Industrial, Government and Institutional, Residential) and Region (North America, Latin America, Europe, Asia Pacific and Middle East & Africa), Forecast From 2022 To 2030. URL: https://industrygrowthinsights.com/report/global-landscaping-and-gardening-services-market/ (дата звернення 23.09.2024).

3. Landscaping Industry. Detailed industry report on the landscaping industry, featuring growth trends, market size analysis, and outlook from 2024 to 2029. Source: URL: https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/landscaping-and-gardening-service-market (дата звернення 18.09.2024)

Кравченко В. С.
здобувач другого рівня освіти
Уманський національний університет садівництва

ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ СУЧАСНОГО АГРОНОМІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Сучасне аграрне виробництво зіштовхується з низкою викликів, таких як обмеженість природних ресурсів, кліматичні зміни, висока конкуренція на глобальних ринках, а також необхідність підвищення ефективності та зменшення витрат. У цьому контексті ефективність агробізнесу стає ключовим фактором для забезпечення стійкого розвитку. Економічні підходи до підвищення ефективності агробізнесу, які включають використання інноваційних технологій, оптимізацію витрат, підвищення продуктивності праці та кооперацію, мають вирішальне значення для збереження конкурентоспроможності підприємств на сучасному ринку.

Ефективність агробізнесу вимірюється через такі показники, як продуктивність праці, рентабельність виробництва та використання ресурсів. У рамках економічної теорії підвищення ефективності передбачає оптимальне поєднання факторів виробництва: праці, капіталу та природних ресурсів. Теорії управління ресурсами, такі як модель «продуктивного використання» та «мінімізації витрат», дають основні напрямки для досягнення високої ефективності аграрних підприємств. Ці підходи дозволяють адаптувати підприємства до нових умов ринку, зменшувати витрати та одночасно підвищувати якість продукції [2].

Одним із ключових чинників підвищення економічної ефективності агробізнесу є впровадження інноваційних технологій. Сучасні смарт-технології, такі як автоматизація виробничих процесів, застосування дронів, штучного інтелекту для моніторингу стану ґрунтів та рослин, значно підвищують продуктивність. Цифрові платформи дозволяють підприємствам ефективно управляти ресурсами, прогнозувати врожайність та контролювати витрати на кожному етапі виробництва. Наприклад, автоматизовані системи поливу можуть

оптимізувати використання водних ресурсів, що зменшує витрати та покращує якість продукції.

В умовах сучасного аграрного виробництва оптимізація витрат є необхідною умовою підвищення ефективності агробізнесу. Для цього важливо проводити регулярний аудит ресурсів і процесів, що дозволяє виявляти неефективні ділянки виробництва та усувати їх. Використання технологій точного землеробства дозволяє оптимізувати використання добрив, насіння та інших ресурсів, що сприяє зменшенню витрат і підвищенню врожайності. Крім того, підвищення продуктивності праці через навчання та впровадження нових методів управління персоналом дозволяє підприємствам ефективніше використовувати робочу силу та підвищити рівень виробничих результатів.

Одним із дієвих економічних підходів до підвищення ефективності агробізнесу є кооперація та партнерства між підприємствами. Об’єднання ресурсів дозволяє малим і середнім підприємствам отримувати доступ до сучасних технологій, знижувати витрати на закупівлі та спільно розвивати нові ринки збуту. Кооперативи сприяють зниженню ризиків і забезпечують більшу стійкість у кризові часи. Спільні інвестиції в інфраструктуру, логістику та маркетинг дозволяють підприємствам швидше адаптуватися до змін ринку та отримувати конкурентні переваги [1].

Державна підтримка також відіграє ключову роль у підвищенні ефективності агробізнесу, надаючи пільгові кредити, субсидії та інші інструменти фінансової допомоги. Інвестиції в розвиток аграрної інфраструктури, модернізацію обладнання та цифровізацію виробничих процесів створюють передумови для стійкого розвитку агробізнесу. Крім того, державні програми, спрямовані на навчання та підвищення кваліфікації працівників, сприяють підвищенню продуктивності та ефективному управлінню ресурсами.

Ефективність агробізнесу в умовах сучасного аграрного виробництва залежить від використання інноваційних технологій, оптимізації витрат, підвищення продуктивності праці та розвитку кооперації. Інтеграція цих

підходів дозволяє підвищити рентабельність підприємств, зменшити їхні витрати та забезпечити конкурентоспроможність на глобальному ринку. Державна підтримка і залучення інвестицій є важливими інструментами для стимулювання розвитку агросектору в Україні, забезпечуючи стійкість і адаптивність до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Kyrylov Yu.Ie., Hranovska V.H1. Крюкова І.О., Степаненко С.В. Ефективність вітчизняного агробізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. Агросвіт. 2022. № 9-10. С. 3–12. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.3

2. Стратегія оновлення агробізнесу, або Як досягти ефективності за повного перезапуску компанії. URL: https://agroportal.ua/publishing/klub-agroeffektivnosti/strategiya-onovlennya-agrobiznesu-abo-yak-dosyagti-efektivnosti-za-povnogo-perezapusku-kompaniji (дата звернення 29.09.2024).

Єремчук О. А.
здобувач освіти другого рівня
Уманський національний університет садівництва

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження зумовлена складними умовами, в яких опинився малий і середній агробізнес України через війну, економічну рецесію та руйнування інфраструктури. Цей сектор відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, створенні робочих місць у сільській місцевості та формуванні експортного потенціалу. Військові дії призвели до втрати значних площ орних земель, пошкодження аграрної техніки, перебоїв у постачанні ресурсів та продукції. Економічна рецесія ускладнила доступ до фінансування та зменшила можливості підприємств адаптуватися до нових умов. Попри ці виклики, малий та середній агробізнес демонструє високий рівень стійкості,

однак потребує активної державної підтримки для подолання кризових явищ і збереження свого потенціалу. Забезпечення сприятливих умов для розвитку агробізнесу є ключовим чинником для стабілізації економіки України в післявоєнний період. Отже, необхідною є розробки ефективних стратегій підтримки малого та середнього агробізнесу в умовах економічної нестабільності, що сприятиме збереженню продовольчої безпеки та економічної стабільності України.

Розвиток малого та середнього бізнесу ґрунтується на різних теоретичних підходах, серед яких теорія підприємництва Шумпетера та його ідея інновацій як рушія економічного зростання, а також теорія стійкого розвитку, яка підкреслює необхідність збалансованого використання природних ресурсів. Стратегії виживання малого бізнесу в умовах криз часто базуються на диверсифікації, адаптації бізнес-моделей, зменшенні витрат та інноваційних підходах [1]. Міжнародний досвід показує, що малий агробізнес у країнах, які переживали кризи (наприклад, післявоєнна Японія або Ізраїль), успішно виживав завдяки активній державній підтримці, інвестиціям у нові технології та кооперації. Адаптація до українських реалій потребує інтеграції цих підходів із урахуванням місцевих умов, включаючи обмежений доступ до капіталу та ринки, а також нестабільність через війну. Державна підтримка, включаючи фінансову допомогу, податкові пільги та субсидії, відіграє ключову роль у стабілізації агробізнесу, забезпечуючи підприємствам можливості для інвестицій та відновлення.

Війна в Україні призвела до значного руйнування логістичних ланцюгів, що ускладнило доставку продукції на внутрішні та зовнішні ринки. За даними Мінагрополітики, понад 25% агропідприємств зіштовхнулись із проблемами доступу до добрив, техніки та робочої сили, що значно впливає на обсяги виробництва. Крім того, падіння купівельної спроможності населення, за оцінками Держстату, досягло 30%, що суттєво зменшило внутрішній попит на аграрну продукцію. Хоча державні програми підтримки агробізнесу були запроваджені (наприклад, компенсації кредитів для фермерів через

Укрдержфонд), їхня ефективність залишається обмеженою через бюрократичні процедури та недостатній обсяг фінансування. Малі й середні агропідприємства також стикаються з правовими викликами, такими як відсутність чіткої правової бази для кооперації, та екологічними проблемами, пов’язаними з відновленням земель, пошкоджених бойовими діями.

В умовах економічної нестабільності однією з ключових стратегій для малого та середнього агробізнесу є диверсифікація виробництва. Це передбачає вирощування альтернативних культур, які можуть бути менш залежними від погодних умов або мати вищу рентабельність. Також доцільним є розвиток нових напрямків бізнесу, таких як переробка продукції, органічне землеробство або виробництво нішевих продуктів, що дозволить мінімізувати ризики, пов’язані з залежністю від одного виду діяльності.

Впровадження інноваційних смарт-технологій, автоматизація процесів та використання цифрових рішень можуть значно підвищити ефективність агробізнесу. Зокрема, аграрні стартапи, що пропонують нові підходи до моніторингу врожаїв, управління ресурсами та прогнозування, можуть допомогти підприємствам бути гнучкими в умовах кризи. Наприклад, використання дронів для контролю полів або IoT-систем для управління поливом може значно оптимізувати витрати.

Об’єднання ресурсів через аграрні кооперативи дозволяє малим та середнім агропідприємствам зменшити витрати на закупівлю матеріалів, техніки та зберігання продукції. Кооперація також сприяє зниженню ризиків, пов’язаних із нестабільністю ринків, оскільки спільні закупівлі та продажі дозволяють отримати кращі умови. Крім того, партнерства між підприємствами можуть забезпечити стабільний збут продукції або створення нових логістичних рішень [2].

Вихід на міжнародні ринки стає важливою стратегією для агробізнесу в умовах падіння внутрішнього попиту. Оцінка експортних можливостей, участь у державних програмах підтримки експорту, таких як аграрні експортні кредити, а також співпраця з іноземними покупцями можуть допомогти підприємствам

отримати нові джерела доходу. Це також відкриває можливості для інтеграції українського агробізнесу в глобальні ланцюги постачання.

Для підтримки розвитку малого та середнього агробізнесу в умовах економічної нестабільності в Україні необхідно підвищувати рівень фінансової грамотності аграріїв, що допоможе їм ефективніше управляти ресурсами та планувати бізнес-операції. Важливим кроком є відновлення логістичних ланцюгів і інфраструктури для забезпечення стабільного постачання продукції на внутрішні та зовнішні ринки. Крім того, необхідно посилити державну підтримку, надаючи пільгові кредити та субсидії, що стимулюватимуть інвестиції та відновлення агросектору.

Таким чином, розвиток малого та середнього агробізнесу в Україні в умовах економічної нестабільності можливий за умови впровадження диверсифікації виробництва, інноваційних технологій, кооперації та виходу на міжнародні ринки. Підвищення фінансової грамотності аграріїв, розвиток інфраструктури та посилення державної підтримки створюють передумови для стабільного функціонування агросектору. Для подальшого дослідження варто вивчити більш глибокий вплив технологічних інновацій та міжнародних партнерств на стійкість агробізнесу в кризових умовах.

Список використаних джерел

2. Zeitgeist – Дух Часу Шумпетерівської Школи. URL : https://www.ssi.cv.ua/blog-posts/zeitgeist-duh-chasu-shumpeterivskoyi-shkoli (дата звернення 05.10.2024).

3. Економічні детермінанти та конкурентні стратегії розвитку сучасних бізнес-структур : моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2024. 424 с.

Якименко М. Р.
здобувач другого рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

У сучасних умовах аграрний сектор зіштовхується з низкою викликів, пов'язаних зі змінами клімату, скороченням природних ресурсів та потребою підвищення ефективності виробництва. Впровадження екологічних інновацій, таких як використання біоенергетики, органічних добрив і цифрових технологій управління ресурсами, дозволяє значно знизити негативний вплив на навколишнє середовище. Такі технології не лише підвищують продуктивність, але й сприяють збереженню екосистем та створенню нових робочих місць у сільській місцевості.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що інноваційний підхід до ведення аграрного бізнесу стає вирішальним фактором для конкурентоспроможності на світових ринках. Українські аграрні підприємства поступово інтегрують сучасні екологічні рішення, що дозволяє їм адаптуватися до вимог міжнародних стандартів. Проте для подальшого успіху необхідна активна підтримка з боку держави та міжнародних партнерів.

Сучасні аграрні підприємства активно впроваджують технології, що мінімізують використання шкідливих хімічних речовин і скорочують викиди парникових газів. Одним із пріоритетів є перехід на екологічно чисті добрива та використання біотехнологій для поліпшення врожайності без шкоди для навколишнього середовища. Дослідники підкреслюють, що екологічні інновації дозволяють підвищити ефективність аграрного виробництва за рахунок оптимізації використання ресурсів [1].

Іншим важливим кроком для підвищення екологічної стійкості стало впровадження сучасних інформаційних систем і технологій управління ресурсами аграрних підприємств. Системи моніторингу, аналізу даних і автоматизації процесів дозволяють ефективно управляти використанням водних і земельних ресурсів, що знижує екологічне навантаження [2, 3].

Українські аграрні підприємства все більше орієнтуються на європейські екологічні стандарти, впроваджуючи сертифікацію продукції за екологічними нормами. Це не лише підвищує довіру споживачів, але й відкриває нові ринки збуту, зокрема в Європейському Союзі, де споживачі активно підтримують екологічно чисті продукти [2].

Важливою частиною екологічних інновацій є розвиток біоенергетики, яка дозволяє перетворювати аграрні відходи на енергію. Це зменшує залежність від традиційних джерел енергії та сприяє зменшенню викидів вуглекислого газу [1].

В Україні існує низка аграрних компаній, які активно впроваджують екологічні інновації для забезпечення сталого розвитку. Серед таких компаній варто відзначити МХП (Миронівський Хлібопродукт), що використовує біогазові комплекси для переробки відходів тваринництва. Це дозволяє зменшити викиди парникових газів і виробляти електроенергію з відходів. Компанія також працює над покращенням енергозбереження на своїх підприємствах [4].

Астарта-Київ активно впроваджує проекти з енергозбереження та виробляє органічну продукцію. Одним із ключових напрямків діяльності є використання біогазу для виробництва енергії, що допомагає компанії скорочувати витрати та мінімізувати екологічний вплив [5]. Компанія Кернел, яка є одним з найбільших виробників зернових і соняшникової олії, використовує інноваційні технології точного землеробства. Це дозволяє ефективно використовувати ресурси та зменшувати негативний вплив на довкілля завдяки точному дозуванню добрив і води [6]. Попри значні успіхи в сфері екологічних інновацій, українські аграрії стикаються з низкою проблем. Це, зокрема, недостатнє фінансування інновацій, брак державної підтримки, а також складні умови для залучення міжнародних інвестицій. Важливою частиною стратегії подолання цих викликів є розвиток партнерств з міжнародними організаціями та участь у програмах технічної допомоги.

В умовах воєнного стану впровадження екологічних інновацій в аграрному секторі України стає ще більш важливим, оскільки криза підсилює необхідність

у сталих рішеннях для економії ресурсів та зменшення впливу на довкілля. Компанії змушені шукати інноваційні підходи для підтримки виробництва, такі як використання альтернативних джерел енергії (біогаз, сонячна енергія), що дозволяє знизити залежність від традиційних енергоресурсів. Крім того, впроваджуються технології точного землеробства, які допомагають оптимізувати використання добрив та водних ресурсів, що є особливо важливим в умовах дефіциту ресурсів та обмежених фінансів. Воєнні дії також стимулюють розвиток партнерських програм із міжнародними організаціями, що надають технічну та фінансову допомогу для підтримки аграрного сектору. Врешті, ці інновації сприяють не лише збереженню виробничого потенціалу в умовах війни, але й створюють базу для екологічно сталого розвитку після її завершення.

Список використаних джерел

1. Chaikina A., Musiienko Y. Problems and perspectives of environmental innovations implementation in an agricultural enterprise. Економіка і регіон. 2022. № 3 (86). С. 46–50. URL: https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2646/2177.
2. Айсель Ізмаїл гизи Н., Зайченко М. Екологічні інновації: підтримка сталого розвитку процесів, продуктів та послуг. Економіка та суспільство. № 46. 2022. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-37.
3. Устенко С.В., Зінов'єва І. С. Сучасні інноваційні та інформаційні технології управління еколого-економічними системами в аграрному секторі. Інформаційно-інноваційні технології управління в еколого-економічних системах: монографія. Київ : КНЕУ, 2020. – С. 376–397.
4. МХП: офіційний сайт компанії. URL: https://mhp.com.ua/uk/pro-kompaniiu.
5. Стратегія відповідального бізнесу – інвестувати в спроможність. URL: https://astartaholding.com/strategiya-vidpovidalnogo-biznesu-investuvaty-v-spromozhnist-forbes-ukraine/.
6. Kernel: офіційний сайт компанії. URL: https://www.kernel.ua/ua/.

Наукове видання

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю **«Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи»**

Видано в авторській редакції. Редакція не відповідає за зміст матеріалів. Думки, висловлені авторами, не завжди збігаються з позицією редакції.